

Άξονες χωροταξικής και οικιστικής οργάνωσης των πυρόπληκτων περιοχών:

Πιλοτική διερεύνηση των προοπτικών ανασυγκρότησης
των Δήμων Αλιφείρας, Ανδρίτσαινας, Ζαχάρως και Φιγαλείας του Ν. Ηλείας.

Συνοπτική παρουσίαση

Συνοδεύεται από CD με το πλήρες κείμενο

Ηλεκτρονικό αρχείο τεκμηρίωσης www.arch.ntua.gr/pyroplikta

**Άξονες χωροταξικής και οικιστικής οργάνωσης
των πυρόπληκτων περιοχών:**

**Πιλοτική διερεύνηση των προοπτικών ανασυγκρότησης
των Δήμων Αλιφείρας, Ανδρίτσαινας, Ζαχάρως και Φιγαλείας του Ν. Ηλείας.**

Συνοπτική παρουσίαση

Συνοδεύεται από CD με το πλήρες κείμενο

Ηλεκτρονικό αρχείο τεκμηρίωσης: www.arch.ntua.gr/pyroplikta

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

Συμμετοχές - Σύνθεση ομάδων εργασίας.....	7
Πρόλογος.....	11
Εισαγωγή	13
Ενότητες	
1. Γ. Μ. Σαρηγιάννης Πολιτικές διαστάσεις των κατευθύνσεων για την ανασυγκρότηση των πυρόπληκτων περιοχών	17
1.1. Πρόλογος	
1.2. Εισαγωγή	
1.3. Θέσεις που θέτει η διακήρυξη αρχών για την δουλειά μας στα πυρόπληκτα.	
1.4. Άξονες της χωροταξικής μελέτης και προϋποθέσεις που πρέπει να τεθούν απ' αρχής.	
1.5. Επίλογος : ο χορός των δωρητών, ευεργετών και άλλων φιλανθρώπων.	
2. Επισκόπηση των ιδεών και προτάσεων που σχετίζονται με χωρικές ρυθμίσεις και προσπάθειες σχεδιασμού του οικιστικού δικτύου μεταπολεμικά, στην Ελλάδα και ειδικότερα το Ν. Ηλείας και την περιοχή μελέτης.	
2.A. Α. Αραβαντινός Μια αναδρομή στις σχετιζόμενες με το χώρο και το οικιστικό δίκτυο προσπάθειες σχεδιασμού.....	25
2.A.1. Η «προεργασία» στο ΕΜΠ και τα «Κέντρα Ανάπτυξης» του Α. Κριεζή. Μια καρποφόρα σύνδεση ΕΜΠ και αρμοδίων Φορέων	
2.A.2. Οι σεισμοί της Ηλείας το 1965 και η σχετική χωροταξική μελέτη	
2.A.3. Από το «πελαταιακό» και αντιαναπτυξιακό «laissez faire», στις ολιγοπολικές «αντίπαλες πόλεις» του Σ. Μάνου	
2.A.4. Η «ανοικτή πόλη της υπαίθρου» του Α. Τρίτση	
2.A.5. Πιο πρόσφατες ιδέες για «πόλους αλληλοσυμπληρούμενων ρόλων»	
2.A.6. Επίλογος –Ανάγκη επαναθεώρησης του οικιστικού δικτύου	
2.B. Π. Σαμαρίνης, Λ. Τριάντης, Ε. Χατζηκωνσταντίνου Ιστορική αναδρομή στις μελέτες και εφαρμογές οργάνωσης του χώρου στην περιοχή	35

3.	Σ. Αυγερινού Κολώνια Επισκόπηση των υφιστάμενων και προτεινόμενων κατευθύνσεων χωροταξικού σχεδιασμού και σχεδίων δράσης39	39
	3.1. Φορείς και αρμοδιότητες για τον οικονομικό προγραμματισμό και το χωροταξικό σχεδιασμό 3.2. Κατευθύνσεις για τον οικονομικό προγραμματισμό και την περιφερειακή οργάνωση 3.3. Κατευθύνσεις για το χωροταξικό σχεδιασμό 3.4. Συμπεράσματα – πρόταση 3.5. Πηγές	
4.	Μ. Αγγελίδης (Επιστ. υπεύθυνος), Δ. Μανουσαρίδη, Μ. Ξηρογιάννη, Ε. Τσίγκας Πυρόπληκτες περιοχές του Ν. Ηλείας. Στοιχεία χωροταξικής προσέγγισης σε επίπεδο Νομού: προϋπάρχουσες κατευθύνσεις χωρικού σχεδιασμού και το επιθυμητό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης μετά τις πυρκαγιές49	49
	4.1. Η αναπτυξιακή φυσιογνωμία του Νομού Ηλείας πριν από τις πυρκαγιές 4.2. Προϋπάρχουσες κατευθύνσεις χωρικού σχεδιασμού του Νομού Ηλείας στο πλαίσιο των θεσμοθετημένων και των προτεινόμενων χωροταξικών και περιφερειακών σχεδιασμών για την Ελλάδα και την περιφέρεια δυτικής Ελλάδας 4.3. Το επιθυμητό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης του Νομού Ηλείας μετά τις πυρκαγιές / προοπτικές και προκλήσεις στην κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης	
5.	Μ. Ζήφου, Μ. Μαντουβάλου, Μ. Μαυρίδου, Π. Σαμαρίνης, Α. Σαρηγιάννη, Λ. Τριάντης, Ε. Χατζηκωνσταντίνου Άξονες χωρικής οργάνωσης και ανασυγκρότησης του δικτύου των οικισμών 63	63
	5.1. Εισαγωγή 5.2. Ποιοτική ανάλυση των στοιχείων της έρευνας πεδίου 5.3. Αναπτυξιακές δυναμικές 5.4. Κατευθύνσεις για τη χωρική ανασυγκρότηση	
6.	Ν. Μπελαβίλας Η πυρκαγιά και τα μνημεία της Νότιας Ηλείας 97	97
	6.1. Τα κορυφαία μνημεία 6.2. Η κατάσταση πριν τον Αύγουστο του 2007 6.3. Μετά την πυρκαγιά 6.4. Μέτρα προστασίας	
7.	Ντ. Βαΐου Εικόνες ενός προδιαγεγραμμένου μέλλοντος; Όψεις της ισπανικής εμπειρίας 105	105
8.	Δ. Μέλισσας Νομοθετικές και νομολογιακές απόψεις για ορισμένες από τις προτεινόμενες ρυθμίσεις 109	109

9. Ε. Παναγιωτάτου, Α. Λαμπρόπουλος, Μ. Αγγελίδης, Ε. Εφεισίου, Ε. Κλαμπατσέα, Α. Μονεμβασίτου, Σ. Ξενόπουλος, Ε. Πορτάλιου, Δ. Σεβαστάκης
Απόπειρα συμμετοχικού σχεδιασμού. Το παράδειγμα της Μακίστου 127
10. Προσεγγίσεις στα πλαίσια μαθημάτων της Σχολής Αρχιτεκτόνων..... 131
- 10.A. Ε. Πορτάλιου και συνεργάτες
Ανασυγκρότηση του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος στα πυρόπληκτα χωριά Ράπτη-Λιβαδάκι-Πτελέα, Δήμου Αλιφείρας του Νομού Ηλείας.
Ένα μάθημα που διενεργείται σε έκτακτες συνθήκες 133
- 10.B. Π. Κοσμάκη, Κ. Σερράος, Σ. Μαυρομάτη, Γ. Γκουμπούλου, Ν. Πάγκας
Προκαταρκτικές επιστημονικές για την ανασυγκρότηση του οικισμού της Νέας Φιγαλείας μετά τις πυρκαγιές του 2007 139
- 10.B.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις
10.B.2. Το χρονικό της καταστροφής
10.B.3. Συνοπτική περιγραφή της καταστροφής του τοπίου και των επιπτώσεων
10.B.4. Σκέψεις για αναγκαίες δράσεις προς την κατεύθυνση οργάνωσης ενός οικισμού περισσότερο «ανθεκτικού» στη φωτιά
10.B.5. Εξέλιξη και προσδοκώμενα αποτελέσματα της μελέτης
11. Λ. Βασσενχόβεν Η. Γιαννίρης, Μ. Δανδουλάκη, Ν. Πάγκας, Π. Σαπουντζάκη
Φάκελος Καταστροφής 149
- 11.1. Γενική θεώρηση
11.2. Η κατάρτιση του φακέλου καταστροφής
11.3. Αποδελτίωση ημερήσιου τύπου

Αντί Επιλόγου

- Επιστημονικές για τις χωροταξικές / αναπτυξιακές πολιτικές και την Καταστροφή.
Άξονες χωρικής ανασυγκρότησης του δικτύου των οικισμών..... 167

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ –ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΣΩΝ

Αγγελίδης Μηνάς Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, Καθηγητής ΕΜΠ
Αραβαντινός Ι. Αθανάσιος Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, Ομότιμος Καθηγητής ΕΜΠ
Αυγερινού- Κολώνια Σοφία Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, Καθηγήτρια ΕΜΠ
Βαΐου Ντίνα Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, Καθηγήτρια ΕΜΠ
Βασενχόβεν Λουδοβίκος Πολεοδόμος - Χωροτάκτης, Ομότιμος Καθηγητής ΕΜΠ
Βλαστού- Δημοπούλου Φιλύρα Ψυχολόγος, διοικητικός ΕΜΠ
Γεωργιάδης Παναγιώτης Επιστημονικός συνεργάτης ομάδας ΕΜΠ
Γιαννίρης Ηλίας Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος - Χωροτάκτης, δρ. ΕΜΠ
Γκουμποπούλου Γεωργία Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, υποψήφια διδάκτωρ ΕΜΠ
Γυφτόπουλος Σταύρος Αρχιτέκτων, Λέκτορας ΕΜΠ
Δανδουλάκη Μιράντα Πολ. Μηχανικός, Περιφερειολόγος, Υποψήφια διδάκτωρ ΕΜΠ
Ευαγγελίδου Μάρω Αρχιτέκτων- Πολεοδόμος
Ευαγγελινός Ευάγγελος Αρχιτέκτων, Καθηγητής ΕΜΠ
Εφesiού Ειρήνη Αρχιτέκτων, Αν. Καθηγήτρια ΕΜΠ
Ζαχαρόπουλος Ηλίας Αρχιτέκτων, Αν. Καθηγητής ΕΜΠ
Ζήφου Μαίρη Πολεοδόμος- Χωροτάκτης, Υποψήφια διδάκτωρ ΕΜΠ
Καρακώστας Δημήτρης Γεωπόνος
Κλαμπατσέα Ειρήνη Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, Εντετ. Λέκτορας
Κλειδωνάς Αλέξανδρος Αρχιτέκτων, υποψήφιος διδάκτωρ ΕΜΠ
Κοσμάκη Πολυξένη Αρχιτέκτων- Πολεοδόμος, Καθηγήτρια ΕΜΠ
Κωνσταντινίδου Έλενα Αρχιτέκτων, Λέκτορας ΕΜΠ
Λαμπρόπουλος Ανδρέας Αρχιτέκτονας Μηχανικός ΕΜΠ
Μαΐστρου Ελένη Αρχιτέκτων, Αν. καθηγήτρια ΕΜΠ
Μανουσαρίδη Δάφνη Πολιτικός μηχαν. - Πολεοδόμος, Υποψήφια διδάκτωρ ΕΜΠ
Μαντουβάλου Μαρία Αρχιτέκτων- Πολεοδόμος, Καθηγήτρια ΕΜΠ
Μαρλαντή Μαρία Αρχιτέκτων, Αρχιτέκτων Τοπίου U.P.C. Βαρκελώνης
Μαστιχίδου Σέβη Κοινωνιολόγος, διοικητικός ΕΜΠ
Μαυρίδου Μαρία Αρχιτέκτων- Πολεοδόμος, Επίκ. Καθηγήτρια ΕΜΠ
Μαυρομμάτη Σόνια Αρχιτέκτων- Πολεοδόμος, Λέκτορας ΕΜΠ (Π.Δ. 407/80)
Μέλισσας Δημήτρης Δικηγόρος, Αν. Καθηγητής ΕΜΠ
Μονεμβασίτου Αλεξάνδρα Αρχιτέκτων, Αν. Καθηγήτρια ΕΜΠ
Μπελαβίλας Νίκος Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, Λέκτορας ΕΜΠ
Ξενόπουλος Σόλων Αρχιτέκτων, Καθηγητής ΕΜΠ
Ξηρογιάννη Μαρία Περιβαλλοντολόγος, ΙΔΑΧ ΕΜΠ
Πάγκας Νίκος Δασολόγος - Περιβαλλοντολόγος δρ Χωροταξίας ΕΜΠ
Παναγιωτάτου Ελιζα Πολεοδόμος - Χωροτάκτης, Καθηγήτρια ΕΜΠ
Παπαδάτου Μαρία ΕΤΕΠ, Διοικητικός ΕΜΠ
Πορτάλιου Ελένη Αρχιτέκτων, Αν. Καθηγήτρια ΕΜΠ
Ρόζος Δημήτριος Τεχνικός Γεωλόγος, Επίκ. Καθηγητής ΕΜΠ
Σαμαρίνης Πασχάλης Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, Υποψήφιος διδάκτωρ ΕΜΠ
Σαπουντζάκη Καλλιόπη Πολεοδόμος- Χωροτάκτης, Επίκ. Καθ. Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Σαρηγιάννη Άννα Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, Λέκτορας ΕΜΠ
Σαρηγιάννης Μ. Γεώργιος Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, Καθηγητής ΕΜΠ
Σαρρηγιάννη Ευγενία Τελειόφοιτος της Αρχιτεκτονικής Σχολής ΕΜΠ
Σεβαστάκης Δημήτριος Ζωγράφος, Επίκ. Καθηγητής ΕΜΠ
Σερράος Κωνσταντίνος Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, Επίκ. Καθηγητής ΕΜΠ
Σπυροπούλου Αλίκη Αρχιτέκτων, Υποψήφια διδάκτωρ ΕΜΠ
Στασινόπουλος Θάνος Αρχιτέκτων, Εντετ. Λέκτορας ΕΜΠ (Π.Δ. 407/80)
Τουλιάτος Παναγιώτης Αρχιτέκτων, Καθηγητής ΕΜΠ
Τριάντης Λουκάς Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος
Τσίγκας Επαμεινώνδας Αγρονόμος-τοπογράφος, ΙΔΑΧ ΕΜΠ, Υποψήφιος διδάκτωρ ΕΜΠ
Τσούρας Βασίλειος Αρχιτέκτων, Λέκτορας ΕΜΠ
Χατζηκωνσταντίνου Ευαγγελία Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, Υποψήφια διδάκτωρ ΕΜΠ

ΣΥΝΘΕΣΗ ΟΜΑΔΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ

Ντ. Βαΐου
Μ. Ζήφου
Μ. Μαντουβάλου
Μ. Μαυρίδου
Α. Μονεμβασίτου
Ε. Πορτάλιου
Α. Σαρηγιάννη

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ – ΑΡΧΕΙΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

Π. Σαμαρίνης
Λ. Τριάντης
Ε. Χατζηκωνσταντίνου

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

Φ. Βλαστού- Δημοπούλου
Σ. Μαστιχίδου

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Πολιτικές διαστάσεις των κατευθύνσεων για την ανασυγκρότηση των πυρόπληκτων περιοχών.

Γ. Μ. Σαρηγιάννης

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Επισκόπηση των ιδεών και προτάσεων που σχετίζονται με χωρικές ρυθμίσεις και προσπάθειες σχεδιασμού του οικιστικού δικτύου μεταπολεμικά, στην Ελλάδα και ειδικότερα το Ν. Ηλείας και την περιοχή μελέτης.

Α. Μια αναδρομή στις σχετιζόμενες με το χώρο και το οικιστικό δίκτυο προσπάθειες σχεδιασμού.

Αθ. Ι. Αραβαντινός

Β. Ιστορική αναδρομή στις μελέτες και εφαρμογές οργάνωσης του χώρου στην περιοχή.

Π. Σαμαρίνης, Λ. Τριάντης, Ε. Χατζηκωνσταντίνου

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Επισκόπηση των υφιστάμενων και προτεινόμενων κατευθύνσεων χωροταξικού σχεδιασμού και σχεδίων δράσης.

Σ. Αυγερινού- Κολώνια

ΕΝΟΤΗΤΑ 4

Πυρόπληκτες περιοχές του Ν. Ηλείας. Στοιχεία χωροταξικής προσέγγισης σε επίπεδο Νομού: προυπάρχουσες κατευθύνσεις χωρικού σχεδιασμού και το επιθυμητό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης μετά τις πυρκαγιές.

Μ. Αγγελίδης, συνεργάτες: Δ. Μανουσαρίδη, Ε. Τσίγκας, Μ. Ξηρογιάννη

ΕΝΟΤΗΤΑ 5

Άξονες χωρικής οργάνωσης και ανασυγκρότησης του δικτύου των οικισμών.

**Μ. Ζήφου, Μ. Μαντουβάλου, Μ. Μαυρίδου, Α. Σαρηγιάννη,
Π. Σαμαρίνης, Λ. Τριάντης, Ε. Χατζηκωνσταντίνου.**

ΕΝΟΤΗΤΑ 6

Η πυρκαγιά και τα μνημεία της Νότιας Ηλείας.

Ν. Μπελαβίλας

ΕΝΟΤΗΤΑ 7

Εικόνες ενός προδιαγεγραμμένου μέλλοντος; Όψεις της ισπανικής εμπειρίας.

Ντ. Βαΐου

ΕΝΟΤΗΤΑ 8

Νομοθετικές και νομολογιακές απόψεις για ορισμένες από τις προτεινόμενες ρυθμίσεις.

Δ. Μέλισσας

ΕΝΟΤΗΤΑ 9

Απόπειρα συμμετοχικού σχεδιασμού. Το παράδειγμα της Μακίστου.

**Ε. Παναγιωτάτου, Α. Λαμπρόπουλος, Μ. Αγγελίδης, Ε. Εφεσίου, Ε. Κλαμπατσέα,
Α. Μονεμβασίτου, Σ. Ξενόπουλος, Ε. Πορτάλιου, Δ. Σεβαστάκης**

ΕΝΟΤΗΤΑ 10

Προσεγγίσεις στα πλαίσια μαθημάτων της Σχολής Αρχιτεκτόνων

Α. Αρχιτεκτονικός Σχεδιασμός 9: Ανασυγκρότηση του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος στα πυρόπληκτα χωριά Ράπτη-Λιβαδάκι-Πτελέα, Δ. Αλιφείρας Ν. Ηλείας.

Ε. Πορτάλιου, συνεργάτες του μαθήματος: Α. Κλειδωνάς, Ε. Εφεσίου, Σ. Γυφτόπουλος, Έ. Κωνσταντινίδου, Π. Σαμαρίνης, Ε. Χατζηκωνσταντίνου, Δ. Ρόζος, Π. Γεωργιάδης, Ν. Πάγκας, Μ. Ευαγγελίδου, Δ. Καρακώστας, Α. Σπυροπούλου, Μ. Μαρλαντή, Π. Τουλιάτος, Β. Ευαγγελινός, Ε. Μαΐστρου, Η. Ζαχαρόπουλος, Θ. Στασινόπουλος, Ε. Σαρηγιάννη, Β. Τσούρας, Μ. Παπαδάτου.

Β. Υπαίθριοι χώροι και Φύση στην Πόλη: Προκαταρκτικές επισημάνσεις για την ανασυγκρότηση του οικισμού της Νέας Φιγαλείας μετά τις πυρκαγιές του 2007.

Π. Κοσμάκη, Κ. Σερράος, Σ. Μαυρομμάτη, Γ. Γκουμπούλου, Ν. Πάγκας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 11

Φάκελος Καταστροφής

Λ. Βασσενχόβεν, Η. Γιαννίρης, Μ. Δανδουλάκη, Ν. Πάγκας, Π. Σαπουντζάκη

Πρόλογος

Τα κείμενα, που ακολουθούν αφιερώνονται στους σπουδαστές και τις σπουδάστριες της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Ε.Μ.Πολυτεχνείου, που μετά το φριχτό καλοκαίρι του 2007, γύρισαν στη Σχολή αναζητώντας τρόπο να βοηθήσουν τους πυρόπληκτους.

Στην πρόσκληση του Αντιπρύτανη καθηγητή Γιάννη Πολύζου, που είχε τον ίδιο σκοπό, ανταποκρίθηκαν πολλά μέλη του διδακτικού προσωπικού, συγκροτήθηκε έτσι ένα κοινό πεδίο για έρευνα και διδασκαλία, με στόχο την έκφραση αλληλεγγύης στους δοκιμαζόμενους και την αναζωπύρωση των ελπίδων τους.

Οι διερευνήσεις και οι προτάσεις, που περιλαμβάνονται στις σελίδες του τεύχους αυτού, αναδεικνύουν το πολυδιάστατο οικολογικό, πολιτιστικό και παραγωγικό δυναμικό της πυρόπληκτης περιοχής. Θέτουν υπ' όψιν της τοπικής κοινωνίας και της διοίκησης τις μεγάλες αναπτυξιακές δυνατότητες που υπάρχουν, αλλά και τους κινδύνους που συνεπάγεται η ανάπτυξη, χωρίς αρχές και στόχους. Δείχνουν στους κατοίκους και ιδιαίτερα στους νέους, ότι μπορούν να ζήσουν καλά, σ' ένα μοναδικό περιβάλλον, να διατηρήσουν τη φύση και τον πολιτισμό του και να παράγουν νέο πολιτισμό: με γνώση, σύνεση και φαντασία μπορούν να επινοήσουν νέες πηγές απασχόλησης, να ανανεώσουν το κοινωνικό και οικονομικό περιεχόμενο παλιών επαγγελμάτων, να δημιουργήσουν νέα με τη βοήθεια της σύγχρονης επιστήμης και τεχνολογίας.

Οι δυνατότητες αυτές δεν ζωντανεύουν μόνο τις ελπίδες. Αποτελούν προκλήσεις και διακυβεύματα, που δεν αφορούν μόνο τους πυρόπληκτους, αλλά δημιουργούν προοπτικές για όλη την ελληνική κοινωνία. Είναι γι αυτό υποχρέωση καθενός και κάθε μιας, που διεκδικεί για τον εαυτό του την ιδιότητα του πολίτη, να απαιτήσει από την Πολιτική Εξουσία τους όρους για την πραγματοποίησή τους. Να μην αρκείται στην εξασφάλιση εισοδήματος με νόμιμους και άνομους τρόπους, που το κράτος συχνά ανέχεται. Να μην ενδίδει στις αναπτυξιακές υποσχέσεις, που στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιούμενης οικονομίας υπονομεύουν τον πολιτισμό-στο όνομα του πολιτισμού, με τον μαζικό τουρισμό και την κατανάλωση.

Κατά τη διάρκεια της εργασίας αυτής ήρθαμε σε επαφή και συνομιλήσαμε με παράγοντες της τοπικής αυτοδιοίκησης, με τοπικούς φορείς και με άνδρες και γυναίκες της περιοχής. Μεταξύ αυτών υπάρχουν αρκετοί και αρκετές, που κατανοούν ή και συμμερίζονται αυτές τις ιδέες.

Ευχαριστούμε για τη βοήθεια που μας παρείχαν και για τη διαθεσιμότητα που έδειξαν σε μια εποχή δύσκολη γι αυτούς: τον Νομάρχη Ηλείας κ. Χ. Καφύρα, τον Αντινομάρχη Ηλείας κ. Ευγ. Μπαλκάμο· τους Δημάρχους: Αλιφείρας κ. Δ. Γεωργακόπουλο, Ανδριτσάινης κ. Τ. Αθανασόπουλο, Ζαχάρως κ. Π. Χρονόπουλο, Φιγαλείας κ. Ι. Πιπιλή, τους Αντιδήμαρχους Φιγαλείας κ. Τ. Φάμελο και Αλιφείρας Β. Δημητρακόπουλο· τον διευθυντή Τεχνικών Υπηρεσιών του Νομού Ηλείας κ. Α. Καλογερόπουλο, τον κ. Π. Βαβλιάρη από το Δασαρχείο Ολυμπίας. Ιδιαίτερα ευχαριστούμε τον κ. Ν. Θεοφιλόπουλο, συντονιστή της Αναπτυξιακής Ολυμπίας (ΑΝ. ΟΛ.) Α.Ε., για την προθυμία του να μας εξυπηρετήσει και για τα πολύ χρήσιμα στοιχεία, που έθεσε στη διάθεσή μας. Πολύτιμη για την έκβαση της έρευνάς μας ήταν η συνεργασία με το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο: ευχαριστούμε τον Αντιπρύτανη καθηγητή κ. Λ. Λουλούδη, τις καθηγήτριες κ.κ. Ι. Γιδαράκου και Σ. Ευστράτογλου και τους καθηγητές κ.κ. Π. Καρανικόλα και Κ. Τσιμπούκα για την ενδιαφέρουσα ενημέρωση και το υλικό που έθεσαν στη διάθεσή μας.

Ευχαριστούμε τέλος τους άνδρες και γυναίκες της περιοχής, που παρά τον πόνο της καταστροφής, συνομήλυσαν μαζί μας και μας μετέδωσαν μια γνώση που μόνον αυτοί κατέχουν αλλά και την ελπίδα για την ανασυγκρότηση.

Η συντονιστική ομάδα

Εισαγωγή

Οι πρωτοφανείς σε έκταση και ένταση πυρκαγιές που έπληξαν την Πελοπόννησο και την Εύβοια τον Αύγουστο του 2007, ακολούθησαν με μικρή χρονική απόσταση τις εξίσου καταστροφικές πυρκαγιές στο Πήλιο, το Αίγιο, την Πάρνηθα, την Πεντέλη. Η χώρα μας βρέθηκε αντιμέτωπη με μια περιβαλλοντική κρίση που πέρα από τις εγχώριες διοικητικές ανεπάρκειες και αστοχίες¹, συνδέεται αδιαμφισβήτητα με την παγκόσμια κλιματική αλλαγή και περιβαλλοντική κρίση που, μέσα από όλο και πυκνότερα επεισόδια με ακραία καιρικά φαινόμενα, απειλεί με περιβαλλοντική κατάρρευση τον πλανήτη.

Αυτονόητη, σ' αυτά τα πλαίσια, η ανάληψη πρωτοβουλιών από ακαδημαϊκούς και επιστημονικούς φορείς της χώρας "για την ανασυγκρότηση των καμένων εκτάσεων και την προστασία των δασών"². Το Ε.Μ.Πολυτεχνείο, συμμετέχοντας ενεργά, ζήτησε από όλες τις Σχολές του να προτείνουν και να αναλάβουν πρωτοβουλίες ως "Συμβολή του Ε.Μ.Π. στην Πιλοτική Ανασυγκρότηση των Πυρόπληκτων Περιοχών" σε εθελοντική βάση.

Η εμπλοκή μελών – διδασκόντων και σπουδαστών όλων των βαθμίδων – της Σχολής Αρχιτεκτόνων ήταν άμεση και μεγάλη. Πολύ γρήγορα αποφασίστηκε ότι έπρεπε να οριστεί, μέσα στις μεγάλης έκτασης και με πολύ διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά περιοχές που είχαν πληγεί, μια συγκεκριμένη περιοχή "πιλοτικής έρευνας" που θα ευνοούσε την εμβάθυνση στις χωρικές διαστάσεις των σημερινών αναπτυξιακών προκλήσεων και περιβαλλοντικών προβλημάτων. Σύμφωνα δε με μια μακρυστή παράδοση της Σχολής, ένας αυτονόητος στόχος της ερευνητικής διαδικασίας ήταν και η εμπλοκή κατά το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού σπουδαστών και ο προσανατολισμός τους σε προβληματικές και μεθόδους που αναφέρονται σε σημερινά κρίσιμα ζητήματα του ελληνικού χώρου.

Ως περιοχή πιλοτικής έρευνας ορίστηκαν οι 4 νότιοι δήμοι του Νομού Ηλείας (Δήμοι Ζαχάρως, Φιγαλείας, Αλιφείρας, Ανδρίτσαινας), μέρος μιας ευρύτερης ενότητας, της παλιάς Επαρχίας Ολυμπίας³. Βασικό κριτήριο για την επιλογή αυτή αποτέλεσε το γεγονός ότι η περιοχή αυτή περιλαμβάνει τόπους με πολύ διαφορετικά φυσικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, και συγκεκριμένα:

- τμήμα της ορεινής – ημιορεινής περιοχής της Ολυμπίας που χαρακτηρίζεται από το πολύ ενδιαφέρον και ανήσυχο ανάγλυφο του Λύκαιου, της Μίνθης και του Λάπηθα, που διασχίζεται από ρέματα και τους παραπόταμους της Νέδας και του Αλφειού. Περιλαμβάνει πολλούς μικρούς οικισμούς με αξιόλογα αρχιτεκτονικά στοιχεία, ένα μεγάλο πλούτο μνημείων διαφόρων εποχών και περιοχές – πορείες ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.
- την παραθαλάσσια και πεδινή έκταση της Ζαχάρως που περιλαμβάνει τη λίμνη Καϊάφα, το δάσος της Στροφυλιάς (περιοχές που έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα Natura) και τις παραλίες των οικισμών νότια της Ζαχάρως, όπου συνυπάρχουν καλλιέργειες με τουριστικές δραστηριότητες και αυθαίρετα κτίσματα με οικιστικές ζώνες από μεταφορά ορεινών οικισμών.

Παράλληλα, η περιοχή αυτή είχε μάλλον τις περισσότερες αναλογικά απώλειες σε ανθρώπους, κτίρια, παραγωγή και εκτάσεις δάσους, ενώ βρισκόταν μαζί με όλο το Νομό Ηλείας (παραθαλάσσιο κυρίως τμήμα), όπως γνωρίζαμε από τους γενικότερους σχεδιασμούς και τον

¹ Βλέπε ενότητα 2 "Φάκελλος καταστροφή".

² Βλέπε συνέντευξη τύπου στις 3.9.07 που οργανώθηκε από την Ολομέλεια Δικηγορικών Συλλόγων, το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, το Οικονομικό Επιμελητήριο, τον Πανελλήνιο Ιατρικό Σύλλογο, την Ένωση Δικαστικών Λειτουργιών Σ.Τ.Ε. και το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (gproleodom@central.tee.gr).

³ Είναι ενδιαφέρον ότι η περιοχή της Πολεοδομίας του ΕΜΠ είχε ασχοληθεί ερευνητικά και σε πολύ παλιότερες φάσεις με την περιοχή αυτή – βλ. ενότητα 2, την προσέγγιση Α. Αραβαντινού.

τύπο, σε ένα κρίσιμο σημείο σε σχέση με την υλοποίηση πολιτικών που θα είχαν αποφασιστική επίδραση στη μελλοντική της πορεία και φυσιογνωμία⁴.

Η βασική οπτική της έρευνας στηρίζεται στις διαπιστώσεις μιας συνεχώς διευρυνόμενης βιβλιογραφίας και διεθνούς συζήτησης, σύμφωνα με τις οποίες κυρίαρχες τάσεις του σημερινού φιλελεύθερου καπιταλισμού ουσιαστικά νομιμοποιούν πρακτικές ασύδοτες περιβαλλοντικά και κοινωνικά, που καταλύουν κάθε αρχή “βιωσιμότητας” και “αιφορίας” – και “το κοινό μας μέλλον”. Σύμφωνα με αυτές τις διαπιστώσεις:

- το ζήτημα του περιβάλλοντος ανάγεται εκ των πραγμάτων σε επείγουσα προτεραιότητα, ενώ για την ταχύτητα με την οποία επιδεινώνονται σήμερα οι περιβαλλοντικές συνθήκες ενέχονται πολλές τρέχουσες αναπτυξιακές πρακτικές
- το κοινωνικό ζήτημα είναι άρρηκτα δεμένο με τις περιβαλλοντικά ασύδοτες πρακτικές, οι οποίες ενέχονται συγχρόνως και για την εντεινόμενη κοινωνική πόλωση
- τα δεδομένα εργαλεία άσκησης ρυθμιστικής πολιτικής για τον χώρο έχουν εκ των πραγμάτων αναδειχθεί ανεπαρκή για την αντιμετώπιση της κρίσης και αποτελούν αντικείμενο κριτικής προσέγγισης, σε αντιστοιχία με τη ρευστότητα και αμφισβήτηση των ίδιων των στόχων της ανάπτυξης.

Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν επιδιώχθηκε συλλογικά μεγαλύτερη εμβάθυνση στις προηγούμενες γενικές θεωρήσεις, αφού ουσιαστικά κάθε επιμέρους ομάδα και ερευνητής/τρια χρωματίζει, ρητά ή άρρητα, τη συμβολή του με τη δική του/της οπτική. Οι αναπόφευκτες διαφοροποιήσεις δε, κρίνονται περισσότερο ως εμπλουτιστικές στο πλαίσιο μιας “πilotικής έρευνας” παρά ως “αποκλίσεις” που θα έπρεπε να εξομαλυνθούν. Πάντως στις μεγάλες Συντονιστικές συναντήσεις αναπτύχθηκαν ενδιαφέρουσες συζητήσεις για όλα αυτά τα θέματα, μέρος των οποίων αποτυπώνεται στην Ενότητα 1.

Μέσα στο πιο πάνω πλαίσιο, τα βήματα που ακολουθήθηκαν ως τώρα για την έρευνα αυτή μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

1. Διατυπώθηκε από τη συντονιστική ομάδα, με βάση τις προκαταρκτικές συζητήσεις ένα αρχικό, γενικό και ανοιχτό **πλαίσιο τρόπου προσέγγισης της περιοχής και στόχων της έρευνας** με τους πιο κάτω άξονες:
 - Αναγνώριση της περιοχής με στόχο την επισήμανση επιμέρους ενοτήτων – τόπων που διακρίνονται μεταξύ τους από διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά και μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά ή παράλληλα μέσα από συντονισμένη πολιτική.
 - Διατύπωση αναπτυξιακών αξόνων με στόχο:
 - τον συνδυασμό οικονομικής ανάπτυξης και προστασίας των ιδιαίτερων φυσικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών,
 - την εξασφάλιση προοπτικών παραμονής των κατοίκων της περιοχής στον τόπο τους και τη δημιουργία προϋποθέσεων για την προσέλκυση και παραμονή των νέων που κατάγονται από εκεί ή και άλλου νέου πληθυσμού που θέλει να συμμετέχει σε μια αναπτυξιακή προσπάθεια, με έντονο οικολογικό – καινοτόμο χαρακτήρα.

⁴ Αναφέρουμε ενδεικτικά:

- α. κατασκευή της βορειοδυτικής οδού (Κόρινθος-Πάτρα-Πύργος-Τσακώνα), σε σύνδεση με την Ιόνια οδό (Αντίρριο-Ιωάννινα-Κακαβιά) και τον αυτοκινητόδρομο Κόρινθος-Τρίπολη-Καλαμάτα και Σπάρτη-Γύθειο μέσω του οδικού άξονα Δ. άξονας-Αρχαία Ολυμπία-Βυτίνα-Τρίπολη.
- β. Πρόβλεψη ανάπτυξης αεροδρομίων και λιμενικών υποδομών (Κατάκωλο) για εξειδικευμένες υπηρεσίες κρουαζιερόπλοιων.
- γ. Διαπραγματεύσεις για επενδύσεις σε μεγάλα τουριστικά έργα από διεθνείς επιχειρηματικούς ομίλους μέσω ΣΔΙΤ.

- Συμβολή στην προώθηση θεμάτων όπως:
 - Η ανασύσταση και προστασία του δάσους, ως κεφαλαίου που υποστηρίζει τις προοπτικές και την ποιότητα της ανάπτυξης.
 - Η αναδιάρθρωση και επέκταση καλλιεργειών και η ανάπτυξη εναλλακτικών τύπων κτηνοτροφίας, με προϊόντα ενταγμένα σε σύγχρονα δίκτυα διακίνησης, εκμετάλλευσης και σύνδεσης με τη ζήτηση.
 - Η ενεργοποίηση, διατήρηση και σύνδεση με τις σημερινές συνθήκες, των παραδοσιακών οικισμών και τρόπων παραγωγής και διαβίωσης, όχι ως φολκλορικού εμπορεύματος για τουρίστες, αλλά ως άξονα που διατρέχει την καθημερινότητα, παράλληλα με νέες, καινοτόμες προοπτικές ανάπτυξης και ποιότητας ζωής.
- 2. Δημιουργήθηκε μια βασική **ομάδα τεκμηρίωσης** που συγκέντρωσε, κατέταξε και επεξεργάστηκε ένα μεγάλο αριθμό επιλεγμένων στοιχείων και συγκρότησε ένα ηλεκτρονικό αρχείο στοιχείων και πληροφοριών ανοιχτό σε κάθε ενδιαφερόμενο, που περιλαμβάνει αρθρογραφία ημερήσιου αθηναϊκού και τοπικού τύπου, σημαντικές πρωτοβουλίες και αποφάσεις εμπλεκόμενων φορέων, δημογραφικά στατιστικά στοιχεία, χαρτογραφικά υπόβαθρα και αεροφωτογραφίες⁵.
- 3. Οι ενδιαφερόμενοι διδάσκοντες και μεταπτυχιακοί / διδακτορικοί σπουδαστές συγκρότησαν επιμέρους **ομάδες εργασίας, πρωτοβουλιικά** ορίζοντας θέματα σύμφωνα με τα ενδιαφέροντά τους. Τα αντικείμενα των επιμέρους διερευνήσεων προσδιορίστηκαν περισσότερο, όσο προχωρούσε η δουλειά και τελικά συγκεκριμενοποιήθηκαν και αρθρώθηκαν στις ενότητες που παρουσιάζονται σε αυτό το τεύχος. Ορισμένα αντικείμενα έρευνας συγκρότησαν ήδη το αντικείμενο προπτυχιακών μαθημάτων, ενώ και άλλα σχετικά μαθήματα, προπτυχιακά και μεταπτυχιακά, προγραμματίζονται για επόμενα εξάμηνα. Για το συντονισμό του συνόλου των υποομάδων λειτούργησαν μεγάλες Συντονιστικές συναντήσεις ολομέλειας κάθε 2 ή 3 εβδομάδες (πραγματοποιήθηκαν συνολικά 11 τέτοιες Συναντήσεις).
- 4. Πραγματοποιήθηκε σειρά επισκέψεων και έρευνας επιτόπου με αναζήτηση στοιχείων, συνεντεύξεις με τοπικούς φορείς και κατοίκους της περιοχής, καθώς και συμμετοχή σε Τοπικές Συναντήσεις φορέων, όπως αναλυτικά αναφέρεται στις επιμέρους ενότητες.
- 5. Έχει διατυπωθεί μια σειρά ιδεών για μελλοντικές δράσεις. Περιοριζόμαστε εδώ να αναφέρουμε ειδικότερα την προοπτική οργάνωσης στην περιοχή μιας Έκθεσης Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού από τη σπουδαστική έρευνα που πραγματοποιείται τώρα (ή και από παλιότερες έρευνες στην περιοχή). Στόχος της θα είναι η συμβολή σε μεγαλύτερη κατανόηση και εκτίμηση από μέρους των τοπικών φορέων και των κατοίκων του αρχιτεκτονικού πλούτου που εμπεριέχεται στις τοπικές τυπολογίες οικοδόμησης και συγκρότησης του οικιστικού ιστού σε συνάρτηση με τα χαρακτηριστικά του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς και των δυνατοτήτων που υπάρχουν για γόνιμους μετασχηματισμούς των τοπικών τυπολογιών και προσαρμογές τους σε σημερινές λειτουργικές ανάγκες και δεδομένα, χωρίς καταφυγή σε όγκους εκτός κλίμακας ή μορφολογικά στοιχεία που μεταφέρονται άκριτα και αμήχανα.

Σε σχέση πάντως με τον προγραμματισμό μελλοντικών δράσεων, μεθοδολογικά η συγκρότηση του υλικού και θέσεων που επιχειρείται με αυτό το τεύχος, έχει ως στόχο να διευκολύνει τον συντονισμό της περαιτέρω επεξεργασίας από όλους τους συμμετέχοντες στην έρευνα, αλλά και να διευρύνει τη συζήτηση με άλλους ενδιαφερόμενους τόσο στο πλαίσιο του Ε.Μ.Πολυτεχνείου και των συνεργαζόμενων επιστημονικών / ακαδημαϊκών φορέων, όσο και στην περιοχή μελέτης και γενικότερα στις πυρόπληκτες περιοχές. Για τη διευκόλυνση της συζήτησης συντάχθηκε ένα τεύχος "Συνοπτικής παρουσίασης" της

⁵ Βλ. στο www.arch.ntua.gr/pyroplikta

έρευνας, που συνοδεύεται από CD με τα πλήρη κείμενα και επεξεργασίες, καθώς και με τις "καρτέλες" που αποτυπώνουν την έρευνα πεδίου στους οικισμούς. Στόχος είναι το τεύχος αυτό να φθάσει σε όλες τις τοπικές υπηρεσίες, φορείς, ομάδες και άτομα που ενδιαφέρονται για την ανασυγκρότηση των πυρόπληκτων περιοχών και να προκαλέσει τη συζήτηση τόσο για τις θέσεις και προτάσεις που ήδη περιλαμβάνει, όσο και για αναγκαίες μελλοντικά διερευνήσεις και δράσεις.

Η συντονιστική ομάδα

Ενότητα 1

Γ. Μ.Σαρηγιάννης

Πολιτικές διαστάσεις των κατευθύνσεων για την ανασυγκρότηση των πυρόπληκτων περιοχών του Νομού Ηλείας.

- 1.1. Πρόλογος
- 1.2. Εισαγωγή
- 1.3. Θέσεις που θέτει η διακήρυξη αρχών για την δουλειά μας στα πυρόπληκτα.
- 1.4. Άξονες της χωροταξικής μελέτης και προϋποθέσεις που πρέπει να τεθούν απ' αρχής.
- 1.5. Επίλογος : ο χορός των δωρητών, ευεργετών και άλλων φιλόνητων.

1.1. Πρόλογος

Το γιατί και το πώς κήκαν οι περιοχές αυτές, είναι ένα άλλο θέμα, που όμως μπορεί να έχει σχέση και με τις προτάσεις αποκατάστασης και γενικότερα ενεργειών και μέτρων μετά την καταστροφή.

Αν δηλαδή οι καταστροφές ήταν έργο οργανωμένου σχεδίου ή αποτέλεσμα ανικανότητας της κρατικής μηχανής να επέμβει έγκαιρα και αποτελεσματικά¹, και αν οι μετά εξελίξεις αποτελούν προδιαγεγραμμένους στόχους πριν από την φωτιά ή αν απλά η καταστροφή θα έλξη επενδυτές λόγω της καταστροφής και των «ευκαιριών» που αυτή συνεπάγεται, προφανώς έχει σχέση με τις αναμενόμενες εξελίξεις.

Είναι πολύ αποκαλυπτική για τις προθέσεις του μεγάλου κεφαλαίου (τραπεζικού κυρίως) ως προς την «ανάπτυξη» της χώρας και ειδικότερα ως προς την «διαχείριση» των δασικών εκτάσεων. Έτσι, σε επίσημη έκθεση της Τράπεζας Alpha Bank ανάμεσα στα άλλα, υποστηρίζεται η ιδιωτικοποίηση και εκμετάλλευση των δασών ως οικιστικού χώρου για διακοπές, όπου υπάρχει μεγάλη ζήτηση (!) και προφανώς και μεγάλη κερδοφορία².

Μην ξεχνάμε ότι βλέποντας μετά τα γεγονότα χωρίς την συναισθηματική φόρτιση εκείνων των ημερών, μπορούμε να επισημάνουμε ορισμένα φαινόμενα που διαπιστώθηκαν κατά κόρον τότε, όπως η έλλειψη συντονισμού, η μικροπολιτική διαχείρισης των πυροσβεστικών μέσων, η δραματική έλλειψη μέσων και προσώπων.

Από την άλλη μεριά τα μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν, θα πρέπει να λάβουν υπ' όψιν και τις διαθέσεις των ευκαιριακών ή συνωμοτών επενδυτών, ώστε είτε στην μιά είτε στην άλλη περίπτωση, όχι μόνον να μην τους διευκολύνουν αλλά και να τους αποτρέψουν από τις προδιαγεγραμμένες ή ευκαιριακές ενέργειές τους.

- αναφέρθηκε στον τύπο ότι υπήρχαν από πριν προθέσεις αγοράς μεγάλων εκτάσεων στις περιοχές που κήκαν και οι αγοραπωλησίες δεν ήταν σύμφωρες λόγω του δασικού τους χαρακτήρα
- αναφέρθηκε επίσης ότι στις ΗΠΑ όσα δάση προστατεύονται από το δημόσιο, καίγονται σε χιλιάδες στρέμματα κάθε χρόνο, **την ίδια στιγμή που ιδιωτικά δάση ή δάση φυλασσόμενα από ιδιωτικές εταιρείες, στις ίδιες περιοχές δεν παθαίνουν τίποτα.**³ Μήπως θα μας πλασάρουν τώρα και ιδιωτικές σεκιούριτι εταιρείες για την πυροπροστασία, ή θα μας πουν το χλιοειπωμένο «κάντε τα δάση ιδιωτικά και χτίστε τα για να προστατεύονται από τους οικιστές» (επίσημη άποψη συλλόγων οικιστών, και συνεταιρισμών, όπως αναφέρθηκε).
- αναφέρθηκε ακόμη στον τύπο ότι εμφανίστηκαν «μυστηριώδεις» αγγελίες στον τοπικό τύπο που ζητάν προς αγορά «ορεινά κτήματα που κήκαν»⁴
- είναι γνωστές οι ενέργειες του Δημάρχου Ζαχάρως⁵ ο οποίος σε συνεργασία με την Κτηματική Εταιρεία Δημοσίου προσπάθησε να «αξιοποιήσει» τα παραλιακά φιλέτα στρώνοντας τον δρόμο σε επιχειρηματίες κάθε είδους⁶.

¹ από τα πολυάριθμα δημοσιεύματα των ημερών εκείνων, βλ. δειγματοληπτικά : Ελευθεροτυπία 1.9.07 (για την κακή οργάνωση των ομάδων πυρόσβεσης).1.7.07 και 22.7.07 (για τα εσωτερικά και οργανωτικά της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας), 1.9.07 (για το ομόφωνο πόρισμα της Βουλής που δεν εφαρμόστηκε κ.α.), 3.9.07 (για την ακινησία των ελικοπτέρων σινούκ λόγω κακής συντήρησης) κ.α.

² Ενημερωτικό Δελτίο του ΤΕΕ 2464/19.11.07

³ Ελευθεροτυπία 1.9.07

⁴ «μετά τις φωτιές οι κερδοσκόποι», Ελευθεροτυπία 6.9.07

⁵ Ελευθεροτυπία. 2.11.12007, και Ριζοσπάστης 17.10.2007, Ελεύθερος Τύπος 21.1.1994 κ.α.

⁶ «υπέγραψαν το ξεπούλημα της Ζαχάρως», Ελευθεροτυπία 13.9.07, «οργή για το ξεπούλημα 14.9.07,

Υπενθυμίζεται ότι σύμφωνα με δημοσίευμα του αθηναϊκού τύπου, «λίγες ώρες πριν ξεκινήσουν οι πυρκαγιές» (μεταξύ 22 και 23 Αυγούστου) ομάδα επενδυτών είχε περιοδεύσει την περιοχή, επρόκειτο για εκπροσώπους του ομίλου «World Trade Center Group» και αμερικανούς επενδυτές, οι οποίοι περιόδευσαν την Ηλεία έπειτα από πρόσκληση του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ηλείας. Στην ομάδα μετείχαν και άλλοι επιχειρηματίες όπως τον Πρόεδρο του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου Κορέας, τον γενικό διευθυντή του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού στις ΗΠΑ, και μία σειρά εκπροσώπων κατασκευαστικών ομίλων ειδικευμένων σε ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις. Σύμφωνα με συνέντευξη τύπου που δόθηκε αμέσως μετά, ο αντιπρόεδρος του World Trade Center ανέφερε ότι προβλέπεται να κατασκευαστούν οικοδομήματα σχετικά με το Κέντρο αυτό, συνεδριακό κέντρο, και ξενοδοχειακή υποδομή με γήπεδα γκολφ κ.α.⁷

1.2. Εισαγωγή

1. Η κάθε χωροταξική παρέμβαση σε μια περιοχή, δεν είναι άμοιρη πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών θεμελίων και φυσικά και επιπτώσεων. Δεν υπάρχει σε καμία περίπτωση η «καλή ομάδα» ή ο «καλός πολεοδόμος ή χωροτάκτης» που θα εκπονήσει ένα χωροταξικό σχέδιο «για το καλό όλων». Αυτό δεν είναι απλά ουτοπία, αλλά για έναν που εργάζεται στην περιοχή αυτή (χωροταξία, πολεοδομία) είναι τουλάχιστον ανειλικρίνεια αν το προβάλλει αμέσως ή εμμέσως.

2. Κατά συνέπεια η πρώτη κίνηση που θα πρέπει να γίνει σε κάθε χωροταξική μελέτη είναι να αποσαφηνιστεί το πλαίσιο εργασίας, με απλά λόγια «για ποιόν, για τίνος όφελος». Από την στιγμή που θα είναι αυτό σαφές και ευανάγνωστο, τότε θα μπορούμε να χαράξουμε τις κατευθύνσεις τις κάθε χωροταξικής μελέτης.

3. Επίσης άμεση συνέπεια αυτού του αρχικού προσδιοριστικού πλαισίου, είναι να επισημανθούν από την αρχή, οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνιστώσες για την κάθε συγκεκριμένη περίπτωση περιοχής μελέτης.

4. ακόμη περισσότερο, θα πρέπει να προσδιοριστούν οι ενέργειες και τα μέτρα εκείνα που έχουν βαθύτερες ρίζες στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό υπόβαθρο, τα οποία και θα πρέπει να προσδιορίσουμε με την ρητή επισήμανση ότι αν δεν ληφθούν, τότε η μελέτη ή δεν θα εφαρμοστεί, ή θα εφαρμοστεί σε άλλη κατεύθυνση από εκείνη που έχουν επιλέξει οι μελετητές.

Για την συγκεκριμένη τώρα, περιοχή της Ηλείας η οποία είναι και το αντικείμενο της μελέτης μας. Νομίζω ότι πρέπει να τεθούν απ' αρχής συγκεκριμένες προϋποθέσεις, ρητά και κατηγορηματικά, με την επισήμανση ότι αν αυτές οι προϋποθέσεις δεν τηρηθούν, τότε δεν έχουμε καμία ευθύνη για οποιαδήποτε κατάληξη της μελέτης και ακόμη περισσότερο της κατάστασης στην περιοχή.

Το τελευταίο επισημαίνεται ιδιαίτερα, δεδομένου ότι πάντοτε χρησιμοποιείται το κύρος του Πολυτεχνείου για να καλύψει ποικίλες ενέργειες της πολιτικής διοίκησης, πάντα με την επίκληση ότι «το λέει και η μελέτη του Πολυτεχνείου».

⁷ τοπικός τύπος της 22 και 23 Αυγούστου 2007, και Ριζοσπάστης 30.8.07

1.3. Θέσεις που θέτει η διακήρυξη αρχών για την δουλειά μας στα πυρόπληκτα

Σύμφωνα με το κείμενο που κυκλοφόρησε με ημερομηνία 17 Οκτωβρίου 2007, το οποίο συνεχίζει να ισχύει ενσωματωμένο στο παρόν συλλογικό τεύχος, έχουμε κάποιες παρατηρήσεις:

Αφήνουμε το πρώτο μέρος που είναι γενικό και μπορεί να ερμηνευθεί κατά οποιονδήποτε τρόπο (το τρίτο σημείο για παράδειγμα είναι γραμμένο σε τυπική γλώσσα των επίσημων κειμένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και είναι τόσο γενικό και ασαφές που θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος ότι και η αποδόμηση που γίνεται εδώ και μερικά χρόνια ως εντολή της ΕΕ των ελαιοκαλλιέργειών και των αμπελοκαλλιέργειών⁸, και η «οδηγίες αντικατάστασής τους με φαρμακευτικά ή αρωματικά φυτά και αβοκάντο» είναι «καινοτόμος δράση». Εδώ όμως τα πράγματα είναι σαφή: θέλουμε την **ανασυγκρότηση της παραγωγικής βάσης που υπήρχε πριν την καταστροφή**, και είναι γνωστό ότι η περιοχή είχε ισχυρή οικονομία από ελιές, αμπέλια, κτηνοτροφία, δασικά προϊόντα.

Στο δεύτερο σημείο, πρώτον δεν τονίζεται ότι **βασικός στόχος είναι η ανασυγκρότηση της προϋφιστάμενης παραγωγικής βάσης**. Ακόμη και αν κριθεί σωστή κάποια αναδιάρθρωσή της, αυτή θα γίνει σταδιακά και τουλάχιστον για μια δεκαετία ως συμπληρωματική ή μικρή παράλληλη παραγωγή, και μετά βλέπουμε. Δεν είναι δυνατόν αγρότες και μάλιστα όχι μικρών ηλικιών, να εγκαταλείψουν από την μια στιγμή στην άλλη τον τρόπο ζωής τους και να γίνουν ... «καινοτόμοι»! και δεύτερο, τα «*σύγχρονα δίκτυα διακίνησης εκμετάλλευσης και σύνδεσης με την ζήτηση*», μπορούν πολύ άνετα να σημαίνουν πολυεθνικές που θα μπουν στον χώρο εκδιώκοντας βεβαίως τον παραδοσιακό χονδρέμπορο που εκμεταλλεύεται από συστάσεως του Ελληνικού Βασιλείου τον μικροαγρότη, αλλά επιβάλλοντας πλέον τις δικές τους απαιτήσεις στην διαχείριση των κερδών, επίσης σε βάρος των αγροτών.

Κλασικό παράδειγμα το καρτέλ του γάλακτος που αντικατέστησε τους μέχρι προ 1-2 δεκαετιών εμπόρους γάλακτος στα χωριά, καταστρέφοντας ακόμη και ανθούσες συνεταιριστικές αγροτικές επιχειρήσεις που τους στεκόταν εμπόδιο. Έκλεισε η ΑΣΤΥ, και η ΑΣΠΡΟ, εξαγοράστηκαν οι άλλες από την ΕΒΓΑ και την ΔΕΛΤΑ και τελικά δημιουργήθηκε το καρτέλ το οποίο ελέγχουν ξένες πολυεθνικές όπως η NESTLE, η SUCKHART και κάποιες άλλες που τελικά εξαγόρασαν και την ΔΕΛΤΑ και την ΕΒΓΑ και άλλες, και έχουν τον έλεγχο μέσω αγορών πακέτων μετοχών κλπ.

Ακόμη, μην παραβλέπουμε και το πολυεθνικό κύκλωμα των βιολογικών προϊόντων, (αν αυτά εννοούμε ως «*αναπτυξιακή προσπάθεια με έντονο οικολογικό καινοτόμο χαρακτήρα*») που ελέγχει τα πτώσιμα στοιχεία του αν και είναι συνήθως μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις, σε ένα διευρωπαϊκό κύκλωμα συνδέσεων, εξαγορών και απορροφήσεων.

Αν λοιπόν δεν στρώνουμε άθελά μας το χαλί σε τέτοιες καταστάσεις, **θα πρέπει από την αρχή να εξειδικεύσουμε τους στόχους μας ακριβώς για να μην παρερμηνεύονται σε άλλες κατευθύνσεις**, και να δίνουμε σαφώς το στίγμα των δικών μας θέσεων, και αυτά επιτρέψτε μου να αναλύσω στην συνέχεια αυτού του κειμένου.

⁸ βλ. πρόσφατες προτάσεις της Κομισιόν για την αμπελουργία με στόχο την μείωση κατά 2.000.000 στρέμματα αμπελιών σε επίπεδο ΕΕ, Ριζοσπάστης 21 Δεκεμβρίου 2007 «Αποφάσεις εξαφάνισης της αμπελοκαλλιέργειας – ενώ σε ελληνικό επίπεδο έχει ήδη σχεδόν εξαφανιστεί η καπνοκαλλιέργεια, η τευτοκαλλιέργεια μειώθηκε κατά 270.000 στρέμματα μόνο το 2007, το σκληρό σιτάρι κατά 2.500.000 στρέμματα το 2006 σε σχέση με το 2004, και συνεχίζεται η μείωση στην βιομηχανική ντομάτα, τα πορτοκάλια, η σταφίδα κ.α. (Ριζοσπάστης 15.7.2007 σελ. 15 και 16)

1.4. Άξονες της χωροταξικής μελέτης και προϋποθέσεις που πρέπει να τεθούν απ' αρχής

Είχαν τεθεί⁹ και από πάρα πολλούς επιστήμονες ως απαραίτητες κατευθύνσεις οι ακόλουθες:

Παραμονή των κατοίκων στις εστίες τους. Αυτό άμεσα προϋποθέτει την ύπαρξη παραγωγικής βάσης στην περιοχή, η οποία στηρίζεται και στις γεωργικές ιδιοκτησίες τους.

διατήρηση της υφιστάμενης παραγωγικής βάσης, αλλά και της υφιστάμενης οικολογικής ισορροπίας όχι μόνο στην παραγωγική πανίδα και χλωρίδα (κοπάδια, καλλιέργειες) αλλά και στην άγρια πανίδα και χλωρίδα.

Διατήρηση του οικιστικού ιστού και του οικιστικού πλούτου της περιοχής

αποδοχή με πολύ φειδώ και με ιδιαίτερη προσοχή της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής, και κάτω από πολύ αυστηρές και συγκεκριμένες προϋποθέσεις

Άμεσες συνέπειες των παραπάνω είναι τουλάχιστον η αποτροπή πωλήσεων γής και κτηρίων.

Στο πρώτο σημείο, θα πρέπει να ληφθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα για να στηριχθεί η παραγωγική βάση της περιοχής, η οποία στο μεγαλύτερο μέρος της αποτελείται από ελαιοκαλλιέργειες, δενδροκαλλιέργειες, οπωροκηπευτικά στα πεδινά, δασικές εκμεταλλεύσεις και κτηνοτροφία στην ημιορεινή και ορεινή ζώνη¹⁰. Πρώτο και κύριο λοιπόν είναι να διαφυλαχθεί ο δασικός χαρακτήρας των καμένων δασών της περιοχής και από όσο γνωρίζω δεν έχει ακόμη κηρυχθεί αναδασωτέο ούτε ένα στρέμμα.

- ερώτημα πρώτο λοιπόν : **σε τί σημείο βρίσκονται οι κηρύξεις των αναδασωτέων περιοχών;** Επίσης βασικό σημείο είναι η τεχνική προστασία των καμένων δασών. (αντιπλημμυρικοί αναβαθμοί, επιλογή τρόπου αναγέννησης του δάσους κλπ). Είναι βέβαιο ότι μελέτες δασολόγων υπάρχουν και είναι θέματα γνωστά στις υπηρεσίες τους.
- ερώτημα δεύτερο: **τί από όλα αυτά έχει πραγματοποιηθεί ως σήμερα ή τί προγραμματίζεται, αν έχει προβλεφθεί χρηματοδότηση, και σε ποιόν χρονικό ορίζοντα;**

Στο δεύτερο σημείο θα πρέπει να ληφθούν (θα έπρεπε να έχουν ήδη ληφθεί) συγκεκριμένα άμεσα μέτρα όχι απλά «ανακούφισης των πληγέντων» αλλά στήριξης των προϋφιστάμενων παραγωγικών δομών τους, όπως αντικατάσταση του απολεσθέντος ζωικού πλούτου με κρατική επιχορήγηση και βέβαια όχι με τιμές της ελεύθερης αγοράς, η οποία και έχει επιδοθεί σε έναν αναισχυνο αγώνα κερδοσκοπίας πουλώντας ζώα, δενδρύλλια και ζωοτροφές σε εξωφρενικές τιμές ενώ παράλληλα αγοράζει τα όποια προϊόντα μπορούν και παράγονται μετά την καταστροφή σε εντελώς εξευτελιστικές τιμές εκβιάζοντας περισσότερο από πριν τους παραγωγούς.¹¹

- ερώτημα τρίτο: **τι μέτρα έχουν ληφθεί για την αντικατάσταση του ζωικού και φυτικού πλούτου της περιοχής έξω από την «ελεύθερη αγορά» ;**
- ερώτημα τέταρτο: **ασκείται τελικά πολιτική προστασίας των αγροτών απέναντι στους κερδοσκόπους;**

⁹ Α.Μιωσίδης, καθηγητής αγροτικής κοινωνιολογίας Παντείου Παν/μίου «όχι στην διάλυση του κοινωνικού ιστού των περιοχών που έχουν πληγεί» Εποχή, 2.9.07 Ελευθεροτυπία 27.9.07, Ριζοσπάστης 25.9.07. κ.α.

¹⁰ «ο χάρτης της οικονομικής καταστροφής» , Ελευθεροτυπία 2.9.07

¹¹ «καταγγελίες κτηνοτρόφων για κερδοσκοπία με τις ζωοτροφές στα καμένα» , Ελευθεροτυπία 1.10.07, ομοίως, 16.11.07, «οι κερδοσκόποι καίνε τους κτηνοτρόφους» Ριζοσπάστης 11.11.07

Τέλος, ένα ακόμη σημείο, αφορά την προστασία της άγριας πανίδας και χλωρίδας και εδώ τα πράγματα είναι αρκετά σύμπλοκα και ευαίσθητα. Πανίδα και χλωρίδα αυτοφυής, και ακόμη περισσότερο ενδημικά είδη ή και υπό εξαφάνιση (επαπειλούμενα είδη), τίθενται εν κινδύνω¹² τόσο λόγω της καμένης γης όσο και λόγω των «εισβολών» (invasion) από άλλα γειτονικά ή ανθεκτικότερα είδη.

- Ερώτημα πέμπτο λοιπόν: **γιατί δεν έγινε η στοιχειώδης ενέργεια καθολικής απαγόρευσης του κυνηγίου για μια πενταετία τουλάχιστον στις πυρόπληκτες περιοχές;**

Το τρίτο σημείο αφορά την διατήρηση του οικιστικού ιστού της περιοχής. Ο κίνδυνος αποδιοργάνωσής του είναι μεγάλος και προφανής, δεδομένου ότι αν έχει τραυματιστεί καίρια η παραγωγική βάση, εύκολα πολλοί κάτοικοι θα εγκαταλείψουν τις εστίες τους και θα αποτελέσουν εσωτερικούς μετανάστες στις μεγάλες πόλεις της περιοχής (Πύργος, Πάτρα κλπ) ή και του ευρύτερου χώρου. Σ' αυτό το θέμα θα έχει να απαντήσει πολλά το όποιο σχέδιο χωροταξικής μελέτης της περιοχής εκπονηθεί, είτε αυτό αφορά «γενικές κατευθύνσεις» είτε εξειδικευμένη χωροταξική μελέτη.

Είναι γνωστές οι κατευθύνσεις χωροταξικών μελετών της δεκαετίας του '60 οι οποίες πρέσβευαν ότι οι λεγόμενοι «μη βιώσιμοι οικισμοί» που είχαν δηλαδή ελάχιστους κατοίκους και δεν ήταν λογικό να συντηρούν σχολεία και άλλες υπηρεσίες, όφειλαν να εγκαταλείπονται και να μεταφέρονται οι κάτοικοί τους σε άλλους βιώσιμους, τα λεγόμενα «κεφαλοχώρια»¹³. Τόσο θεωρητικά αλλά και η ίδια η ζωή απέδειξε ότι κάτι τέτοιο δεν ήταν δυνατόν να γίνει, και αυτό το οποίο τελικά πραγματοποιήθηκε (εκτός από ελάχιστες ιδιόμορφες περιπτώσεις) ήταν η συγκοινωνιακή σύνδεση πολλών οικισμών με τον «κεντρικό οικισμό» της περιοχής τους όπου ο μιν τόπος κατοικίας ήταν διασπασμένος σε πολλά μικρά χωριά, όμως μεγάλο μέρος της ζωής των κατοίκων είχε μεταφερθεί στα κεντρικά χωριά, πολύ δε περισσότερο σήμερα με την απόκτηση από μεγάλο αριθμό κατοίκων δυνατότητας εύκολης μετακίνησης με δικά τους οχήματα (μοτοποδήλατα, ΙΧ, αγροτικά ημιφορτηγά, ακόμη και τρακτέρ).

Στο σημείο αυτό θα έπρεπε να τονιστεί η ακριβώς αντίθετη πολιτική που ακολουθείται τόσο στο οδικό όσο και κυρίως στο σιδηροδρομικό δίκτυο. Για ποιά επικοινωνία και σύνδεση χωριών με κεφαλοχώρια μπορούμε να μιλάμε, όταν τα κατασκευαζόμενα οδικά και σιδηροδρομικά έργα βασίζονται μόνον στις ταχείες συνδέσεις μεγάλων πόλεων αδιαφορώντας για τις συνδέσεις με τους μικρότερους οικισμούς, (ΠΑΘΕ, Ιόνια Οδός, τραίνο Θεσσαλονίκη-Αθήνα-Πάτρα, Εγνατία κ.α.) τους οποίους αφήνουν στην τύχη τους με προδιαγεγραμμένο αποτέλεσμα την εγκατάλειψή τους;¹⁴

Ως προς το τέταρτο και πέμπτο σημείο. Έχει γραφεί κατά κόρον στον τύπο τόσο για τις δραστηριότητες συγκεκριμένου Δημάρχου της περιοχής, όσο και για επενδυτικούς ομίλους από ασιατικές χώρες, ακόμη και για τις αναπτυξιακές παρεμβάσεις στην Λίμνη του Καϊάφα. Είναι πλέον ή φανερό, ότι κάθε κτήμα ή σπίτι που πουλιέται, σημαίνει και ένας ακόμη εσωτερικός μετανάστης στις μεγάλες πόλεις.

¹² Ελευθεροτυπία 1.10.07 κ.α.

¹³ Ant. Kriesis, A regional planning scheme for a country under development. Patras 1963 μετφρ. στα ελληνικά στα Τεχνικά Χρονικά τ.2/1966 επιστ. έκδοσις, σελ. 450 κ.εφ...Α.Αραβαντινός, Π.Λουκάκης κ.α., Χωροταξική μελέτη Νομού Ηλείας, Υπ.Συντονισμού, 1965. Χωροταξική οργάνωση αγροτικής περιοχής. Εφαρμογή Ζαχάρω Ηλείας. Διπλωματική εργασία (Π.Γετίμης,Π.Καμουτσή,Μ.Τζελάτη,Γ.Φιτσιώρης) στην Έδρα Πολεοδομίας, 1975, Γ.Σαρηγιάννης Οι ορεινοί οικισμοί της Ηπείρου, το πρόβλημα της επιβιώσής τους και η πριν είκοσι χρόνια μελέτη τους. Ηπειρωτικό Ημερολόγιο, Ιωάννινα 1988, σελ. 242-250.

¹⁴ Γ.Σαρηγιάννης, το παρόν και το μέλλον των σιδηροδρομικών μεταφορών στην Ελλάδα, έκδοση της ΠΟΣ, 1993 καθώς και άλλα σχετικά άρθρα του ίδιου. Αυτό το εξάμηνο, εκπονούνται δύο μεταπτυχιακές εργασίες στο θέμα αυτό και θα είναι έτοιμες τον Φεβρουάριο του 2008.

Πρέπει στο σημείο αυτό να τονιστεί ότι αποτελεί πολιτική της Κτηματικής Εταιρείας Δημοσίου (ΚΕΔ) η παραχώρηση δημοσίων εκτάσεων τα οποία αποτελούν «φιλέτα» για τουριστική ή οικιστική εκμετάλλευση, το είδαμε στις συμβάσεις που υπέγραψε ο Δήμαρχος Ζαχάρως για την παραλιακή ζώνη του Δήμου, αλλά επισημαίνεται ότι αντίστοιχες ενέργειες γίνονται από την ΚΕΔ και για την Ρόδο, την Θεσσαλονίκη, την Ζάκυνθο, το Καϊμακτσαλάν, την Σάμο, την Ξάνθη, το Δέλτα του Πηνειού, την Ερμιονίδα κ.α. σε εκτάσεις δεκάδων χιλιάδων στρεμμάτων που προσφέρονται για παραθαλάσσιες ή ορεινές εκμεταλλεύσεις¹⁵. Σημειώνεται όμως και η άποψη του επ. Αντιπροέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας κ.Μ.Δεκλερή αλλά και σχετικές αποφάσεις του ΣτΕ που κρίνουν ως παράνομες και αντισυνταγματικές αυτές τις παραχωρήσεις¹⁶

Ερώτημα έβδομο: **με ποιους όρους θα πλαισιωθεί η όποια τουριστική ανάπτυξη της περιοχής ;**

Ερώτημα όγδοο: **τι μέτρα πρέπει να ληφθούν και τι μέτρα έχουν ληφθεί ως τώρα ώστε να αποτραπεί το ξεπούλημα των καμένων εκτάσεων ;**

1.5. Επίλογος : ο χορός των δωρητών, ευεργετών και άλλων φιλόνητων.

Δημοσιεύθηκαν στον τύπο οι προσφορές μεγάλων επιχειρηματικών ομίλων υπέρ των κατεστραμμένων εκτάσεων και χωριών, και φυσικά «ήταν όλοι παρόντες».

Όμιλοι και πρόσωπα, βιομήχανοι, εφοπλιστές, μεγαλοεργολάβοι, τραπεζίτες, που βαρύνονται με υπερεκμετάλλευση εργαζομένων, με κατά συρροή θανάτους εργατών στις επιχειρήσεις τους, με καταστροφή του περιβάλλοντος, με τσιμεντοποίηση του αστικού χώρου και άλλα παρόμοια εγκλήματα κατά της ίδιας της ανθρώπινης ζωής και του περιβάλλοντος, αστικού και φυσικού. Όμιλοι, εταιρείες, τράπεζες και άλλοι, που έχουν ίδια συμφέροντα σε κατασκευές, σε τουριστικές αξιοποιήσεις, σε κατασκευές μεγάλων οδικών έργων, σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και σε ...γκολφ, Τράπεζες με κερδοφορίες που διπλασιάζονται κάθε χρόνο από απομύζηση των μικρομεσαίων συναλλασσομένων με αυτές, και άλλοι πολλοί και μη εξαιρετικοί, ακόμη και η Εκκλησία που έχει αποδοθεί σε αγώνα δρόμου τσιμεντοποίησης της Πεντέλης, του Καρέα, του «401» κ.α. δίνουν τον οβολό τους από το υστέρημά τους (!), και το χειρότερο ότι είναι προφανές πως δεν θα είναι χωρίς αντάλλαγμα¹⁷.

Ακόμη και στο ίδιο το Πολυτεχνείο, την στιγμή που προσφέρει εθελοντικά τις γνώσεις του, από το άλλο χέρι αναθέτονται ερευνητικά σε στελέχη του! **Δεν θα μπορούσε άραγε η Πρυτανεία να δηλώσει ότι δεν θα εγκριθούν τέτοια ερευνητικά;**

Πιστεύω ότι η φεινική καταστροφή, δεν θα πρέπει να αποτελέσει ευκαιρία για κανενός είδους άλλη καταστροφή, τόσο για απλό κέρδος σε βάρος των περιοχών και των κατοίκων τους, όσο και για εφαρμογή προγραμμάτων και σχεδίων που κυοφορούνται πολύ πριν τις πυρκαγιές, όπως «αξιοποιήσεις» των περιοχών, «αναδιαρθρώσεις της οικονομίας», μεταβολές του οικονομικού, οικιστικού και κοινωνικού ιστού τους. **Αν αυτούς τους κινδύνους η ομάδα της Σχολής Αρχιτεκτόνων τους κατέγραφε, τους αποκάλυπτε και έδινε κατευθύνσεις ώστε να μην συμβούν, θα ήταν η καλύτερη προσφορά μας στις πληγείσες περιοχές.**

¹⁵ Ριζοσπάστης 14.10.07

¹⁶ «η επιβουλή κατά των δημοσίων δασών», συνέντευξη τύπου στην αίθουσα του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, 25.2.2003. (βλ. και σχετικές αποφάσεις του ΣτΕ σχετικά με την ΕΤΑ, που την χαρακτηρίζει ως παράνομη), ακόμη το άρθρο της Μαρίας Καραμανώφ, Συμβούλου της Επικρατείας, στον τόμο «Μ.Δεκλερής, Ο Δωδεκάδελετος του Περιβάλλοντος», Αθήνα 1996.

¹⁷ «φιλόνητη απειλή» στην Ελευθεροτυπία, (ο ιός της Κυριακής) 18.9.07

Ενότητα 2Α

Αθαν. Ι. Αραβαντινός

Μια αναδρομή στις σχετιζόμενες με το χώρο και το οικιστικό δίκτυο προσπάθειες σχεδιασμού

- 2.A.1. Η «προεργασία» στο ΕΜΠ και τα «Κέντρα Ανάπτυξης» του Α. Κριεζή.
Μια καρποφόρα σύνδεση ΕΜΠ και αρμοδίων Φορέων
- 2.A.2. Οι σεισμοί της Ηλείας το 1965 και η σχετική χωροταξική μελέτη
- 2.A.3. Από το «πελατειακό» και αντιαναπτυξιακό «laissez faire», στις ολιγοπολικές «αντίπαλες πόλεις» του Σ. Μάνου
- 2.A.4. Η «ανοικτή πόλη της υπαίθρου» του Α. Τρίτση
- 2.A.5. Πιο πρόσφατες ιδέες για «πόλους αλληλοσυμπληρούμενων ρόλων»
- 2.A.6. Επίλογος –Ανάγκη επαναθεώρησης του οικιστικού δικτύου

2.A.1. Η «προεργασία» στο ΕΜΠ και τα «Κέντρα Ανάπτυξης» του Α. Κριεζή. Μια καρποφόρα σύνδεση ΕΜΠ και αρμοδίων Φορέων

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 άρχισε επιτέλους και στην Ελλάδα να γίνεται κάποια συζήτηση για **χωροταξικό σχεδιασμό** ή κατ' άλλους **περιφερειακό προγραμματισμό**, που να περιλαμβάνει όμως και τη χωρική διάσταση. Ειδικότερα στο Ε.Μ.Π. και μάλιστα από τον Καθηγητή της Έδρας Πολεοδομίας Αντώνη Εμμ. Κριεζή άρχισαν να ανατίθενται σπουδαστικές και διπλωματικές εργασίες με σχετικό αντικείμενο. Ας αναφερθεί χαρακτηριστικά η διπλωματική εργασία με θέμα τον «Εθνικό Προγραμματισμό» της τότε ενιαίας, Κύπρου, καθώς και τρεις άλλες ομοίως διπλωματικές εργασίες για το χωροταξικό σχεδιασμό της Ηπείρου, της Εύβοιας και της Πελοποννήσου.

Οι τρεις τελευταίες παρουσιάστηκαν από τον Καθηγητή Κριεζή στο διεθνές συνέδριο της UIA (Διεθνούς Ένωσης Αρχιτεκτόνων) στην Αβάνα της Κούβας το 1964 και σε άλλες επιστημονικές συναντήσεις¹.

Ήδη εκείνη την εποχή είχε αρχίσει στο τότε Υπουργείο Συντονισμού μια προσπάθεια σχετική με τον σχεδιασμό των περιφερειών, ενώ ιδρύετο υπό το Υπουργείο αυτό το «Κέντρο Οικονομικών Ερευνών και Προγραμματισμών» (ΚΕΠΕ) με τμήματα και στελέχωση πολύ κοντά στο σχετικό αντικείμενο.

Ομοίως στο Υπουργείο Συντονισμού δημιουργήθηκαν Υπηρεσίες Περιφερειακής Ανάπτυξης διαφόρων γεωγραφικών ενοτήτων της Ελλάδος μεταξύ των οποίων της Ηπείρου (ΥΠΑΗ), της Κρήτης (ΥΠΑΚ) και της Πελοποννήσου (ΥΠΑΠ). Στην τελευταία, ακριβώς εκείνη την εποχή, Δ/ντής ήταν ο Οικονομολόγος Αντώνης Καρράς.

Στην έδρα Πολεοδομίας του ΕΜΠ ιδρύεται το 1962 το Σεμινάριο Εξειδίκευσης στην Πολεοδομία και Χωροταξία. Με την ίδρυσή του δίνεται προτεραιότητα στα χωροταξικά θέματα δεδομένου του κενού που υπήρχε τότε στην Ελλάδα. Έτσι αναζητούνται μεταξύ των στελεχών της διοίκησης και λοιπών Πανεπιστημιακών γνώστες χωροταξικών αντικειμένων, οι οποίοι και καλούνται ως ομιλητές στο Σεμινάριο, ενώ συχνά παρακαλούνται να συνδράμουν στις παρακολουθήσεις και διορθώσεις σπουδαστικών εργασιών².

Έτσι αναπτύχθηκε μια πολύ στενή και εποικοδομητική συνεργασία ανάμεσα στον Καθηγητή Αντ. Κριεζή και τα λοιπά στελέχη της Έδρας απ' τη μια μεριά και αρκετά υπηρεσιακά στελέχη από την άλλη, ιδιαίτερα τον Δ/ντή ΥΠΑΠ Αντώνη Καρρά.

Η θεωρία και οι απόψεις του Καθηγ. Αντ. Κριεζή ειδικότερα για το οικιστικό δίκτυο των περιφερειών της Ελλάδας άρχισαν να παρουσιάζουν για τους υπηρεσιακούς παράγοντες και άλλους επιστήμονες έντονο ενδιαφέρον.

Η θεωρία αυτή, που ας ονομάσουμε απλουστευτικά **μοντέλο «Α. Κριεζή»** ή όπως ο ίδιος το αποκαλούσε **«Κέντρα Ανάπτυξης»** μέχρι τότε εκφραζόταν μέσα από σπουδαστικές και διπλωματικές εργασίες όπως οι προαναφερθείσες και συνοψιζόταν στα εξής:

Η σχετικά μικρή σε έκταση Ελλάδα είχε τότε περίπου 6.000 ΟΤΑ ή γύρω στις 11.000 οικισμούς. Ο κάθε νομός δηλαδή από τους περίπου 50 που τότε υπήρχαν με ένα πληθυσμό που δεν ξεπερνούσε τις 200.000 (πλην βεβαίως των Νομών της Πρωτεύουσας, της Θεσσαλονίκης και

¹ Βλ. σχετική δημοσίευση από την Υπηρεσία Περιφερειακής Ανάπτυξης Πελοποννήσου (Δ/ντής Α. Καρράς) του Υπουργείου Συντονισμού: Α. Kriesis, A Regional Planning Scheme for a Country under Development. Service for the Regional Development of the Peloponnese-Ministry of the co-ordination. Patras 1963.

² Οι εισηγήσεις και οι συζητήσεις στο Σεμινάριο σε κάποιο βαθμό συνέβαλαν στη δημιουργία ενός σώματος γνώσης, που τροφοδότησε τόσο εκπαιδευτικές και ερευνητικές διαδικασίες όσο και προδιαγραφές και κατευθύνσεις για μεγάλο αριθμό μελετών που επακολούθησαν (βλ. μεταξύ άλλων Αθ. Αραβαντινός και Ι. Πετρίδης, Περιφερειακοί Προγραμματισμοί-Μεθοδολογία Αναλύσεως. Τεύχος 5 Απρ. 1965), Τεχνικά Χρονικά.

της Αχαΐας) διέθετε όμως περί τους 300 οικισμούς από τους οποίους η συντριπτική πλειοψηφία έφθινε.

Ας θυμίσουμε τα ισχυρότατα μεταναστευτικά ρεύματα εκείνης της εποχής προς τα πολύ μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας και προς το εξωτερικό.

Η εγκατάλειψη των οικισμών ήταν τόσο δραματική, ώστε σε πολλούς δεν έβρισκε κανείς παρά μόνο πληθυσμό τρίτης ηλικίας. Η συντήρηση και ενίσχυση του τεράστιου αυτού αριθμού οικισμών σύμφωνα με τη θεωρία αυτή θα ήταν μια πράξη ματαιοπονίας.

Αντίθετα θα μπορούσε να επιλέξει κανείς ένα δίκτυο βιώσιμων οικισμών, που ονομάστηκαν «κέντρα αναπτύξεως» και ήταν συνήθως κεφαλοχώρια. Ο στόχος ήταν να ενισχυθούν κυρίως αυτά με την προσφορά στο καθένα κοινωνικών και τεχνικών υποδομών, θέσεων απασχόλησης αλλά ακόμα και κατοικίας για τους κατοίκους και των γύρω χωριών, μερικά από τα οποία θα ήταν αδύνατο να συγκρατήσουν τη μόνιμη κατοικία ιδίως των νέων και των παραγωγικών ηλικιών. Ως προς το κεφαλοχώρι αυτό θα έπρεπε να ευρίσκεται περίπου στο γεωμετρικό κέντρο βάρους μιας χωρικής ενότητας τέτοιας έκτασης ώστε να περιλαμβάνει 10-20 οικισμούς.

Με την πρόταση πιστευόταν ότι θα καμφθεί το μεταναστευτικό ρεύμα, θα γινόταν τεράστια οικονομία σε υποδομές, ενώ θα επιτυγχάνονταν σημαντικά κέρδη τόσο στην ανάπτυξη όσο και στους κοινωνικοπολιτιστικούς τομείς και την ποιότητα της ζωής των κατοίκων. Όλα αυτά θα έπρεπε να εφαρμοσθούν σε όλους τους πληττόμενους από τη μετανάστευση και το μαρασμό νομούς της χώρας.

2.A.2. Οι σεισμοί της Ηλείας το 1965 και η σχετική χωροταξική μελέτη

Όμως πλην αυτών των πληγμάτων κάποιοι νομοί έμελλε να πληγούν καιρίαια και από φυσικές καταστροφές. Τον Απρίλιο του 1965 μια ακολουθία ισχυρών σεισμών έπληξε το Νομό Ηλείας. Οι καταστροφές μεγάλου αριθμού σπιτιών σε αρκετά χωριά φαίνονταν στα μάτια ενός μέρους της επιστημονικής κοινότητας σχεδόν ως μη αναστρέψιμες, όταν μάλιστα συνεκτιμούσε κανείς τη μέτρια ως κακή ποιότητα των κατασκευών και την επισφαλή θέση τους λόγω κατολισθήσεων. Γεγονός ήταν πάντως ότι πλην των πληγμάτων στην ήδη προβληματική οικονομική και κοινωνική ζωή της περιοχής δημιουργήθηκε και τεράστιο στεγαστικό πρόβλημα.

Για τους λόγους αυτούς, το τότε Υπουργείο Δημοσίων Έργων (σήμερα ΥΠΕΧΩΔΕ) ανέθεσε σε ομάδα επιστημόνων την **«Χωροταξική μελέτη και οικιστική αναδιάρθρωση του Νομού Ηλείας»³**.

Ουσιαστικά επρόκειτο για τη πρώτη καθολική χωροταξική μελέτη διεπιστημονικής προσέγγισης που εκπονήθηκε στην Ελλάδα και αφορούσε έναν ολόκληρο νομό. Μέχρι τότε οι μελέτες χωρικής οργάνωσης ή αναφέρονταν σε γεωγραφικά περιορισμένους χώρους ήταν δηλαδή πλησιέστερες στη πολεοδομική κλίμακα ή ήταν κλαδικού αντικειμένου (π.χ. σχεδιασμός τουριστικής ανάπτυξης, προγράμματα οδοποιίας, υποδομών κ.ο.κ.).

Έτσι στη μελέτη για το Νομό Ηλείας μετά από συστηματική ανάλυση όλων των τομέων έγιναν οι σχετικές προτάσεις ομοίως για όλους τους τομείς τόσο τους παραγωγικούς όσο και τους κοινωνικούς, των υποδομών κ.ο.κ.). Ειδικότερα ως προς την οικιστική αναδιάρθρωση και το

³ Συντάκτες της μελέτης ήταν οι αρχιτέκτονες και πολεοδόμοι Α. Αραβαντινός, Ν. Δεσύλλας, Δ. Κονταργύρης, Α. Λαμπάκης και Π. Λουκάκης, με ειδικούς συνεργάτες τους Γ. Συκιανάκη, οικονομολόγο, Γ. Παπασταμέλο γεωπόνο, Κ. Θεοδωράτο μεταλλειολόγο, Α. Ελευθερίου γεωλόγο, Ι. Γιάσογλου εδαφολόγο και τους Δ. Κόμη, Α. Δημουλά, Κ. Κόχειλα και Σ. Τζεράνη, πολιτικούς μηχανικούς (πολυγραφημένη δημοσίευση: Υπουργείο Δημοσίων Έργων –Υπηρεσία Οικισμού, Αθήνα Νοέμβριος 1965 –Περιλήψεις: Αρχιτεκτονικά Θέματα -Έκδοση Ο. Δουμάνη, Τεύχος 1, Αθήνα 1967. Περιοδικό «DIE ERDE» No 4, Berlin 1967. Περιοδικό «TOWN PLANNING REVIEW-Liverpool University Press No 1, January 1970 κ.ά.).

στεγαστικό πρόγραμμα ακολουθήθηκε το προαναφερθέν μοντέλο «Α. Κριεζή». Έτσι όλος ο νομός συγκροτήθηκε σε «ζώνες ανάπτυξης» και μέσα σε κάθε μια απ' αυτές ορίσθηκε ο βασικός οικισμός δηλαδή το «κέντρο ανάπτυξης» ενδεχόμενα και με κάποιους δευτερεύοντες (αλλά μη μετακινούμενους) «δορυφόρους» οικισμούς.

Οι ζώνες ανάπτυξης είχαν μέση διάμετρο 15-20 χιλιόμετρα, ο πληθυσμός τους κυμαίνετο κατά μέσον όρο από 10-30 χιλ. κατοίκους (με ακραίες τιμές 3500 στην Κάτω Φιγάλια και 70.000 στη ζώνη Πύργου), και οι πυκνότητές τους κυμαίνονται από 20 (ζώνη ορεινής Λάμπειας) έως 130 (ζώνη Αμαλιάδος) κατοίκους ανά τ.χμ. Ειδικότερα ο Πύργος, λόγω θέσεως, και με βάση τις υποθέσεις που έγιναν για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής αποτελεί τον πυρήνα της όλης χωροταξικής διάρθρωσης.

Για τον καθορισμό των ζωνών ανάπτυξης έγιναν οι εξής βασικές παραδοχές:

α) Τα όρια των ζωνών ανάπτυξης σε πολλές περιπτώσεις δεν συμπίπτουν με τα όρια των οικονομικά ομοιογενών ζωνών. Και τούτο γιατί οι ακτίνες επιρροής των κέντρων ανάπτυξης καθορίστηκαν έξω από τα αυστηρά οικονομικά κριτήρια, και από λόγους διοικητικής και κοινωνικής διαρθρώσεως, ιστορικής συνέχειας και φυσικής διαμόρφωσης του εδάφους. Από την άλλη μεριά, κρίθηκε σκόπιμη η αλληλοδιείσδυση των οικονομικά ομοιογενών ζωνών μέσα στις «ζώνες ανάπτυξης», ώστε να υπάρξει ισοβαρής κατανομή των διαφόρων παραγωγικών περιοχών.

β) Για τον υπολογισμό της πληθυσμιακής βάσης των «ζωνών ανάπτυξης» μετά 10ετία δηλαδή το 1975, διατυπώθηκε η παραδοχή της αναλογικής μεταφοράς των στοιχείων των οικονομικά ομοιογενών ζωνών στα μερικά τμήματα που περιλαμβάνονται μέσα στις ζώνες ανάπτυξης.

Ός προς το στεγαστικό πρόγραμμα καθορίσθηκαν τα εξής:

Οι άστεγοι που είχαν ανάγκη αποκαταστάσεως χωρίσθηκαν σε δυο κατηγορίες. Η πρώτη περιελάμβανε αυτούς που έμεναν σε μη μετακινούμενους (σύμφωνα με την πρόταση) οικισμούς, ενώ η δεύτερη, αυτούς που ανήκαν σε οικισμούς «μετακινούμενους», οι οποίοι κατά κανόνα είχαν ποσοστό καταστροφής πάνω από 50% ή κατολίσθαιναν ολικά.

Οι άστεγοι της πρώτης κατηγορίας άρχισαν σχετικά γρήγορα να αποκαθίστανται στο ίδιο μέρος, κυρίως με δάνεια για αυτοστέγαση.

Για τη δεύτερη κατηγορία προτάθηκε η αποκατάσταση με οργανωμένη (μαζική) δόμηση των κατοικιών σε «ζώνες ανοικοδομήσεως κατά προτεραιότητα» (Ζ.Α.Π.), όχι πια στα προς εγκατάλειψη κατεστραμμένα χωριά, αλλά στα βιώσιμα κέντρα αναπτύξεως ή τους λοιπούς χαρακτηριζόμενους σαν υπό ανάπτυξη δορυφόρους οικισμούς. Κάθε άλλος τρόπος ενίσχυσης των αστέγων αυτής της κατηγορίας (λ.χ. αρωγές ή δάνεια), θεωρήθηκε από τη μελέτη ότι όχι μόνο δεν λύνει ριζικά το στεγαστικό πρόβλημα, αλλά ενισχύει είτε την απαράδεκτη παραμονή σε ακατάλληλες περιοχές, είτε τις μετακινήσεις εκτός Νομού (προς τα μεγάλα αστικά κέντρα ή και το εξωτερικό).

Ακόμη, τονίσθηκε ότι τυχόν εφαρμογή λύσεων ανοικοδομήσεως διεσπαρμένων Κοινοτήτων στις παλαιές ακατάλληλες θέσεις θα έχει, εκτός από δυσμενείς κοινωνικές συνέπειες, και τις πιο κάτω οικονομικές:

α) αύξηση αριθμού και όγκου απαιτούμενων κοινωνικών λειτουργιών (σχολεία, υγειονομικά κτίρια, κοινωνικοπολιτιστικά κέντρα κ.ά.).

β) επιμήκυνση οδικού δικτύου και συγκοινωνιακών γραμμών, πολλαπλασιασμό εγκαταστάσεων και δικτύων εξυπηρέτησεως (ύδρευση, Ο.Τ.Ε, Δ.Ε.Η), και

γ) αύξηση κόστους κατασκευής κατοικιών και λοιπών έργων, λόγω της διασποράς και του μικρού μεγέθους των έργων, της αυξήσεως των αποστάσεων, και των δυσκολιών στην εξεύρεση εργολάβων και εργατοτεχνιτών.

Σε κάθε ΖΑΠ προγραμματίσθηκε η ένταξη συνόλου των νοικοκυριών μιας ομάδος μεταφερομένων οικισμών. Όλες οι ΖΑΠ καθορίσθηκαν μετά από έρευνα των φυσικών, κοινωνικών, οικονομικών και χωροθετικών συσχετίσεων κέντρου και μεταφερομένων οικισμών.

Τα στάδια εκπόνησης και εφαρμογής του προγράμματος οργανωμένης ανοικοδόμησης παρουσιάζονται διαγραμματικά πιο κάτω. Στη μελέτη τονιζόταν ότι μεγάλη σημασία για την επιτυχία του προγράμματος έχει ο έγκαιρος εντοπισμός και η απόκτηση από το Δημόσιο, ή έστω ο έλεγχος, των ζωνών ανοικοδομήσεως κατά προτεραιότητα. Ομοίως τονιζόταν ότι ειδικότερα ως προς τη θέση, το ιδανικό βέβαια θα ήταν η ύπαρξη ενός «ρυθμιστικού σχεδίου» (σήμερα Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου) που να την καθορίζει. Όταν όμως δεν υπάρχει σχέδιο, είναι απαραίτητη η λεπτομερής έρευνα και εξέταση όλων των χωροθετικών, φυσικών, οικονομικοκοινωνικών και τεχνικών συσχετίσεων για τον καθορισμό κάθε ΖΑΠ.

Το συγκεκριμένο στεγαστικό πρόγραμμα διαρθρώθηκε ως εξής:

(α) Μελέτη

1. Καθορισμός των αμέσως μετακινουμένων προς τα κέντρα νοικοκυριών.
2. Υπολογισμός των κατοικιών και λοιπών εγκαταστάσεων που θα πρέπει να κατασκευασθούν σε κάθε κέντρο.
3. Εκτίμηση της επιφανείας που απαιτείται για τα παραπάνω.
4. Προϋπολογισμός δαπάνης για οικόπεδα και κατασκευές.
5. Καθορισμός των κατάλληλων θέσεων και επιφανειών. Προσθήκη σ' αυτές εκτάσεων που μπορούν να δεχθούν μέρος της προβλεπόμενης έλξεως και χαρακτηρισμός τους ως «ζώνες ανοικοδόμησης κατά προτεραιότητα» (ΖΑΠ).

(β) Επέμβαση

6. Απόκτηση με αγορά ή απαλλοτρίωση του όσο το δυνατόν μεγαλύτερου τμήματος – αν όχι του συνόλου – των ΖΑΠ.
7. Απαγόρευση αλλαγής της χρήσης στα τμήματα των ΖΑΠ που τυχόν δεν αποκτηθούν, καθώς και τις περιμετρικές ζώνες των ΖΑΠ, όπου υπάρχει κίνδυνος εσπευσμένων αλλαγών και μεταβολής αξιών.
8. Γενική πολεοδομική μελέτη οργανωμένης δομήσεως – ή συνδυασμού της με ατομική – όλου του χώρου των ΖΑΠ.
9. Έναρξη οργανωμένης ανοικοδόμησης στα τμήματα των ΖΑΠ που αποκτήθηκαν για την εφαρμογή του άμεσου στεγαστικού προγράμματος.
10. Προσφορά της υπόλοιπης γης, που ήδη αποκτήθηκε, σε φορείς οργανωμένης δομήσεως – δημόσιους ή ιδιωτικούς – προς ανοικοδόμηση, σύμφωνα με την πολεοδομική μελέτη.
11. Επιβολή όρων δομήσεως σε εδάφη των ΖΑΠ που δεν αποκτούνται. Επιβολή φόρου υπεραξίας στα εδάφη αυτά. Κατασκευή από το δημόσιο των έργων υποδομής και κοινοχρήστων εγκαταστάσεων.

Τέλος, στην **ανακεφαλαίωση της μελέτης** αναφέρονται τα παρακάτω:

«Απαραίτητη προϋπόθεση επιτυχίας κάθε προσπάθειας βελτιώσεως της καταστάσεως σ' ένα χώρο είναι ότι: ο προγραμματισμός πρέπει να είναι καθολικός. Ανεξάρτητα από το επείγον ή όχι της επεμβάσεως σ' έναν τομέα, επιβάλλεται συντονισμός των προσπαθειών σ' όλους τους τομείς και εξασφάλιση επαρκών επιστημονικών, οικονομικών και οργανωτικών μέσων για τη σύνταξη ενός ολοκληρωμένου προγράμματος.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση του Νομού Ηλείας, τα κυριότερα σημεία του προγράμματος είναι:

1. Δημιουργία πυρήνων – κέντρων οικιστικής, κοινωνικής και οικονομικής αναπτύξεως.
2. Εντοπισμός του άμεσου στεγαστικού προγράμματος στα παραπάνω κέντρα.
3. Αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμός της γεωργίας.
4. Ανάπτυξη του τουρισμού και των μεταφορών.

Ακόμη πρέπει να τονισθούν τα εξής πάνω στα δυο πρώτα σημεία:

Η σημερινή διασπορά ενός πληθυσμού μόλις 190.000 κατοίκων στον υπερβολικό αριθμό των 329 οικισμών είναι καταδικασμένη. Η εξέλιξη, είτε το θέλουμε, είτε όχι, επέρχεται μόνη της. Το ατύχημα είναι, ότι ενώ το αρνητικό σκέλος της εξέλιξεως – δηλαδή η διάλυση των οικισμών – γίνεται ήδη μέσα στο Νομό, το θετικό σκέλος – δηλαδή η ενίσχυση των μεγαλύτερων οικισμών – γίνεται έξω: στην Αθήνα, την Πάτρα, το εξωτερικό. Ο αγώνας συντηρήσεως 329 οικισμών σ'έναν μόνο Νομό είναι μάταιος. Αντίθετα η επιλογή ορισμένων κέντρων, που θα αποτελέσουν πυρήνες αναπτύξεως, θα επιτρέψει την συγκρότηση της απαραίτητης πληθυσμιακής βάσεως για την επιβίωση ολόκληρης της περιφέρειας».

Πέραν του Νομού Ηλείας θα πρέπει να σημειωθεί ότι σχετική χρήση του μοντέλου «Α. Κριεζή» με ορισμένες βέβαια παραλλαγές έγινε και από Ερευνητικά Προγράμματα που συντάχθηκαν στο Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών του ΕΜΠ. Ένα εξ αυτών το οποίο προέκυψε ομοίως μετά από τους σεισμούς του 1967 αφορούσε πληγείσα περιοχή της Ηπείρου και Θεσσαλίας⁴. Ένα άλλο αναφερόταν στο σύνολο της Πελοποννήσου⁵. Υπήρξαν ομοίως από το Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών του ΕΜΠ άλλες μικρότερης κλίμακας μελέτες όπως π.χ. της Ανδρίτσαινας⁶ και αργότερα της Καλαμάτας⁷, οι οποίες κατά τη διερεύνηση των ευρύτερων περιοχών των υπ'όψη οικισμών και κατά την διατύπωση των στόχων ανάπτυξης τους θεωρούσαν περίπου ως δεδομένη μια οργάνωση οικιστικού δικτύου κατά το πρότυπο του μοντέλου «Α. Κριεζή».

Ειδικά ως προς την Ηλεία η οποία μας ενδιαφέρει εδώ, θα πρέπει να σημειωθεί ότι από την εποπτεύουσα Αρχή της χωροταξικής μελέτης της Ηλείας έγιναν αποδεκτές οι προτάσεις ειδικότερα ως προς τα Κέντρα ανάπτυξης και τη στεγαστική αποκατάσταση των άστεγων στις ΖΑΠ. Ο τότε Δ/ντής Οικιστικής και Κατοικίας (Υπουργείο Δημ. Έργων – Υπηρεσία Οικισμού) Αχιλλέας Σπανός βοηθούμενος από τον μετακληθέντα από τη Βαρσοβία ως έκτακτο σύμβουλο Καθηγητή Malisz⁸ είχε στις αρχές του έτους 1967 ετοιμάσει το σχετικό Διάταγμα και τις λοιπές διοικητικές πράξεις για την υλοποίηση των προτεινόμενων ειδικότερα ως προς τα προγράμματα οργανωμένης δόμησης.

⁴ Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών Ε.Μ.Π. (1967-1971) Χωροταξική μελέτη Ηπείρου – Θεσσαλίας και οικιστική αναδιάρθρωση σεισμόπληκτου περιοχής. Υπουργεία Συντονισμού, Δημ. Έργων και Κοινωνικών Υπηρεσιών, Αθήνα.

⁵ Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών Ε.Μ.Π. (1966-1973) Πελοπόννησος – Χωροταξική έρευνα και μελέτη, Υπουργεία Κυβερνητικής Πολιτικής, Δημ. Έργων και Κοινωνικών Υπηρεσιών, Αθήνα.

⁶ Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών Ε.Μ.Π. (1971) Ρυθμιστική Μελέτη Αναπτύξεως πόλεως και περιοχής Καλαμάτας, Υπουργείο Συντονισμού – Αθήνα.

⁷ Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών Ε.Μ.Π. (1965-1969) Ανδρίτσαινα, Έρευνα ευρυτέρας περιοχής και Ρυθμιστικό Σχέδιο, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, Αθήνα.

⁸ Ο πολωνός πολεοδόμος Καθηγητής Malisz είχε εκτεταμένες συνεργασίες με τους μελετητές, επισκέφθηκε επανειλημμένα τις σεισμόπληκτες περιοχές και είχε επικοινωνίες με τοπικούς παράγοντες και πληθυσμό. Ας σημειωθεί ότι ο καθ. Malisz είναι γνωστός από τη θεωρία του για τη μη γραμμική συσχέτιση του κόστους με τη χωρική και πληθυσμιακή ανάπτυξη των πόλεων. Η θεωρία που φέρει το όνομα «Ανάλυση Κατωφλίου» (Threshold Theory) έγινε διεθνώς γνωστή από τον παλαιό φοιτητή του Malisz και συνεργάτη του J. Kozłowski, ο οποίος εδίδαξε σε Πανεπιστήμια της Δ. Ευρώπης και των ΗΠΑ (βλ. μεταξύ άλλων J. Kozłowski (1971), "The place and Role of Threshold Analysis in the Model Planning Process" Ekistics, Vol. 32, Athens).

2.A.3. Από το «πελατειακό» και αντιαναπτυξιακό «laissez faire», στις ολιγοπολικές «αντίπαλες πόλεις» του Σ. Μάνου

Όμως, η εφαρμογή των περισσότερων προτάσεων της μελέτης συνάντησε αντιδράσεις τόσο από ορισμένες τοπικές κοινωνίες όσο και από μια παλαιοκομματική «πελατειακή» πολιτική άμεσης διασπάθισης πόρων. Μια παρόμοια τακτική συνεχίσθηκε κατά ακόμα εντονότερο τρόπο και μετά το πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου 1967. Έτσι οι δανειοδοτήσεις προς επισκευή καταστραμμένων οικιών γενικεύθηκαν ακόμα και για κτήρια σε τελείως ακατάλληλους οικισμούς ή θέσεις. Είναι μάλιστα πιθανό ένα μέρος των υπόψη πόρων να κατευθύνθηκε παράνομα εκτός Νομού ή και εκτός Ελλάδος.

Παράλληλα σχεδόν όλοι οι φορείς που ήταν αρμόδιοι για τις κοινωνικές λειτουργίες και για τις τεχνικές υποδομές, ανέλαβαν να εφαρμόσουν δράσεις πλήρους διασποράς πόρων σε όλο το δίκτυο των 329 οικισμών. Φυσικά και η ιδιωτική επιχειρηματική πρωτοβουλία ενεργούσε με γνώμονες ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια κέρδους. Αυτό φάνηκε ιδιαίτερα στον τομέα του Τουρισμού.

Γενικά θα έλεγε κανείς ότι στην ουσία εφαρμόσθηκε και στο Νομό Ηλείας, όπως άλλωστε και σε όλη την Ελλάδα, ένα **μοντέλο «laissez faire»** και αυτό παρά την «ευκαιρία» που παρουσιάσθηκε λόγω των μεγάλων καταστροφών.

Μετά την μεταπολίτευση (1974) και ειδικότερα κατά την 1^η χρονική φάση (1974-81), υπήρξε πράγματι ένας οργανισμός σχεδιαστικών προθέσεων μεταξύ των άλλων και στα θέματα του οικιστικού δικτύου. Έτσι, επί υπουργίας του Στέφανου Μάνου (Υ.Δ.Ε. αργότερα ΥΧΟΠ σήμερα ΥΠΕΧΩΔΕ), αναπτύχθηκε το **μοντέλο «Σ. Μάνου»** για τις **αντίπαλες πόλεις**. Συγκεκριμένα προτάθηκε από τον Υπουργό και εγκρίθηκε από το τότε αρμόδιο Κυβερνητικό Συμβούλιο⁹ μια ολιγοπολική ανάπτυξη στην Επικράτεια που εκτός από την Αθήνα και Θεσσαλονίκη περιλάμβανε μόνο τα αστικά κέντρα: Πάτρα/Αίγιο, Ηράκλειο, Λάρισα/Βόλος, Καβάλα, Ιωάννινα και Κοζάνη/Πτολεμαΐδα. Έτσι πιστευόταν ότι θα καταπολεμηθεί αποτελεσματικότερα η διόγκωση της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Πάντως στην αυτή απόφαση γινόταν αναφορά σε δυο ακόμα κλίμακες οικισμών τα ΑΣΤΟΚ (ουσιαστικά πρωτεύουσες νομών) και τα ΑΓΡΟΚ (μικρότερα Κέντρα) για τα οποία προβλέπονταν επίσης ορισμένα έργα¹⁰.

2.A.4. Η «ανοικτή πόλη της υπαίθρου» του Α. Τρίτση

Σαφέστερη πολιτική ως προς τα μικρότερα Κέντρα και μια πολυπολική αποκέντρωση διατυπώθηκε από το 1982 με πρωτοβουλία του τότε υπουργού του νεοσύστατου Υπουργείου Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος (ΥΧΟΠ) Αντώνη Τρίτση. Πρέπει μάλιστα εκ των υστέρων να σημειώσουμε ότι το **μοντέλο «Α. Τρίτση»** για τις **«ανοικτές πόλεις»** αποτέλεσε πρόδρομο των μετέπειτα θεσμοθετηθέντων **«Καποδιστριακών Δήμων»**.

Γενικότερα για το οικιστικό ιστό της χώρας ο Α. Τρίτσης θεωρεί ότι τούτος πρέπει να διακριθεί στις ακόλουθες έξι ομάδες:

⁹ Απόφαση Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος: «Περί χαράξεως κατευθυντηρίων γραμμών της χωροταξικής πολιτικής για την οικιστική αποκέντρωση» της 23.3.1979 (ΦΕΚ 1021B από 6.11.1979).

¹⁰ Για περισσότερα για την υπόψη περίοδο βλ. Γ. Πρεβελάκης, (1984). Πρόσφατες προσπάθειες για την οργάνωση του αστικού χώρου στην Ελλάδα (περιλαμβάνεται στο Α. Αραβαντινός (1984), Πολεοδομικός Σχεδιασμός – Θέματα από τη θεωρία και την Πρακτική – ΕΜΠ – Αθήνα, Κεφ. 12). Ομοίως στις βιβλιοθήκες ΤΕΕ, ΥΠΕΧΩΔΕ κ.ά. υφίσταται σειρά μελετών, αντιπροτάσεων και λοιπών εργασιών για τις συναφείς ρυθμίσεις της υπόψη περιόδου, με συντάκτες διάφορες ομάδες εργασίας του ΤΕΕ και άλλων φορέων.

1. Πρωτεύουσα (μετά γνωστά προβλήματα υπερπληθυσμού και υπερσυμφόρησης λειτουργιών)

2. Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Λάρισα, Ηράκλειο (που θεωρούνται κέντρα υπέρμετρης αστικής συγκέντρωσης)

3. Οι μεγάλες πόλεις του επαρχιακού χώρου που αγγίζουν τα όρια της κλίμακάς τους αλλά δεν τα έχουν ξεπεράσει ακόμα (π.χ. Καβάλα, Βόλος κ.ά).

4. Το βασικό αστικό σύστημα της χώρας που αποτελείται από τις πρωτεύουσες όλων σχεδόν των Νομών, που δεν έχουν ξεπεράσει τα όριά τους (π.χ. Χανιά, Τρίκαλα κ.λπ.).

5. Το δευτερεύον αστικό σύστημα της Χώρας, οι μικρές επαρχιακές πόλεις στις οποίες πρέπει να δοθεί το μεγαλύτερο βάρος για την ανάπτυξη της Ελληνικής περιφέρειας (π.χ. στο σύστημα Νομού Λάρισας αυτές θα ήταν ο Τύρναβος και η Ελασσόνα).

6. Η «ανοικτή πόλη» της επαρχίας που ανασυγκροτεί τα χωριά σε λειτουργικές οικιστικές ομάδες-συστήματα.

Ειδικότερα ως προς τη τελευταία κατηγορία θα πρέπει να καταργηθεί, κατά τον Α. Τρίτση, ο διαχωρισμός πόλη-χωριό. Το κάθε χωριό εντάσσεται σε μια ανοικτή πόλη με πυρήνα τη μικρή ή μεσαία πόλη που αποτελεί το επίκεντρο του αστικού υποσυστήματος. Σ' αυτήν συγκεντρώνονται οι επενδύσεις και οι υπηρεσίες όχι όμως και ο πληθυσμός που παραμένει στα χωριά του¹¹.

Ας σημειωθεί ότι την ίδια εποχή ήταν σε εξέλιξη η **Επιχείρηση Πολεοδομική Ανασυγκρότηση (ΕΠΑ)** αλλά και η σύνταξη των Ρυθμιστικών Σχεδίων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης με στόχους τη σταθεροποίηση και κατά το δυνατό μελλοντική μείωση του πληθυσμού τους σε συνδυασμό με ποιοτική αναβάθμιση. Ταυτόχρονα για όλους τους Νομούς της χώρας, είχαν δημιουργηθεί συνεργεία από αρχιτέκτονες, πολεοδόμους, μηχανικούς άλλων ειδικοτήτων και λοιπούς επιστήμονες οι οποίοι με βάση εργασία πεδίου οριοθετούσαν τις «ανοικτές πόλεις» του κάθε Νομού και επέλεγαν τον κεντρικό οικισμό της κάθε μιας.

Στην πράξη το μοντέλο αυτό συγκρούστηκε με τοπικούς άρχοντες και κατοίκους των λοιπών πλην του επελεγέντος ως κεντρικού οικισμού. Δεν έγινε δηλαδή δεκτό από αυτούς, όλες οι υπηρεσίες να μαζευτούν σε έναν άλλο οικισμό, με τον οποίο πιθανότατα να είχαν ήδη σχέσεις αντιπαλότητας.

Ένας ακόμα λόγος της αποτυχίας του μοντέλου των «ανοικτών πόλεων» ήταν ο συχνά μη τεκμηριωμένος και πολύ βιαστικός καθορισμός των ορίων τους.

Έτσι συχνά άρχισαν από τοπικούς παράγοντες αλλά και από Κεντρικές υπηρεσίες και Κλαδικούς οργανισμούς να συζητούνται «σολωμόντιες λύσεις», που προέβλεπαν τη διασπορά των διαφόρων κατηγοριών υπηρεσιών σε περισσότερες κοινότητες της «ανοικτής πόλης». Για παράδειγμα, η μία κοινότητα θα έπαιρνε τη διοίκηση, η άλλη το σχολείο, η τρίτη το πολιτιστικό κέντρο, η τέταρτη την περίθαλψη κ.λπ.

Φυσικά αν σκεφθεί κανείς «θεωρητικά» ή ακλόνητα «λειτουργικά» καταλήγει ότι οι δράσεις αυτές, θα οδηγήσουν σε μια πλήρη αποδιοργάνωση του χώρου. Οι φόβοι αυτοί υπάρχουν ακόμα και φαίνεται ότι είναι βάσιμοι, ιδίως όταν οι ενέργειες είναι ασυντόνιστες.

2.A.5. Πιο πρόσφατες ιδέες για «πόλους αλληλοσυμπληρούμενων ρόλων»

Όμως, κάποιοι νέοι παράγοντες άρχισαν από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 να μπαίνουν δυναμικά στο «παιχνίδι» των χωροθετήσεων των λειτουργιών, ανατρέποντας κριτήρια που μέχρι τότε ήταν αποφασιστικά. Οι νέοι αυτοί παράγοντες σχετίζονται με τις αστραπιαίες εξελίξεις

¹¹ Για περισσότερα βλ. ΥΧΟΠ, (1983), Η νέα Οικιστική Πολιτική. Εισηγήσεις του Υπουργού Αντώνη Τρίτση: (α) Η σημασία της Επιχείρησης Πολεοδομικής ανασυγκρότησης, (β) Η «ανοικτή πόλη των Ελληνικών Επαρχιών» κ.ά.

της τεχνολογίας που άρχισαν να εφαρμόζονται στα δίκτυα κοινωνικής και τεχνικής υποδομής του οικισμού και ειδικότερα με την εφαρμογή της τεχνολογίας επικοινωνιών. Βέβαια προηγήθηκαν στις εξελίξεις αυτές χώρες που ενσωμάτωσαν δυναμικά – και δεν αποδέχτηκαν απλώς μοιρολατρικά – τις δυνατότητες αυτές αλλά τις ενσωμάτωσαν στο σχεδιασμό τους.

Το 1989 σε σχετικό συνέδριο της Διεθνούς Ένωσης Πολεοδομών και Χωροτακτών¹², προβλήθηκαν έντονα οι επιδράσεις της τεχνολογίας επικοινωνιών πάνω στον χώρο, αλλά και η αναγκαιότητα οι πόλεις και οι περιφέρειες να προετοιμασθούν για να υποδεχθούν τις εξελίξεις και να βγουν κερδισμένες από αυτές. Παράλληλα από τα τέλη της δεκαετίας του '80 η Γεν. Διεύθυνση XIII της τότε ΕΟΚ, σήμερα Ευρωπαϊκής Ένωσης, αρχίζει το πρόγραμμα ORA¹³. Έκτοτε οι εφαρμογές διαδέχονται η μια την άλλη. Για παράδειγμα σε περιφέρειες που αποτελούνται από ορεινούς, δυσπρόσιτους οικισμούς της Αυστρίας και της Ελβετίας, δημιουργείται η κατάλληλη υποδομή για μια νέου τύπου επικοινωνία (π.χ. τηλειατρική, τηλεκπαίδευση, τηλεαγορές, τηλεδιασκέψεις, κλπ.). Η κεντρική εγκατάσταση της καθεμιάς λειτουργίας δεν είναι απαραίτητο να χωροθετείται στον «κεντρικό» οικισμό της περιφέρειας, ο οποίος ίσως να μην μπορεί να ξεχωρίσει ιεραρχικά από τους άλλους. Οι κάθε οικισμός αναλαμβάνει να παίξει και έναν εξειδικευμένο ρόλο, εξυπηρετώντας με ανάλογο δίκτυο και τους υπόλοιπους. Πρόκειται δηλαδή, για λειτουργικά αλληλοσυμπληρούμενους πόλους. Έτσι αντιμετωπίζεται η απομόνωση και εξασφαλίζεται η βιωσιμότητα.

Μήπως και για τους ελληνικούς οικισμούς αυτό θα ήταν το μοντέλο που θα διαδεχόταν τις «ανοικτές πόλεις»;

Ενδιαφέρον είναι ακόμα να τονισθεί, ότι με την τεχνολογία των επικοινωνιών ένα μεγάλο μέρος των εργαζομένων αποδεσμεύεται για ολόένα και μεγαλύτερο μέρος του εργάσιμου χρόνου από τον συγκεκριμένο χώρο δουλειάς (teleworking). Ήδη και στην Ελλάδα από τη δεκαετία του 1990 η εργασία «εξ αποστάσεως» κερδίζει έδαφος. Ως και απομονωμένα χωριά με κατ'αρχήν αγροτική οικονομία εξελίσσονται σε χώρους που διαθέτουν «αστικές» λειτουργίες. Και τούτο γιατί (α) η εργασία (που γίνεται από το σπίτι ή την παραθεριστική κατοικία) επεκτείνεται και σε μη γεωργικούς τομείς, και (β) ο κοινωνικός εξοπλισμός, όντας συνδεδεμένος με το προαναφερθέν «ηλεκτρονικό δίκτυο» έχει τα πλεονεκτήματα εξυπηρητήσεων αστικού τύπου.

Επομένως και από αυτή την «οδό» προσεγγίζει κανείς κάποια ιδέα σχετικά με δυναμικές **«αστικοαγροτικές ενότητες»**, ακόμα και για ζώνες γεωγραφικά απομακρυσμένες από αστικά κέντρα. Σ' αυτές το οικιστικό δίκτυο θα μπορούσε να ακολουθήσει στην οργάνωση και στις προσφερόμενες χρήσεις το μοντέλο των **«αλληλοσυμπληρούμενων πόλεων»**¹⁴.

2.A.6. Επίλογος –Ανάγκη επαναθεώρησης του οικιστικού δικτύου

Από όλες τις παραπάνω διαπιστώσεις και απόψεις για τις τρέχουσες αλλά και τις αναμενόμενες εξελίξεις προκύπτει η ανάγκη επανέναρξης μιας επιστημονικής εμβάθυνσης στο θέμα του οικιστικού δικτύου της χώρας και ιδιαίτερα του κάθε νομού, όπως π.χ. ο νομός Ηλείας. Ως προς τον τελευταίο είναι βέβαιο ότι όχι μόνο οι καταστροφές αλλά και οι παντός τύπου επενδύσεις – στα πλαίσια ή όχι αντιμετώπισης των καταστροφών – θα έχουν καταλυτικές επιπτώσεις πάνω στο οικιστικό δίκτυο και ως εκ τούτου η επιστημονική επαναθεώρησή του είναι απαραίτητη.

¹² ISOCARP: 'Communication Technology, Mobility and their impact on Urban Structures and Form' – Πρακτικά 25^{ου} Παγκόσμιου Συνεδρίου, Basel, 8-13 Σεπτεμβρίου 1989.

¹³ ORA (Opportunities for Rural Areas), Κοινοτικό Πρόγραμμα 'Operation 1992' της Γεν. Διεύθυνσης XIII, Τηλεπικοινωνίες, βιομηχανία πληροφορίας και καινοτομίες, Βρυξέλλες 1989 κ.ε.

¹⁴ Βλ. Α. Αραβαντινός, (1993), Ανακατανομή οικιστικού όγκου και χρήσεων γης σε ευρύτερα αστικοαγροτικά σύνολα: κυρίαρχες τάσεις και ανάγκη για ριζική διαρθρωτική παρέμβαση, ΣΕΠΟΧ –Προσυνεδριακή Συνάντηση: «Η ελληνική πόλη του αύριο», Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων – 9/4/1993 (στα πλαίσια του Διεθνούς Συνεδρίου της IFHP: Η πόλη του αύριο – Helsinki 27/9 – 2/10/93).

Ενότητα 2B

Π. Σαμαρίνης, Λ. Τριάντης, Ε. Χατζηκωνσταντίνου

Ιστορική αναδρομή στις μελέτες και εφαρμογές οργάνωσης του χώρου στην περιοχή

Στο αναλυτικό κείμενο της ενότητας αυτής¹ περιγράφονται ορισμένα σημεία - σταθμοί στις πολιτικές και τους σχεδιασμούς που σχετίζονται με την οργάνωση του χώρου στην περιοχή μελέτης. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται η χωροταξική μελέτη του Νομού Ηλείας, του 1965, οι Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης του Νομού της Διεύθυνσης Χωροταξίας του Υ.Χ.Ο.Π. του 1984, η διοικητική αναδιάρθρωση της περιοχής με βάση το Νόμο «Ι. Καποδίστρια», του 1997 και το Χωροταξικό Σχέδιο Δυτικής Ελλάδας, του 2003. Η έμφαση τοποθετείται σε αντιλήψεις και πολιτικές που επηρέασαν την οργάνωση του δικτύου των οικισμών και καθόρισαν τη δομή του. Θα επιχειρηθεί εδώ ένας συνοπτικός σχολιασμός της συμβολής των παραπάνω σχεδιασμών.

Χωροταξική μελέτη Νομού Ηλείας, 1965

Αντίθετα με τη συνήθη αντίληψη, που θέλει τον όποιο σχεδιασμό στην Ελλάδα να μην υλοποιείται, οι προτάσεις της χωροταξικής μελέτης του 1965 επηρέασαν σημαντικά την εξέλιξη της περιοχής μελέτης. Αν και ορισμένες από τις υποθέσεις του Χωροταξικού αποδείχθηκαν υπεραισιόδοξες και μη συμβατές με ιστορικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς δεσμούς που προϋπήρχαν στην περιοχή, πολλές από τις προτάσεις του προχώρησαν στη φάση της υλοποίησης, είτε άμεσα, είτε στην περίοδο της δικτατορίας. Όσον αφορά στην οργάνωση των οικισμών, προτάθηκε η συνολική πληθυσμιακή ανακατάταξη της περιοχής με εγκατάλειψη των «θνησιγενών κοινοτήτων» και ανάδειξη ορισμένων δυναμικών οικισμών, στους οποίους και θα βασιζόταν η οικιστική αναδιάρθρωση. Η μελέτη έδωσε έμφαση στην ανάπτυξη των πεδινών οικισμών ενώ οι προτάσεις της βρίσκονταν σε άμεση συνάρτηση με την οργάνωση της αγροτικής παραγωγής. Η αποκατάσταση των σεισμοπλήκτων θα γινόταν με οργανωμένη, μαζική δόμηση κατοικιών σε «Ζώνες Ανοικοδόμησης κατά Προτεραιότητα, ΖΑΠ», στα όρια υφιστάμενων περιοχών ή σε νέους οικισμούς που για το λόγο αυτό προτάθηκε να δημιουργηθούν. Ανάμεσα στους νέους οικισμούς που μπήκαν σε φάση υλοποίησης την περίοδο αυτή ξεχωρίζει για το μέγεθος, τη δυναμική, την οργάνωσή και τη μορφή του, ο οικισμός των Κάτω Αμυδαλιών. Οι αρχές της μελέτης του 1965 τέλος, εφαρμόστηκαν και σε περιπτώσεις στις οποίες οι κάτοικοι των μεταφερόμενων οικισμών αποφάσισαν να μην εγκατασταθούν στα προτεινόμενα κέντρα, αλλά να ανοικοδομήσουν τον οικισμό τους σε άλλη τοποθεσία. Ακόμα και στις περιπτώσεις αυτές οι νέοι οικισμοί ακολούθησαν τη λογική και τα πρότυπα του χωροταξικού. Η συνεισφορά της μελέτης του 1965 στην ανάπτυξη της περιοχής αναδείχθηκε και από την έρευνα πεδίου, με αφορμή το παρόν τεύχος. Η έρευνα βρήκε ακόμα ζωντανό το ζήτημα της μεταφοράς των οικισμών στις συζητήσεις με το πληθυσμό της περιοχής, ενώ εντόπισε και κατοίκους που μιλούσαν για τις αγροτουπόλεις, με πλήρη επίγνωση της διαδικασίας, των στόχων και των εξελίξεων. Παράλληλα, δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς εξέφρασαν τη εκτίμησή τους προς τις προτάσεις οικιστικής αναδιάρθρωσης, διατυπώνοντας την άποψη ότι οι προτάσεις αυτές είναι επίκαιρες και θα μπορούσαν βρουν εφαρμογή ακόμα και σήμερα. Συμπερασματικά, και με όποια τοποθέτηση μπορεί να έχει κανείς σε σχέση με τις προτάσεις της μελέτης του 1965, μπορούμε να αναγνωρίσουμε σε αυτή τη συμβολή στην ανοικοδόμηση της περιοχής μετά από μία μεγάλη φυσική καταστροφή, και εν τέλει μία προσπάθεια με ουσιαστικό αντίκρισμα στην τοπική κοινωνία.

Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης Νομού Ηλείας, 1984

Οι «Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης του Νομού Ηλείας» συντάχθηκαν από τη Διεύθυνση Χωροταξίας του Υ.Χ.Ο.Π. στο πλαίσιο της ευρύτερης προσπάθειας της δεκαετίας του '80 για τον χωροταξικό σχεδιασμό του συνόλου των νομών της χώρας. Η μελέτη εντάσσεται στο ενιαίο πλαίσιο των 5ετών προγραμμάτων ανάπτυξης και παράλληλα εξειδικεύεται στο φυσικό χώρο

¹ Για τα πλήρη κείμενα των ενότητων βλ. το CD που συνοδεύει αυτό το τεύχος.

της περιοχής μελέτης, σε κάθε οικιστικό κέντρο ή ειδική περιοχή που βρίσκεται εντός των ορίων της. Η ανάγνωση των κειμένων της αναδεικνύει τα ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά μιας συγκυρίας που ορίζεται από την αλλαγή διακυβέρνησης της χώρας αλλά και από νέες τάσεις στις επιστήμες του σχεδιασμού- προγραμματισμού. Ανάλογα συμπεράσματα μπορούμε να βγάλουμε και από τις προτάσεις που σχετίζονται με την οργάνωση του οικιστικού δικτύου – οι οποίες αποτελούν και το ειδικότερο ενδιαφέρον μας. Θα μπορούσαμε να πούμε πως η μελέτη υιοθετεί μία διαφορετική, σε σχέση με το παρελθόν, προσέγγιση των οικισμών, το δίκτυο των οποίων για πρώτη φορά αναγνωρίζεται ως στοιχείο της «ιδιόμορφης φυσιογνωμίας» του τόπου και προτείνεται να διατηρηθεί. Όπως αναφέρεται στη μελέτη, «κύριος και βασικός στόχος της νέας οικιστικής πολιτικής, είναι η κάλυψη όλων των αναγκών του πληθυσμού, οπουδήποτε αυτός κατοικεί και εργάζεται». Μέσα από αυτή την οπτική, προτείνεται μία πολυκεντρική οργάνωση της περιοχής μελέτης ώστε οι κάτοικοι της να απολαμβάνουν ίσης ποιότητας υπηρεσίες με αυτούς των αστικών κέντρων. Το κλειδί για να επιτευχθεί αυτό θεωρείται η ενίσχυση των μικρών και μεσαίων οικισμών και η οργάνωση τους σε λειτουργικές οικιστικές ενότητες, τις *αστικές οικιστικές ενότητες* και τις ονομαζόμενες «*ανοικτές πόλεις της επαρχίας*». Για την επίτευξη της παραπάνω διάρθρωσης στην περιοχή, κρίθηκε αναγκαία η ενίσχυση ορισμένων ορεινών ή ημιορεινών κέντρων με εξυπηρετήσεις ώστε να μειωθεί η εξάρτηση των ορεινών περιοχών από τον «ανεπτυγμένο» κάμπο. Μέσα από τις «Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης του Νομού Ηλείας», η περιοχή μελέτης οργανώνεται σε 2 οικιστικές ενότητες, την ενότητα της Ζαχάρως και της Ανδρίτσαινας. Στην πρώτη ενότητα, η οποία περιλαμβάνει και τη Νέα Φιγαλεία, προτείνεται ως κύρια απασχόληση η γεωργία, ενώ στην ενότητα της Ανδρίτσαινας η κτηνοτροφία. Και στις δυο ενότητες αναμένεται από τους μελετητές αύξηση της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα παραγωγής, λόγω της τουριστικής ανάπτυξης ενώ στη μελέτη περιλαμβάνονται και προτάσεις για την ενίσχυση της μεταποίησης στην περιοχή.

Διοικητική αναδιάρθρωση της περιοχής μελέτης- νόμος 2539/1997

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 άρχισε να αναπτύσσεται ένας προβληματισμός σε σχέση με την οργάνωση της τοπικής αυτοδιοίκησης και τη διαχείριση των κρατικών πολιτικών σε περιφερειακό επίπεδο. Τα δεδομένα της περιόδου, η πολιτική συγκυρία και οι προοπτικές αξιοποίησης πόρων από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα δημιούργησαν τις συνθήκες για τις σημαντικές αναδιρθρώσεις της δεκαετίας του 1990. Στα πλαίσια της πραγματοποιήθηκε μία σειρά από θεσμικές ανακατατάξεις που μετέβαλαν τη διοικητική οργάνωση της χώρας και το χάρτη της περιοχής μελέτης. Ανάμεσα στους νόμους της περιόδου ξεχωρίζει ο Ν. 2539/1997, γνωστός και ως πρόγραμμα «Ι. Καποδίστριας». Στόχος του νόμου, όπως αναφέρεται σε κείμενα του Υπουργείου Εσωτερικών, ήταν η «αναकुτπάρωση», της τοπικής αυτοδιοίκησης μέσω αναγκαστικών συνενώσεων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης σε ευρύτερα σύνολα. Η εφαρμογή του νόμου στην περιοχή μελέτης είχε ως συνέπεια την κατάργηση της προηγούμενης διοικητικής διαίρεσης του νομού στις επαρχίες Ολυμπίας και Ηλείας, τη δημιουργία νέων διευρυμένων δήμων καθώς και τον ορισμό δημοτικών διαμερισμάτων στα όρια τους.

Με την εφαρμογή του «Καποδίστρια» δημιουργήθηκε ένα νέο τοπίο στην τοπική αυτοδιοίκηση, καθώς αυτή μπορούσε, ανάμεσα στα άλλα, να αναλαμβάνει ενεργό ρόλο στην τοπική ανάπτυξη. Η μετατροπή των δήμων σε βιώσιμες επιχειρηματικά μονάδες, δημιούργησε μία σειρά από ζητήματα που σχετίζονται με την παραχώρηση εκτάσεων και υπηρεσιών σε ιδιώτες, τη φορολόγηση των δημοτικών υπηρεσιών και παροχών και κυρίως με τις κατευθύνσεις που επιβάλλονται για την αποδοτική οικονομικά λειτουργία των νέων δήμων. Τα ζητήματα αυτά εμφανίζονται με ιδιαίτερη ένταση σε δήμους της περιοχής μελέτης όπου υπάρχουν οικιστικά, τουριστικά και γαιοκτητικά συμφέροντα. Μία δεύτερη κατηγορία ζητημάτων που εμφανίστηκε και στην περιοχή μελέτης με την εφαρμογή του Καποδίστρια σχετίζεται με την τάση συγκέντρωσης

δραστηριοτήτων και υπηρεσιών στις έδρες των δήμων και αντίστοιχα με τη μείωση της συμμετοχής και ελέγχου των τοπικών κοινοτήτων στις αποφάσεις των διευρυμένων δήμων. Τέλος, η υπέρ-συγκέντρωση των εξουσιών στα κέντρα των δήμων δημιούργησε και ζητήματα που σχετίζονται με τη διαχείρισή τους, σε συνδυασμό με πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα.

Στα πλαίσια των επισκέψεων που πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή και κυρίως στα πλαίσια των συνεντεύξεων με κατοίκους και φορείς, γίνονταν συχνές αναφορές και στο ζήτημα της διοικητικής αναδιάρθρωσης της περιοχής μελέτης. Η συζήτηση εντεινόταν εν όψει των αλλαγών στο σύστημα διοίκησης, εκπροσώπησης και κατανομής της πολιτικής εξουσίας στις περιφέρειες, τους νομούς, τους δήμους και της κοινότητας της χώρας στα πλαίσια του Καποδίστρια II.

Χωροταξικό της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας του 2003

Στο Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας γίνεται μία ιδιαίτερα εκτενής αναφορά στους οικισμούς της περιοχής μελέτης και δίνονται σαφείς οδηγίες για την επιθυμητή οργάνωσή τους. Πρόκειται για ένα κείμενο που θεσμοθετήθηκε τον Οκτώβριο του 2003, όταν είχε ολοκληρωθεί η διοικητική αναδιάρθρωση της περιοχής με τη δημιουργία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, τη μετατροπή της Νομαρχίας Ηλείας σε οργανισμό της τοπικής αυτοδιοίκησης και τη δημιουργία των νέων Καποδιστριακών δήμων.

Οι στόχοι και οι κατευθύνσεις του Περιφερειακού Πλαισίου αφορούν την αναβάθμιση της Περιφέρειας ως πύλης της χώρας, πόλου ανάπτυξης, κόμβου μεταφορών και πολιτιστικού προορισμού, την αναβάθμιση του εθνικού της ρόλου ως περιοχή σύγκλησης των αναπτυξιακών αξόνων και ως σταυροδρόμι μεταφορών, τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, την πολυκεντρική οργάνωση και την εφαρμογή πολιτικών χωρικής αναβάθμισης των κρίσιμων - μειονεκτικών, αγροτικών και παράκτιων- ζωνών στον ενδοπεριφερειακό χώρο. Ειδικά για την ενότητα της Ηλείας προτείνεται η εξειδίκευση στη γεωργία και το θαλάσσιο και πολιτιστικό τουρισμό. Όπως αναφέρεται, η χωροταξική οργάνωση του οικιστικού δικτύου της περιφέρειας βασίζεται στη βιώσιμη αστική ανάπτυξη, την οικονομική και κοινωνική συνοχή, την πολυκεντρικότητα και την ισόρροπη ανταγωνιστικότητα. Για την οργάνωση των οικισμών προτείνεται μία πολυκεντρική διάρθρωση με διάχυση της ανάπτυξης σε περισσότερους πόλους - οικιστικά κέντρα, λαμβάνοντας υπόψη τη χωρική τους ένταξη σε διαδρόμους ανάπτυξης, τη σχέση τους με κόμβους συνδυασμένων μεταφορών και τη γεινίαση τους με τουριστικούς και φυσικούς πόρους υπερτοπικής εμβέλειας. Παράλληλα προτείνεται η δικτύωση του οικιστικού συστήματος με το σχεδιασμό μίας νέας ιεράρχησης και τη συγκρότηση δικτύων συμπληρωματικότητας, συνεργασίας και χωροταξικής εξειδίκευσης στη βάση των λειτουργικών ρόλων των οικισμών.

Συνοψίζοντας τις προτάσεις του Χωροταξικού της Περιφέρειας του 2003, μπορούμε να πούμε πως η έμφαση στην πολυκεντρικότητα, τη δικτύωση και τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη αφορά κυρίως στην οικονομική βιωσιμότητα των οικισμών και τη λειτουργία τους μέσω των ανταγωνιστικών τους πλεονεκτημάτων. Αυτό είναι, κατεξοχήν, το στοιχείο που διαφοροποιεί το παραπάνω πρότυπο χωρικής οργάνωσης, από τα πρότυπα που υιοθετούν τόσο η Χωροταξική Μελέτη του 1965, όσο και οι Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης του Νομού Ηλείας του 1984, ενώ συνδέεται άμεσα, όπως έχει αναφερθεί, και με τη λογική της διοικητικής αναδιάρθρωσης του «Καποδίστρια».

Ενότητα 3

Σ. Αυγερινού Κολώνια

Επισκόπηση των υφιστάμενων και προτεινόμενων κατευθύνσεων χωροταξικού σχεδιασμού και σχεδίων δράσης

- 3.1. Φορείς και αρμοδιότητες για τον οικονομικό προγραμματισμό και το χωροταξικό σχεδιασμό
- 3.2. Κατευθύνσεις για τον οικονομικό προγραμματισμό και την περιφερειακή οργάνωση
- 3.3. Κατευθύνσεις για το χωροταξικό σχεδιασμό
- 3.4. Συμπεράσματα – πρόταση
- 3.5. Πηγές

3.1. Φορείς και αρμοδιότητες για τον οικονομικό προγραμματισμό και το χωροταξικό σχεδιασμό

Τα πλαίσια οικονομικού προγραμματισμού και κατευθύνσεων χωροταξικού σχεδιασμού για τις πυρόπληκτες περιοχές της Πελοποννήσου και ειδικότερα για την Νομαρχία Ηλείας, εντάσσονται σε ευρύτερες αποφάσεις, που αφορούν συνολικά στην ελληνική επικράτεια. Εναρμονίζονται επίσης με κοινοτικές αποφάσεις και κατευθύνσεις.

Ειδικότερα:

Α. Οι αναπτυξιακοί στόχοι της χώρας για τη χρονική περίοδο 2007-2013, τα αντίστοιχα οικονομικά δεδομένα και οι περιφερειακές κατανομές τους καθορίζονται από το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-13 (ΕΣΠΑ). Το ΕΣΠΑ εξειδικεύεται από τα περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα ΠΕΠ και υιοθετήθηκε από την Βουλή των Ελλήνων, μετά από την προβλεπόμενη διαδικασία, με ευθύνη του Υπ.Οικονομίας και Οικονομικών, τον Νοέμβριο 2007 με το νόμο 3614 (Διαχείριση, έλεγχος και εφαρμογή αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την προγραμματική περίοδο 2007-13).

Β. Η υλοποίηση των προκρινόμενων από το ΕΣΠΑ έργων υποδομής σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, προβλέπεται να πραγματοποιείται από τις Περιφερειακές Διαχειριστικές Αρχές και τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο επίπεδο. Συνεπώς, καθοριστικής σημασίας είναι η αυτοδιοικητική οργάνωση του χώρου. Σύμφωνα με τις εξαγγελίες του Υπ.Εσωτερικών και Δημόσιας Διοίκησης καθώς και του τελευταίου τακτικού συνεδρίου της ΚΕΔΚΕ (Νοέμβριος 2007) αυτή πρόκειται να εναρμονιστεί με την περιφερειακή διάρθρωση της χώρας, όπως προτείνεται από το ΕΣΠΑ και την αντίστοιχα προβλεπόμενη *Διοικητική Μεταρρύθμιση ή Νέος Καποδίστριας ή Καποδίστριας 2*.

Γ. Όσον αφορά στον καθαυτό σχεδιασμό του χώρου, του οποίου η αρμοδιότητα εναπόκειται στο ΥΠΕΧΩΔΕ, υπενθυμίζεται ότι το θεσμικό πλαίσιο διαμορφώνεται αντίστοιχα με το χωρικό επίπεδο ως εξής:

- Ν.2742/99 Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αειφόρος Ανάπτυξη
- Ν.2508/97 Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των πόλεων και των οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις.

Σημειώνεται επίσης ότι η στοχοθεσία του προαναφερομένου χωροταξικού και πολεοδομικού θεσμικού πλαισίου εναρμονίζεται μεν προς αυτήν του Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ 1997), διαμορφώνεται όμως σύμφωνα με το εθνικό συνταγματικό πλαίσιο.

Σύμφωνα με το Ν.2742/99 λοιπόν ο χωροταξικός σχεδιασμός αναπτύσσεται σε τρεις άξονες. Στο ανώτατο επίπεδο βρίσκεται το *Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού*, από το οποίο προβλέπεται ο μακροχρόνιος σχεδιασμός του εθνικού χώρου. Τα *Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού* αφορούν σε ιδιαίτερους Τομείς (π.χ τουρισμός, βιομηχανία κ.ά), ή και ειδικές περιοχές του εθνικού χώρου (π.χ ορεινός ή νησιωτικός χώρος, πληγείσες από θεσμικές περιοχές κ.ά). Τέλος διαμορφώνονται τα *Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού*, τα οποία θεσμοθετούνται για κάθε Περιφέρεια της χώρας.

Ο Ν.2508/97 συμπληρώνει και εξειδικεύει στο επίπεδο των πόλεων και οικισμών τον 2742/99.

Τα επίπεδα οικονομικού προγραμματισμού και σχεδιασμού του χώρου καταγράφονται από τον επισυναπτόμενο πίνακα, όπου εμφανίζονται επίσης οι διοικητικές αρμοδιότητες των αρμοδίων Υπουργείων.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΦΟΡΕΩΝ ΚΑΙ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΩΝ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ ▶	Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών	Υπουργείο Εσωτερικών και Δ.Διοίκησης	ΥΠΕΧΩΔΕ	
ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ▶	Οικονομικός προγραμματισμός	Διοικητική Οργάνωση και Διοίκηση	ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ Χωροταξία-Πολεοδομία	ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ-ΑΠΟΦΑΣΗ
ΕΠΙΠΕΔΟ ▼				
ΕΘΝΙΚΟ			ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ (Ν.2742/99)	
	Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-13 (ΕΣΠΑ) (εγκρίθηκε)		Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού ΓΠΧΣ (υπό διαβούλευση)	Έγκριση – ΚΥΑ
ΤΟΜΕΑΚΟ	1. ΕΠ «Περιβάλλον-Αειφόρος Ανάπτυξη» 2. ΕΠ «Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας» 3. ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα» 4. ΕΠ «Ψηφιακή Σύγκλιση» 5. ΕΠ «Βελτίωση Διοικητικής Ικανότητας Δημόσιας Διοίκησης» 6. ΕΠ «Ανάπτυξη Ανθρωπίνου Δυναμικού» 7. ΕΠ «Εκπαίδευση και δια Βίου Μάθηση» 8. ΕΠ «Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής» (εγκρίθηκαν)		Ειδικά Πλαίσιο Τουρισμού Ειδικά Πλαίσιο Βιομηχανίας Ειδικά Πλαίσιο ΑΠΕ (υπό διαβούλευση)	Έγκριση – ΚΥΑ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ	5 περιφέρειες ΕΣΠΑ (εγκρίθηκαν 2007)	13 περιφέρειες Ν.1622/86 5 περιφέρειες Ν.Καποδίστρια	12 Περιφερειακά Σχέδια (πλην Αττικής) (αντίστοιχα των 13 περιφερειών Ν.1622/86)	Έγκριση – ΚΥΑ
			ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ ΜΙΚΡΗΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ-ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ	
ΤΟΠΙΚΟ	Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση-Καποδιστριακοί Δήμοι	Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση-Καποδιστριακοί Δήμοι	ΕΧΜ-ΖΟΕ ΕΠΜ, ΠΟΑΠΔ, ΠΕΧΠ, ΣΟΑΠ, ΣΧΑΠ, ΣΧΟΟΑΠ, ΠΟΤΑ, ΒΕΠΕ, ΠΕΡΠΟ	ΥΠΕΧΩΔΕ-περιφέρεια (έγκριση) ΝΟΜΑΡΧΙΑ Κ' ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ (γνωμοδότηση) ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΙ ΔΗΜΟΙ (εισήγηση)
	Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση-Καποδιστριακοί Δήμοι	Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση-Καποδιστριακοί Δήμοι	Πολεοδομική μελέτη	ΥΠΕΧΩΔΕ (έγκριση) ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΙ ΔΗΜΟΙ (γνωμοδότηση-εισήγηση)
	Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση-Καποδιστριακοί Δήμοι	Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση-Καποδιστριακοί Δήμοι	ΓΠΣ-ΣΧΟΟΑΠ, ΖΕΕ, ΖΑΑ, ΖΕΠ	ΥΠΕΧΩΔΕ-περιφέρεια (έγκριση) ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΙ ΔΗΜΟΙ (γνωμοδότηση-εισήγηση)
	Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση-Καποδιστριακοί Δήμοι	Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση-Καποδιστριακοί Δήμοι	Πράξη Εφαρμογής	Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση (έγκριση)

Σημειώνεται ότι το 2003 εκδόθηκαν οι αποφάσεις για τα Περιφερειακά Σχέδια των 12 από τις 13 περιφέρειες της χώρας κατά τον Ν.1622/86, εκτός της Αττικής.

Κατά τη διάρκεια του 2007 δόθηκε επίσης σε δημόσια διαβούλευση το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού, αφού όμως προηγήθηκαν τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις ΑΠΕ, τη βιομηχανία, τον τουρισμό. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε μάλιστα ένα από τα βασικά σημεία της κριτικής, η οποία διατυπώνεται από τους επιστημονικούς φορείς. Αυτή η ανορθόδοξη διαδικασία επέβαλε σειρά κατευθύνσεων στο Γενικό Πλαίσιο από τα Ειδικά Πλαίσια, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να διασφαλιστεί ο στρατηγικός του ρόλος σε εθνικό επίπεδο.

Αντίστοιχη ανακολουθία αποτέλεσε το γεγονός ότι το 2003 θεσμοθετήθηκαν τα περιφερειακά πλαίσια χωρίς να έχει εγκριθεί το Γενικό Πλαίσιο, το οποίο εκπονήθηκε την ίδια εποχή.

Συνοψίζοντας, επισημαίνεται ότι οι αποφάσεις, που δεσμεύουν ένα πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και σχεδίων δράσης για τη Δ.Ελλάδα και ειδικά για την Ηλεία επιβάλλονται από το ΕΣΠΑ 2007-13, το ΠΕΠ Δ.Ελλάδος Πελοποννήσου, Ι.Νήσων και τους Νόμους 2742/99 και 2508/97. Τα προτεινόμενα Γενικό και Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού συγκροτούν μία δέσμη προθέσεων που δεν έχουν ακόμη θεσμοθετηθεί. Τέλος τα θεσμοθετημένα από το 2003 Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια τίθενται σε μία προοπτική αναθεώρησης και εναρμόνισης τους με το ΕΣΠΑ και τα νέα Γενικό και Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού.

3.2. Κατευθύνσεις για τον οικονομικό προγραμματισμό και την περιφερειακή οργάνωση

Βασικός προορισμός του ΕΣΠΑ είναι να εξασφαλίσει τη διασύνδεση των κοινοτικών στρατηγικών προτεραιοτήτων και των εθνικών αναπτυξιακών στόχων.

Βασικός του στόχος είναι «η διεύρυνση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της χώρας, η διατήρηση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης και η αύξηση της παραγωγικότητας σε επίπεδα υψηλότερα του μέσου κοινοτικού όρου για την τόνωση της απασχόλησης, την επίτευξη της πραγματικής σύγκλισης και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής όλων των πολιτών χωρίς αποκλεισμούς».

Μεταξύ των επτά βασικών αξόνων Προτεραιότητας του ΕΣΠΑ περιλαμβάνονται οι ακόλουθοι, τρεις οι οποίοι έχουν άμεση σχέση με τη χωρική διάρθρωση της χώρας:

- η Περιφερειακή Ανάπτυξη
- η Αειφόρος Ανάπτυξη
- η Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού

Όσον αφορά στην περιοχή Δ.Ελλάδας και ειδικότερα της Ηλείας το ΕΣΠΑ επιχειρεί επίσης διαρθρωτικές αλλαγές σε επίπεδο διαχείρισης, οι οποίες μεταξύ άλλων αφορούν στις Διαπεριφερειακές και Διατομεακές Διαχειριστικές Αρχές καθώς και στη συγκρότηση των πέντε μεγάλων περιφερειών της Χώρας.

Το ΕΣΠΑ και το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα προβλέπουν: «Επιτάχυνση της ολοκλήρωσης των συγκοινωνιακών υποδομών, αύξηση επενδύσεων σε τομείς έντασης γνώσης» μέσα από την «αξιοποίηση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της περιοχής, εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων με έμφαση στην καινοτομία και νέες τεχνολογίες, δημιουργία καινοτόμων προϊόντων, ανάπτυξη ποιοτικού ειδικού-εναλλακτικού τουρισμού, τον εντοπισμό και προώθηση καινοτόμων αγροτικών προϊόντων, παρεμβάσεις βελτίωσης και προστασίας δομημένου-αστικού περιβάλλοντος».

Τόσο οι γενικοί όσο και οι ειδικοί στόχοι φαίνεται ότι καλύπτουν βασικές ανάγκες της περιοχής Ηλείας. **Επισημαίνεται όμως ότι απουσιάζει η ιεράρχησή τους, καθώς και η κάλυψη μιας σειράς μικρών, μεσαίων και μεγάλων έργων υποδομής, τα οποία είναι απαραίτητα για την Δ.Ελλάδα συνολικά και ειδικά για την Ηλεία όπως: αντιπλημμυρικά, γεωτεχνική και αντισεισμική προστασία, προστασία ακτών, κτηματολόγιο, δασολόγιο, έργα προστασίας περιβάλλοντος.**

Επιπλέον η συρραφή των Περιφερειών Πελοποννήσου, Δυτ.Ελλάδος και Ιονίων Νήσων κρίνεται προβληματική, δεδομένου ότι η περιφέρεια Πελοποννήσου, με εξαίρεση ίσως τη Μεσσηνία στρέφεται πλέον αναπτυξιακά προς την περιφέρεια της πρωτεύουσας. **Η περιφερειακή αναπτυξιακή συνεκτικότητα απουσιάζει επίσης από την ενδεχόμενη νέα Νομαρχία** (μία από τις δεκαέξι που προβλέπει η πρόταση του Νέου Καποδίστρια), στην οποία συνενώνονται οι Ηλεία, Αχαΐα, Φωκίδα, Αιτωλοακαρνανία.

3.3. Κατευθύνσεις για το χωροταξικό σχεδιασμό

Σύμφωνα με το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο (Ν.2742/99) για το Χωροταξικό Σχεδιασμό προωθήθηκαν κατά το 2007 πρώτα τα Ειδικά Πλαίσια για τον Τουρισμό, τη Βιομηχανία και τις ΑΠΕ και κατόπιν το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού.

Στο διαδικαστικό επίπεδο σημειώνεται:

- αφενός η απουσία ικανοποιητικού συντονισμού μεταξύ Γενικού Πλαισίου και ΕΣΠΑ με αποτέλεσμα να μην υπάρχει ακριβής αντιστοιχία γενικών και ειδικών σκοπών και στόχων, όσον αφορά στις χωρικές πλευρές του δευτέρου, καθώς και να μην υπάρχει ακριβής αντιστοιχία χρονοδιαγραμμάτων (15ετές/7ετές όριο) και
- αφετέρου ότι τα Ειδικά Πλαίσια, προηγήθηκαν με αποτέλεσμα να επιβάλλουν τις τομεακές κατευθύνσεις στο Γενικό Πλαίσιο, το οποίο με τον τρόπο αυτό χάνει τον επιτελικό του χαρακτήρα σε εθνικό επίπεδο.

Το κείμενο της ΚΥΑ για το Γενικό Πλαίσιο διαπνέεται από την έννοια της *ανταγωνιστικότητας* (σύμφωνα με τη στρατηγική της Λισσαβώνας) αντί της έννοιας *χωρική συνοχή*, την οποία επαγγέλλεται το ΣΑΚΧ και η οποία σε συνδυασμό με την επάρκεια και την αειφορική διαχείριση των πόρων θα έπρεπε να οδηγεί στην ανταγωνιστικότητα.

Όπως έχει επισημανθεί από τους επιστημονικούς φορείς (ΤΕΕ 12^{ος} /07, ΣΕΠΟΧ 11^{ος} /07) το προταθέν Γενικό Πλαίσιο στερείται ένα ευρύτερου αναπτυξιακού οράματος. Συγκεκριμένα φαίνεται ότι δίνει προτεραιότητα στα ήδη δρομολογημένα μεγάλα έργα υποδομών και η εντύπωση, που δημιουργεί είναι ότι οι αναπτυξιακοί άξονες της χώρας συμπίπτουν με τους μεγάλους άξονες μεταφορών. Δεν προτείνει μία πολιτική χρήσεων γης σε εθνικό, αλλά και στα υποκείμενα επίπεδα χωρικής οργάνωσης για τα οποία αφήνει να διατυπώνονται οι προτάσεις από τα Ειδικά Πλαίσια Τουρισμού, ΑΠΕ, Βιομηχανίας. Όσον αφορά στο Φυσικό Περιβάλλον και στην Πολιτιστική Κληρονομιά, οι αναφορές του έχουν γενικό χαρακτήρα, με τη μόνη σαφή αναφορά στις περιοχές Natura 2000, η απόλυτη προστασία των οποίων όμως φαίνεται ότι αναιρείται από το προτεινόμενο Ειδικό Πλαίσιο Τουρισμού.

Οι αναφορές στη χωρική διάρθρωση των παραγωγικών τομέων είναι γενικές και δεν συνδέονται με αναπτυξιακές κατευθύνσεις για τη γεωργία και τη βιομηχανία. Όσον αφορά στον τουρισμό δίδεται προτεραιότητα στις δυνατότητες χωροθέτησης μεγάλων τουριστικών εγκαταστάσεων σε όλη τη χώρα και σε μια άκριτη διασπορά της τουριστικής δραστηριότητας, επικυρώνοντας κατ'αυτόν τον τρόπο το Ε.Πλαίσιο για τον Τουρισμό.

Όσον αφορά στη χωρική διάθρωση του οικιστικού δικτύου παρατηρείται ότι υιοθετείται η ιεράρχηση, που προτείνεται από το ΕΣΠΑ χωρίς να συσχετίζεται με δημογραφικές προβλέψεις αναφορικά με τον χρονικό ορίζοντα του σχεδίου (δεκαεπταετία). Οι τομείς έμφασης κοινωνικής πολιτικής και ιδιαίτερα ζητήματα, που αφορούν στην κοινωνία της γνώσης και στην κοινωνία της συνοχής δεν αναδεικνύονται. Δεν προσεγγίζονται επίσης ζητήματα παιδείας και υγείας.

Η αναφορά στην «εταιρική σχέση πόλης-υπαίθρου» πραγματοποιείται χωρίς ουσιαστική τεκμηρίωση και χωρίς προτάσεις αναπτυξιακών παρεμβάσεων και αντιστοίχων χρήσεων γης για τις διάφορες χωρικές ενότητες.

Η αναφορά στη γεωγραφική και διοικητική ανασυγκρότηση της χώρας περιορίζεται σε αόριστες και γενικές κατευθύνσεις, οι οποίες παραπέμπουν μεν στη σχετική στοχοθεσία του ΕΣΠΑ, αλλά το προτεινόμενο Γενικό Πλαίσιο δεν αναλαμβάνει, ως θα όφειλε, τη διατύπωση σχετικής πρότασης στη βάση οικονομικών, κοινωνικών, αναπτυξιακών και χωρικών κριτηρίων. Αποδέχεται συνεπώς άκριτα την πρόταση του ΕΣΠΑ.

Σοβαρή αδυναμία τέλος αποτελεί η απουσία κάθε χρονικού προγραμματισμού, ο οποίος θα έπρεπε να συνοδεύει το πλαίσιο υλοποίησης του Γενικού Σχεδίου.

Όσον αφορά στο χώρο της Περιφέρειας Δ.Ελλάδος και συγκεκριμένα στην Ηλεία, επισημαίνεται ότι απουσιάζει μια κεντρική αναπτυξιακή πρόταση για την περιοχή. Ο δυτικός άξονας μεταφορών με εξαίρεση το τμήμα της Ιονίας οδού εμφανίζεται υποβαθμισμένος. Δεν υπάρχει επίσης αναφορά στον εκσυγχρονισμό της σιδηροδρομικής γραμμής σε όλη την περιοχή της Δ.Πελοποννήσου. **Ως τομείς κλειδιά για την περιοχή θα μπορούσαν να εντάσσονται σε ένα συμπληρωματικό πλαίσιο** ο πρωτογενής με τον τουρισμό, επειδή αποτελούν κοινή συνιστώσα μεταξύ των περισσότερων περιοχών της Δ.Ελλάδος και της Ηλείας ειδικά. Απαιτείται ασφαλώς χωρική εξειδίκευση αυτών των τομέων με αυστηρά προγραμματικά μεγέθη και μελέτες χωρητικότητας.

Ιδιαίτερη προσοχή επιβάλλεται στο θέμα του τουρισμού για δύο βασικούς λόγους:

α. επειδή το προτεινόμενο Ειδικό Πλαίσιο Τουρισμού αναφέρεται σε συγκεκριμένα μέτρα, που ενισχύουν τη μαζικού χαρακτήρα τουριστική δραστηριότητα, χωρίς προτάσεις για προγραμματικά μεγέθη και την πρόληψη των αρνητικών επιπτώσεων στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

β. επειδή η κατάσταση, που διαμορφώθηκε μετά από τις πυρκαγιές του Αυγούστου 2007 εγκατέστησε μια ρευστότητα ως προς το καθεστώς των χρήσεων γης στις πληγείσες περιοχές.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 της προτεινόμενης ΚΥΑ για το Ε.Π.Τουρισμού στην περιοχή της Ηλείας εντοπίζονται τύποι περιοχών, για τις οποίες προτείνεται συγκεκριμένη πολιτική ανάπτυξης τουριστικών καταλυμάτων, σύμφωνα με το άρθρο 5. Αυτές εμφανίζονται στον ακόλουθο πίνακα:

<p>Περιοχές του άρθρου 4: Αναπτυσσόμενες Τουριστικά Περιοχές (B)</p>	<p>Κατευθύνσεις που αναφέρονται στην ανάπτυξη τουριστικών καταλυμάτων (άρθρο 5) – αρτιότητες</p>
<p>(B1) με περιθώρια μαζικού τουρισμού</p>	<ul style="list-style-type: none"> - παροχή κινήτρων για ολοκληρωμένο εκσυγχρονισμό τουριστικών υποδομών - κατασκευή νέων υποδομών φιλοξενίας και εστίασης κατά προτεραιότητα εκτός οικισμών κ' οργανωμένων υποδοχέων. - Επανάχρηση αξιόλογων κτιρίων και συνόλων - Προσανατολισμός των ιδιωτικών επενδύσεων προς τη συμπλήρωση ελλείψεων σε τύπους και τάξεις καταλυμάτων και σε υποδομές που εμπλουτίζουν και αναβαθμίζουν το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν. - Όριο αρτιότητας για τη δόμηση τουριστικών καταλυμάτων εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών ορίζεται σε 15 στρέμματα, με μέγιστη πυκνότητα 6 κλίνες ανά στρέμμα. Οι ρυθμίσεις αυτές δεν εφαρμόζονται κατά τον εκσυγχρονισμό υφισταμένων καταλυμάτων. Ρυθμίσεις σχεδιασμού που προβλέπουν μεγαλύτερα όρια αρτιότητας κατ'ελάχιστον των ανωτέρω. - Ενθάρρυνση χωροθετήσεων, που αξιοποιούν εναλλακτικούς πόρους - Κατασκευές καταλυμάτων 3,4 και 5 αστέρων. - Κίνητρα αναβάθμισης παλαιότερων καταλυμάτων.
<p>(B2) με περιθώρια ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού</p>	<ul style="list-style-type: none"> - επανάχρηση αξιόλογων κτιρίων ή συνόλου - όριο αρτιότητας για τη δόμηση τουριστικών καταλυμάτων εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών ορίζεται σε 8 στρέμματα με μέγιστη πυκνότητα 6 κλίνες ανά στρέμμα. Οι ρυθμίσεις δεν εφαρμόζονται για τον εκσυγχρονισμό υφισταμένων τουριστικών καταλυμάτων. Ρυθμίσεις σχεδιασμού, που προβλέπουν μεγαλύτερα όρια αρτιότητας κατά την ημερομηνία δημοσίευσης του παρόντος τουριστικών καταλυμάτων.
<p>(H) Περιοχές Δικτύου Natura 2000</p>	<ul style="list-style-type: none"> - μέχρι τον περιορισμό χρήσεων και δραστηριοτήτων στις περιοχές αυτές προτείνεται ο περιορισμός της δόμησης μικρών τουριστικών καταλυμάτων στις εντός σχεδίου και εντός ορίων οικισμών περιοχές και σε ζώνες πλάτους 500μ από τα όριά τους. - ο περιορισμός δεν ισχύει για την ανάπτυξη σύνθετων και ολοκληρωμένων αναπτύξεων υποδομών σταθερού παραθερισμού με τους όρους του άρθρου 9.

Σημειώνεται τέλος ότι τα προτεινόμενα Γενικό Πλαίσιο και το Ε.Π.Τουρισμού προτείνουν την ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου της Ολυμπίας. Το Ε.Π. Τουρισμού προτείνει την εγκατάσταση γηπέδου γκολφ στην περιοχή Ηλείας, την ανάπτυξη θαλάσσιου τουρισμού με επίκεντρο την Καλαμάτα και κέντρου θερμαλισμού στην περιοχή Κυλλήνης-Καϊάφα.

Τέλος από το επίμαχο άρθρο 9 του προτεινόμενου Ε.Π.Τουρισμού, για τις σύνθετες και ολοκληρωμένες αναπτύξεις τουριστικών υποδομών σταθερού παραθερισμού, προτείνεται η παράκτια περιοχή Δυτικής Πελοποννήσου.

3.4. Συμπεράσματα – πρόταση

Όπως φαίνεται συμπερασματικά από τη διερεύνηση του προτεινόμενου Χωροταξικού Σχεδιασμού η περιοχή της Ηλείας προκρίνεται κυρίως για μια εντατική τουριστική ανάπτυξη στην κατεύθυνση του μαζικού προτύπου.

Ωστόσο, η κατάσταση τις περιοχής έχει προσλάβει κρίσιμο χαρακτήρα μετά από τις πυρκαγιές του 2007. **Απαιτείται συστηματική καταγραφή και έρευνα του αναπτυξιακού δυναμικού της, των δημογραφικών παραμέτρων των χωρικών συνθηκών, που προέκυψαν μετά από τη θεομηνία αυτή και συνακόλουθα να συνταχθεί ένα Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης.** Αυτό είναι δυνατό να γίνει σύμφωνα με τον Νόμο 2742/99, άρθρο 7 για τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, παράγραφος 1 τρίτο, που έχει ως εξής:

«1, Τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης αποτελούν σύνολα κειμένων ή και διαγραμμάτων με τα οποία εξειδικεύονται οι κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, που αφορούν στην οργάνωση του Εθνικού Χώρου και ιδίως:

- τη χωρική διάρθρωση ορισμένων τομέων ή κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων εθνικής σημασίας
- τη χωρική διάρθρωση των δικτύων και υπηρεσιών.....
- **ορισμένες ειδικές περιοχές του εθνικού χώρου και ιδίως τις παράκτιες και νησιωτικές περιοχές, τις ορεινές και προβληματικές ζώνες, τις περιοχές που υπάγονται σε διεθνείς ή ευρωπαϊκές συμβάσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και τις ενότητες του εθνικού χώρου, που παρουσιάζουν κρίσιμα περιβαλλοντικά, αναπτυξιακά και κοινωνικά προβλήματα...».**

3.5. Πηγές

Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών

Γενική Γραμματεία Επενδύσεων και Ανάπτυξης, *ΕΘΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ 2007 – 2013*, Αθήνα, Ιανουάριος 2007

Γνώμη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος (ΟΚΕ) επί του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς 2007-2013 – Δ' ΚΠΣ, Απρίλιος 2006

Νόμος 3614/2007 «*Διαχείριση, Έλεγχος και Εφαρμογή Αναπτυξιακών Παρεμβάσεων για την Προγραμματική Περίοδο 2007 – 2013*», Συνεδρίαση της Ολομέλειας της Βουλής, 21/11/07

Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων

Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος - Διεύθυνση Χωροταξίας, *ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ*, Σχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης, Αθήνα, 31 Ιουλίου 2007

ΕΙΔΙΚΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ, Σχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης, Αθήνα, 2 Μαΐου 2007

ΕΙΔΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ, Σχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης, Μάιος 2007

Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.

Πρακτικά Συνεδρίασης του Διοικητικού Συμβουλίου της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων της Ελλάδας (ΚΕΔΚΕ), 25/07/07

Απόφαση Ετήσιου Τακτικού Συνεδρίου της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων της Ελλάδας (ΚΕΔΚΕ), Νοέμβριος 2007

ΤΕΕ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ

No 2441, *Η Ήπειρος που γίνεται Στερεά Ελλάδα και η δημόσια διοίκηση που ξεκινά από μηδενική βάση*, 28/5/07

No 2444, *Δεν υπάρχει αναπτυξιακό σχέδιο στην Περιφέρεια*, 18/6/07

No 2457, *Οι Αναπτυξιακές Προοπτικές της Χώρας*, 1/10/07

No 2460, *Διατηρούνται οι δαιδαλώδεις διαδικασίες διαχείρισης και ελέγχου για το ΕΣΠΑ*, 22/10/07

No 2462, *Στα χνάρια του ΚΠΣ και ΕΣΠΑ*, 5/11/07

No 2464, *Οι Θέσεις του ΤΕΕ για την Διαχείριση του ΕΣΠΑ*, 19/11/07

No 2467, *Αόριστο και Αποσπασματικό το Γενικό Χωροταξικό*, 10/12/07

No 2469, *Παρατηρήσεις για το Εθνικό Χωροταξικό Πλαίσιο*, 24/12/07

No 2470, *Δεν υπάρχει στρατηγικός σχεδιασμός για τα αντιπλημμυρικά έργα*, 31/12/07

No 2470, *Αποσπασματικές οι δράσεις για τις πυρόπληκτες περιοχές*, 31/12/07

No 2472, *Σκέψεις για το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης*, 21/1/08

No 2472, *Γενικό Χωροταξικό Σχέδιο – Διαπιστώσεις και Κριτική*, 21/1/08

No 2472, *Να δοθεί χρόνος για την διαβούλευση του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου*, 21/1/08

Πρακτικά Συνεδρίου «*Οι Αναπτυξιακές Προκλήσεις στην 4^η Προγραμματική Περίοδο (2007 – 2013) και ο Ρόλος των Μηχανικών*», Ιούνιος 2007

www.tee.gr

ΣΕΠΟΧ

ΣΕΠΟΧ, *Θέσεις επί του Σχεδίου ΚΥΑ για το Εθνικό Χωροταξικό*, 30/10/07

ΑΡΘΡΑ

Εφημερίδα Καθημερινή, *Εθνικό Χωροταξικό Χωρίς Σχέδιο*, Γ. Λιάλιος, 30/12/07
 Εφημερίδα Καθημερινή, *Σαρωτικές Αλλαγές με τον Καπποδίστρια 2*, Ε. Χατζηϊωαννίδου, 07/10/07

ΔΙΚΤΥΟ NATURA ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΛΕΙΑ

http://www.minenv.gr/1/12/121/12103/g1210300_02.html					
	SITECODE	CATEGORY	SITE_NAME	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΟΠΟΥ	AREA (ha)
			ΗΛΕΙΑ		
171	GR2330002	SCI/SPA	OROPEDIO FOLOIS	ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΦΟΛΟΗΣ	9741,95
172	GR2330003	SCI	EKVOLES (DELTA) PINEIOY	ΕΚΒΟΛΕΣ (ΔΕΛΤΑ) ΠΗΝΕΙΟΥ	945,70
173	GR2330004	SCI	OLYMPIA	ΟΛΥΜΠΙΑ	314,83
174	GR2330005	SCI	THINES KAI PARALIAKO DASOS ZACHAROS, LIMNI KAI AFA, STROFYLIA, KAKOVATOS	ΘΙΝΕΣ & ΠΑΡΑΛΙΑΚΟ ΔΑΣΟΣ ΖΑΧΑΡΟΣ, ΛΙΜΝΗ ΚΑΪΑΦΑ, ΣΤΡΟΦΥΛΙΑ, ΚΑΚΟΒΑΤΟΣ	3274,32
175	GR2330006	SCI	LIMNOTHALASSA KOTYCHI, BRINIA	ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΚΟΤΥΧΙ, ΒΡΙΝΙΑ	1647,02
176	GR2330007	SCI	PARAKTIA THALASSIA ZONI APO AKR. KYLLINI EOS TOUMPI-KALOGRIA	ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΖΩΝΗ ΑΠΟ ΑΚΡ. ΚΥΛΛΗΝΗ ΕΩΣ ΤΟΥΜΠΙ - ΚΑΛΟΓΡΙΑ	13259,45
177	GR2330008	SCI	THALASSIA PERIOCHI KOLPOY KYPARISSIAS: AKR. KATAKOLO- KYPARISSIA	ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΟΛΠΟΥ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑΣ, ΑΚΡ. ΚΑΤΑΚΟΛΟ - ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ	11038,83
178	GR2330009	SPA	LIMNOTHALASSA KOTYCI - ALYKI LECHENON	ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΚΟΤΥΧΙ - ΑΛΥΚΗ ΛΕΧΕΝΩΝ	2351,00

Ενότητα 4

Μ. Αγγελίδης (Επ. υπεύθυνος), Δ. Μανουσαρίδη, Ε. Τσίγκας, Μ. Ξηρογιάννη

Πυρόπληκτες περιοχές του Νομού Ηλείας

Στοιχεία Χωροταξικής προσέγγισης σε επίπεδο Νομού:

Αναπτυξιακή φυσιογνωμία πριν από τις πυρκαγιές, προϋπάρχουσες κατευθύνσεις χωρικού σχεδιασμού και το επιθυμητό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης μετά τις πυρκαγιές

Εισαγωγικά

- 4.1. Η αναπτυξιακή φυσιογνωμία του νομού Ηλείας πριν από τις πυρκαγιές
- 4.2. Προϋπάρχουσες κατευθύνσεις χωρικού σχεδιασμού του νομού Ηλείας στο πλαίσιο των θεσμοθετημένων και των προτεινόμενων χωροταξικών και περιφερειακών σχεδιασμών για την Ελλάδα και την περιφέρεια δυτικής Ελλάδας
- 4.3. Το επιθυμητό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης του νομού Ηλείας μετά τις πυρκαγιές / προοπτικές και προκλήσεις στην κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξη

Βιβλιογραφία-Πηγές

Εισαγωγικά

Η ανασυγκρότηση των πυρόπληκτων περιοχών του Νομού Ηλείας οφείλει να περιλαμβάνει τόσο επιμέρους μέτρα άμεσης και μεσοπρόθεσμης αντιμετώπισης των συνεπειών των πυρκαγιών στο ανθρώπινο δυναμικό και τους φυσικούς πόρους της περιοχής όσο και αναπροσανατολισμό του μεσοπρόθεσμου και μακροπρόθεσμου χωρικού σχεδιασμού του Νομού, ώστε να αντιμετωπισθούν ορισμένοι από τους παράγοντες που διευρύνουν το μέγεθος και τις συνέπειες της φυσικής καταστροφής αλλά και να ενταχθούν τα επιμέρους μέτρα και παρεμβάσεις σε μια συνολική στρατηγική για το μέλλον της περιοχής που να διασφαλίζει τόσο την αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της όσο και την προστασία του περιβάλλοντός της στην κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης.

Οι επιμέρους πλευρές της χωρικής ανάπτυξης της περιοχής πριν από τις πυρκαγιές είχαν ήδη μελετηθεί και είχαν επίσης διατυπωθεί κατευθύνσεις και δράσεις για τη χωρική ανάπτυξή της, οι οποίες είχαν ενταχθεί σε λιγότερο ή περισσότερο δεσμευτικά από θεσμική άποψη Χωροταξικά Σχέδια ή Σχέδια περιφερειακής ανάπτυξης.

Στο εκτενέστερο κείμενο που έχει ενταχθεί στη ηλεκτρονική έκδοση (CD) του ερευνητικού προγράμματος (66 σελίδες):

Α. Παρουσιάζεται συνοπτικά η αναπτυξιακή φυσιογνωμία της περιοχής πριν από τις πυρκαγιές – με βάση κυρίως στοιχεία και αναλύσεις της Μελέτης του Περιφερειακού Πλαισίου ΧΣ & ΑΑ της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, της μελέτης Τουριστικής ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (ΕΟΤ) και άλλων σχετικών μελετών αλλά και νεώτερα στοιχεία για την πρόσφατη χωρική ανάπτυξη του Νομού.

Β. Επιχειρείται μια συστηματική καταγραφή και σύγκριση των προτάσεων των παραπάνω σχεδίων ώστε να γίνει σαφές ποιο ήταν το «πρότυπο» Χωρικού Σχεδιασμού του Νομού πριν από τις πυρκαγιές, με βάση τα κοινά στοιχεία όλων των παραπάνω σχεδιασμών αλλά και ποιες είναι οι κύριες διαφοροποιήσεις μεταξύ τους.

Στη συνέχεια, εξετάζονται πολύ συνοπτικά οι επιπτώσεις των πυρκαγιών στο μελλοντικό πρότυπο χωρικής ανάπτυξη του Νομού.

Γ. Στη βάση των παραπάνω, αλλά και της τεχνογνωσίας σε θέματα χωρικής ανάπτυξης που προκύπτει από τη διεθνή εμπειρία και την αποτίμηση της εφαρμογής πολιτικών χωρικού σχεδιασμού στον ελλαδικό χώρο, διατυπώνονται ορισμένες πρώτες σκέψεις για το επιθυμητό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης του Νομού Ηλείας μετά τις πυρκαγιές, με έμφαση στις προοπτικές και προκλήσεις που τίθενται στην κατεύθυνση της (επιθυμητής) αειφόρου ανάπτυξης της περιοχής.

Εδώ, από τα παραπάνω, έχουν περιληφθεί τα συμπεράσματα των ενοτήτων 4.1 και 4.2 και το μεγαλύτερο μέρος της ενότητας 4.3.

Επισημαίνεται ότι την ευθύνη του συνόλου της ανάλυσης και πρότασης είχε ο Μ. Αγγελίδης. Οι Δ. Μανουσαρίδη, Ε. Τσίγκας και Μ. Ξηρογιάννη συνέβαλαν σε ορισμένες από τις ενότητες της εργασίας, κυρίως σε επεξεργασίες δεδομένων.

4.1. Η αναπτυξιακή φυσιογνωμία του νομού Ηλείας πριν από τις πυρκαγιές

4.1.1. Συνοπτική παρουσίαση των προβλημάτων χωρικής ανάπτυξης και των αδυναμιών εφαρμογής / υλοποίησης πολιτικών χωρικής ανάπτυξης του Νομού

Τα κύρια προβλήματα χωρικής ανάπτυξης

- Το ΑΕΠ ανά κάτοικο στο Νομό παραμένει χαμηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο, ενώ είναι ακόμη χαμηλότερο στην ορεινή ζώνη. Το ποσοστό ανεργίας στο Νομό παραμένει υψηλό

- Ο εκσυγχρονισμός του αγροτικού τομέα του Νομού έχει καθυστερήσει, με αρνητικά αποτελέσματα τόσο στα εισοδήματα του πληθυσμού όσο και στο περιβάλλον των αγροτικών περιοχών. Οι περισσότερες αρνητικές συνέπειες αφορούν στην ορεινή ζώνη.

- Το τουριστικό προϊόν παραμένει σε υπέρμετρο βαθμό συναρτημένο με την κλασική μορφή τουρισμού “δίπλα στη θάλασσα”.

Ειδικότερα, ενώ η τουριστική ανάπτυξη σε ορισμένα τμήματα της παράκτιας ζώνης εμφανίζει σημεία κορεσμού, με αρνητικές συνέπειες στο φυσικό και στο δομημένο περιβάλλον, στα υπόλοιπα τμήματα της ζώνης (ιδίως στα Νότια) δεν έχουν αξιοποιηθεί οι υπάρχουσες δυνατότητες. Σε ακόμα μικρότερο βαθμό έχουν αξιοποιηθεί οι δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης της ορεινής ζώνης, ιδίως με ειδικές και ήπιες (εναλλακτικές) μορφές τουρισμού. Το ισχυρό ρεύμα επισκεπτών προς το χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας δεν έχει αξιοποιηθεί για την ενίσχυση των τουριστικών δραστηριοτήτων στις υπόλοιπες περιοχές του Νομού.

- Η μη επαρκώς ελεγχόμενη χωροθέτηση της ανάπτυξης των δραστηριοτήτων του τουρισμού – παραθερισμού όπως και της διευρυνόμενης αστικοποίησης, ασκεί όλο και εντονότερες, πολύπλευρες, πιέσεις στο δομημένο και ιδίως στο φυσικό περιβάλλον. Οι πιέσεις αυτές, όσον αφορά ιδίως στις δασικές περιοχές, αυξάνουν τις πιθανότητες πυρκαγιών. Επίσης, δημιουργούν προβλήματα στο υδάτινο δυναμικό της περιοχής κλπ. Η συνακόλουθη υποβάθμιση της ποιότητας του φυσικού περιβάλλοντος περιορίζει την αξία του ως ιδιαίτερα σημαντικού “τουριστικού πόρου” της περιοχής. Παράλληλα, η μη ελεγχόμενη αστικοποίηση περιορίζει την έκταση της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας.

- Οι οδικές, θαλάσσιες και αεροπορικές συνδέσεις του Νομού με την ευρύτερη περιοχή του και το διεθνή χώρο παρουσιάζουν σήμερα σημαντικές ελλείψεις και περιορίζουν τις δυνατότητες ανάπτυξης του Νομού. Τα χαμηλότερων επιπέδων οδικά δίκτυα δεν εξυπηρετούν όσο θα έπρεπε την οικιστική οργάνωση του Νομού.

- Το οικιστικό δίκτυο του Νομού έχει αυξημένο βαθμό πολυκεντρικότητας συγκριτικά με άλλους Νομούς της χώρας. Όμως παρουσιάζονται ελλείψεις στο βαθμό ολοκλήρωσης σε ορισμένες οικιστικές ενότητες, σε συνάρτηση με ελλείψεις στις απαιτούμενες αναπτυξιακές υποδομές.

Οι αδυναμίες εφαρμογής / υλοποίησης πολιτικών χωρικής ανάπτυξης

Στον προϋπάρχοντα των πυρκαγιών σχεδιασμό χωροταξικής οργάνωσης του Νομού - ισχύον ΠΣΧΣΑΑ Δυτ. Ελλάδος- αναφερόμαστε στα παρακάτω. Θεωρούμε σκόπιμο να σχολιάσουμε εδώ τον βαθμό εφαρμογής του, όπως και ευρύτερα τον βαθμό εφαρμογής του συνόλου των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης που εφαρμόζονται στον Νομό.

Στα πολύ σημαντικά προβλήματα εφαρμογής των ρυθμίσεων περιβαλλοντικής προστασίας αναφερόμαστε αναλυτικά στο εκτενές κείμενο.

Μια δεύτερη ομάδα προβλημάτων (που συναρτάται, σε ορισμένα σημεία με την πρώτη) αφορά σε ελλείψεις συνέργειας στην εφαρμογή των διαφόρων τομεακών πολιτικών μεταξύ τους και με την περιβαλλοντική και οικιστική πολιτική, γεγονός που περιορίζει πολύ σημαντικά την αποτελεσματικότητα της υλοποίησης των προγραμμάτων και έργων των ΚΠΣ κλπ με τρόπο τέτοιο ώστε να ανταποκρίνονται ουσιαστικά στους στόχους της ενιαίας στρατηγικής χωρικής ανάπτυξης του Νομού.

4.2. Προϋπάρχουσες κατευθύνσεις για τη χωρική ανάπτυξη του νομού Ηλείας στο πλαίσιο των θεσμοθετημένων και των προτεινόμενων χωροταξικών και περιφερειακών σχεδιασμών για την Ελλάδα και την περιφέρεια δυτικής Ελλάδας

4.2.1. Σύγκριση των βασικών προτάσεων των περιφερειακών / χωροταξικών σχεδίων για τον Νομό Ηλείας ανά τομέα

A. Μεταφορές

Η ολοκλήρωση των υποδομών και υπηρεσιών ιδιαίτερα των μεταφορών αποτελεί κύρια κατεύθυνση τόσο στο ΕΣΠΑ 2007-2013 και στο ΓΠΧΣΑΑ όσο και στο ΠΕΠ της Χωρικής Ενότητας Δυτ. Ελλάδος, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων. Προτεραιότητα δίνεται στους άξονες που συνδέουν τους κύριους πόλους ανάπτυξης (Δυτικός άξονας ΠΑΘΕ Κόρινθος-Πάτρα, Ιόνια Οδός). Στην περιοχή μελέτης, έμφαση στη βελτίωση της προσβασιμότητας του Πύργου και της Αρχ. Ολυμπίας, αλλά και στον εκσυγχρονισμό του λιμένα Κατακόλου.

Στο ΠΧΣΑΑ Δυτικής Ελλάδας βασικός στόχος για το Νομό στον τομέα των μεταφορών είναι η πρόληψη – οργάνωση των αναμενόμενων πιέσεων στην ευρύτερη περιοχή των μεταφορικών αξόνων και κόμβων (Πατρών - Πύργου - Κυπαρισσίας, Κατάκολο) καθώς και στην ευρύτερη περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας. Ωστόσο η αναβάθμιση – ολοκλήρωση των μεταφορικών αξόνων διεθνούς / εθνικής σημασίας έχει την ίδια βαρύτητα με την αναβάθμιση των ενδοπεριφερειακών συνδέσεων με σκοπό την ενδυνάμωση των αναπτυξιακά καθυστερημένων ζωνών (π.χ. ορεινές περιοχές Ν. Ηλείας).

B. Οικιστικό Δίκτυο

Στο ΠΧΣΑΑ Δυτικής Ελλάδας δίνεται έμφαση στη στήριξη των κέντρων 2^{ου} και 3^{ου} επιπέδου (Πύργος, Αμαλιάδα, Βάρδα, Λεχαινά, Γαστούνη, Αρχαία Ολυμπία, Κρέστενα, Ζαχάρω), μέσω της πολυκεντρικής ανάπτυξης και της διάχυσης της ανάπτυξης σε περισσότερους πόλους, την ανάπτυξη δικτύων συμπληρωματικότητας την ανάδειξη της ιδιαίτερης ταυτότητας των οικισμών, και την οργάνωση των δραστηριοτήτων τουρισμού, παραθερισμού και αναψυχής ιδιαίτερα στην παράκτια ζώνη, αλλά και στις ορεινές περιοχές.

Το ΠΧΣΑΑ Δυτικής Ελλάδας στοχεύει σε μια περισσότερο αποκεντρωμένη δομή, στη βάση της ανάπτυξης εταιρικής σχέσης μεταξύ πόλης – υπαίθρου και της ανάπτυξης πολλαπλών εξαρτήσεων σε αντίθεση με την παλαιότερη κάθετη ιεραρχική δομή των κέντρων. Σε αυτό το πλαίσιο, επιδιώκεται η εξασφάλιση της χωρικής συνοχής παράλληλα με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας σε περιφερειακό επίπεδο.

Σε αντίθεση με το ΠΧΣΑΑ Δυτικής Ελλάδας, όπου η έμφαση δίνεται στη βιώσιμη ανάπτυξη των στα οικιστικών κέντρων κατώτερων επιπέδων και στις δικτυώσεις τους, στο ΕΣΠΑ και στο ΓΠΧΣΑΑ δίνεται έμφαση στην ανάπτυξη των μητροπολιτικών, λοιπών εθνικών και δυναμικών πόλων και αξόνων ανάπτυξης που σχηματίζουν (στην ευρύτερη περιοχή μελέτης: Πάτρα, Τρίπολη Καλαμάτα). Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο υπερτονίζεται σε σχέση με την επιδίωξη της χωρικής συνοχής.

Γ. Φυσικό και Πολιτιστικό Περιβάλλον

Η προστασία και ολοκληρωμένη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος, η ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων και η προστασία της γεωργικής γης αποτελούν βασικές επιδιώξεις του ΠΧΣΑΑ Δ. Ελλάδος και του ΓΠΧΣΑΑ. Ειδικότερα επιδιώκεται η ρύθμιση των συγκρούσεων γης Β κατοικίας - τουρισμού στις Δυτικές και Ν.Δ. ακτές, και ο έλεγχος και οργάνωση της ανάπτυξης σε όλη την παράκτια ζώνη.

Όσον αφορά ειδικότερα στην ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων, στο ΓΠΧΣΑΑ, δίνεται έμφαση στην ανάδειξη της Αρχ. Ολυμπίας σε διεθνή πολιτιστικό πόλο, στο πλαίσιο του γενικότερου στόχου της ενίσχυσης του ρόλου της χώρας σε διεθνές επίπεδο. Στο ΠΧΣΑΑ της Δ. Ελλάδος επιδιώκεται η ανάδειξη και αξιοποίηση της ευρύτερης περιοχής της Αρχ. Ολυμπίας, αλλά και των ιστορικών πολιτιστικών και φυσικών πόρων του νομού καθώς και του παράκτιου χώρου, με τη δημιουργία ενιαίων δικτύων διαδρομών πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και την ενθάρρυνση της ελεγχόμενης ανάπτυξης ήπιων παραγωγικών δραστηριοτήτων με αιχμή την τουριστική δραστηριότητα.

Στο ΕΠΧΣΑΑ του Τουρισμού έμφαση δίνεται στην οργανωμένη αξιοποίηση των πολιτιστικών και φυσικών αποθεμάτων για τη βελτίωση της ελκυστικότητας της περιοχής και ειδικότερα, στην αξιοποίηση επιλεγμένων περιοχών προστασίας της φύσης (περιοχές Δικτύου NATURA 2000 και αξιόλογα καταγεγραμμένα φυσικά τοπία), ως πόλων ανάπτυξης τοπικής ή ευρύτερης εμβέλειας, ενός ήπιου ρεύματος τουρισμού φύσης.

Δ. Τουρισμός - Παραθερισμός

Στο ΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας προτείνεται η εξειδίκευση του Νομού Ηλείας στο θαλάσσιο και πολιτιστικό τουρισμό, με έμφαση στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των μειονεκτικών ορεινών περιοχών με προώθηση της πολυλειτουργικότητας (εναλλακτικές μορφές τουρισμού, αξιοποίηση φυσικών και πολιτιστικών πόρων, παραγωγή ποιοτικών αγροτικών προϊόντων) με ανάπτυξη υποδομών και με λειτουργική διασύνδεση με τον λοιπό αγροτικό και παράκτιο χώρο.

Επιδιώκεται επίσης η ρύθμιση των συγκρούσεων γης Β' κατοικίας - τουρισμού στις Δυτικές και Ν.Δ. ακτές, έλεγχος και οργάνωση της ανάπτυξης σε όλη την παράκτια ζώνη και αναζήτηση δυνητικών περιοχών οργανωμένης ανάπτυξης Β' κατοικίας και τουρισμού στις Δυτικές και Ν. Δ. Ακτές, καθώς και στα ορεινά.

Σύμφωνα με το ΕΠΧΣΑΑ για τον Τουρισμό, στο Νομό Ηλείας προτείνονται εξειδικευμένες παρεμβάσεις, (κατά κανόνα μεγαλύτερης κλίμακας από ότι στο ΠΧΣΑΑ) ανά τομέα τουριστικής δραστηριότητας, όπως ο τουρισμός γκολφ, ο αθλητικός και ο ιαματικός τουρισμός (Κυλλήνη - Καϊάφας). Στην περιοχή μελέτης δίνεται έμφαση στην προώθηση της ανάπτυξης σύνθετων και ολοκληρωμένων μορφών σταθερού παραθερισμού, σε συνδυασμό με την αξιοποίηση αξιόλογων φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Σε εθνικό επίπεδο προτείνεται ο περιορισμός της δόμησης μικρών, σύμφωνα με την κείμενη τουριστική νομοθεσία, τουριστικών καταλυμάτων στις εντός σχεδίου και εντός ορίων οικισμών περιοχές, καθώς και σε μια ζώνη πλάτους 500 μέτρων από τα όρια τους στις περιπτώσεις που διαπιστώνεται σχετικός κορεσμός.

Ε. Παραγωγικοί τομείς

Στο ΠΧΣΑΑ της Δυτικής Ελλάδας, δίνεται έμφαση στην στήριξη του πρωτογενή, και του δευτερογενή τομέα με την αναδιάρθρωση και τον εκσυγχρονισμό τους, αλλά και στην ανάπτυξη προηγμένων υπηρεσιών έρευνας και νέων τεχνολογιών. Στο ΕΣΠΑ 2007-2013, αν και η ενίσχυση όλων των τομέων της οικονομίας στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας κρίνεται απαραίτητη λόγω της σημαντικής της υστέρησης, το βάρος δίνεται στην αύξηση των επενδύσεων σε τομείς έντασης γνώσης, στη σύνδεση επιχειρηματικότητας και καινοτομίας και στον προσανατολισμό των τοπικών παραδοσιακών κλάδων και των νέων επιχειρήσεων σε κλάδους υψηλότερης προστιθέμενης αξίας.

4.2.2. Τα βασικά χαρακτηριστικά του συνολικού προτύπου χωρικής ανάπτυξης του Νομού Ηλείας που προκύπτει από τους υφιστάμενους και προτεινόμενους χωροταξικούς και περιφερειακούς σχεδιασμούς

Το συνολικό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης του Νομού Ηλείας με βάση τους προ των πυρκαγιών σχεδιασμούς

Οι προτάσεις για τη χωρική ανάπτυξη του Νομού Ηλείας οι οποίες εμπεριέχονται σε όλους του υφιστάμενους και προτεινόμενους χωροταξικούς και περιφερειακούς σχεδιασμούς¹ συγκλίνουν σε ένα βασικό κορμό στρατηγικών κατευθύνσεων και μέτρων / δράσεων για την ανάπτυξη του Νομού και διαφοροποιούνται σε ορισμένα μόνο σημεία, ιδίως σε ότι αφορά στη σχετική σημασία που αποδίδεται από τον καθένα σε ορισμένες από τις προτεραιότητες.

Σε όλους τους σχεδιασμούς (με μικρές διαφοροποιήσεις - συχνά μόνο ως προς την διατύπωση) προτείνονται τα εξής:

- Ένταξη της ενότητας ανάπτυξης Ηλείας στον άξονα ανάπτυξης Πάτρα – Καλαμάτα (και ευρύτερα στον Δυτικό άξονα ανάπτυξης της χώρας), με διασύνδεση με τον άξονα ανάπτυξης ΠΑΘΕ και με διαπεριφερειακού επιπέδου διασυνδέσεις με την ΒΑ και την ΝΑ ενότητα της Πελοποννήσου.

- Έμφαση στην ανάπτυξη - εκσυγχρονισμό του αγροτικού τομέα και στην πολύπλευρη ανάπτυξη του τουρισμού σε συνάρτηση με την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών – καινοτομιών.

- Βελτίωση της οργάνωσης του οικιστικού συστήματος του Νομού με ενίσχυση της συμπληρωματικότητας του Πύργου και της Αμαλιάδας και τη διασύνδεση αυτού του δίπολου με τα κέντρα του αμέσως κατώτερου επιπέδου και ενίσχυση της δικτύωσης των κέντρων και οικισμών χαμηλότερου επιπέδου σε ολοκληρωμένες χωρικές ενότητες.

- Προτεραιότητα στην ολοκλήρωση - αναβάθμιση της Βορειοδυτικής Οδού της Πελοποννήσου (Κόρινθος – Πάτρα – Πύργος – Τσακώνα) σε συνάρτηση με την κατασκευή της Ιόνιας Οδού (Κακαβιά – Αντίρριο) και στην αναβάθμιση της διασύνδεσης της Ηλείας με Τρίπολη – Κόρινθο, στην περαιτέρω αξιοποίηση του αερολιμένα της Ανδραβίδας και στην αναβάθμιση των λιμένων Κυλλήνης και Κατακόλου.

- Προστασία και ολοκληρωμένη διαχείριση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, με έμφαση στην προστασία - ανάδειξη των πολιτιστικών πόλων και των φυσικών οικοσυστημάτων και στις ολοκληρωμένες αστικές παρεμβάσεις.

- Αντιμετώπιση των πιέσεων -κυρίως από την τουριστική και οικιστική ανάπτυξη- στο περιβάλλον μέσω καταλληλότερων ρυθμίσεων στις χρήσεις γης στο πλαίσιο ολοκληρωμένων σχεδιασμών τόσο για τους οικισμούς όσο και για τον εξωαστικό χώρο.

Τα νεώτερα Προγράμματα / Σχέδια (ΕΣΠΑ και ΕΠ Δυτικής Ελλάδας - Πελοποννήσου – Ιονίων Νήσων 2007-2013, πρόσφατες προτάσεις Εθνικού και Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων) φαίνεται να αποδίδουν μεγαλύτερη (σε ορισμένο βαθμό) προτεραιότητα:

- στους βασικούς άξονες - πόλους του συστήματος μεταφορών και στην επίδραση που αυτοί θα έχουν στην προσέλκυση δραστηριοτήτων, ιδίως τουριστικών, στο Νομό.

Οι πυρκαγιές και το μελλοντικό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης της Ηλείας

Το συνολικό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης του Νομού που προέκυπτε με βάση τους υφιστάμενους προ των πυρκαγιών χωροταξικούς και περιφερειακούς σχεδιασμούς (οι οποίοι παρουσίαζαν, όπως είδαμε, πολλές κοινές κατευθύνσεις αλλά και αρκετές διαφοροποιήσεις όσον αφορά

¹ Τόσο στο ΕΣΠΑ 2007 – 2013 και στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2007-2013 Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας - Πελοποννήσου – Ιονίων Νήσων, όσο και στο Εθνικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης / ΧΣ & ΑΑ (πρόταση), τα Ειδικά Χωροταξικά Σχέδια για τον τουρισμό και την βιομηχανία (πρόταση) και το Περιφερειακό Πλαίσιο ΧΣ & ΑΑ της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (θεσμοθετημένο).

στην ιεράρχηση των προτεραιοτήτων), χρειάζεται να αναθεωρηθεί ώστε να μπορέσει να αντιμετωπίσει τη νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε.

Οι πυρκαγιές είχαν συγκριτικά μεγαλύτερες επιπτώσεις σε ορισμένους τομείς και σε ορισμένες περιοχές του Νομού:

- στον αγροτικό τομέα,
- στις ορεινές / εσωτερικές περιοχές του Νομού -ιδίως δηλαδή σε εκείνες που παρουσίαζαν τα χαμηλότερα εισοδήματα και τις μεγαλύτερες δυσχέρειες ανάπτυξης- όπως και στο περιβάλλον.

Μετά τις πυρκαγιές διατίθενται πόροι και γίνονται έργα αποκατάστασης των ζημιών και ενίσχυσης του εισοδήματος του πληθυσμού που έχει πληγεί και προετοιμάζεται η υλοποίηση προγραμμάτων άμεσης / μεσοπρόθεσμης ανασυγκρότησης της περιοχής. Η υλοποίηση αυτών των προγραμμάτων δεν αρκεί να αποβλέπει στην επαναφορά της κατάστασης στην περιοχή ως είχε πριν από τις πυρκαγιές αλλά θα πρέπει να στοχεύει στην υλοποίηση ενός νέου (αναθεωρημένου) προτύπου χωρικής ανάπτυξης του Νομού. Θα πρέπει να τονιστεί εδώ ότι δεν αρκεί η διάθεση πρόσθετων πόρων και η εκτέλεση πρόσθετων έργων αλλά απαιτείται και πρόσθετη προσπάθεια από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, ιδίως όσον αφορά στην βελτίωση των μηχανισμών εφαρμογής του σχεδιασμού, οι οποίοι αποτέλεσαν και εξακολουθούν να αποτελούν στην περιοχή μελέτης (όπως και συνολικά στη χώρα μας) τον πλέον «αδύναμο κρίκο» στις έως τώρα προσπάθειες υλοποίησης των περιφερειακών / χωροταξικών σχεδιασμών.

4.3. Το επιθυμητό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης του Νομού Ηλείας μετά τις πυρκαγιές / Προοπτικές και προκλήσεις στην κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης

4.3.1 Σενάρια μελλοντικής ανάπτυξης και το επιθυμητό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης της Ηλείας

Συνέχιση των υπάρχουσών τάσεων, χωρίς πρόσθετους πόρους και προσπάθεια

Αν το συνολικό μέγεθος των πόρων και της προσπάθειας που απαιτούνται για την επίτευξη του επιθυμητού προτύπου χωρικής ανάπτυξης του Νομού, όπως αυτό είχε διαμορφωθεί πριν από τις πυρκαγιές, παραμείνει στις νέες συνθήκες στο ίδιο επίπεδο, η επίτευξη του «προγενέστερου» επιθυμητού προτύπου θα γίνει αρκετά πιο δύσκολη και θα αυξηθούν σημαντικά οι πιθανότητες να ενισχυθούν οι ανισότητες ανάπτυξης (ανάμεσα στους τομείς: τουρισμός / αγροτικός τομέας και ανάμεσα στις περιοχές: παράκτια ζώνη / ορεινές - εσωτερικές περιοχές κλπ) και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Πρόκειται για ένα «σενάριο» μη επιθυμητό.

Πρόσθετοι πόροι και προσπάθεια

- έμφαση στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της περιοχής

Αλλά επίσης, στην περίπτωση που αυξηθούν οι πόροι και η προσπάθεια επίτευξης ενός επιθυμητού προτύπου χωρικής ανάπτυξης του Νομού -όπως, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, ήδη γίνεται και αναμένεται να συνεχιστεί στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο 2007-2013 και, στη συνέχεια-, αποκτούν μεγαλύτερη σημασία οι διαφοροποιήσεις στις προτάσεις (για τον Νομό Ηλείας) ανάμεσα στο Περιφερειακό Σχέδιο Χ.Σ και ΑΑ Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος και (σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό) στα υπόλοιπα (νεώτερα) Προγράμματα και Σχέδια. Αν δοθεί (συγκριτικά πάντα) μεγαλύτερη έμφαση σε «συγκεντρωμένες» επενδύσεις στον τουρισμό στην παράκτια ζώνη σε συνάρτηση με μεγάλη προτεραιότητα στους πρωτεύοντες άξονες - πόλους μεταφορών (συνέχεια της Ιόνιας Οδού, λιμάνια κλπ), η πολύ αυξημένη μετά τις πυρκαγιές πίεση για αναζήτηση επαρκών εισοδημάτων από τον πληθυσμό των ορεινών -εσωτερικών (κυρίως) ζωνών του Νομού (οι οποίες επλήγησαν πολύ περισσότερο) στις παράκτιες περιοχές και στα

μεγαλύτερα αστικά κέντρα, θα ενταθεί. Συνακόλουθα, θα ενταθούν και οι πιέσεις στις περισσότερο ευαίσθητες περιβαλλοντικά ζώνες.

Πρόκειται για ένα σενάριο επίσης μη επιθυμητό, εφόσον ούτε περιορίζει τις χωρικές αναπτυξιακές - κοινωνικές ανισοροπίες ούτε εξασφαλίζει ταχύτερη συνολική ανάπτυξη του Νομού, εφόσον δεν θα αξιοποιηθεί σημαντικό τμήμα των αναπτυξιακών δυνατοτήτων του.

Πρόσθετοι πόροι και προσπάθεια

- βελτίωση της ανταγωνιστικότητας σε συνάρτηση με την βελτίωση της κοινωνικής χωρικής συνοχής της περιοχής και την αναβάθμιση του περιβάλλοντός της στην κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης

Ένα τρίτο σενάριο μπορεί να οικοδομηθεί στη βάση της υπόθεσης ότι οι πρόσθετοι πόροι και προσπάθεια για την ανασυγκρότηση του Νομού θα ενταχθούν σε ένα σχεδιασμό με στρατηγική στόχευση τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της περιοχής, ταυτόχρονα όμως με την βελτίωση της κοινωνικής χωρικής συνοχής και την αναβάθμιση του περιβάλλοντός της στην κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης.

Η στρατηγική αυτή ολοκληρωμένης και ισόρροπης χωρικά ανάπτυξης της περιοχής ανταποκρίνεται περισσότερο στους (διακηρυγμένους) κοινούς στόχους όλων των προϋπαρχόντων (πρωτων πυρκαγιών) περιφερειακών / χωροταξικών σχεδιασμών για τον Νομό. Όπως επισημάναμε, για να επιτευχθούν οι δύο τελευταίες πτυχές αυτής της στρατηγικής (οικονομική / κοινωνική χωρική συνοχή και αναβάθμιση του περιβάλλοντος), οι πρόσθετοι πόροι και προσπάθειες θα πρέπει να κατευθυνθούν κατά προτεραιότητα στους συγκεκριμένους τομείς και περιοχές (αγροτικός τομέας, ορεινές / εσωτερικές περιοχές και περιβάλλον) οι οποίοι επλήγησαν και περισσότερο.

Προφανές είναι, επίσης, ότι θα πρέπει να αποκτήσουν μεγαλύτερη προτεραιότητα στον αναθεωρημένο σχεδιασμό οι πολύπλευρες δράσεις πρόληψης των πυρκαγιών (και άλλων φυσικών καταστροφών) στο Νομό².

Θα πρέπει εδώ να τονιστεί ότι η απόδοση εξίσου σημαντικής προτεραιότητας και στις δύο τελευταίες πτυχές της στρατηγικής στόχευσης αυτού του σεναρίου (συνοχή, περιβάλλον) σε σχέση με την πρώτη (ανταγωνιστικότητα) αποτελεί, έστω και με πολύ γενική διατύπωση, πρωταρχική κατεύθυνση των Κοινοτικών κειμένων που αναφέρονται στην πολιτική χωρικής ανάπτυξης στις χώρες και περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τόσο στο Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (1999) και στην Territorial Agenda of the EU (2007) όσο και στις Κοινοτικές κατευθυντήριες γραμμές για την Πολιτική Συνοχής στην περίοδο 2007-2013 (2006)³.

4.3.2 Το επιθυμητό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης της Ηλείας μετά τις πυρκαγιές – προοπτικές και προκλήσεις στην κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης

Στη βάση των κατευθύνσεων χωρικής στρατηγικής του παραπάνω τρίτου σεναρίου ολοκληρωμένης και ισόρροπης ανάπτυξης του Νομού Ηλείας, μπορεί να διατυπωθούν ειδικότεροι στόχοι και μέτρα / δράσεις για τη χωρική ανάπτυξη του Νομού στις νέες μετά τις πυρκαγιές συνθήκες. Παρουσιάζουμε παρακάτω εξαιρετικά συνοπτικά αυτούς τους στόχους και μέτρα / δράσεις και συζητούμε λίγο περισσότερο τέσσερις τομείς που έχουν καίρια σημασία για τη συνολική κατεύθυνση του προτύπου ανάπτυξης του Νομού στις νέες συνθήκες: τις μεταφορές (ιδίως την Βο-

² Βλ. σχετικά με τα μέτρα πολιτικής της ΕΕ για την αντιμετώπιση των δασικών πυρκαγιών στο πλαίσιο των πολιτικών της για την κλιματική αλλαγή και τις φυσικές καταστροφές, μεταξύ άλλων, στο: European Parliament etc (2006).

³ Βλ. για μια αναλυτική συζήτηση των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την χωρική ανάπτυξη, μεταξύ άλλων, στο: Αγγελίδης 2004.

ρειοδυτική Οδό της Πελοποννήσου - συνέχεια της Ιόνιας οδού), τον τουρισμό, το περιβάλλον και το οικιστικό σύστημα.

Ειδικότεροι στόχοι και μέτρα / δράσεις για την χωρική ανάπτυξη του Νομού Ηλείας

Ένταξη της Ηλείας σε ευρύτερους αναπτυξιακούς άξονες – διαπεριφερειακές διασυνδέσεις της

- Ένταξη της ενότητας ανάπτυξης Ηλείας στον άξονα ανάπτυξης Πάτρα – Καλαμάτα (και ευρύτερα στον Δυτικό άξονα ανάπτυξης της χώρας), με διασύνδεση με τον άξονα ανάπτυξης ΠΑΘΕ και με διαπεριφερειακού επιπέδου διασυνδέσεις με την ΒΑ και την ΝΑ ενότητα της Πελοποννήσου.

Παραγωγικές δραστηριότητες – Νέες τεχνολογίες / Καινοτομία

- Έμφαση στην ανάπτυξη - εκσυγχρονισμό του αγροτικού τομέα (αναλυτικότερη προσέγγιση αυτού του θέματος –στις νέες συνθήκες- παρουσιάζεται σε σχετική έρευνα του Γεωργικού Πανεπιστημίου)
- Αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών – καινοτομιών σε συνάρτηση με όλους τους οικονομικούς τομείς: αγροτικό τομέα, τουρισμό, βιομηχανία κλπ.

Πολύπλευρη ανάπτυξη του τουρισμού – με έμφαση στη σύνδεσή του με την πολιτική προστασίας – ανάδειξης του περιβάλλοντος και την ανάπτυξη των ορεινών / εσωτερικών περιοχών

Ειδικότερα (περιλαμβάνονται κατά βάση οι προτάσεις του ΠΣΧΣΑΑ Περιφέρειας Δυτ. Ελλάδας):

- Οργανωμένη - ελεγχόμενη ανάπτυξη τουρισμού στην παράκτια ζώνη.
- Ανάπτυξη ειδικών ήπιων μορφών τουρισμού σε ενιαία δίκτυα περιβαλλοντικού - πολιτιστικού ενδιαφέροντος με έμφαση στις ορεινές - μειονεκτικές περιοχές: περιβαλλοντικός, πολιτιστικός, θρησκευτικός, ιαματικός, αθλητικός, συνεδριακός, αγροτουρισμός κλπ) και σε διασύνδεση με τις όμορες περιφέρειες.
- Ανάδειξη της Αρχαίας Ολυμπίας και της ευρύτερης περιοχής της στο πλαίσιο ειδικού αναπτυξιακού προγράμματος.
- Αξιοποίηση κατά προτεραιότητα των ιαματικών πηγών Κυλλήνης και Καϊάφα μέσω ειδικών ολοκληρωμένων προγραμμάτων ανάπτυξης θεραπευτικού τουρισμού.
- Ανάδειξη και προβολή της ελληνικής μυθολογίας με τις ιδιαιτερότητες της στον ενδοπεριφερειακό χώρο.

Βλέπε για τις χωρικές ενότητες τουριστικής ανάπτυξης του νομού Ηλείας και τις προτεραιότητες τουριστικής ανάπτυξής τους στο εκτενές κείμενο.

Προτεραιότητα πρέπει να δοθεί:

- στη διάχυση της τουριστικής κίνησης (ιδίως αλλοδαπών τουριστών) η οποία κατευθύνεται σήμερα μονοσήμαντα προς την Αρχαία Ολυμπία, αφενός προς τους υπόλοιπους δυο πόλους αρχαιολογικού ενδιαφέροντος του Νομού (Ηλιδα, Ναός Επικ. Απόλλωνα) και περαιτέρω προς τους υπόλοιπους πόλους και σημεία ενδιαφέροντος και ιδίως προς τις εσωτερικές / ορεινές περιοχές του Νομού.

- στην προστασία – ανάδειξη των ευαίσθητων περιβαλλοντικά ζωνών (παράκτια ζώνη, ζώνες προστασίας υδάτινων οικοσυστημάτων, δασικές περιοχές, παραδοσιακοί οικισμοί, πόλοι – σημεία ιστορικού – πολιτιστικού ενδιαφέροντος κλπ).

Βελτίωση της οργάνωσης του οικιστικού συστήματος του Νομού⁴

Οι προβλέψεις του ισχύοντος ΠΣΧΣΑΑ Περιφέρειας Δυτ. Ελλάδας για το οικιστικό σύστημα του Νομού ήταν σωστές, εφόσον προωθούσαν την πολυκεντρική ανάπτυξη του Νομού, με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Απαντούσαν στα παλαιότερων περιόδων διλήμματα εάν χρειάζεται ή όχι «κατάργηση» οικισμών και / ή δημιουργία εξ υπαρχής νέων κέντρων του χώρου της υπαίθρου, με το σχήμα της «ανοικτής πόλης» και μια ιεραρχία κέντρων σε αντιστοιχία με τις αναγκαίες υποδομές για το κάθε επίπεδο οικιστικών κέντρων.

Στο προτεινόμενο εδώ προτύπου χωρικής ανάπτυξης του Νομού, δίνεται προτεραιότητα στην ανασυγκρότηση των ορεινών / εσωτερικών περιοχών (και γενικότερα εκείνων που επλήγησαν περισσότερο από τις πυρκαγιές). Στο πλαίσιο του ίδιου αυτού προτύπου, μετά τις πυρκαγιές, οι περιοχές αυτές δεν θα είναι ακατάλληλες, μεσοπρόθεσμα, για κατοίκηση ή άλλες δραστηριότητες, όπως θα ήταν εάν π.χ. ήταν σεισμογενείς. Επομένως, δεν φαίνεται να υπάρχει ανάγκη για την δημιουργία εξ υπαρχής κάποιου νέου οικιστικού κέντρου («νέας πόλης»). Αυτό που έχει προτεραιότητα είναι να κατευθυνθούν οι προσπάθειες βελτίωσης των κοινωνικών και αναπτυξιακών υποδομών στις πληγείσες περιοχές στα προβλεπόμενα από το ΠΣΧΣΑΑ Περιφέρειας Δυτ. Ελλάδας οικιστικά κέντρα. Θα είχε νόημα να εξεταστούν μικρές μεταβολές στο προβλεπόμενο από το ΠΣΧΣΑΑ Περιφέρειας Δυτ. Ελλάδας δικτυακό σύστημα οικιστικών κέντρων, με βάση ενδελεχέστερη μελέτη του θέματος και λαμβάνοντας υπ' όψιν την κατεύθυνση του ΥΠΕΣΔΔΑ (η οποία ως γενική κατεύθυνση είναι σωστή) δημιουργίας ισχυρότερων Δήμων με την συνένωση ορισμένων από τους υπάρχοντες.

Συνακόλουθα, στην μετά τις πυρκαγιές κατάσταση απαιτούνται:

- Ενίσχυση της συμπληρωματικότητας του Πύργου και της Αμαλιάδας ως δίπολου
- Βελτίωση της διασύνδεσης αυτού του δίπολου με τα κέντρα του αμέσως κατώτερου επιπέδου
- Ενίσχυση της δικτύωσης των κέντρων και οικισμών χαμηλότερου επιπέδου σε ολοκληρωμένες χωρικές ενότητες.

Ειδικότερα, όσον αφορά στην ανάδειξη και ενίσχυση των Προωθητικών Δραστηριοτήτων του δίπολου Πύργου – Αμαλιάδας είναι σκόπιμο να προωθηθούν όσα προβλέπονταν στο ΠΣΧΣΑΑ Περιφέρειας Δυτ. Ελλάδας, με κάποια περαιτέρω έμφαση στις δραστηριότητες ως εξής:

Προωθητικές Δραστηριότητες αστικών κέντρων (ο Πίν. του ΠΧΣΑΑ ΔΕ με μικρές αλλαγές)			
Αστικά Κέντρα	Αναπτυξιακός Ρόλος	Αναπτυξιακές Υποδομές	Προωθητικές Δραστηριότητες
Πύργος - Κατάκολο	<ul style="list-style-type: none"> ■ Κέντρο Νομαρχιακής Ανάπτυξης 2^{ου} επιπέδου. Δίπολο με Αμαλιάδα. ■ Πολιτιστικός τουριστικός πόλος ■ Κέντρο παραγωγικής αγροτικής περιοχής 	<ul style="list-style-type: none"> ■ "Δυτικός Άξονας" ■ Σιδηροδρομικό δίκτυο ■ Οδική Σύνδεση με Τρίπολη ■ ΤΕΙ (ή Τμήμα ΑΕΙ) και ενδεχομένως Κέντρο Καινοτομίας ■ Διεθνές πολιτιστικό - συνεδριακό - αθλητικό κέντρο Αρχ. Ολυμπίας ■ ΒΕΠΕ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Πολιτισμός - τουρισμός (Αρχαία Ολυμπία - παράκτια ζώνη) ■ Υπηρεσίες ■ Τριτοβάθμια εκπαίδευση ■ Έρευνα - Καινοτομία ■ Αγροτικές δραστηριότητες ■ Μεταποίηση

⁴ Για τις αρχές σχεδιασμού του οικιστικού συστήματος στην κατεύθυνση της πολυκεντρικής ανάπτυξης στις σύγχρονες συνθήκες, βλ., μεταξύ άλλων, στα: Angelidis (2005), ΕΜΠ – ΥΠΕΘΟ, Συνέδριο: Νέα Πολυκεντρικότητα και χωρική ανάπτυξη (2001).

Αμαλιάδα	<ul style="list-style-type: none"> ■ Δίπολο με τον Πύργο ■ Κέντρο παραγωγικής αγροτικής περιοχής 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Σύνδεση με Οδικό Άξονα Πάτρας - Καλαμάτας και με εθνική οδό 111 ■ ΤΕΙ και ενδεχομένως Κέντρο Καινοτομίας ■ ΒΕΠΕ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Υπηρεσίες ■ Πολιτισμός - Τουρισμός (Αρχαία Ηλιδα - Παράκτια ζώνη) ■ Τριτοβάθμια εκπαίδευση ■ Έρευνα - Καινοτομία ■ Μεταποίηση ■ Αγροτικές δραστηριότητες
-----------------	--	---	---

Οι ειδικότερες εξαρτήσεις - ομαδοποιήσεις συμπλεγμάτων οικιστικών δικτύων, οι οποίες που προβλέπονταν στο ΠΣΧΣΑΑ Περιφέρειας Δυτ. Ελλάδας φαίνονται στον Πίνακα που ακολουθεί. Απαιτείται χωρική εξειδίκευσή τους στις συνθήκες που διαμορφώθηκαν μετά τις πυρκαγιές, σε συνάρτηση και με όσα προτείνονται εδώ.

Εξαρτημένα Κέντρα 2ου επιπέδου	Εξαρτημένα Κέντρα 3ου επιπέδου	Εξαρτημένα Κέντρα 4ου επιπέδου
Πύργος		Επιτάλιο
Αμαλιάδα		Βούναργο Σιμόπουλο . Πανόπουλο
		Λάμπεια, Καράτουλας. Αντρώνιο
	Λεχαινά	Ανδραβίδα, Κυλλήνη, Τραγανό
	Γαστούνη	Βαρθολομίο
	Βάρδα	
	Αρχαία Ολυμπία	Λάλας
	Κρέστενα	Καλλιθέα, Ανδρίτσαινα
	Ζαχάρω	Νέα Φιγάλεια

Ανάπτυξη του συστήματος μεταφορών – μεγιστοποίηση της συμβολής του στην ισόρροπη χωρική ανάπτυξη του Νομού

- Ολοκλήρωση - αναβάθμιση της Βορειοδυτικής Οδού της Πελοποννήσου (Κόρινθος – Πάτρα – Πύργος – Τσακώνα) σε συνάρτηση με την κατασκευή της Ιόνιας Οδού (Κακαβιά – Αντίριο)

- Κατασκευή του σιδηροδρομικού σκέλους της συνέχειας της Ιόνιας Οδού
- Αναβάθμιση της διασύνδεσης της Ηλείας με Τρίπολη – Κόρινθο,
- Περαιτέρω αξιοποίηση του αερολιμένα της Ανδραβίδας
- Αναβάθμιση των λιμένων Κυλλήνης και Κατακόλου.
- Αναβάθμιση του δευτερεύοντος και τοπικού οδικού δικτύου του Νομού

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί:

- Στην ολοκλήρωση του δευτερεύοντος και τοπικού οδικού δικτύου του Νομού με προτεραιότητα στη διασύνδεση των ορεινών / εσωτερικών περιοχών με την παράκτια ζώνη και στα κυκλώματα σύνδεσης των πόλων τουριστικού – πολιτιστικού ενδιαφέροντος

- Θα πρέπει να επανεξεταστούν η χάραξη και τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά τμημάτων του μέρους της Βορειοδυτικής Οδού της Πελοποννήσου που διέρχεται από τον Νομό όσον αφορά στις επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον (λίμνη Καγιάφα κλπ) αλλά και στην όλη χωρική οργάνωση του Νομού.

Προστασία και ολοκληρωμένη διαχείριση του φυσικού, του πολιτιστικού και του αστικού περιβάλλοντος

- Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην αποκατάσταση - προστασία - ανάδειξη των πολιτιστικών πόλων και των φυσικών οικοσυστημάτων και στις ολοκληρωμένες αστικές παρεμβάσεις.

- Αντιμετώπιση των πιέσεων -κυρίως από την τουριστική και οικιστική ανάπτυξη- στο περιβάλλον μέσω καταλληλότερων ρυθμίσεων στις χρήσεις γης στο πλαίσιο ολοκληρωμένων σχεδιασμών τόσο για τους οικισμούς όσο και για τον εξωαστικό χώρο.

Ενσωμάτωση των αλλαγών στις προτεραιότητες χωρικής ανάπτυξης στους υπάρχοντες και προτεινόμενους σχεδιασμούς

- Έμφαση στη βελτίωση των μέσων και των μηχανισμών εφαρμογής του σχεδιασμού χωρικής ανάπτυξης

- Θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην αναθεώρηση του ΠΣΧΣΑΑ Περιφέρειας Δυτ. Ελλάδας (η οποία, με βάση τα παραπάνω, θα είναι σχετικά περιορισμένου εύρους) ώστε να ενσωματωθούν σε αυτό οι απαιτούμενες αλλαγές στις προτεραιότητες χωρικής ανάπτυξης. Άλλωστε βρίσκονται στο στάδιο της ολοκλήρωσης Εθνικού επιπέδου Πλαίσια ΧΣΑΑ.

Ακόμα μεγαλύτερη σημασία έχει η ενσωμάτωση των παραπάνω αλλαγών στο Επιχ. Πρόγραμμα Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου – Ιονίων νήσων 2007-2013.

- Η στρατηγική και οι στόχοι του χωροταξικού σχεδιασμού, εν προκειμένω του Νομού Ηλείας, υλοποιούνται ουσιαστικά μέσω των προγραμμάτων δράσεων και έργων (ΕΠ της Περιφέρειας κλπ) και μέσω των σχεδιασμών πολεοδομικού επιπέδου, Είναι, επομένως, απαραίτητη η επιτάχυνση της εκπόνησης και της εφαρμογής μελετών ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ του Νομού, τα οποία θα πρέπει να ενσωματώσουν τις παραπάνω κατευθύνσεις.

Πρώτη προτεραιότητα έχει η βελτίωση των μηχανισμών εφαρμογής των χωροταξικών – πολεοδομικών σχεδιασμών και της περιβαλλοντικής περιοχής για τον Νομό.

Τέλος, ορισμένες από τις δράσεις στις πυρόπληκτες περιοχές που Νομού μπορούν και πρέπει να έχουν πρότυπο / πιλοτικό χαρακτήρα και να ενσωματώνουν αντίστοιχες καινοτόμες προσεγγίσεις (στους τομείς του περιβάλλοντος, των δασικών περιοχών, του τουρισμού, του αγροτικού τομέα και του χωρικού σχεδιασμού).

ΠΗΓΕΣ – ΕΠΙΛΟΓΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

- Angelidis M. (2005), *Polycentricity in Policies* – Article in the Special issue of the Revue “Built Environment” (editors: P. Hall – D. Banister): on “polycentric urban development at the national level” pp. 112-121.
- Αγγελίδης Μ. (2004), *Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Χωρική Ανάπτυξη: Μια μεγάλη πρόκληση για την Ευρώπη και την Ελλάδα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα.
- Γραφείο «Φίλων» (1998), *Μελέτη Χωροταξικού Σχεδίου Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας - Α' φάση / κείμενο*, ΕΠΠΕΡ / ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα.
- Εθνικό Τυπογραφείο (1993), *ΦΕΚ ΠΔ παραλιακής ζώνης Νομού Ηλείας* (ΦΕΚ 1161/Δ/93)
- Εθνικό Τυπογραφείο (1994), *ΦΕΚ ΠΔ παραλιακής ζώνης Νομού Ηλείας* (ΦΕΚ 86/Β/94)
- Εθνικό Τυπογραφείο (2003), *ΦΕΚ έγκρισης Περιφερειακού Πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού & αειφόρου ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας* (ΦΕΚ 1470/Β/9-10-2003).
- Ε.Μ.Π. / Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας Τμ. Αρχ/νων, ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΕΘΟ, Laboratoire de géographie urbaine-Univ.de Paris X - Συντονιστής: Μ. Αγγελίδης (2004), *Συνέδριο: Νέα πολυκεντρικότητα και χωρική ανάπτυξη: οι αστικές περιοχές, οι μικρές και μεσαίες πόλεις και η ύπαιθρος -Προοπτικές, σχεδιασμός, διακυβέρνηση*, Αθήνα 14-15.9.2001, ΕΜΠ.
- ΕΟΤ / Ανάδοχος: Γραφείο Μελετών «Ελένη Οικονομίδου» (2003), *Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος*.
- ΕΥ (2007), *Territorial Agenda of the European Union Towards a More Competitive and Sustainable Europe of Diverse Regions*, Agreed on the occasion of the Informal Ministerial Meeting on Urban Development and Territorial Cohesion in Leipzig on 24 / 25 May 2007
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2000), *Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου*, ΣΑΚΧ, Τελικό έγγραφο, εισήγηση στη διάσκεψη των Υπ. Χωροταξίας της Ε.Ε., Υπηρ. Εκδ. των ΕΚ.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2005), *Πολιτική ης συνοχής για την ενίσχυση της ανάπτυξης και της απασχόλησης: Στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές της Κοινότητας, 2007-2013*, COM (2005) 0299/5.7.05
- European Parliament / DG INTERNAL POLICIES OF THE UNION / Policy Department Economic and Scientific Policy (2006), *Climate change and natural disasters: Assessment of EU measures to tackle forest fires, in particular the contribution made by Forest Focus* (IP/A/ENVI/FWC/2005-35) Briefing note 06/2006
- Πανταζής Α (2001)., *Ανάλυση και σχεδιασμός του οικιστικού συστήματος μιας ελληνικής περιφέρειας: το παράδειγμα της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας – στο Συνέδριο: «Νέα πολυκεντρικότητα και χωρική ανάπτυξη» - βλ. παραπάνω.*
- Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (ΥΠΕΧΩΔΕ) (2002), *Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης*.
- ΥΠΕΧΩΔΕ (2007), *Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της Ελλάδος (Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο) – Προσχέδιο (2007) – ιστοσελίδα ΥΠΕΧΩΔΕ*
- Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών / Γενική Γραμματεία Επενδύσεων και Ανάπτυξης (2007), *Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007 - 2013*
- Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών (2007), *Προγραμματική Περίοδος 2007 – 2013: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου – Ιόνιων Νήσων*
- ΥΠΕΧΩΔΕ (2007), *Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό – Προσχέδιο (2007) – ιστοσελίδα ΥΠΕΧΩΔΕ*

Ενότητα 5

Μ. Ζήφου, Μ. Μαντουβάλου, Μ. Μαυρίδου, Π. Σαμαρίνης, Α. Σαρηγιάννη, Λ. Τριάντης,
Ε. Χατζηκωνσταντίνου

Άξονες χωρικής οργάνωσης και ανασυγκρότησης του δικτύου των οικισμών

- 5.1. Εισαγωγή
- 5.2. Ποιοτική ανάλυση των στοιχείων της έρευνας πεδίου
 - 5.2.1. Μεγέθη και διασπορά των οικισμών
 - 5.2.2. Χρήσεις γης, δραστηριότητες και υποδομές
 - 5.2.3. Τοπίο, δομή των οικισμών και δημόσιος χώρος
 - 5.2.4. Καταστροφές στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον
- 5.3. Παραγωγική δομή και αναπτυξιακές δυναμικές
- 5.4. Κατευθύνσεις για τη χωρική ανασυγκρότηση
 - 5.4.1. Πρότυπο Χωρικής Ανάπτυξης – Προκλήσεις και Μέτρα Πολιτικής
 - 5.4.2. Διαδικασίες & Εργαλεία Σχεδιασμού
 - 5.4.3. Κατευθύνσεις για την εκπόνηση ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ

5.1. Εισαγωγή

Η ενότητα αυτή επικεντρώνεται στον οικιστικό ιστό της περιοχής, ως πεδίο που αποκρυσταλλώνει σημαντικά δεδομένα για τον κοινωνικό ιστό, τις πιέσεις που δέχεται και τις προοπτικές που προσφέρονται σε άτομα και ομάδες για μια ζωή στην περιοχή αυτή.

Η μελέτη του δικτύου των οικισμών αποτελεί βασικό άξονα αποτίμησης και μέσο παρέμβασης για την ανασυγκρότηση περιοχών στο πλαίσιο χωροταξικών / οικιστικών μελετών τόσο στο διεθνή χώρο όσο και στην Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα στην περιοχή που μελετάμε, από τη δεκαετία του 1960. Είναι, όμως, αξιοσημείωτο το γεγονός ότι, παρά τις κακές προγνώσεις που είχαν διατυπωθεί για τους οικισμούς της περιοχής και την πολιτική μετακίνησή τους που ασκήθηκε (με ελλείψεις και μικρή συνέπεια ως προς τη σχετική μελέτη) στο πλαίσιο μιας προηγούμενης κρίσης (σεισμοί 1965)¹, υπήρχε από το ξεκίνημα της έρευνας η αίσθηση ότι οι οικισμοί αυτοί “ζουν” και συγκροτούν πάντα τη βάση των διαφοροποιήσεων, δυναμικών και ανισοτήτων που χαρακτηρίζουν την περιοχή.

Αναμφισβήτητα, η περιοχή σήμερα βρίσκεται σε κρίση. Θέλουμε να επισημάνουμε όμως, ότι η κρίση αυτή δεν οφείλεται **μόνον** στις καταστροφικές πυρκαγιές του Αυγούστου 2007. Όπως αναφέρθηκε και στο αρχικό Εισαγωγικό σημείωμα, οι κάτοικοι της περιοχής βιώνουν σήμερα πιέσεις, ή γίνονται κοινωνικοί προοπτικών και προσδοκιών που αναφέρονται σε πολλές και διαφορετικές καταστάσεις και συμπλέκονται, δημιουργώντας ένα θολό τοπίο. Είναι π.χ. διάχυτη μια αίσθηση δυνατοτήτων και μεγάλων πλεονεκτημάτων της περιοχής και κυκλοφορούν σχέδια, φήμες και υποσχέσεις για μεγάλα έργα και επενδύσεις που θα αλλάξουν τη φυσιογνωμία της. Προγράμματα και φήμες όμως συνυπάρχουν με μια καθημερινότητα που κυριαρχείται για πολλούς κατοίκους, ιδιαίτερα, των ορεινών / ημιορεινών οικισμών από μια αίσθηση φτώχειας και, κυρίως, την αίσθηση της ερήμωσης του χειμώνα και της αβεβαιότητας για το μέλλον.

Για να κατανοήσουμε αυτόν τον αβέβαιο, θολό ορίζοντα για ένα μεγάλο ποσοστό των κατοίκων, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι αυτοί βιώνουν συγκεκριμένα καταστάσεις που μπορούν να κωδικοποιηθούν σε τρεις, σχετικά διακριτές, καταστάσεις:

1. Η κατάσταση του οικιστικού δικτύου, όπως ήταν μέχρι τις πυρκαγιές του καλοκαιριού, ως αποτέλεσμα των αργών διαδικασιών αρχικής εγκατάλειψης και των σχετικά πρόσφατων τάσεων επαν-εποικισμού, που άλλωστε ισχύουν και για το μεγαλύτερο ποσοστό της ελληνικής υπαίθρου. Σ' αυτό το πλαίσιο αδιαμφισβήτητα διακρίνονται οι ορεινοί / ημιορεινοί οικισμοί από τους πεδινούς και παραλιακούς, που έχουν πολύ διαφοροποιημένες ιστορίες ανάπτυξης και παραγωγική βάση.

Σύμφωνα με την οπτική μας, όμως, θέλουμε ιδιαίτερα να τονίσουμε ότι οι δύο αυτοί τύποι περιοχών και οικιστικού δικτύου (ορεινοί – ημιορεινοί και πεδινοί – παραθαλάσσιοι) δεν λειτουργούν ανεξάρτητα ούτε αλληλοαποκλείονται (ερήμωση π.χ. της ορεινής – ημιορεινής περιοχής και υπερανάπτυξη της παραλίας). Ήδη διαπιστώνονται συνέργειες δραστηριοτήτων, όπως π.χ. συνεργαζόμενα τουριστικά καταλύματα στην παραλία και σε ορεινούς οικισμούς, πέραν του ότι κάτοικοι της περιοχής συχνά έχουν συγχρόνως την ιδιοκτησία εκτάσεων στην παραλιακή και στην ορεινή ζώνη και φυσικά πέραν των δυνατοτήτων συμπληρωματικότητας σε απασχόληση και κυκλοφορία πόρων. Η τάση αυτή πρέπει να υποστηριχθεί και από τις μελλοντικές πολιτικές γι' αυτήν. Γι' αυτό αποτέλεσε σημαντικό αντικείμενο μελέτης τόσο στην έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε, όσο και στην πολιτική που προτείνουμε στο πλαίσιο της ανασυγκρότησης της περιοχής.

2. Τα αποτελέσματα των καταστροφικών πυρκαγιών του Αυγούστου 2007, που υποβάθμισαν τα δεδομένα του φυσικού περιβάλλοντος και του τοπίου, και προδιαγράφουν

¹ Δες Ενότητα 2, το κείμενο Α. Αραβαντινού.

για ένα μεγάλο ποσοστό των κατοίκων ιδιαίτερες δυσκολίες για την αγροτική παραγωγική δραστηριότητα.

- Ήδη στις συνεντεύξεις αναφέρονται ανησυχίες για τη μείωση της παροχής των πηγών Τα τελευταία χρόνια. Σήμερα η κατάσταση έχει επιδεινωθεί, εφόσον για ένα διάστημα οι πηγές θα παρέχουν μολυσμένο νερό.
- Η κτηνοτροφία έχει πληγεί πολλαπλά, όχι μόνο λόγω των άμεσων καταστροφών, αλλά και λόγω της απώλειας βοσκήσιμων εκτάσεων και της ανάγκης ιδιαίτερων περιορισμών στη βόσκηση για να ευνοηθεί και προστατευθεί η αναδάσωση.
- Τα ελαιόδεντρα που κήκαν, στην καλύτερη περίπτωση θα δώσουν καρπό σε 5-7 χρόνια.
- Οι φόβοι για άμεσες βλάβες από κατολισθήσεις, είναι πολύ αυξημένοι μετά τις πυρκαγιές, λόγω της σύστασης των εδαφών.
- Εκφράζονται φόβοι ότι και η τουριστική δραστηριότητα μπορεί να μειωθεί λόγω της βλάβης στο τοπίο.

3. Τα προγράμματα ανάπτυξης, έργων και μεγάλων ιδιωτικών επενδύσεων στην περιοχή. Για την Ηλεία, ως τμήματος της Περιφέρειας Δ. Ελλάδας έχουν συνταχθεί και εγκριθεί, ή βρίσκονται υπό διαβούλευση, σειρά κατευθύνσεων Χωροταξικού Σχεδιασμού, για τους οποίους γίνεται εκτενής παρουσίαση στις Ενότητες 3 και 4.

Εδώ θέλουμε όμως να τονίσουμε ιδιαίτερα ότι στους σχεδιασμούς αυτούς (και πιο ολοκληρωμένα στα Εθνικά Χωροταξικά του 2007) περιλαμβάνεται σειρά έργων που, υλοποιούμενα, θα μεταβάλουν ριζικά τα δεδομένα της περιοχής. Κατ' αρχήν ιδιαίτερη σημασία θα έχει, όπως αναφέρεται και στο αρχικό Εισαγωγικό σημείωμα, η κατασκευή των σημαντικών οδικών αξόνων², των αεροδρομίων (Αραξος, Ανδραβίδα) και του λιμανιού για κρουαζιερόπλοια στο Κατάκολο. Με την υλοποίηση αυτών των έργων, η παραλία της Ηλείας καθίσταται άμεσα και πολλαπλά προσιτή από τον ευρωπαϊκό, τον μεσογειακό και γενικότερα τον διεθνή χώρο.

Αν συνδυαστεί δε η μεγάλη ανάπτυξη της προσβασιμότητας στην περιοχή με την προώθηση “σύνθετων και ολοκληρωμένων μορφών τουρισμού” (όπως προβλέπεται από το υπό διαβούλευση “Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό”) φαίνεται να ευνοείται η ανάπτυξη μορφών μαζικού τουρισμού, δηλαδή εγκαταστάσεων που θα τείνουν με τα μεγέθη και την πυκνότητά τους να δημιουργήσουν μια μονοσήμαντη ανάπτυξη, αλλοιώνοντας ανεπανόρθωτα τα φυσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά της περιοχής που αποτελούν βασικό πόρο της. Σε αυτήν τη βάση αποκτούν ιδιαίτερη σημασία οι πληροφορίες σε σχέση με μεγάλα ιδιωτικά επενδυτικά σχέδια για την περιοχή, που από το χειμώνα του 2007 έχουν δημοσιευτεί πολλές φορές στον τύπο αλλά και σε κείμενα επίσημων φορέων, όπως π.χ. της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (βλ. και Ενότητα 1).

Τι θα σήμαινε για τους κατοίκους και ενδιαφερόμενους για την περιοχή η ευόδωση αυτών των σχεδίων για επενδύσεις μεγάλης κλίμακας σε εγκαταστάσεις μαζικού τουρισμού; Πώς θα ελεγχθεί το ενδεχόμενο επενδύσεων και επιχειρηματικών πρακτικών ασύδοτων περιβαλλοντικά και κοινωνικά, με τις οποίες ξέρουμε ότι συχνά συνυφάινεται η μαζική τουριστική ανάπτυξη; Το παράδειγμα της Ισπανίας σε παραθαλάσσιες περιοχές που έχουν αρκετές αναλογίες με την παραλία της Ηλείας (δες Ενότητα 7) είναι χαρακτηριστικό. Είναι δε βέβαιο ότι οι κάτοικοι της περιοχής οι οποίοι δεν έχουν εμπειρία από τις συνέπειες τέτοιων εκμεταλλεύσεων, δεν μπορούν και να αρθρώσουν λόγο με γνώση, κινδυνεύοντας έτσι να χάσουν τον έλεγχο της ανάπτυξης της γης τους.

² Βλ. σημείωση 4 του αρχικού εισαγωγικού σημειώματος.

Βλέπουμε λοιπόν ότι ο “αβέβαιος θολός ορίζοντας” που βιώνεται στην περιοχή, εκ των πραγμάτων διαφοροποιείται ριζικά ανάλογα με τη θέση και τις δυνατότητες κάθε υποκειμένου – κατοίκου ή ενδιαφερόμενου γι’ αυτήν. Κωδικοποιώντας, μπορούμε να πούμε ότι:

- Για τους μεγάλους επιχειρηματικούς ομίλους το σοκ των κατοίκων από την οικολογική καταστροφή συνεπάγεται αναμφισβήτητα μεγαλύτερες δυνατότητες ανίχνευσης ευκαιριών και δράσης με τουριστικές mega-εγκαταστάσεις, όπως αυτές που ήδη υπάρχουν ή κυοφορούνται στην Ελλάδα³ και πάντως είχαν καταλυτικές συνέπειες σε περιοχές αντίστοιχου τύπου με την Ηλεία, όπως αναφέρθηκε και πριν.
- Για τους μόνιμους κατοίκους, αν δεν έχουν αρκετή και κατάλληλη υποστήριξη, η σημερινή κατάσταση λειτουργεί διαλυτικά. Δεν είναι τυχαίο, ασφαλώς, το γεγονός ότι στις τοπικές εφημερίδες δημοσιεύεται μεγάλος αριθμός αγγελιών για πωλήσεις εκτάσεων τόσο στις ορεινές / ημιορεινές, όσο και στις πεδινές και παραθαλάσσιες περιοχές. Μόνη ρεαλιστική πολιτική παραμονής τους είναι να ενισχυθούν μεθοδικά όχι μόνον οι ίδιοι, αλλά και νέος πληθυσμός με κίνητρα συμμετοχής σε μια αναπτυξιακή πορεία με οικολογικό και καινοτόμο χαρακτήρα – στόχος που άλλωστε από την αρχή καθοδηγεί την Έρευνα αυτή.
- Πολύ σημαντικό είναι το ζήτημα της διακυβέρνησης και στελέχωσης των διαδικασιών ανασυγκρότησης. Έχει τοπικά εκφραστεί έντονος προβληματισμός σχετικά με τη σκοπιμότητα ίδρυσης Φορέα διαχείρισης της Ανασυγκρότησης της πυρόπληκτης περιοχής. Η Έρευνα δεν μπορεί να πάρει θέση στο ζήτημα αυτό. Επισημαίνονται πάντως προβλήματα συντονισμού των σχετικών δράσεων και πολιτικών. Επισημαίνεται ακόμη ότι για τους υπεύθυνους των ορεινών Δήμων, που έχουν έλλειμμα σχετικών εμπειριών και οποιασδήποτε κατάλληλης υποδομής, είναι προφανής η αδυναμία διαχείρισης αυτού του σύνθετου και ανιεράρχητου πλέγματος προβλημάτων και πολιτικών, χωρίς συστηματική βοήθεια.

Το κύριο ζήτημα για την αποτίμηση των προοπτικών ζωής στην περιοχή και ιδιαίτερα στους ορεινούς οικισμούς αναφέρεται βέβαια στην **παραγωγική δομή και τις προοπτικές της**. Για το θεμελιώδες αυτό θέμα, που είναι φυσικά πέρα από τις δυνατότητες προσέγγισης που έχει η ομάδα μας, είχαμε κατά την επεξεργασία αυτής της ενότητας, την ευκαιρία να προσεγγίσουμε τη “Μελέτη Αποκατάστασης και Ανάπτυξης του Αγροτικού Τομέα – των Δασών και της Προστασίας του Περιβάλλοντος στις πυρόπληκτες περιοχές” που συντάχθηκε από το Γεωπονικό και το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, το ΕΘΙΑΤΕ και το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. Οι συνάδελφοι που εργάστηκαν εθελοντικά γι’ αυτή τη μελέτη στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο μας πρόσφεραν τόσο τη δυνατότητα να προσεγγίσουμε το υλικό της, όσο και χρόνο για μια καλή συζήτηση πάνω στο υλικό αυτό⁴.

Η μελέτη αυτή αποτέλεσε μεθοδολογικά μια βάση της προσέγγισής μας. Κωδικοποιώντας για τις ανάγκες της δικής μας μελέτης τα πορίσματά της, θεωρήσαμε ως δεδομένο ότι με την κατάλληλη τεχνική διαχείριση είναι δυνατή “η Αποκατάσταση και Ανάπτυξη του Αγροτικού Τομέα, των Δασών και η Προστασία του Περιβάλλοντος” και ότι υπάρχουν στην περιοχή δυνατότητες μιας αξιόλογης παραγωγικής βάσης που μπορεί να επιτρέψει στον αγροτικό πληθυσμό της να ζήσει από τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Με αυτά λοιπόν τα δεδομένα, ποιοι είναι οι κοινωνικοί όροι και προϋποθέσεις για μια ανάπτυξη με βάση τα τοπικά δεδομένα πληθυσμού, παράδοσης και παραγωγικού δυναμικού; Και πώς αυτά μπορούν να εμπλουτιστούν (χωρίς να αλλοιωθούν ανεπανόρθωτα ή να εξαφανιστούν) από τις πολιτικές ανασυγκρότησης και γενικότερα τις πολιτικές ανάπτυξης για την περιοχή;

³ Δες ΠΟΤΑ περιοχής Πύλου, καθώς και τα δημοσιεύματα σχετικά με την απόφαση του ΣτΕ, ότι η σχετική νομοθετική ρύθμιση είναι αντισυνταγματική (Εφημ. ΕΠΟΧΗ 13/1/2008).

⁴ Συνάντηση στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο στις 07.12.07 με τον Αντιπρύτανη Λ. Λουλούδη, τις καθηγήτριες κ.κ. Ι. Γιδάρη και Σ. Ευστράτου και τους καθηγητές κ.κ. Π. Καρανικόλα και Κ. Τσιμπούκα.

Σύμφωνα με τις αρχές και στόχους της Έρευνας αυτής, όπως διατυπώνονται στο αρχικό Εισαγωγικό σημείωμα, το υφιστάμενο δίκτυο οικισμών αντιμετωπίζεται ως φορέας των ιδιαίτερων κοινωνικών, πολιτισμικών και περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών της περιοχής, και ως προνομιακό μέσο για την εξασφάλιση προοπτικών παραμονής των κατοίκων της περιοχής στον τόπο τους και προσέλευσης και νέου πληθυσμού που θέλει να συμμετέχει σε μια αναπτυξιακή προσπάθεια με έντονο οικολογικό και καινοτόμο χαρακτήρα.

Στην κατεύθυνση αυτή η Έρευνα ακολούθησε δύο βασικούς άξονες:

- Ανάγνωση του δικτύου των οικισμών με στόχο την κατανόηση της δομής του, καθώς και των συνεργειών και δυναμικών που αναπτύσσονται. Με αυτόν τον στόχο οργανώθηκε έρευνα πεδίου στους οικισμούς της περιοχής. Τα συμπεράσματά της συνοψίζονται πιο κάτω – κεφ. 5.2 και 5.3).
- Μελέτη του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου και διατύπωση Γενικών Κατευθύνσεων για το Πρότυπο Χωρικής Ανάπτυξης και τις Διαδικασίες και Εργαλεία Σχεδιασμού με στόχο τη διατήρηση και ενίσχυση της υφιστάμενης δομής του δικτύου των οικισμών και τον συντονισμό προς αυτή την κατεύθυνση των πολλαπλών δράσεων και δυνάμεων που λειτουργούν στην περιοχή στη σημερινή φάση της ανασυγκρότησης (βλ. κεφ. 5.4).

Πρέπει να σημειωθεί δε ότι οι προσεγγίσεις αυτές λειτουργούν συμπληρωματικά προς τις προσεγγίσεις της Ενότητας 6 (που αφορά στα μνημεία της περιοχής) και της Ενότητας 8 (που αφορά στις Νομοθετικές και Νομολογιακές θέσεις για ορισμένες από τις προτεινόμενες ρυθμίσεις).

Μεθοδολογικά, για την προσέγγιση αυτών των πολύ δυναμικών αξόνων ακολουθήθηκε μια σύνθετη και όχι αυστηρά δομημένη διαδικασία που συνέθετε εκ των πραγμάτων υλικό που αφορούσε σε πολλά αλληλοσυμπλεκόμενα επίπεδα, όπως:

- διασπορά των οικισμών, δημογραφικά στοιχεία και στοιχεία για τους κατοίκους, μόνιμους και περιοδικούς, επισκέπτες και τουρίστες,
- στοιχεία για τον παραγωγικό δυναμισμό, τις χρήσεις και δραστηριότητες στους οικισμούς, καθώς και τις συνέργειες μεταξύ οικισμών και δραστηριοτήτων
- στοιχεία για τον οικιστικό / αρχιτεκτονικό πλούτο, τα μνημεία, την ένταξη οικισμών και μνημείων στο τοπίο και τις ιδιαίτερες ποιότητες των επιμέρους ενοτήτων του τοπίου.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην προσέγγιση και επεξεργασία χωροταξικών / οικιστικών μελετών που έχουν συνταχθεί για την περιοχή από τη 10ετία του 1960 μέχρι σήμερα. Η επεξεργασία τους, πέρα από την άντληση στοιχείων, είναι ενδιαφέρουσα τόσο για θεωρητικούς λόγους κατανόησης των μεταλλαγών στις ιδέες που κυριαρχούν στον σχεδιασμό, όσο και για λόγους αποτίμησης των αποτελεσμάτων τους και καλύτερης προσέγγισης της στάσης των κατοίκων απέναντι σε θέματα παρεμβάσεων και θεσμών. Επιλεκτικά παρουσιάζονται ορισμένες μελέτες στις Ενότητες 2, 3 και 4, ενώ οι ισχύουσες σήμερα ρυθμίσεις της Ζ.Ο.Ε. και τα αποτελέσματά τους αναλύονται πιο κάτω (κεφ. 5.4). Σημαντικό βοήθημα επίσης υπήρξε η μελέτη του τύπου και ιδιαίτερα του τοπικού (βλ. Παράρτημα 1).

Ιδιαίτερη σημασία πάντως για την ανάγνωση του δικτύου των οικισμών και γενικότερα για την κατανόηση των προβλημάτων, δυνατοτήτων και δυναμικών της περιοχής ήταν η **έρευνα πεδίου** που πραγματοποιήθηκε, σε τέσσερις οργανωμένες επισκέψεις στην περιοχή.

Οι τρεις πρώτες είχαν σαν αντικείμενο την κατ' αρχήν εκτίμηση των συνεπειών της καταστροφής και την ανταλλαγή απόψεων με φορείς και κατοίκους της περιοχής. Στην τέταρτη επίσκεψη επιχειρήθηκε μια πιο συστηματική προσέγγιση του οικιστικού δικτύου με επιτόπου παρατηρήσεις και συνεντεύξεις στο μεγαλύτερο μέρος των οικισμών της περιοχής μελέτης, καθώς και με νέες συναντήσεις με εκπροσώπους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και άλλους φορείς.

Η επιλογή των οικισμών, στους οποίους έγιναν συστηματικές επισκέψεις και καταγραφές, βασίστηκε στις αρχικές διαπιστώσεις της ομάδας για τη συγκρότηση της περιοχής ως μωσαϊκού διαφορετικών καταστάσεων και προοπτικών ανασυγκρότησης, που μπορούν να αναλυθούν σε μια σειρά συντιθέμενων παραγόντων, όπως μέγεθος, γεωγραφική θέση, παραγωγική δομή κ.λπ. (οι διαδρομές στους οικισμούς φαίνονται στο χάρτη 1).

Η συλλογή των στοιχείων έγινε μέσα από ελεύθερες συζητήσεις με κατοίκους των οικισμών και εκπροσώπους τοπικών φορέων. Οι συζητήσεις αυτές επέτρεψαν να συγκροτηθεί μια πιο ζωντανή εικόνα για τις συνθήκες ζωής στην περιοχή και να αποτυπωθούν οι προβληματισμοί, οι ανάγκες και οι επιθυμίες των ίδιων των άμεσα εμπλεκόμενων, ταυτόχρονα φορέων και δεκτών οποιασδήποτε διαδικασίας ανασυγκρότησης.

Παρακάτω επιχειρείται μια συνόψιση υλικού και συμπερασμάτων για το σύνολο της περιοχής, ενώ η παρουσίαση της ανάλυσης με καρτέλες και φωτογραφικό υλικό παρατίθεται στο Παράρτημα 4.

ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ – ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ	
Παρασκευή, 16-11-07 1 ^η Ημέρα	<p>Διαδρομή: Αθήνα- Βυτίνα- Λαγκάδια- Ολυμπία- Πύργος- Κατάκολο</p> <p>Επίσκεψη στην Αρχαία Ολυμπία.</p> <p>Νομαρχία Πύργου: Συζήτηση με τον Αντινομάρχη Ευγένιο Μπαλκάμο</p>
Σάββατο, 17-11-07 2 ^η Ημέρα	<p>Διαδρομή: Αρήνη (συνέντευξη)- Ροδινά- Μηλέα (συνέντευξη)- Χρυσοχώρι- Τρύπες- Μίνθη (συνέντευξη)- Βρεστόν- Πτελέα- Λιβαδάκι- Ράπτης.</p> <p>Επιστροφή από το δρόμο Καλλιθέα- Κρέστενα- Ζαχάρω.</p> <p>Συνάντηση με το Δήμαρχο Ζαχάρως Πανταζή Χρονόπουλο.</p>
Κυριακή, 18-11-07 3 ^η Ημέρα	<p>Διαδρομή: Παραθαλάσσιες περιοχές. Άγιος Νικόλαος (συνέντευξη)- Κακόβατος (συνέντευξη)- Νεοχώριον- Κάτω Ταξιάρχες- Θολόν (συνέντευξη)- Γιαννισοχώρι (συνέντευξη).</p>
Δευτέρα, 19-11-07 4 ^η Ημέρα	<p>Διαδρομή: Πρασιδάκι (συνέντευξη)- Παλιό Πρασιδάκι- Άγιος Ηλίας (συνέντευξη)- Ταξιάρχες (συνέντευξη)- Λέπρεον (συνέντευξη)- (Ρεβελαίικα- Φασκομηλιά (συνέντευξη)- Νέα Φιγαλεία (συνέντευξη).</p> <p>Συνάντηση με Δήμαρχο Νέας Φιγαλείας Ιωάννη Πιπιλή.</p>
Τρίτη, 20-11-07 5 ^η Ημέρα	<p>Διαδρομή: Πετράλωνα (συνέντευξη)- Περιβόλια (συνέντευξη)- Φιγαλεία (συνέντευξη)- Δραγώγιον- Λινίσταινα (συνέντευξη)- Κουφόπουλο- Φανάρι (συνέντευξη)- Αμυγδαλιές (συνέντευξη)- Κάτω Αμυγδαλιές (συνέντευξη).</p> <p>Συνάντηση με Αντιδήμαρχο Νέας Φιγαλείας Τιμολέοντα Φάμελλο.</p>
Τετάρτη, 21-11-07 6 ^η Ημέρα	<p>Διαδρομή: Κρέστενα- Σμέρνα (συνέντευξη)- Αρτέμιδα (συνέντευξη)- Μάκιστος (συνέντευξη)- Κάτω Ξηροχώριον- Ξηροχώριον (συνέντευξη)- Νεοχώριον (Καϊάφας) (συνέντευξη)- Ανήλιον (συνέντευξη)- Καλίδωνα (συνέντευξη).</p> <p>Αναπτυξιακή Ολυμπιάς: Συνάντηση με το συντονιστή της Αναπτυξιακής Νίκο Θεοφιλόπουλο.</p>
Πέμπτη, 22-11-07 7 ^η Ημέρα	<p>Διαδρομή: Καλλιθέα- Αλιφείρα (συνέντευξη)- Δαφνούλα- Σέκουλας (συνέντευξη)- Συκιές (συνέντευξη)- Ανδρίτσεινα.</p> <p>Νομαρχία Πύργου: Συζήτηση με τον διευθυντή της Τεχνικής Υπηρεσίας κ. Καλογερόπουλο και με το διευθυντή της Κτηματικής Εταιρείας Δημοσίου.</p> <p>Αναπτυξιακή Ηλείας (Πύργος): Σύνομη Ενημέρωση.</p> <p>Δασαρχείο Ολυμπίας (Κρέστενα): Συνάντηση με το δασολόγο Παύλο Βαβλιάρα.</p> <p>Επιστροφή: Ανδρίτσεινα- Μεγαλόπολη- Αθήνα.</p>

Εικ. 1: Ημερολόγιο της επιτόπιας έρευνας

Πιλοτική Έρευνα για την Ανασυγκρότηση των Πυρόπληκτων Περιοχών		
Γενικά στοιχεία	Δήμος	ΦΙΓΑΛΕΙΑΣ
	Δημοτικό Διαμέρισμα	ΝΕΑΣ ΦΙΓΑΛΕΙΑΣ
	Όνομα Οικισμού	ΝΕΑ ΦΙΓΑΛΕΙΑ (ΖΟΥΡΤΣΑ)
	Θέση	ΟΡΕΙΝΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΕΣΥΕ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΑ 75/286 Ε.Ε.
	Ιδιαίτερα Στοιχεία	ΠΟΛΥ ΕΝΤΟΝΟ ΑΝΑΓΛΥΦΟ- ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΗ ΘΕΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΥΠΗΡΞΕ ΓΙΑ ΛΙΓΟ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ.
Δυναμική Οικισμού	Χωρική Αναφορά	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ. ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑ ΚΑΙ ΖΑΧΑΡΩ.
	Πραγματικός Πληθυσμός	1000 ΚΑΤΟΙΚΟΙ (ΚΑΤΑΓΡΑΦΟΝΤΑΙ 1279 ΑΠΟ Ε.Σ.Υ.Ε.).
	Παραγωγική Δομή	ΕΛΙΕΣ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ. 4 ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΑ. ΕΠΙ ΧΟΥΝΤΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΙΘΕΡΙΩΝ ΕΛΑΙΩΝ. ΠΑΛΙΟΤΕΡΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣΕ ΚΑΙ ΤΥΡΟΚΟΜΕΙΟ.
	Οικονομική Δυναμική	ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΝΕΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ. ΣΥΖΗΤΙΕΤΑΙ ΕΝΤΟΝΑ ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΙΑ. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ. ΑΝΑΓΚΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ Α΄ΓΕΝΗ, Β΄ΓΕΝΗ
	Προθέσεις- Φορείς- Αναπτυξιακά Προγράμματα	Ο ΔΗΜΟΣ ΘΕΛΕΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΔΡΟΜΟΥ ΠΟΥ ΝΑ ΣΥΝΔΕΕΙ ΤΗ ΝΕΑ ΦΙΓΑΛΕΙΑ ΜΕ ΤΟ ΓΙΑΝΙΤΣΟΧΩΡΙ ΚΑΙ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ – ΘΕΛΟΥΝ ΝΑ ΕΝΤΑΧΘΕΙ ΣΤΟ 4 ^ο ΚΠΣ. ΠΡΟΘΕΣΗ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΥ ΝΑ ΕΝΤΑΧΘΟΥΝ ΣΤΑ LEADER.
	Χρήσεις γης εκτός κατοικίας	ΙΑΤΡΕΙΑ, 2 ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, ΦΑΡΜΑΚΕΙΟ, ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ.
	Κοινωνικές Υποδομές	ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ, ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΙΑΤΡΕΙΟ, ΚΕΝΤΡΟ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΩΝ, ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΕΙΟ, ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ (ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΤΗΝ ΕΒΔΟΜΑΔΑ), ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ. ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ, ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ, ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟ. ΛΕΩΦΟΡΕΙΟ ΚΤΕΛ ΓΙΑ ΚΡΕΣΤΕΝΑ 2 ΦΟΡΕΣ ΤΗ ΜΕΡΑ. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΙΑΤΡΕΙΟ ΤΟΥ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ. Ο ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΙΑΤΡΟΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΤΑΙ ΤΟΝ ΟΙΚΙΣΜΟ ΜΙΑ Ή ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ ΤΗΝ ΕΒΔΟΜΑΔΑ.
	Άλλες δραστηριότητες	ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΦΑΙΝΕΤΑΙ ΖΩΝΤΑΝΟ- ΥΠΑΡΧΕΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ. ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΝΕΑΣ ΦΙΓΑΛΕΙΑΣ. Η ΠΕΡΙΟΧΗ 300Μ ΕΚΑΤΕΡΩΘΕΝ ΤΟΥ Ο ΟΔΙΚΟΥ ΑΞΟΝΑ ΘΟΛΟΥ - ΦΙΓΑΛΕΙΑΣ- ΕΠΙΚ. ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΕΧΕΙ ΕΝΤΑΧΘΕΙ ΣΤΗ ΖΟΕ (Δ΄ Η Ε΄) ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΗΛΕΙΑΣ ΩΣ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.
Οικιστικό και Φυσικό Περιβάλλον	Οικισμός και Τοπίο	Ο ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΠΑΓΙΑ ΤΟΥ ΛΟΦΟΥ. ΒΛΕΠΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ.
	Δομή	ΧΡΗΣΕΙΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ. ΣΧΕΤΙΚΑ ΣΥΝΕΚΤΙΚΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ. ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΑΛΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ.
	Δημόσιος Χώρος	ΠΑΙΔΙΚΗ ΧΑΡΑ, ΓΗΠΕΔΟ, ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΑ, ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΜΑ ΜΕ ΗΡΩ.
	Μνημεία, Αξιόλογα κτίρια	ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΖΟΥΡΤΣΑΣ, 1 ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟ ΣΠΙΤΙ ΑΚΑΤΟΙΚΗΤΟ. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΕΧΕΙ Η ΓΕΙΤΟΝΙΑ ΚΑΤΡΙΣΠΑΪ ΜΕ 10 ΠΕΤΡΙΝΑ ΣΠΙΤΙΑ. ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΑΠΟ ΠΕΤΡΙΝΑ ΣΠΙΤΙΑ. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΕΣ ΤΟΞΩΤΕΣ ΒΡΥΣΕΣ.
Επιπτώσεις Καταστροφής	Πληθυσμός	Ο ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ.
	Φυσικό και Δομημένο Περιβάλλον	ΕΧΟΥΝ ΚΑΕΙ ΟΙ ΕΛΙΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΑΣΟΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΙΣΜΟ.
	Οικονομικό Περιβάλλον	Ο ΔΗΜΟΣ ΑΝΑΦΕΡΕΙ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ.
	Σχεδιασμοί	ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ Α.Π.Θ. ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΕΔΩΣΕ ΧΡΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ – ΛΥΚΕΙΟΥ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΦΙΓΑΛΕΙΑΣ. ΤΟ Α.Π.Θ. ΕΧΕΙ ΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΥΡΟΚΟΜΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑ, ΦΙΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΓΟΡΤΥΝΑ.

Εικ. 2: Τυπική καρτέλα καταγραφής οικισμών

5.2. Ποιοτική ανάλυση των δεδομένων της επιτόπιας έρευνας*

5.2.1. Μεγέθη και διασπορά των οικισμών

Το οικιστικό δίκτυο στους τέσσερις δήμους της περιοχή μελέτης συγκροτείται από ένα σύνολο ενενήντα οικισμών που αναπτύσσονται μεταξύ τους και με το ευρύτερο γεωγραφικό περιβάλλον πολλαπλούς δεσμούς και σχέσεις. Ιδιαίτερος για την οργάνωση του δικτύου είναι ο ρόλος των διοικητικών κέντρων. Τα τέσσερα κέντρα των δήμων έχουν διαφορετικές αφηρητές, δυναμικές και ταυτότητες. Συσχετίζονται μεταξύ τους λειτουργικά, αλλά και με τον Πύργο, ως κέντρο Νομού και με τα γειτονικά Κρέστενα. Η Ζαχάρω, ως κέντρο του μεγαλύτερου σε έκταση και πληθυσμό δήμου αλλά και λόγω της γεωγραφικής της θέσης, χαρακτηρίζεται από μία προεξέχουσα δυναμική σε πολιτικό, οικονομικό και πληθυσμιακό επίπεδο. Αποτελεί την αφηρητή και τον προορισμό των περισσότερων μετακινήσεων στην περιοχή προσφέροντας εξυπηρετήσεις, θέσεις εργασίας, κοινωνικές και εμπορικές δραστηριότητες. Η Ανδρίτσαινα ξεχωρίζει ως σημαντικό τοπικό και ιστορικό κέντρο, με αξιόλογη πολιτιστική και αρχιτεκτονική παράδοση και δεσμούς με την ορεινή Αρκαδία, στοιχεία που της προσδίδουν και την υπερτοπική της ακτινοβολία. Σημαντικό ρόλο ως κέντρα με τοπική ζώνη επιρροής έχουν και οι πρωτεύουσες των άλλων δύο δήμων της περιοχής η Νέα Φιγαλεία και η Καλλιθέα (βλ. χάρτη 2). Τέλος, ιδιαίτερη φαίνεται να είναι η σημασία του Γιαννισσοχωρίου, στα σύνορα με τη Μεσσηνία, ως παραγωγικού πόλου της περιοχής.

Κυρίαρχο, ωστόσο, χαρακτηριστικό του οικιστικού δικτύου, ιδιαίτερα στα ορεινά, είναι η διασπορά σε πολλούς μικρού μεγέθους οικισμούς. Η πυκνότητα του οικιστικού δικτύου επίσης χαρακτηρίζεται από κατά τόπους διαφοροποιήσεις με τους δήμους Ζαχάρως και Αλιφείρας να είναι οι πιο πυκνοδομημένοι, ενώ πιο αραιοδομημένος εμφανίζεται ο δήμος Φιγαλείας. Οι μικρότεροι οικισμοί αναπτύσσονται κατά κανόνα λειτουργικές σχέσεις με τα κέντρα του δήμου τους και με τους γεωγραφικά κοντινούς τους οικισμούς. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι σχέσεις που έχουν αναπτυχθεί λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών της περιοχής, των διαδικασιών ανάπτυξης και των πολιτικών που έχουν σημαδέψει την εξέλιξή της. Τέτοιες περιπτώσεις είναι οι σχέσεις μεταξύ νέων και παλαιών οικισμών που προέκυψαν μετά τη μεταφορά οικισμών τη δεκαετία του 1960⁵, αλλά και οι δεσμοί που διατηρούν οι ορεινοί οικισμοί με την παράκτια ζώνη, καθώς οι κάτοικοί τους έχουν από παλιά εκεί ιδιοκτησίες. Αντίθετα κάποιοι ορεινοί οικισμοί της περιοχής λόγω της οργάνωσης του οδικού δικτύου, της θέσης τους και του γεωγραφικού ανάγλυφου, φαίνονται ιδιαίτερα απομονωμένοι, αν και συχνά συνδέονται με ένα ευρύ δίκτυο από μονοπάτια και χωματόδρομους, η σημασία του οποίου επιβεβαιώθηκε και κατά τη διάρκεια των πυρκαγιών του Αυγούστου 2007.

Τα πληθυσμιακά δεδομένα επιβεβαιώνουν και εξειδικεύουν τις παραπάνω παρατηρήσεις σχετικά με την οργάνωση του οικιστικού δικτύου. Σύμφωνα με την ΕΣΥΕ η περιοχή μελέτης έχει συνολικό πληθυσμό 20.349 κατοίκους. Ο μισός περίπου πληθυσμός της περιοχής κατοικεί στο Δήμο Ζαχάρως και κατά πλειοψηφία στον ομώνυμο οικισμό, ο οποίος μαζί με τον Άγιο Νικόλαο και την παράκτια ζώνη σχηματίζουν μια ζώνη υψηλής συγκέντρωσης πληθυσμού και δραστηριοτήτων. Ισχυρά πληθυσμιακά κέντρα είναι η Νέα Φιγαλεία, με περίπου 1000 κατοίκους και το μισό πληθυσμό του δήμου, όπως και η Καλλιθέα και η Ανδρίτσαινα με 1000 και 500 κατοίκους αντίστοιχα, αλλά με ποσοστό κοντά στο 1/4 του πληθυσμού του δήμου τους. Πέρα από τις πρωτεύουσες των δήμων ξεχωρίζουν ως πληθυσμιακά κέντρα μόνο ο Άγιος Νικόλαος και το Γιαννισσοχώρι. Ένας σημαντικός αριθμός οικισμών έχει 200-500 κατοίκους, ωστόσο, η περιοχή χαρακτηρίζεται από το μεγάλο αριθμό πολύ μικρών οικισμών, καθώς τα 2/3 του

* Η επεξεργασία του κεφαλαίου έγινε από τους Ευ. Χατζηκωνσταντίνου, Λ. Τριάντη και Π. Σαμαρίνη

⁵ Τέτοια σχέση έχουν λ.χ. οι Ταξιάρχες με τους Κάτω Ταξιάρχες και η Αρήνη και η Μηλέα με τη Ζαχάρω – βλ. και το κείμενο του Α. Αραβαντινού στην ενότητα 2 του τεύχους.

συνόλου των οικισμών δεν ξεπερνούν τους 200 και οι μισοί τους 100 κατοίκους (βλ. χάρτη 3). Σημαντικά για τη συγκρότηση της περιοχής είναι και κάποια ποιοτικά πληθυσμιακά δεδομένα. Η έρευνα πεδίου κατέγραψε τη -γνωστή για τα ελληνικά δεδομένα- απόκλιση μεταξύ του καταγεγραμμένου και του μόνιμου πληθυσμού, χαρακτηριστική ιδιαίτερα στους μικρούς ορεινούς οικισμούς⁶. Η απόκλιση αυτή αποτυπώνει και την εποχική διακύμανση του πληθυσμού: Το χειμώνα η πλειοψηφία των ορεινών οικισμών παρουσιάζουν εικόνα ερήμωσης και συγκρατούν κατά κανόνα γερασμένο πληθυσμό. Τους καλοκαιρινούς όμως μήνες ή σε περιόδους γιορτών ο πληθυσμός πολλαπλασιάζεται από εποχικούς κατοίκους που επιστρέφουν στα χωριά τους και από επισκέπτες. Στους εποχικούς κατοίκους περιλαμβάνονται, τα τελευταία χρόνια και αρκετοί αλλοδαποί, οι οποίοι έχουν αγοράσει και αποκαταστήσει παραδοσιακές κατοικίες στις οποίες διαμένουν για μεγάλα διαστήματα δημιουργώντας σχέσεις με τους κατοίκους και τον τρόπο ζωής της περιοχής. Τέλος, μία πληθυσμιακή παράμετρος που δεν καταγράφεται με επάρκεια από τις επίσημες απογραφές, αλλά καθορίζει τους οικισμούς, είναι οι μετανάστες, με σημαντική παρουσία στην παραθαλάσσια ζώνη και στους οικισμούς όπου παρατηρείται εντατική γεωργική παραγωγή ή κατασκευαστική δραστηριότητα.

5.2.2. Χρήσεις γης, δραστηριότητες και υποδομές

Οι ανάγκες της περιοχής σε υπηρεσίες, κοινωνικές υποδομές, εμπορικές και άλλες δραστηριότητες καλύπτονται από τα κέντρα των δήμων, συμπεριλαμβανομένων και των Κρεστένων του γειτονικού δήμου Σκιλλουντίας, ενώ σε υψηλότερο επίπεδο η περιοχή συνδέεται λειτουργικά με την πρωτεύουσα του νομού, τον Πύργο. Ως προς την περίθαλψη, η περιοχή εξυπηρετείται από τα Νοσοκομεία στα Κρέστενα και τον Πύργο, το Κέντρο Υγείας στην Ανδρίτσαινα και περιφερειακά ιατρεία στη Νέα Φιγαλεία, την Καλλιθέα, το Σέκουλα, τις Αμυδαλιές και τα Περιβόλια. Όσον αφορά στην εκπαίδευση, οι έδρες των δήμων έχουν γυμνάσια και λύκεια, ενώ δημοτικά σχολεία υπάρχουν στα κέντρα και σε λίγους οικισμούς. Σε σχέση με το εμπόριο ή δραστηριότητα συγκεντρώνεται κυρίως στη Ζαχάρω και λιγότερο στα υπόλοιπα τοπικά κέντρα. Γενικότερα οι πεδινές περιοχές, λόγω της τουριστικής κίνησης και της παρόδιας ανάπτυξης επί της εθνικής οδού, εμφανίζουν εντονότερη δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένων των υποδομών φιλοξενίας και αναψυχής των επισκεπτών. Πρέπει να επισημανθεί όμως ότι η παραλιακή ζώνη, χάρη και στο πλαίσιο της Ζ.Ο.Ε για την περιοχή, έχει σε μεγάλο βαθμό προστατευθεί από τα γνωστά φαινόμενα υποβάθμισης λόγω της ανεξέλεγκτης διασποράς σχετικών δραστηριοτήτων. Η κατάσταση διαφοροποιείται στις ορεινές περιοχές: στη μεγάλη πλειοψηφία των οικισμών λειτουργεί απλά κάποιο καφενείο-ταβέρνα ή κατάσταση ψιλικών, ενώ κάποιοι μικροί οικισμοί έχουν αποκλειστικά κατοικίες. Οι υποδομές υποδοχής επισκεπτών είναι ελάχιστες στο σύνολο της ορεινής ζώνης, ακόμα και σε μεγάλους ορεινούς οικισμούς με ιστορία, αξιοθέατα και φυσική ομορφιά. Τη σημαντικότερη εξαίρεση αποτελεί η Ανδρίτσαινα με ξενοδοχεία, ξενώνες, ενοικιαζόμενα δωμάτια και χώρους εστίασης, ενώ μια σχετική δυναμική εμφανίζουν η ζώνη Λέπρεο - Φασκομηλιά - Νέα Φιγαλεία και κάποιοι μεμονωμένες περιπτώσεις όπως οι Κάτω Αμυδαλιές. Η οργάνωση των υποδομών και δραστηριοτήτων, συνδυαζόμενη με τη μεγάλη διασπορά του οικιστικού δικτύου περιγράφουν την ιδιαίτερη λειτουργία της περιοχής: τις ελλείψεις βασικών υποδομών στους μικρούς οικισμούς αλλά και τις πολλαπλές δικτυώσεις και την έντονη κινητικότητα, στοιχεία της καθημερινότητας πολλών κατοίκων.

⁶ Η απόκλιση αυτή έχει συχνά αναλογία 1 προς 2. Στο Δήμο Φιγαλείας παρατηρείται μικρότερη απόκλιση μεταξύ απογραφής και μόνιμων κατοίκων στη Ζώνη Νέα Φιγαλεία- Λέπρεο- Φασκομηλιά, κάτι που υποδεικνύει μια σχετική ικανότητα των οικισμών αυτών να συγκρατούν τον πληθυσμό τους. Μικρή απόκλιση έχουν και τα οικιστικά κέντρα της Ζαχάρως, της Ανδρίτσαινας και της Καλλιθέας και κάποιοι παραθαλάσσιοι οικισμοί. Αντίθετα, στους μικρότερους ορεινούς οικισμούς μεγιστοποιείται η απόκλιση σε αναλογία 1 προς 3 μέχρι και 1 προς 5

5.2.3. Τοπίο, δομή των οικισμών και δημόσιος χώρος

Η περιοχή μελέτης χαρακτηρίζεται από τον ιδιαίτερο φυσικό πλούτο και τις ενδιαφέρουσες εναλλαγές του τοπίου που προσφέρει η μετάβαση από τις παραθαλάσσιες στις πεδινές περιοχές και στη συνέχεια στους ορεινούς όγκους και αντίστοιχα από τα παράκτια οικοσυστήματα, στις περιοχές εντατικής καλλιέργειας, στους ελαιώνες και τις δασικές εκτάσεις. Ακολουθώντας τις εναλλαγές του αναγλύφου οι οικισμοί μπορούν να διακριθούν σε πεδινούς, ημιορεινούς και ορεινούς. Από τους παραθαλάσσιους οικισμούς, μόνο το αυθαίρετο κομμάτι του Αγίου Νικολάου είναι σε άμεση γειτνίαση με τη θάλασσα. Οι υπόλοιποι οικισμοί της παράκτιας ζώνης αναπτύσσονται πίσω από τις αμώδεις εκτάσεις του αιγιαλού και περιβάλλονται κυρίως από αγροτικές εκτάσεις. Ιδιαίτερα χαρακτηριστική αυτής της σχέσης οικισμού – αγροτικού τοπίου – παραλίας είναι η περιοχή του Γιαννιτοχωριού στις εκβολές της Νέδας. Οι θεσμικές ρυθμίσεις της Ζ.Ο.Ε έχουν σε μεγάλο βαθμό προστατεύσει το φυσικό περιβάλλον της παραθαλάσσιας ζώνης (βλ. και κεφ. 5.4), αποτρέποντας την ανεξέλεγκτη οικιστική διάχυση κατά μήκος της ακτής, με τις γνώριμες και για την ελληνική πραγματικότητα αρνητικές συνέπειες. Όσον αφορά τους μη παραθαλάσσιους οικισμούς, αυτοί αναπτύσσονται συνήθως αμφιθεατρικά στις πλαγιές των ορεινών όγκων και έχουν εντυπωσιακές θέες προς τα πεδινά ή και προς τη θάλασσα. Εδώ, η ιδιαιτερότητα του τοπίου προκύπτει από την ένταξη των οικισμών στο έντονο ανάγλυφο και τις σχέσεις του δομημένου χώρου με τις παραγωγικές εκτάσεις των ελαιώνων και τις δασικές περιοχές. Οι εναλλαγές των φυσικών στοιχείων της περιοχής, ο τρόπος με τον οποίο έχουν εγγραφεί οι ανθρωπογενείς παρεμβάσεις στο χώρο της και η βαθιά συσχέτιση των οικισμών με το χώρο της υπαίθρου κάνουν το τοπίο της συγκλονιστικό και το αναδεικνύουν σε βασικό πόρο για την ποιότητα ζωής αλλά και για την ήπια ανάπτυξη στην περιοχή. Η αξία αυτή του τοπίου έχει αναγνωριστεί και από τους τοπικούς φορείς οι οποίοι έχουν ήδη προχωρήσει σε κινήσεις ανάδειξής του⁷, ενώ μετά τις καταστροφικές πυρκαγιές του καλοκαιριού προβάλλει ως ακόμα πιο επίκαιρο το ζήτημα της εφαρμογής πολιτικών διαχείρισης και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος.

Οι οικισμοί της περιοχής ποικίλουν ως προς τη δομή και τα χαρακτηριστικά του δημόσιου χώρου. Γενικά η έρευνα πεδίου εντόπισε σε μικρό βαθμό οικιστική διάχυση στην περιοχή, και μόνο κατά μήκος της εθνικής οδού από τη Ζαχάρω μέχρι το Θολό. Μια μεγάλη ομάδα οικισμών, ανάμεσά τους οι περισσότεροι ορεινοί και σχεδόν όλοι οι παλιοί οικισμοί, είναι συνεκτικοί και αναπτύσσονται οργανικά στο ανάγλυφο του εδάφους. Μικρότερη οικιστική συνοχή, με χαλαρό ιστό και σχετικά αδιαμόρφωτο δημόσιο χώρο, έχουν οι οικισμοί της παραθαλάσσιας ζώνης, ιδιαίτερα τα νεότερα τμήματά τους. Ιδιαίτερη κατηγορία αποτελούν οι νέοι οικισμοί, με ορθοκανονική δομή, που δημιουργήθηκαν μετά το 1960. Ο σημαντικότερος οικισμός αυτής της κατηγορίας είναι οι Κάτω Αμυγδαλιές, ο μόνος οικισμός της περιοχής που χτίστηκε στα πρότυπα της οργανωμένης δόμησης, με οικιστική μονάδα την μονοκατοικία, πρόβλεψη για βασικές κοινωνικές υποδομές και διαμόρφωση του δημόσιου χώρου. Ο Άγιος Νικόλαος, από την άλλη, είναι και αυτός νέος οικισμός, με ορθοκανονική δομή, που παρουσιάζει κάποιες ομοιότητες με τους μεταφερόμενους οικισμούς, προέκυψε όμως μέσα από εντελώς διαφορετικές διαδικασίες, με την αυθαίρετη οικοπεδοποίηση παραθαλάσσιας έκτασης, στη ζώνη Natura. Οι καταμήσεις του είναι μεγαλύτερες από τους μεταφερόμενους οικισμούς ενώ απουσιάζει η όποια πρόβλεψη για δημόσιο χώρο. Τα κέντρα των οικισμών οργανώνονται σε σχέση με ένα σημαντικό δημόσιο χώρο, μια πλατεία ή ένα πλάτωμα, ενώ αρκετά συχνά αναπτύσσονται γραμμικά κατά μήκος του βασικού δρόμου που διατρέχει τον οικισμό. Η ποιότητα του δημόσιου χώρου διαφοροποιείται σημαντικά και η διαχείρισή του εξαρτάται σε πολλές περιπτώσεις από

⁷ Έχουν εκδοθεί τα τελευταία χρόνια από τους δήμους της Ορεινής Επαρχίας Ολυμπίας μια σειρά ταξιδιωτικών χαρτών-οδηγών, στους οποίους καταγράφονται ορεινές διαδρομές και μονοπάτια που συνδέουν τις περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους της περιοχής. Αντίστοιχες προσπάθειες έχουν γίνει για την προβολή του δικτύου αρχαιοτήτων αλλά και των διατηρητέων και σημαντικών κτιρίων (έκδοση της Αναπτυξιακής Ολυμπίας).

Εικ. 3,4,5: Ένταξη των οικισμών στο τοπίο της περιοχής

συγκυριακούς παράγοντες όπως οι πρωτοβουλίες τοπικών πολιτιστικών συλλόγων, ή η ένταξη σε κάποιο από τα προγράμματα Leader. Η έρευνα εντόπισε φροντισμένους δημόσιους χώρους καθώς και επεμβάσεις ανάπλασης πεζοδρόμων και πλατειών συχνότερα στο κέντρο των οικισμών και σε σχέση με κάποιο χωρόσημο, την εκκλησία του χωριού, κάποια παλιά βρύση ή παραδοσιακό κτίσμα. Αντίθετα, σε άλλους οικισμούς ο δημόσιος χώρος μπορεί να φαίνεται αδιαμόρφωτος αλλά και λειτουργικά και αισθητικά υποβαθμισμένος. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι σε οικισμούς κυρίως μικρού μεγέθους και με άμεση σχέση με την ύπαιθρο, η συγκρότηση του δημόσιου χώρου ακολουθεί μια ιδιαίτερη λογική, σαφώς διακριτή από αυτή του αστικού, οργανωμένου δημόσιου χώρου. Η μικρή κλίμακα, οι συνέχειες δημόσιου-ιδιωτικού, ο πολλαπλός ρόλος του δρόμου και οι δυνατότητες κίνησης προς το φυσικό στοιχείο που περιβάλλει τον οικισμό, αποτελούν στοιχεία αυτής της ιδιαίτερης ταυτότητας. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελούν και οι ελεύθεροι χώροι στα όρια των οικισμών, συχνά σε σχέση με την εκκλησία του χωριού, οι οποίοι εξυπηρετούν τις περιστασιακές ανάγκες για διοργάνωση κάποιας εκδήλωσης ή τοπικού πανηγυριού. Οι παρεμβάσεις αυτές παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς μπορούν να δώσουν τις κατευθύνσεις για τον εμπλουτισμό και την ανάδειξη της ιδιαιτερότητας του δημόσιου χώρου: ως στοιχείο της καθημερινής ζωής και ταυτόχρονα της άμεσης και οργανικής σχέσης του οικισμού με το φυσικό, αγροτικό ή δασικό, περιβάλλον.

Σε επίπεδο οικιστικού περιβάλλοντος στην περιοχή ξεχωρίζουν η Ανδρίτσεινα, ένα εντυπωσιακό σύνολο με διατηρητέα καλντερίμια, εκκλησίες, βρύσες, αξιόλογα πέτρινα και διατηρητέα κτίσματα και οι Ταξιάρχες, το μοναδικό διατηρητέο οικιστικό σύνολο. Αξιόλογα σύνολα, ωστόσο, εντοπίζονται και σε άλλα σημεία στα πεδινά, αλλά κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές, όπως και σημαντικό απόθεμα παλιών πέτρινων κτισμάτων, κάποια διατηρητέα κτίρια, αξιόλογες εκκλησίες και βρύσες. Σε κάποιους οικισμούς, άλλωστε, διασώζεται μέρος του κτιριακού τους αποθέματος επειδή κρίθηκαν ακατάλληλοι με τους σεισμούς του 1965 και έχουν σε ορισμένο βαθμό εγκαταλειφθεί. Στην πλειοψηφία των οικισμών η ιδιαίτερη αρχιτεκτονική τους φυσιογνωμία διαμορφώνεται από τη συνύπαρξη παραδοσιακών στοιχείων και μίας «λαϊκής» αρχιτεκτονικής, που παρά τις αδυναμίες της, έχει βασιστεί στις προϋπάρχουσες τυπολογίες και κλίμακα. Αντίθετα, η φυσιογνωμία και η ένταξη των οικισμών στο περιβάλλον, αποτέλεσμα αρχιτεκτονικής, κλίμακας και χρησιμοποιούμενων υλικών, μάλλον ανατρέπεται σε πολλές περιπτώσεις από τις νεότερες κατασκευές. Ταυτόχρονα, διαφαίνεται μια τάση για επαναξιοποίηση του αξιόλογου κτιριακού αποθέματος της περιοχής, είτε από τους παλιούς ιδιοκτήτες είτε από αγοραστές έλληνες και αλλοδαπούς που επιλέγουν την περιοχή για δεύτερη κατοικία, η οποία εκτός από την αναζωογόνηση αρκετών οικισμών, έχει συμβάλλει και στην αναβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος.

5.2.4. Καταστροφές στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον

Μια επαρκής περιγραφή στις συνέπειες των πυρκαγιών του καλοκαιριού είναι πέρα από τις δυνατότητες του συνοπτικού αυτού κειμένου, γι' αυτό θα γίνει αναφορά σε κάποια βασικά σημεία σχετικά και με το οικιστικό δίκτυο. Για το σύνολο του Νομού Ηλείας οι καταγραφές αναφέρουν σοβαρές απώλειες στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον.⁸ Οι τέσσερις δήμοι της περιοχής είναι από αυτούς που υπέστησαν τις σοβαρότερες καταστροφές. Όπως φαίνεται στο χάρτη με το ίχνος της πυρκαγιάς, σχεδόν όλη η επιφάνεια του δήμου Αλιφείρας, το μεγαλύτερο μέρος των δήμων Ζαχάρως και Ανδρίτσεινας και σημαντικό τμήμα του δήμου Φιγαλείας έχουν καεί (βλ. χάρτη 3). Το σύνολο των δημοτικών διαμερισμάτων της περιοχής έχουν χαρακτηριστεί επισήμως πληγέντα. Ως προς την ένταση της καταστροφής και τις συνέπειες στους οικισμούς,

⁸ Για αναλυτικές καταγραφές και παρατηρήσεις βλ. "Μελέτη Αποκατάστασης και Ανάπτυξης του Αγροτικού Τομέα – των Δασών και της Προστασίας του Περιβάλλοντος στις πυρόπληκτες περιοχές", Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών σε συνεργασία με τη Γεωπονική και Δασολογική Σχολή του ΑΠΘ, το ΕΘΙΑΓΕ και την WWF.

Εικ. 6,7,8: Αρχιτεκτονικός χαρακτήρας και παρεμβάσεις στο δημόσιο χώρο οικισμών της περιοχής μελέτης.

υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις. Εντοπίζεται μια ομάδα οικισμών που υπέστησαν σοβαρές ζημιές στο κτιριακό τους δυναμικό και στο άμεσο περιβάλλον ή είχαν και απώλειες ανθρώπινων ζωών. Εικόνα χαρακτηριστική σε οικισμούς όπως η Αρτέμιδα, η Μάκιστος, η Σμέρνα ή ο Ράπτης. Μια μεγάλη ομάδα οικισμών έχει υποστεί καταστροφές στο άμεσο φυσικό περιβάλλον και σε κτίσματα γύρω από τους οικισμούς, χωρίς η φωτιά να διεισδύσει στο εσωτερικό τους. Από το χάρτη, τέλος, μπορούμε να διακρίνουμε περιοχές στις οποίες δεν καταστράφηκαν οι οικισμοί ή το άμεσο περιβάλλον τους, και οι οποίοι υπόκεινται, ωστόσο, τις συνέπειες από την καταστροφή του παραγωγικού ιστού και των οικοσυστημάτων στον ευρύτερο χώρο. Όχι μόνο γιατί οι κίνδυνοι από την διάβρωση των εδαφών, τις κατολισθήσεις και τα πλημμυρικά φαινόμενα επεκτείνονται στο σύνολο της περιοχής, αλλά και γιατί, εντός του οικιστικού δικτύου αναπτύσσονται, όπως έχει ήδη περιγραφεί, πολλαπλές σχέσεις και αλληλεξαρτήσεις. Κάτοικοι π.χ. οικισμών που δεν επλήγησαν άμεσα, διατηρούν περιουσίες ή αναπτύσσουν σχέσεις σε περιοχές που έχουν ολοκληρωτικά καταστραφεί. Σημαντικό, τέλος, για τους οικισμούς είναι το θέμα της κατάστασης του οδικού δικτύου, αφού η καθημερινή ζωή στην περιοχή στηρίζεται στη λειτουργική διασύνδεση των οικισμών μεταξύ τους και με τα τοπικά κέντρα. Η εκτεταμένη καταστροφή του παραγωγικού ιστού της περιοχής και οι κίνδυνοι πλημμυρών και κατολισθήσεων αποτελούν σοβαρές απειλές για την καθημερινότητα και τη δυναμική των οικισμών. Για τους κατοίκους των ορεινών και μειονεκτικών οικισμών τίθεται με άμεσο και έντονο τρόπο το ζήτημα της οικονομικής επιβίωσης, μέχρι να αποκατασταθεί ο παραγωγικός ιστός της περιοχής. Κρίσιμα είναι και τα ζητήματα που τίθενται μετά τις καταστροφές στους τοπικούς και άλλους φορείς που θα εμπλακούν στη μελλοντική ανάπτυξη της περιοχής, προκειμένου να μην ανατραπούν οι κοινωνικές και οικολογικές ισορροπίες αλλά και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής στην κατεύθυνση μιας ήπιας, και προς όφελος των κατοίκων, ανάπτυξης.

5.3. Παραγωγική δομή και αναπτυξιακές δυναμικές

Η παραγωγική δομή των οικισμών της περιοχής βασίζεται ιστορικά στις αγροτικές καλλιέργειες. Η τοπική οικονομία και κοινωνία συνδέεται με την αγροτική παραγωγή με πολλαπλούς τρόπους, στοιχείο που τονίζεται από τις διαφοροποιήσεις στην κλίμακα, την ένταση και το είδος των καλλιεργειών που συναντώνται στην περιοχή. Μία πρώτη ενότητα φαίνεται να αποτελούν οι ορεινοί και ημιορεινοί οικισμοί, στους οποίους η γεωργική παραγωγή, ακόμα και όταν γίνεται για ιδιοκατανάλωση, συνυπάρχει με την κτηνοτροφία, υποστηρίζοντας τα εισοδήματα των κατοίκων που προέρχονται από αυτή. Στους πεδινούς οικισμούς, οι οποίοι αποτελούν μία δεύτερη ενότητα, η γη είναι εύφορη και σε σημαντικό ποσοστό αρδευόμενη, υπάρχουν μεγάλες καταμήσεις και η παραγωγή είναι εντατική, αν και απαιτούνται πλέον κινήσεις για αποδοτικότερη εκμετάλλευση, ταυτοποίηση των τοπικών προϊόντων, δημιουργία μονάδων τυποποίησης και ανάπτυξη δικτύων διανομής. Την ίδια στιγμή, στους οικισμούς αυτούς υπάρχει συγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων που σε συνδυασμό με την αστική διάχυση και τον τουρισμό δημιουργούν πιέσεις στην αγροτική γη. Βασικό ρόλο στην τοπική παραγωγή έχει και η καλλιέργεια της ελιάς. Με εξαίρεση τις παραθαλάσσιες και τις ιδιαίτερα ορεινές περιοχές, η ελιά συναντάται στο σύνολο της περιοχής χαρακτηρίζοντας το τοπίο της. Το εξαιρετικής ποιότητας λάδι που παράγεται αποτελεί Προϊόν Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης. Η συγκεκριμένη καλλιέργεια αποδεικνύεται κατάλληλη για τη περιοχή και για κοινωνικούς λόγους, καθώς λόγω της εποχιακής δουλειάς που απαιτεί και της προσφοράς εργασίας των μεταναστών, έχει επιτρέψει την εκμετάλλευσή από τους ηλικιωμένους κατοίκους και οικογένειες που ζουν στα αστικά κέντρα. Για την κτηνοτροφία, έναν τομέα στον οποίο οι ορεινές περιοχές έχουν μεγάλη παράδοση, αναφέρθηκε ότι είναι αποδοτική, επιχορηγείται και αποτελεί βιώσιμη δυνατότητα απασχόλησης των νέων που παραμένουν στην περιοχή. Όπως αναφέρεται σε

σχετικές μελέτες, άλλωστε, τα χαρακτηριστικά της παραγωγής, δηλαδή «η εκτατική μορφή της κτηνοτροφίας, ο μη εκσυγχρονισμός της και η εκτροπή ντόπιων φυλών» μπορούν να αποτελέσουν συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής για την ένταξή της στο σύστημα της βιολογικής κτηνοτροφίας⁹. Σχετικές προθέσεις έχουν ήδη εκδηλωθεί από ντόπιους παραγωγούς, ενώ η καλλιέργεια βιολογικών ζωοτροφών θα μπορούσε να αποτελέσει μία σύνδεση ανάμεσα στη γεωργία και την κτηνοτροφία ικανή να στηρίξει την τοπική οικονομία.

Αν και η περιοχή προσφέρει προοπτικές δημιουργίας μεταποιητικών επιχειρήσεων, οι οποίες θα αξιοποιούν τα υψηλής ποιότητας γεωργικά και κτηνοτροφικά της προϊόντα, η ανάπτυξη του δευτερογενή τομέα είναι περιορισμένη. Κύρια μεταποιητική δραστηριότητα είναι τα ελαιολαδοί, αν και τα περισσότερα είναι παλιάς τεχνολογίας και δεν εφαρμόζουν συστήματα διασφάλισης ποιότητας. Στην περιοχή δεν υπάρχουν μονάδες τυποποίησης ελαιόλαδου και το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής εξάγεται στην Ιταλία¹⁰. Τέλος, ένας μικρός αριθμός μεταποιητικών μονάδων έχει δημιουργηθεί στην περιοχή τα τελευταία χρόνια με τη συγχρηματοδότηση του προγράμματος Leader II.

Όσον αφορά στον τομέα του τουρισμού, στην περιοχή υπήρχε έντονη συζήτηση για την κλίμακα και τη μορφή της τουριστικής ανάπτυξης, η οποία εντάθηκε μετά τις πυρκαγιές. Η συζήτηση για τον τουρισμό εμπλέκεται με τη συζήτηση για τα μεγάλα έργα που προγραμματίζονται στην περιοχή, που εκτιμάται ότι θα συμβάλλουν στο μετασχηματισμό της κλίμακας των τουριστικών εγκαταστάσεων καθώς και των κεφαλαίων που επενδύονται σε αυτές. Σήμερα στην περιοχή δεν υπάρχουν μεγάλης κλίμακας τουριστικές εγκαταστάσεις, αντίστοιχες με αυτές της Κυλλήνης και του Πύργου. Μία σημαντική συγκέντρωση από ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια υπάρχει στους παραλιακούς οικισμούς, ιδιαίτερα στην ευρύτερη περιοχή της Ζαχάρως και του Καϊάφα. Στις ήπιες μορφές τουρισμού εντάσσονται τα δύο κάμπινγκ στο Θολό και το Γιαννιτοχώρι, τα οποία προσελκύουν τουρίστες κυρίως από το εξωτερικό, ενώ το πευκοδάσος του Καϊάφα είναι από τους γνωστότερους προορισμούς για ελεύθερους κατασκηνωτές. Στις ορεινές περιοχές ξεχωρίζει η Ανδρίτσαινα, ο μοναδικός ορεινός οικισμός που προσφέρει δυνατότητες διαμονής στους επισκέπτες. Οι υπόλοιποι ημιορεινοί και ορεινοί οικισμοί, παρά την ποιότητα του τοπίου τους και την ιστορική και αρχιτεκτονική τους κληρονομιά δεν έχουν τουριστικές υποδομές. Ο σημαντικότερος πόλος της περιοχής, που την εντάσσει σε δίκτυα εθνικής και διεθνούς εμβέλειας είναι η γειτονική αρχαία Ολυμπία. Το σημαντικό ρεύμα επισκεπτών της, ωστόσο, αναπτύσσει ελάχιστες επαφές με την υπόλοιπη περιοχή, ιδιαίτερα το ορεινό της τμήμα.

Με βάση το παραπάνω πλαίσιο μπορούμε να προχωρήσουμε σε μια πρώτη περιγραφή των δυναμικών των οικισμών, στον εντοπισμό χωρικών ενοτήτων και των ιδιαιτεροτήτων που αυτές παρουσιάζουν. Επιχειρούνται εδώ ορισμένες κατηγοριοποιήσεις οι οποίες, αν και χρήσιμες για την κατανόηση της περιοχής, δεν είναι αυστηρές και απόλυτες και συχνά αναιρούνται από τις πολλαπλές σχέσεις που εκφράζονται στο φυσικό χώρο. Πρόκειται για:

α. τη διοικητική οργάνωση σε τέσσερις δήμους καθώς και τον επίσημο προσδιορισμό περιοχών ως ορεινών ή μειονεκτικών, βάση του οποίου υλοποιούνται κοινοτικά προγράμματα ενίσχυσης,
β. τη διάκριση που εντοπίζει η παρούσα μελέτη, των οικισμών βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που τους προσδίδει η γεωγραφική τους θέση,
γ. μια πιο σύνθετη ανάγνωση του οικιστικού δικτύου με βάση τους διαφαινόμενους τοπικούς άξονες ανάπτυξης και τις δυναμικές συγκεκριμένων χωρικών ενοτήτων με δεδομένες και τις καταστροφές από τις πυρκαγιές.

α. Η διοικητική οργάνωση της περιοχής σε τέσσερις καποδιστριακούς δήμους συνδέεται με την πολιτική οργάνωσή της και με την κατανομή των αρμοδιοτήτων σε τοπικό και περιφερειακό

⁹ Αναπτυξιακή Αναγνώριση Περιοχής Ορεινής Ολυμπίας (Feasibility Plan), Δήμοι Ανδρίτσαινας, Αλιφείρας, Φιγαλείας, Αναπτυξιακή Ολυμπίας, Διακρατικό Έργο RECOVER, Πρόγραμμα Innoref. Ανάδοχος: Ι. Αγγελίδης, Νοέμβριος 2006.

¹⁰ ό.π., σελ. 85

επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερη σημασία έχουν οι πρωτεύουσες των δήμων οι οποίες επηρεάζουν τις κατευθύνσεις ανάπτυξης των ευρύτερων περιοχών τους, καθώς και οι πολιτικές των δημοτικών αρχών που διαμορφώνουν την ταυτότητα και έχουν το ρόλο τους στην εξέλιξη των περιοχών επιρροής τους. Τη δική του σημασία έχει και ο ορισμός των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών, ο οποίος δίνει δυνατότητα εφαρμογής συγκεκριμένων πολιτικών ενίσχυσης, με υλοποίηση έργων των δήμων και συγχρηματοδότηση ιδιωτικών επιχειρήσεων. Το σύνολο της περιοχής μελέτης, εκτός από τα πεδινά διαμερίσματα της Ζαχάρως, εντάσσεται στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές και αποτελεί πεδίο εφαρμογής αυτών των προγραμμάτων μέχρι σήμερα. Στα πλαίσια τους, έχουν γίνει παρεμβάσεις στο δημόσιο χώρο ορεινών οικισμών, ή έχουν δοθεί κίνητρα για την οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Ανδρίτσαινα, όπου έχουν δημιουργηθεί καταλύματα σε κτίρια που έχουν για το λόγο αυτό αποκατασταθεί. Στις συνεντεύξεις αναδείχθηκε το πρόβλημα της μη αξιοποίησης των προγραμμάτων, λόγω του γηρασμένου πληθυσμού, της μη εξοικείωσης με τις διαδικασίες και της δυσκολίας προσαρμογής στα νέα δεδομένα. Επισημαίνεται ότι η επόμενη «γενιά» προγραμμάτων Leader θα εστιάζει στις περιβαλλοντικά ευαίσθητες και δεχόμενες πιέσεις παραθαλάσσιες και πεδινές περιοχές ενώ οι ορεινές και μειονεκτικές περιοχές θα ενισχύονται μέσω των ΟΠΑΑΧ. Είναι ιδιαίτερα κρίσιμο για το μέλλον της παραλιακής ζώνης να τεθούν κριτήρια ανάπτυξης και να δοθούν κατευθύνσεις για την προστασία των ευαίσθητων οικοσυστημάτων και των παραγωγικών περιοχών, καθώς το μοντέλο της μαζικής και μεγάλης κλίμακας τουριστικής ανάπτυξης μπορεί να ανατρέψει τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές ισορροπίες της περιοχής μελέτης.

β. Σε σχέση με το γεωγραφικό προσδιορισμό των οικισμών εντοπίζεται κατ' αρχήν η γενική διάκριση των οικισμών σε ορεινούς, ημιορεινούς και πεδινούς. **Οι πεδινοί οικισμοί** διακρίνονται από ιδιαίτερο δυναμισμό που απορρέει από την σημαντική αγροτική παραγωγή, την τουριστική κίνηση και την ευνοϊκή ένταξη στα υπερτοπικά δίκτυα, και αποτυπώνεται στη συγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων. Πέρα από τις ομοιότητές τους οι πεδινοί οικισμοί εμφανίζουν και διαφοροποιήσεις, με αυτούς που βρίσκονται στην περιοχή της Ζαχάρως και του Καϊάφα να εξειδικεύονται στις υπηρεσίες και τον τουρισμό και τους οικισμούς στις εκβολές της Νέδας να εξειδικεύονται στην εντατική γεωργική παραγωγή. Ο πολυπαραγωγικός χαρακτήρας των πεδινών περιοχών είναι στοιχείο των δυνατοτήτων τους αλλά ταυτόχρονα δημιουργεί το πλαίσιο πιέσεων και συγκρούσεων των χρήσεων γης. Οι προσδοκίες για τουριστική ανάπτυξη της παραλιακής ζώνης εκφράζονται σε συζητήσεις από κατοίκους της περιοχής, κυρίως όμως φαίνεται να προκαλούν το ενδιαφέρον επενδυτών οι οποίοι έχουν ήδη προχωρήσει σε αγορές εκτάσεων, προσβλέποντας πιθανότατα σε κάποια αλλαγή του θεσμικού πλαισίου που θα επιτρέψει την εκμετάλλευσή τους. Η αγροτική παραγωγή, από την άλλη, παρά την εφαρμογή πολιτικών ορθολογικοποίησης ήδη από τη δεκαετία του 1960, αλλά και τη δημιουργία τεχνικής υποδομής, αντιμετωπίζει προβλήματα που αποτυπώνονται στις διαμαρτυρίες πολλών παραγωγών για συμπίεση των εισοδημάτων τους, ανεπαρκή υποστήριξη από τους επίσημους φορείς και εκμετάλλευση από τους μεσάζοντες. Σε αυτό το πλαίσιο κάποιοι κάτοικοι θεωρούν τις Ζ.Ο.Ε. δεσμευτικές για την αξιοποίηση των περιουσιών τους. Οι ρυθμίσεις, ωστόσο, των Ζ.Ο.Ε έχουν συμβάλει με έναν πολύπλευρο τρόπο στη διαμόρφωση της σημερινής εικόνας της περιοχής, όχι μόνο με την προστασία της γεωργικής γης αλλά και με τη διασφάλιση της οικολογικής ισορροπίας και της ποιότητας του περιβάλλοντος, στοιχεία που μπορούν να αποτελέσουν τη βάση και το συγκριτικό πλεονέκτημα για μια ήπια ανάπτυξη της περιοχής.

Οι ημιορεινές περιοχές αποτελούν μία ιδιαίτερη ομάδα ως προς τις αναπτυξιακές δυναμικές. Χρησιμοποιούμε τον όρο ημι-ορεινοί για να περιγράψουμε τους οικισμούς που χαρακτηρίζονται από μία ενδιάμεση γεωγραφική θέση, μεταξύ της παραλιακής ζώνης και των απομακρυσμένων ορεινών οικισμών, και αντίστοιχα από μια ενδιάμεση ως προς τη δυναμική τους, κατάσταση. Η επικοινωνία με τα οικιστικά κέντρα του κάμπου είναι ευκολότερη, ενώ το ανάγλυφο της περιοχής προσφέρει εντυπωσιακές θέες στη θάλασσα που απέχει μόλις λίγα χιλιόμετρα. Εδώ οι εντατικές

καλλιέργειες δίνουν τη θέση τους στην καλλιέργεια της ελιάς. Παρότι δεν εκφράζονται ακόμα πιέσεις για εντατική τουριστική ανάπτυξη, σε ορισμένους από τους οικισμούς, που έχουν διατηρήσει την αρχιτεκτονική τους φυσιογνωμία, έχουν αγοράσει σπίτια Γερμανοί και Γάλλοι τουρίστες οι οποίοι κατοικούν στην περιοχή μεγάλο μέρος του χρόνου. Οι ημιορεινοί οικισμοί χαρακτηρίζονται λοιπόν, παρά την πληθυσμιακή τους αποδυνάμωση κατά τους χειμερινούς μήνες, από τη δυναμική που τους προσδίδει η εγγύτητα με την παραλιακή ζώνη, η ποιότητα του περιβάλλοντός τους και η γειννίαση με αρχαιολογικούς χώρους, οι οποίοι αποτελούν ακόμα αναξιοποίητο κεφάλαιο για το σύνολο της περιοχής.

Οι ορεινοί οικισμοί της περιοχής παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά και διαφοροποιήσεις ως προς τις κοινωνικές και οικονομικές δυναμικές. Το σύνολο σχεδόν των οικισμών χαρακτηρίζεται από την αδυναμία να συγκρατήσει νέο πληθυσμό. Ιδιαίτερα κατά την περίοδο που έγινε η επιτόπια έρευνα, οι περισσότεροι μικρού και μεσαίου μεγέθους οικισμοί, παρουσίαζαν εικόνα ερήμωσης, κατάσταση που διαφοροποιείται όμως τους καλοκαιρινούς μήνες. Η πληθυσμιακή σύνθεση της περιοχής, μέσα από τις ιδιαιτερότητες και τις περιοδικές εναλλαγές της, αναδεικνύει στοιχεία μιας νέας ταυτότητας και δυναμικής των οικισμών. Μόνιμοι, εποχικοί κάτοικοι, εργαζόμενοι και επισκέπτες συγκροτούν ένα «ανοικτό» και ευμετάβλητο ανθρώπινο δυναμικό, το οποίο έχει σημαντική συμβολή στην επιβίωση αλλά και την ανανέωση των περιοχών. Όπως έχει αναφερθεί, η παραγωγική βάση των ορεινών οικισμών βασίζεται στην κτηνοτροφία, την ελιά και τις καλλιέργειες μικρής κλίμακας. Με δεδομένα τα πλήγματα που έχουν δεχθεί οι τρεις τομείς από τις πυρκαγιές, η μελλοντική δυναμική των οικισμών θα κριθεί από την ουσιαστική αρωγή προς τους κατοίκους μέχρις ότου αποκατασταθεί ο παραγωγικός ιστός. Ταυτόχρονα, πρέπει να διερευνηθούν οι δυνατότητες ενίσχυσης και άλλων τομέων, όπως οι ήπιες μορφές τουρισμού και η μεταποίηση, η οποία και παράδοση έχει και προοπτικές με δεδομένη την ποιότητα των πρώτων υλών που παράγονται στην περιοχή. Οι καταστροφές, τέλος, και το ζητούμενο της αποκατάστασής τους, δημιουργούν το πλαίσιο για μια συνολική προσέγγιση της ανασυγκρότησης, ταυτόχρονα του οικιστικού, δασικού και αγροτικού χώρου. Η παραδειγματική αντιμετώπιση κάποιων οικισμών θα μπορούσε να αναδείξει τις δυναμικές τους, να ανατρέψει την εικόνα της εγκατάλειψης και να προβάλλει νέους τρόπους κατοίκησης της υπαίθρου, στην κατεύθυνση της συγκράτησης των μόνιμων κατοίκων, της ενίσχυσης των δεσμών με τους εποχικούς και της αξιοποίησης του ρεύματος των επισκεπτών στην περιοχή.

γ. Μία τρίτη ανάγνωση του οικιστικού δικτύου χρησιμοποιεί ως κριτήριο την ένταξη των οικισμών σε γεωγραφικούς άξονες ανάπτυξης. Πρόκειται στην ουσία για διαδρομές που προκύπτουν από την οργάνωση του οδικού δικτύου, και συνδέουν οικισμούς και περιοχές με διαφορετικά χαρακτηριστικά δημιουργώντας ευρύτερες λειτουργικές ενότητες. Μπορούμε να διακρίνουμε τρεις βασικούς άξονες: ο *πρώτος άξονας* είναι ο παραλιακός κατά μήκος της Εθνικής Οδού, ο οποίος παρουσιάστηκε παραπάνω και περιλαμβάνει τις δυναμικές πεδινές και παραθαλάσσιες περιοχές. Οι άλλοι δύο άξονες, προκύπτουν από τις εγκάρσιες κινήσεις που συνδέουν την παραλία με τα ορεινά. Ο ένας συνδέει την περιοχή της Ζαχάρως με την Καλλιθέα και την Ανδρίτσαινα, ενώ ο άλλος το Γιαννισοχώρι και το Θολό με τη Νέα Φιγαλεία, συνεχίζοντας προς τη Φιγαλεία και τον ναό του Επικούρειου Απόλλωνα (βλ. χάρτη 4).

Οι οικισμοί κατά μήκος του δεύτερου άξονα είναι μικροί, διασπαρμένοι και σχετικά δυσπρόσιτοι. Ξεκινούν από τα ορεινά του δήμου Ζαχάρως και Αλιφείρας και φτάνουν μέχρι τα όρια του δήμου Ανδρίτσαινας με τον Αλφειό ποταμό. Οι περισσότεροι είναι ορεινοί, χτισμένοι σε μία περιοχή με έντονο ανάγλυφο, στα πεδινά τμήματα της οποίας καλλιεργείται η ποικιλία προϊόντων που παράγει η περιοχή. Εξαιρεση αποτελούν οι Κάτω Αμυγδαλιές νέος οικισμός, κτισμένος σε οροπέδιο και με αγροτικό χαρακτήρα. Η ανασυγκρότηση των οικισμών της ενότητας φαίνεται να αντιμετωπίζει τα πιο σύνθετα ζητήματα καθώς, εκτός από τα προβλήματα πρόσβασης και την πληθυσμιακή αποδυνάμωση, υπάρχουν και ιδιαίτερα σοβαρές καταστροφές στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον από τις πυρκαγιές του καλοκαιριού. Από την άλλη, οι σχεδιασμοί για νέο

άξονα που θα συνδέει την Ανδρίτσεινα με τη Ζαχάρω και θα διέρχεται από την περιοχή, και η αξιοποίηση του τουριστικού ρεύματος της γειτονικής Ολυμπίας, μπορούν να αποτελέσουν νέα στοιχεία της δυναμικής τους.

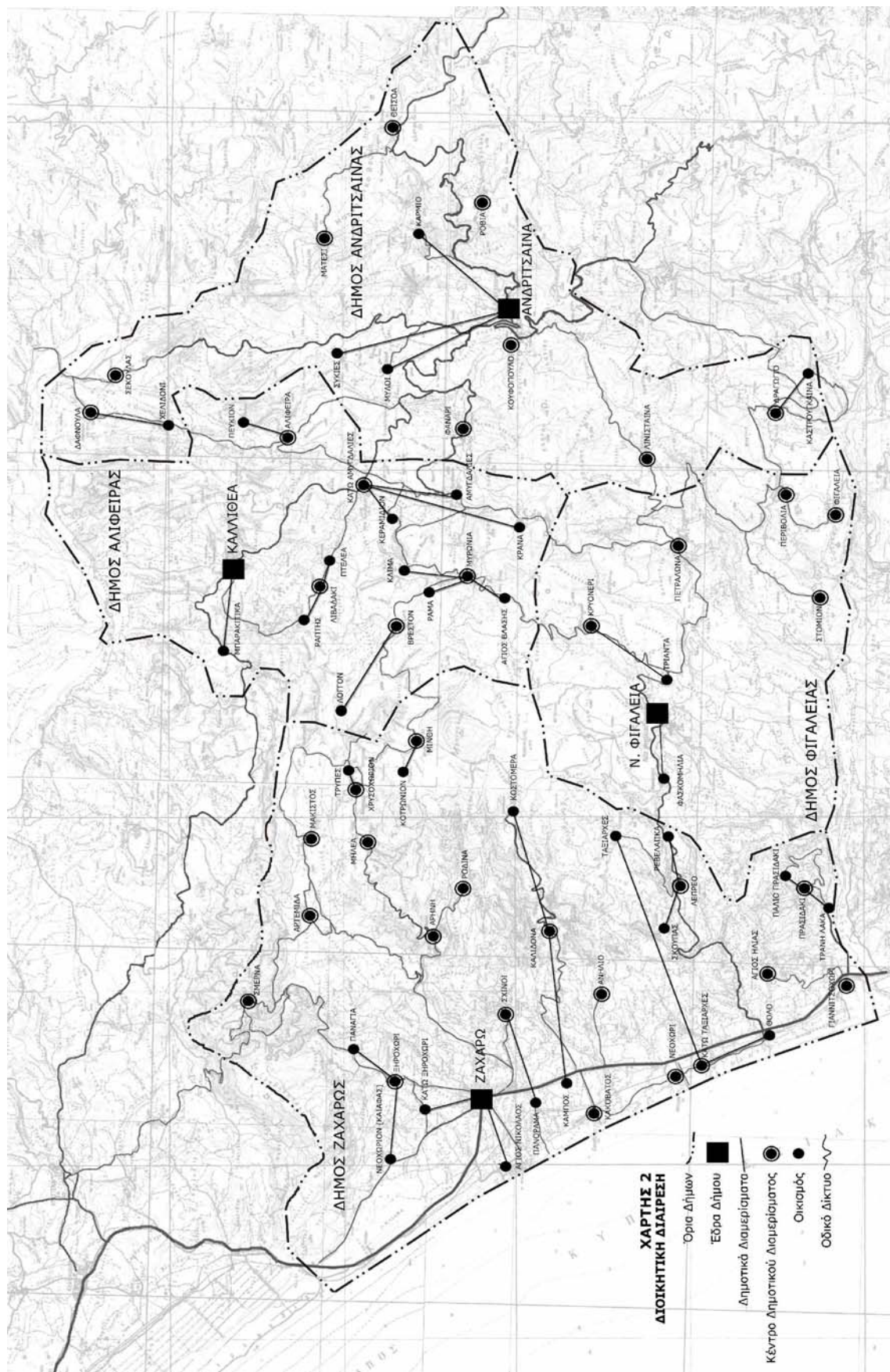
Ο τρίτος άξονας ανάπτυξης σε ένα μεγάλο τμήμα -από το Θολό μέχρι τη Νέα Φιγαλεία- έχει θεσμοθετηθεί και επίσημα μέσω των ρυθμίσεων των Ζ.Ο.Ε. Οι οικισμοί κατά μήκος του δεν χαρακτηρίζονται από τη διασπορά των οικισμών της δεύτερης ενότητας: οι περισσότεροι αναπτύσσονται κατά μήκος του άξονα Θολό- Νέα Φιγαλεία και στις περιοχές που συνδέουν τον Επικούρειο Απόλλωνα με τη Φιγαλεία και την Ανδρίτσεινα. Η ένταξή τους σε μία ενδιαφέρουσα διαδρομή -που ξεκινάει από τη θάλασσα, διασχίζει περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και αρχαιολογικού πλούτου και καταλήγει στην Ανδρίτσεινα και το ναό του Επικούρειου Απόλλωνα- αποτελεί ένα πρώτο στοιχείο της αναπτυξιακής τους δυναμικής. Η δυναμική αυτή ενισχύεται από την ιδιαίτερη ποιότητα του δομημένου περιβάλλοντος των ορεινών οικισμών, την παραγωγική δραστηριότητα και τη ζωντάνια των τοπικών κέντρων. Σε σχέση με τις πυρκαγιές του καλοκαιριού, τέλος, αν και κάποιοι οικισμοί έχουν πληγεί σοβαρά, η περιοχή στο σύνολό της δεν είχε την ένταση και την έκταση των καταστροφών που συναντώνται στα ορεινά του δήμου Ζαχάρως και στο δήμο Αλιφείρας

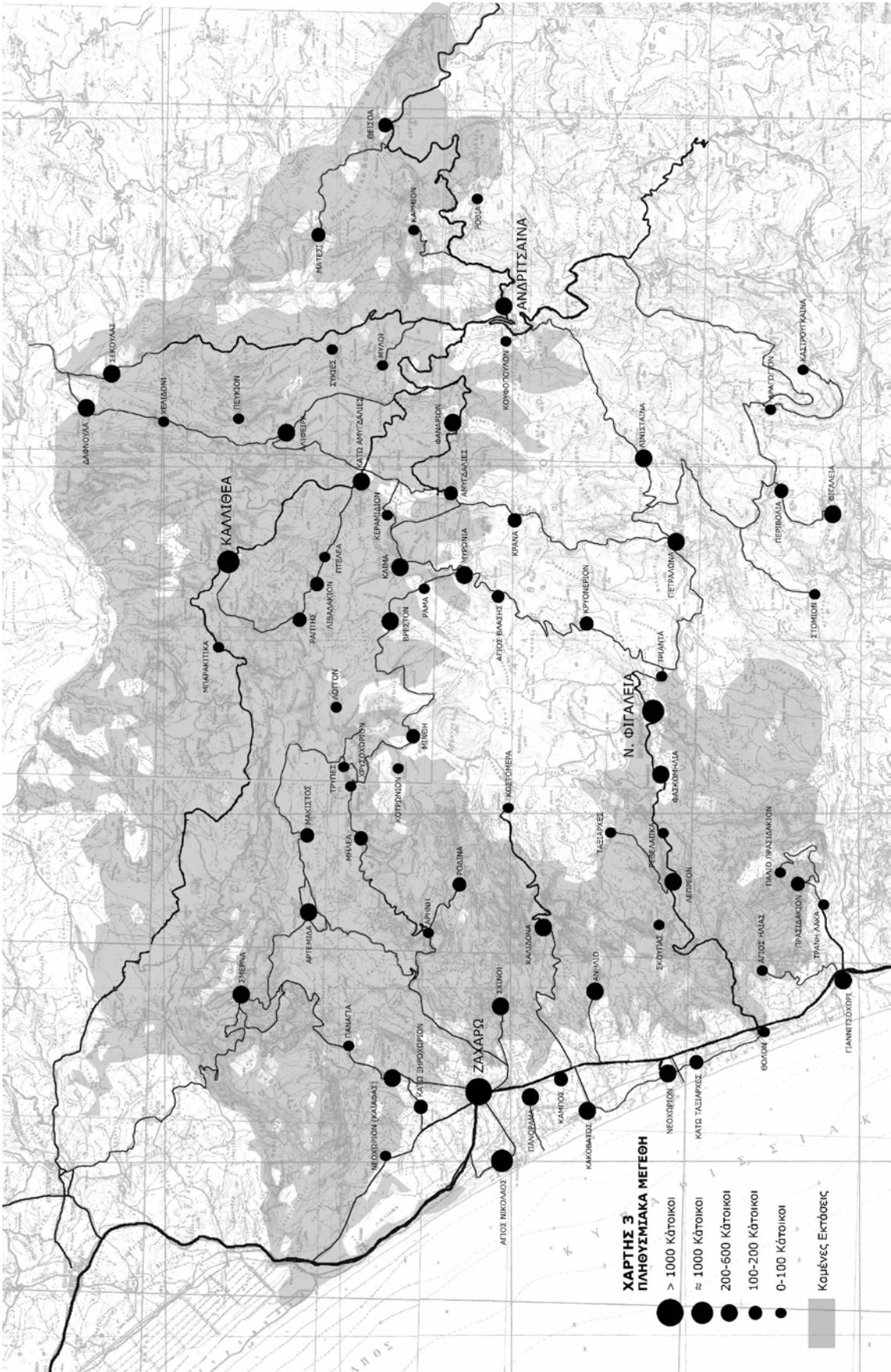
Η ποιοτική ανάλυση των ευρημάτων της επιτόπιας έρευνας σκόπιμα αποφεύγει την αυστηρή και μονοσήμαντη κατάταξη των οικισμών σε κατηγορίες-τυπολογίες, προτείνοντας μια πολλαπλότητα στην ανάγνωση τους. Αντί για καθορισμένες αναπτυξιακές ζώνες, αναγνωρίζει ένα πολυδύναμο οικιστικό δίκτυο, όπου κάθε οικισμός μπορεί να διαβαστεί ως περισσότερο ή λιγότερο δυναμικός. Ιδιαίτερα κρίσιμη θεωρείται ωστόσο η επίτευξη της χωρικής συνέχειας, της ισόρροπης ανάπτυξης και της συμπληρωματικότητας μεταξύ ορεινών, ημιορεινών και παραθαλάσσιων περιοχών. που μπορεί να ενισχύσει τον πολυδύναμο παραγωγικό χαρακτήρα της περιοχής και να εξασφαλίσει την προστασία των φυσικών της πόρων και του μνημειακού της πλούτου. Στην κατεύθυνση αυτή φαίνονται ευνοϊκές οι συνθήκες για μία ήπια ανάπτυξη της περιοχής, με την προώθηση των βιολογικών καλλιεργειών και της κτηνοτροφίας και των ήπιων μορφών τουρισμού¹¹. Ως στοιχείο της δυναμικής τους πρέπει να αξιολογηθούν και οι σχέσεις που αναπτύσσουν οι οικισμοί με το ευρύτερο τοπικό και υπερτοπικό τους περιβάλλον. Η αξιοποίηση του ρεύματος των επισκεπτών της καθίσταται καίριο ζήτημα, για την ανάπτυξη και προώθηση όλων των παραγωγικών τομέων της περιοχής.¹²

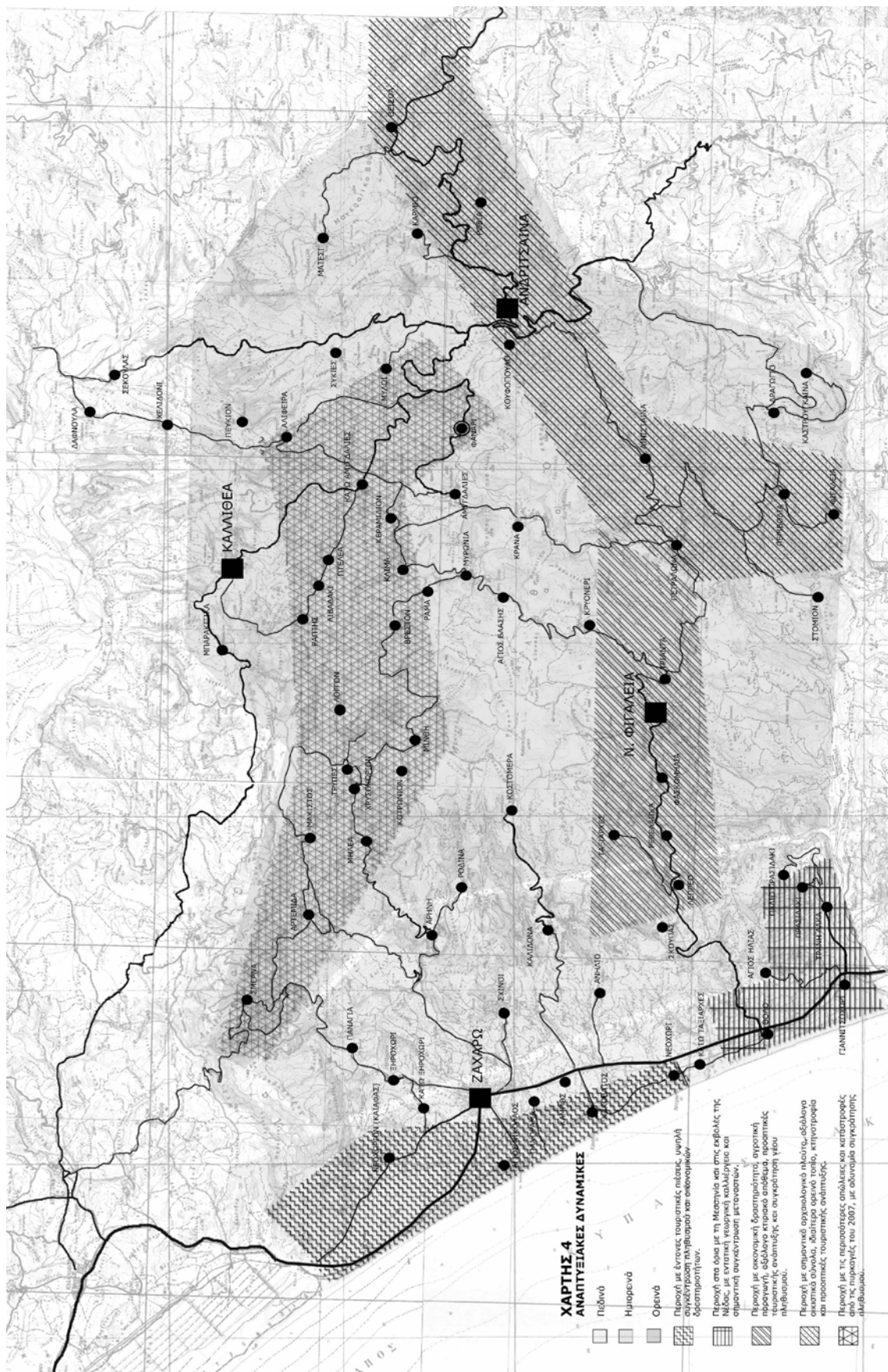
Η αβεβαιότητα μετά τις καταστροφικές πυρκαγιές, οι χωροταξικές αλλαγές σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο και οι πιέσεις για τουριστική ανάπτυξη και μεγάλα έργα υποδομής, συντελούν στη δημιουργία μιας μεταβατικής ρευστότητας. Συμπερασματικά, η παρούσα μελέτη υπογραμμίζει την ανάγκη εφαρμογής ενός θεσμικού πλαισίου, το οποίο θα αξιοποιήσει τις πολλαπλές δυναμικές σε όφελος των κατοίκων, χωρίς να ανατρέπει τις κοινωνικές ισορροπίες και προστατεύοντας το οικιστικό, φυσικό και πολιτιστικό κεφάλαιο της περιοχής. Προβληματισμός που συνδέεται άλλωστε και με το ζήτημα της διοικητικής οργάνωσης και των δυνατοτήτων – ή αδυναμιών- των τοπικών φορέων Επί μέρους, αλλά σημαντικό και ενδεικτικό σημείο είναι η δυσκολία οριοθέτησης των αρμοδιοτήτων-δυνατοτήτων μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και των πολλών και σύνθετων σημερινών εκφράσεών τους. Η εξασφάλιση των πραγματικών και θεσμικών δυνατοτήτων στους τοπικούς φορείς ώστε να κατανοήσουν και να διαχειριστούν τα μεγάλα ζητήματα που απορρέουν από τις πολιτικές για την περιοχή, αποτελεί, έτσι, ουσιαστική προϋπόθεση κάθε προσπάθειας ανασυγκρότησης .

¹¹ Για μια τεκμηρίωση των προοπτικών ανάπτυξης σε αυτή την κατεύθυνση βλ. τη «Μελέτη Αποκατάστασης και Ανάπτυξης του Αγροτικού Τομέα – των Δασών και της Προστασίας του Περιβάλλοντος στις πυρόπληκτες περιοχές», ο.π.

¹² βλ. και την προ πενταετίας μελέτη της Αναπτυξιακής Ολυμπίας για την «Αξιοποίηση του τουριστικού ρεύματος της Αρχαίας Ολυμπίας, ιδίως ενόψει 2004, προς όφελος της ορεινής περιοχής»

5.4. Κατευθύνσεις χωρικής ανασυγκρότησης*

Η ανασυγκρότηση της περιοχής πιλοτικής έρευνας, αλλά και γενικότερα των πυρόπληκτων περιοχών του Ν. Ηλείας, εκτός από την υλοποίηση άμεσων και μεσοπρόθεσμων μέτρων και παρεμβάσεων για τη στήριξη της παραμονής των κατοίκων στις εστίες τους και την αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος και της παραγωγικής βάσης, απαιτεί τη συμπλήρωση και αναπροσανατολισμό του χωρικού σχεδιασμού με σκοπό την εκπλήρωση δύο βασικών στόχων. Ο πρώτος αφορά στην *επίτευξη του αναγκαίου συντονισμού* μεταξύ όλων των εκτελούμενων και προγραμματιζόμενων έργων τεχνικής υποδομής και αποκατάστασης του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος και την ένταξη τους σε μια συνολική αναπτυξιακή στρατηγική. Ο δεύτερος αφορά στον *προσδιορισμό θέσεων - τόπων, όρων και προϋποθέσεων*, που θα επαναπροσδιορίσουν το πλαίσιο *καθοδήγησης των δημόσιων και ιδιωτικών επενδυτικών πρωτοβουλιών και παρεμβάσεων* προς μια *κατεύθυνση βιώσιμης και ισόρροπης ανάπτυξης* και κυρίως προς επιλεγμένες, παραδειγματικές δράσεις που στηρίζουν και αυξάνουν τις προοπτικές ζωής στην περιοχή.

Σε αυτή την κατεύθυνση, η συνεισφορά που επιδιώκει να έχει η έρευνα αυτή αφορά: α) στην αποτύπωση των βασικών αξόνων για τη χωρική ανασυγκρότηση της περιοχής, και β) στη *διατύπωση γενικών αρχών και κατευθύνσεων πολιτικής για την εκπόνηση των χωρικών σχεδίων που απαιτούνται για τη ρύθμιση της μελλοντικής ανάπτυξης στην περιοχή*.

5.4.1. Πρότυπο Χωρικής Ανάπτυξης – Προκλήσεις και Μέτρα Πολιτικής

Η αναπτυξιακή πορεία της περιοχής μελέτης φαινόταν να 'αμφιταλαντεύεται', πριν από τις καταστροφικές πυρκαγιές του περασμένου καλοκαιριού, μεταξύ δύο διαφορετικών στρατηγικών / προτύπων που στην ουσία συνιστούν δύο διαφορετικούς αναπτυξιακούς 'λόγους'. Σύμφωνα με το υφιστάμενο προγραμματικό πλαίσιο για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας (ΕΣΠΑ) αλλά και το Χωροταξικό Σχέδιο της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας¹³ η ανασυγκρότηση της οικονομίας της περιοχής μελέτης – που απαιτούσε τη βελτίωση των βασικών οικονομικών δεικτών που παρουσίαζαν σημαντική υστέρηση, π.χ. χαμηλό ΑΕΠ και εισοδήματα – θεμελιωνόταν σε δύο κεντρικούς αναπτυξιακούς άξονες: α) τον εκσυγχρονισμό και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της σημαντικής παραγωγικής δομής της περιοχής, που ενισχύονταν κυρίως μέσα από την προώθηση της βιολογικής καλλιέργειας και τη μεταποίηση των, υψηλής ποιότητας, παραγόμενων αγροτικών προϊόντων¹⁴, και β) την ενίσχυση της ανάπτυξης ήπιων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Αντίθετα, το δεύτερο 'αναπτυξιακό' πρότυπο προέβλεπε την ενίσχυση των προοπτικών ανάπτυξης μαζικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή, πρότυπο το οποίο φαίνεται ότι υποστηριζόταν από τοπικούς φορείς που ανταποκρίνονταν θετικά στα εξαγγελόμενα επενδυτικά σχέδια διάφορων επιχειρηματικών ομίλων που ανακοίνωναν ότι θέλουν να δραστηριοποιηθούν στην περιοχή. Όπως αναφέρθηκε και στην Εισαγωγή της Ενότητας αυτής, το πρότυπο αυτό δεν ενισχύεται μόνο από τα προγραμματισμένα έργα κυκλοφοριακής υποδομής, αλλά ταυτόχρονα προωθείται από το υπό επεξεργασία Ειδικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό το οποίο προδιαγράφει μια κατεύθυνση εντατικοποίησης της τουριστικής ανάπτυξης μέσω της δημιουργίας 'σύνθετων και ολοκληρωμένων αναπτύξεων τουριστικών υποδομών'.

* Η επεξεργασία του κεφαλαίου έγινε από τη Μ. Ζήφου

¹³ Για τη συνοπτική / συνθετική παρουσίαση των κατευθύνσεων του υφιστάμενου προγραμματικού πλαισίου, βλ. Ενότητες 3 & 4.

¹⁴ Η μελέτη που εκπόνησε το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο παρέχει ένα ολοκληρωμένο και συστηματικό πρόγραμμα / πρόταση ανασυγκρότησης του παραγωγικού συστήματος αλλά και του φυσικού περιβάλλοντος των πυρόπληκτων περιοχών του Ν. Ηλείας.

Οι εκτεταμένες καταστροφές στην παραγωγική βάση και το φυσικό τοπίο που επήλθαν από τις πυρκαγιές φαίνεται ότι, σε ένα μεσοπρόθεσμο επίπεδο, έβαλαν σε κίνδυνο τις προοπτικές ανάπτυξης της περιοχής μελέτης όχι μόνο σε σχέση με τη γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή αλλά και τη δυναμική της τουριστικής της ανάπτυξης. Όμως, σύμφωνα με τα πορίσματα της μελέτης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου, η σταδιακή αποκατάσταση είναι εφικτή, αν και με σημαντικό οικονομικό και κοινωνικό κόστος. Ωστόσο, το ζήτημα που προκύπτει, με επιτακτικό τρόπο, είναι σε ποιους αναπτυξιακούς άξονες θα βασιστεί η ανασυγκρότηση της περιοχής μελέτης, σε σχέση με τους δύο αντίπαλους 'αναπτυξιακούς λόγους'. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, για την έρευνα αυτή είναι δεδομένο ότι η προστασία του περιβάλλοντος, ανθρωπογενούς και φυσικού, αποτελεί βασικό κριτήριο αξιολόγησης και επιλογής του μελλοντικού προτύπου της χωρικής της ανάπτυξης. Η διερεύνηση και 'ανάγνωση' του δικτύου των οικισμών (βλ. προηγούμενο εδάφιο αυτής της θεματικής ενότητας) επέτρεψε μια πρώτη προσέγγιση αυτού του ζητήματος και ανέδειξε ότι η επιλογή του προτύπου χωρικής ανάπτυξης που θα καθοδηγήσει την ανασυγκρότηση της περιοχής μελέτης πρέπει να λάβει υπόψη της τις παρακάτω προκλήσεις αλλά και ευκαιρίες που παρουσιάζει η περιοχή μελέτης:

Το πρώτο στοιχείο αφορά στη δομή του οικιστικού δικτύου της περιοχής. Παρά τις διαφοροποιημένες αναπτυξιακές συνθήκες που καταγράφονται τόσο μεταξύ των οικισμών όσο και μεταξύ των γεωγραφικών ενότητων, η υφιστάμενη πολυκεντρική δομή του οικιστικού δικτύου χαρακτηρίζεται από συμπληρωματικότητα λειτουργιών και συνέργεια δραστηριοτήτων μεταξύ των ορεινών, πεδινών και παραλιακών οικισμών που αποτελούν αποτέλεσμα των συντελούμενων κοινωνικών και οικονομικών διεργασιών των τελευταίων δεκαετιών. Διεργασίες που εδραιώνονται αλλά και ταυτόχρονα ενισχύουν τη διαφορετική λειτουργία / εταιρική σχέση μεταξύ των αστικών κέντρων / πόλεων και μικρότερων οικισμών και της υπαίθρου, και κατευθύνουν προς μια πολιτική διατήρησης αλλά και ενίσχυσης αυτής της λειτουργικής συμπληρωματικότητας και συνέργειας.

Όμως, παρά τη γενικευμένη διαπίστωση της 'ζωτικότητας' του οικιστικού δικτύου της περιοχής, η καταγεγραμμένη στασιμότητα στην αναπτυξιακή δυναμική της ορεινής κυρίως ζώνης, που προϋπήρχε των πυρκαγιών, αναδεικνύει τη βασική πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπίσει το μελλοντικό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης. Η επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης στους ορεινούς οικισμούς της περιοχής λόγω των εκτεταμένων καταστροφών από τις πυρκαγιές – που ήταν πολύ μεγαλύτερες σε σχέση με τον πεδινό και παράκτιο χώρο – επισημαίνει με πολύ σαφή τρόπο ότι η αποτροπή εγκατάλειψης του γερασμένου στην πλειοψηφία του ορεινού πληθυσμού αλλά και η μελλοντική προσέλκυση νεότερου σε ηλικία πληθυσμού συνδέεται άμεσα όχι μόνο με τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους αλλά και με τη βελτίωση των προοπτικών ζωής στους οικισμούς που θα εξασφαλίσουν τη στήριξη και βελτίωση των εισοδημάτων των κατοίκων τους. Υπό αυτό το πρίσμα, η επιλογή ενός αναπτυξιακού προτύπου το οποίο θα προωθήσει την εντατικοποίηση της τουριστικής ανάπτυξης στον παράκτιο χώρο αναμένεται ότι θα εντείνει τις ανισότητες στον χώρο - τόσο μεταξύ περιοχών όσο και μεταξύ των τομέων παραγωγής – ενισχύοντας την περιθωριοποίηση των ορεινών οικισμών.

Τέλος, οι καταστροφικές πυρκαγιές του περασμένου καλοκαιριού ανέδειξαν με τον πιο σαφή αλλά και τραγικό τρόπο, την αναγκαιότητα για τον μακρόπνοο σχεδιασμό των φυσικών πόρων αλλά και την υιοθέτηση μιας εναλλακτικής, οικολογικής, θεώρησης η οποία δεν προσεγγίζει το περιβάλλον ως συντελεστή της παραγωγής, αποδίδοντας του μόνο οικονομική αξία, αλλά ως φυσικό αγαθό, με αυτοτελή, φυσική αξία. Η καθοριστική συμβολή που είχε η υιοθέτηση και εφαρμογή της ΖΟΕ Ηλείας στη διατήρηση και προστασία των σημαντικών οικοτόπων και περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους που βρίσκονται στην περιοχή μελέτης αλλά και των εξαιρετικών ακτών με το παράκτιο οικοσύστημα τους, του τοπίου και των εκτάσεων γεωργικής γης, αναδεικνύει τη σημασία ενίσχυσης του μακροχρόνιου σχεδιασμού του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής. Ενώς σχεδιασμού, όμως που θα οδηγήσει προς μια κατεύθυνση

διατήρησης και προστασίας των φυσικών πόρων - που αποτελούν τον βασικό πόλο έλξης των τουριστικών δραστηριοτήτων στην περιοχή μελέτης - και όχι κατασπατάλησης τους όπως προδιαγράφεται από συγκεκριμένες αναπτυξιακές πολιτικές.

Αυτή η 'ανάγνωση' της περιοχής μας 'επιτρέπει' να εκφράσουμε την ακόλουθη γενική θέση σε σχέση με το μελλοντικό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης της περιοχής μελέτης.

Βασικός άξονας της ανασυγκρότησης της περιοχής μελέτης πρέπει να είναι η υιοθέτηση μιας αναπτυξιακής διαδικασίας που προωθεί την ενίσχυση των ενδογενών δυνατοτήτων της περιοχής και την ισόρροπη, αλληλο-στηριζόμενη ανάπτυξη και συμπληρωματική λειτουργία παράκτιου και ορεινού χώρου (και ταυτόχρονα της πόλης και της υπαίθρου) με στόχο την άμβλυνση των πιέσεων που ασκούνται στον παράκτιο χώρο και τη στήριξη / ενίσχυση των εισοδημάτων του πληθυσμού στις ορεινές περιοχές. Στη βάση αυτής της πολιτικής, και σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του Περιφερειακού Πλαισίου και τις προτάσεις του Γεωπονικού Πανεπιστημίου, προωθείται η στήριξη του παραγωγικού συστήματος – μέσα από τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του παραγόμενου γεωργικού προϊόντος και κυρίως της ελιάς, την ανάπτυξη βιολογικών καλλιεργειών και την ενίσχυση της κτηνοτροφίας που αποτελεί σημαντική δραστηριότητα προσέλευσης και απασχόλησης νέων γεωργών – και η ανάπτυξη ήπιων / εναλλακτικών μορφών τουριστικής ανάπτυξης που προωθούν την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και του τοπίου, τη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής, ιστορικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και τη διάχυση των οικονομικών ωφελειών στην τοπική κοινωνία.

Προτεινόμενες δράσεις και μέτρα πολιτικές

Για την ανασυγκρότηση της περιοχής έρευνας προτείνονται οι παρακάτω δράσεις και μέτρα πολιτικής που στο σύνολο τους προωθούν το προτεινόμενο από την ερευνητική ομάδα πρότυπο χωρικής ανάπτυξης:

- Ολοκλήρωση των αναγκαίων αντιπλημμυρικών και αντιδιαβρωτικών έργων
- Άμεση κήρυξη όλων των καμένων δασών και δασικών εκτάσεων ως αναδασωτέων και ολοκλήρωση του δασολογίου
- Άμεση αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος και ενίσχυση της παραγωγικής δομής των πυρόπληκτων περιοχών, σύμφωνα με τις προτάσεις του Γεωπονικού Πανεπιστημίου
- Στήριξη των εισοδημάτων των γεωργών και κτηνοτρόφων για την επόμενη πενταετία λόγω απώλειας της γεωργικής και κτηνοτροφικής τους παραγωγής με στόχο την παραμονή των κατοίκων στις εστίες τους
- Ελεγχόμενη ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων στον παράκτιο και ημιορεινό χώρο και σύνδεση του υφιστάμενου παραγωγικού συστήματος των ορεινών οικισμών με ήπιας μορφής τουριστικές δραστηριότητες που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων την αξιοποίηση του τουριστικού ρεύματος που διακινείται σε Ολυμπία και Κατάκολο
- Διαμόρφωση μιας οργανωτικής δομής σε νομαρχιακό ή περιφερειακό επίπεδο με στόχο τον συντονισμό της υλοποίησης των απαιτούμενων έργων υποδομής και αποκατάστασης του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος αλλά και την κατεύθυνση του δημόσιου και, κυρίως, του ιδιωτικού τομέα προς παραδειγματικές δράσεις / παρεμβάσεις που στηρίζουν / ενδυναμώνουν τις προοπτικές ζωής στην περιοχή
- Άμεση ενίσχυση και ενδυνάμωση της ικανότητας και των δυνατοτήτων που διαθέτουν σήμερα οι φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης σε σχέση με τον σχεδιασμό αλλά κυρίως με την 'αξιοποίηση' των διαθέσιμων εθνικών και κοινοτικών χρηματοδοτικών πόρων. Ο τρόπος αντιμετώπισης των επιπτώσεων από τις πυρκαγιές αναδεικνύει ότι η ενίσχυση

της 'ικανότητας' προγραμματισμού των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης και κυρίως των ΟΤΑ - που συμπεριλαμβάνει και τη δυνατότητα αξιοποίησης, σύνθεσης, και συντονισμού των ήδη διαθέσιμων μελετών και προτάσεων (που εκπονήθηκαν π.χ. από τις τοπικές Αναπτυξιακές) - αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ανασυγκρότηση των πυρόπληκτων περιοχών προς μια κατεύθυνση ενίσχυσης των ενδογενών αναπτυξιακών τους δυνατοτήτων

- Ολοκλήρωση του πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού που περιλαμβάνει την υιοθέτηση των απαραίτητων εργαλείων και διαδικασιών μέσω των οποίων θα επαναπροσδιοριστούν – λαμβάνοντας υπόψη τα νέα δεδομένα και προβλήματα – οι στόχοι, οι όροι και οι κατευθύνσεις για το μελλοντικό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης και οικιστικής οργάνωσης των πυρόπληκτων περιοχών

5.4.2. Διαδικασίες & Εργαλεία Σχεδιασμού

Υφιστάμενη κατάσταση

Ο έλεγχος και η καθοδήγηση της χωρικής ανάπτυξης της περιοχής μελέτης πριν από τις καταστροφικές πυρκαγιές έχει, όπως ήδη αναφέρθηκε, αποτελέσει αντικείμενο αρκετών χωροταξικών / οικιστικών μελετών οι οποίες όμως σήμερα δεν διαμορφώνουν ένα ενιαίο και ολοκληρωμένο πλαίσιο σχεδιασμού.

Σε χωροταξικό επίπεδο, βρίσκεται σε ισχύ το *Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας* (ΠΠ) το οποίο εκπονήθηκε σύμφωνα με τον ισχύοντα νόμο για τον χωροταξικό σχεδιασμό (Ν. 2742/99) και το οποίο προσδιορίζει τις βασικές προτεραιότητες και στρατηγικές επιλογές για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη της Περιφέρειας οι οποίες εξειδικεύονται και στο επίπεδο του Ν. Ηλείας (ΦΕΚ 1470/9.10.2003). Όμως, η μη ενεργοποίηση των προβλεπόμενων μηχανισμών υλοποίησης έχει 'παγώσει' την εφαρμογή του ΠΠ.

Σε πολεοδομικό επίπεδο, μόνο οι δήμοι Ζαχάρως και Ανδρίτσαινας έχουν θεσμοθετημένο Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΓΠΣ) τα οποία όμως εκπονήθηκαν βάσει του προηγούμενου οικιστικού νόμου (Ν. 1337/83). Όπως αναφέρεται παρακάτω, πρόσφατα ολοκληρώθηκε η ανάθεση εκπόνησης νέου ΓΠΣ για τον δήμο Ζαχάρως, σύμφωνα με τον Ν. 2508/97. Οι οικισμοί της περιοχής είναι οριοθετημένοι και δομούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του Π.Δ. 181 Δ'/85 που προβλέπει την οριοθέτηση οικισμών μικρότερων των 2000 κατοίκων.

Βασικό εργαλείο ρύθμισης της ανάπτυξης της παράκτιας κυρίως ζώνης στην περιοχή μελέτης αποτελεί, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η θεσμοθετημένη ΖΟΕ των παραλιακών οικισμών του Ν. Ηλείας (ΦΕΚ 1161Δ / 20.9.93) η οποία μέσα από τον έλεγχο της δόμησης και κατάτμησης και τον προσδιορισμό χρήσεων γης – που μεταβάλλουν τους όρους της εκτός σχεδίου δόμησης – κατευθύνει τις παραγωγικές και οικιστικές χρήσεις σε ζώνες-υποδοχείς και έχει ως τώρα προστατεύσει περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές (βλ Χάρτη ΖΟΕ).

Προτάσεις: Μελετητικό και Θεσμικό επίπεδο

Ο σχεδιασμός της χωρικής ανάπτυξης της περιοχής μελέτης, στην οποία προτείνεται να συμπεριληφθούν οι δήμοι Πύργου, Αρχαίας Ολυμπίας και Σκιλούντος, αναφέρεται σε δύο χωρικά επίπεδα στα οποία αντιστοιχούν διαφορετικά εργαλεία σχεδιασμού.

Στο πρώτο επίπεδο, η ανάδειξη της περιοχής ως μιας ενιαίας ανθρωπογεωγραφικής και λειτουργικής ενότητας επεσήμανε την αναγκαιότητα του ολοκληρωμένου σχεδιασμού της ώστε να ικανοποιηθούν οι παρακάτω προϋποθέσεις / επιδιώξεις: α) η διασφάλιση της χωρικής της συνοχής, β) ο απαιτούμενος συντονισμός και συνεργασία μεταξύ των ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ η εκπόνηση των οποίων γίνεται σε επίπεδο δήμων, γ) η κατεύθυνση του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα προς παραδειγματικές δράσεις και παρεμβάσεις που στηρίζουν και ενδυναμώνουν τις προοπτικές ζωής στην περιοχή (συμπεριλαμβανομένης της πρόβλεψης κινήτρων για τη χωροθέτηση παραθεριστικών, τουριστικών εγκαταστάσεων στους ορεινούς οικισμούς), και δ) η κατανομή των πόρων του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος (ΠΕΠ).

Ο σχεδιασμός αυτός μπορεί να επιτευχθεί μέσα από δύο εναλλακτικές δράσεις οι οποίες, και οι δύο, εντάσσονται στο πλαίσιο υλοποίησης του *Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (ΠΠ)*. Η μία αφορά στην εκπόνηση ενός *Σχεδίου Ανασυγκρότησης* το οποίο θα αποτελέσει μελέτη εξειδίκευσης ή/και αναθεώρησης των κατευθύνσεων του Περιφερειακού Πλαισίου στο επίπεδο της συγκεκριμένης ανθρωπογεωγραφικής / λειτουργικής ενότητας, λαμβάνοντας υπόψη τα νέα δεδομένα¹⁵. Η δεύτερη περιλαμβάνει την γενική αναθεώρηση / επικαιροποίηση του Περιφερειακού Πλαισίου στο επίπεδο του Ν. Ηλείας.

Το ζήτημα της επικαιροποίησης του Περιφερειακού Πλαισίου συνδέεται άμεσα με την αναγκαιότητα διαμόρφωσης μιας θεσμικής δομής για την υλοποίησή του και κυρίως, για τον συντονισμό όλων των επιμέρους πολιτικών και έργων στην προοπτική της ανασυγκρότησης των πυρόπληκτων περιοχών. Κατά την πρώτη περίοδο μετά τις πυρκαγιές είχε διατυπωθεί με έμφαση σε τοπικό επίπεδο η αναγκαιότητα ίδρυσης ενός φορέα διαχείρισης της ανασυγκρότησης των πυρόπληκτων περιοχών. Η έρευνα δεν παίρνει θέση απέναντι στο θέμα αυτό, αν και όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, διαπιστώνει τα υφιστάμενα προβλήματα. Αναφέρουμε πάντως ότι η σύσταση Επιτροπής Παρακολούθησης σε επίπεδο Περιφέρειας με τη συμμετοχή εκπροσώπων (κρατικών και τοπικών φορέων) και αντιστοίχου τεχνικού οργάνου (τύπου Γραμματείας), υπό την εποπτεία των ΠΕ.ΧΩ. για ενίσχυση της ενδοδιοικητικής συνεργασίας, θα μπορούσε να αποτελέσει μια τέτοια δομή¹⁶. Στις αρμοδιότητες αυτής της Επιτροπής θα μπορούσε να ενταχθεί και η παρακολούθηση των απαιτούμενων ενεργειών προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, όπως π.χ. η ενεργοποίηση του φορέα διαχείρισης των περιοχών Natura, η ολοκλήρωση του δασολογίου, κλπ.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθούν οι σοβαρές επιφυλάξεις που εγείρει η ερευνητική ομάδα σε σχέση με την πρόταση που έχει διατυπωθεί για τον χαρακτηρισμό των πυρόπληκτων περιοχών, και ιδιαίτερα της ενιαίας αυτή χωρικής ενότητας ή τμημάτων της, ως 'Περιοχών Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων', σύμφωνα με το άρθρο 11 του Ν.2742/99. που αποτελεί μια εναλλακτική προσέγγιση σχεδιασμού της χωρικής τους ανάπτυξης και ανασυγκρότησης. Αν και

¹⁵ Στην χωροταξική νομοθεσία προβλέπεται ασαφώς η δυνατότητα εξειδίκευσης των ΠΠ σε επίπεδο Νομού ή ανθρωπογεωγραφικής ενότητας, ασάφεια που αποτρέπει την υποχρεωτική προσθήκη ενός ακόμα επιπέδου σχεδιασμού και παρέχει μεγαλύτερη ευελιξία στον προσδιορισμό των περιοχών εξειδίκευσης. Το θέμα αυτό έχει εκτενώς αντιμετωπιστεί σε μελέτη ομάδας εργασίας του ΤΕΕ για τα επίπεδα χωρικού σχεδιασμού (ΤΕΕ 2005 και συνθετική περίληψη 2006) και η πρόταση αποσκοπεί ακριβώς στην ενίσχυση των βασικών επιπέδων σχεδιασμού (ΠΠ και ΓΠΣ) μέσω της αναβάθμισης του ρόλου των προγραμμάτων υλοποίησης, και της ενεργοποίησης των ανάλογων διοικητικών δομών παρακολούθησης.

¹⁶ Βλ. προτάσεις ΤΕΕ, προηγούμενη υποσημείωση.

η ένταξη της περιοχής στις διατάξεις αυτού του άρθρου 'διευκολύνει' τον σχεδιασμό περιοχών που παρουσιάζουν 'έκτακτες και απρόβλεπτες ανάγκες' λόγω φυσικών καταστροφών, κλπ., ενισχύοντας τη διαχειριστική τους ικανότητα να συντονίσουν το προβλεπόμενο πρόγραμμα μέτρων και έργων με φορείς χρηματοδότησης, εντούτοις η 'διαχειριστική αυτή ευελιξία' συνδέεται με πολιτικές απορρύθμισης. Πιο συγκεκριμένα, η δυνατότητα που δίνεται, σύμφωνα με την παρ.5 του ίδιου άρθρου, για την τροποποίηση ή αναθεώρηση των εγκεκριμένων ρυθμιστικών και κανονιστικών εργαλείων 'προκειμένου να εναρμονισθούν προς τις κατευθύνσεις και λοιπές ρυθμίσεις των περιοχών ειδικών χωρικών παρεμβάσεων', επιτρέπει και ενέχει τον κίνδυνο ακύρωσης των προστατευτικών ρυθμίσεων της ΖΟΕ (σε σχέση με την προστασία των περιοχών Natura, του τοπίου και της γεωργικής γης καθώς και της διάσπαρτης, παρόδιας εκτός σχεδίου δόμησης) στη βάση προώθησης και προάσπισης 'της οικονομικής ανάπτυξης' και ανασυγκρότησης των πυρόπληκτων περιοχών.

Τα ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ συνιστούν το δεύτερο, και σημαντικότερο, εργαλείο για τη χωρική ανασυγκρότηση και αποκατάσταση του οικιστικού περιβάλλοντος της περιοχής μελέτης. Τα εργαλεία αυτά αποσκοπούν, σε επίπεδο δήμων, στην ταυτόχρονη ρύθμιση του εντός και εκτός σχεδίου χώρο και σε αυτή τη βάση αποτελούν τον σημαντικότερο μηχανισμό αντιμετώπισης και επίλυσης των αναπτυξιακών και χωρικών προκλήσεων που επισημάνθηκαν παραπάνω για την περιοχή μελέτης. Σύμφωνα με στοιχεία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, ολοκληρώθηκε η διαδικασία ανάθεσης για την εκπόνηση των ΓΠΣ Αμαλιάδας και Ζαχάρως. Σε εκκρεμότητα ή/και διάφορες φάσεις ολοκλήρωσης βρίσκεται η διαδικασία ανάθεσης σε 11 άλλους δήμους του Ν. Ηλείας οι οποίοι συνολικά εντάσσονται στις ρυθμίσεις της ΖΟΕ του Ν. Ηλείας¹⁷. Θέλουμε να πιστεύουμε ότι ο συγκεκριμένος προγραμματισμός και οι αντίστοιχες επιλογές των δήμων εδραιώνονται στην αναγκαιότητα αντιμετώπισης των αναπτυξιακών πιέσεων που εκδηλώνονται με μεγαλύτερη ένταση στον παράκτιο κυρίως χώρο και σε περιοχές με έντονο τουριστικό ενδιαφέρον και δεν αποσκοπούν στην αναθεώρηση και αποδυνάμωση των ρυθμίσεων της ισχύουσας ΖΟΕ. Σε κάθε περίπτωση, θεωρούμε ότι στις παραπάνω προγραμματιζόμενες αναθέσεις θα πρέπει να συμπεριληφθούν και τα ΣΧΟΟΑΠ των υπόλοιπων τριών δήμων που εντάσσονται στην περιοχή πιλοτικής έρευνας: Αλιφείρας, Ανδρίτσαινας και Φιγαλείας.

Αν δεν διαμορφωθεί μια θεσμική δομή για την υλοποίηση του Περιφερειακού Πλαισίου, όπως προβλέπεται παραπάνω, τότε τα επιμέρους ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ καλούνται να λειτουργήσουν ως εργαλεία συντονισμού των προγραμματιζόμενων έργων τεχνικής υποδομής και αποκατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος σε επίπεδο δήμου απαιτώντας, ταυτόχρονα, την ενεργοποίηση του φορέα εφαρμογής του πολεοδομικού σχεδιασμού, όπως προβλέπεται στο άρθρο 6 του Ν.2508/97. Σε αυτή την περίπτωση όμως θα προκύψει η ανάγκη διασφάλισης συντονισμού και ουσιαστικής συνεργασίας για την εκπόνηση των διαφορετικών ΣΧΟΟΑΠ, λόγω των διακριτών αναθέσεων, ώστε να προωθηθεί ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός του συνόλου της χωρικής ενότητας και να αμβλυθούν οι χωρικές ανισότητες / διαφοροποιήσεις. Ο αναγκαίος αυτός συντονισμός μπορεί να επιτευχθεί μέσω της παροχής κατευθύνσεων για την εκπόνηση των μεμονωμένων ΣΧΟΟΑΠ από την Δ/νωση Υπηρεσία της Περιφέρειας που θα διαμορφωθούν βάσει ενός πλαισίου ενιαίας θεώρησης. Στο αμέσως επόμενο εδάφιο επιχειρείται μια πρώτη προσέγγιση σε αυτή την κατεύθυνση.

¹⁷ Οι δήμοι αυτοί είναι: Πύργου, Σκυλλούντας, Αρχαίας Ολυμπίας, Ιαργάνου, Κάστρου Κυλλήνης, Λεχαινών, Βαρθολομιού, Γαστούνης, Βόλακος, Τραγανού και Ανδραβίδας.

5.4.3. Κατευθύνσεις για την εκπόνηση ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ

Οι κατευθύνσεις που προτείνονται παρακάτω για την εκπόνηση των ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ, αποσκοπούν στην καθοδήγηση / οριοθέτηση των επιλογών και προτάσεων που θα διαμορφώνουν αυτά τα σχέδια σε σχέση με το προωθούμενο πρότυπο οικιστικής ανάπτυξης και χωρικής οργάνωσης των δήμων, και με αυτή την έννοια δεν συνιστούν συγκεκριμένες προτάσεις και χωρικές ρυθμίσεις για την περιοχή η διαμόρφωση των οποίων θα απαιτούσε την αναλυτική εμπάθυνση που επιτρέπει μόνο η εκπόνηση μιας μελέτης.

Το περιεχόμενο αυτών των κατευθύνσεων ανταποκρινόμενο στα προβλήματα και τις προκλήσεις της περιοχής μελέτης, όπως αυτά καθορίστηκαν παραπάνω, προσδιορίστηκε στη βάση υιοθέτησης των δύο παρακάτω γενικών αρχών πολιτικής οι οποίες, ταυτόχρονα, συνιστούν την επίσημη πολιτική της χώρας μας στο πεδίο της πολεοδομίας – χωροταξίας:

- Προώθηση των αρχών της *αειφόρου ανάπτυξης* – Η υιοθέτηση αυτής της αρχής αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα για την περιοχή υπό το πρίσμα των σημερινών δεδομένων και συνεπάγεται την ουσιαστική ένταξη της περιβαλλοντικής διάστασης στη διεργασία του πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού που διασφαλίζεται μόνο κάτω από μια προϋπόθεση: ότι η προστασία και διατήρηση των φυσικών πόρων και της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί καθοριστική παράμετρο προσδιορισμού του μεγέθους, της μορφής και ιδιαίτερα της χωροθέτησης της μελλοντικής ανάπτυξης. Η αντίληψη αυτή συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, ότι ο προσδιορισμός της χωρητικότητας ή / και φέρουσας ικανότητας της περιοχής σε σχέση π.χ. με την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων δεν περιορίζεται στον, κλασικό, υπολογισμό του συνολικού αριθμού των λουομένων σε σχέση με την έκταση των ακτών αλλά στην συν-εκτίμηση πρόσθετων παραμέτρων όπως τα αποθέματα των υδατικών πόρων, το τοπίο και η βιοποικιλότητα
- Η πολιτική της *συμπαγούς πόλης* που αποτελεί τη βασική αρχή οργάνωσης του χώρου – Η πολιτική αυτή αποσκοπεί στον έλεγχο της διασποράς της οικιστικής ανάπτυξης και της ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων στον χώρο και συνακόλουθα προωθεί τη σταδιακή διεύρυνση των ορίων των πόλεων και των οικισμών για την ικανοποίηση των οικιστικών τους αναγκών και την συγκέντρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων σε οργανωμένους υποδοχείς με απώτερο στόχο τη διατήρηση της αγροτικής / γεωργικής γης και του τοπίου, την αποφυγή κατασπατάλησης της γης και τη μείωση του κόστους παροχής της απαιτούμενης τεχνικής και κοινωνικής υποδομής. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι το κυρίαρχο στην περιοχή πρότυπο χωρικής οργάνωσης, με εξαίρεση την περιορισμένη, σημειακή, διάχυση της παραθεριστικής κατοικίας και την παρόδια δόμηση κυρίως κατά μήκος του εθνικού οδικού δικτύου, αποτελεί ‘παραδειγματικό’ πρότυπο εφαρμογής αυτής της πολιτικής. Η διατήρηση αυτού του προτύπου / μορφής χωρικής οργάνωσης που έχει επιτρέψει μέχρι σήμερα την προστασία του αγροτικού και φυσικού τοπίου και τη συνεκτική δομή των οικισμών της περιοχής δεν επιβάλλεται μόνο στη βάση εφαρμογής νέων ‘κανονιστικών’ αρχών πολιτικής αλλά κυρίως γιατί αυτή η μορφή / εικόνα της περιοχής συνιστά και ένα από τα βασικά της χαρακτηριστικά που ενισχύουν την τουριστική της ανάπτυξη και προοπτική.

Στη βάση αυτών των αρχών, προωθούνται οι παρακάτω γενικοί **στόχοι** για τη χωρική ανάπτυξη της περιοχής της πιλοτικής έρευνας:

- Προστασία και διατήρηση των δασών και δασικών εκτάσεων, του αγροτικού τοπίου, των περιοχών Natura και των φυσικών πόρων, ιδιαίτερα της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας
- Προώθηση της ανάπτυξης σε οργανωμένα οικιστικά σύνολα και έλεγχος της διάσπαρτης εκτός σχεδίου δόμησης

- Διατήρηση, προστασία και ανάδειξη του χαρακτήρα, της κλίμακας και της συνεκτικότητας των οικισμών
- Προστασία και ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων και μνημείων
- Διατήρηση των ρυθμίσεων της ΖΟΕ Ν. Ηλείας, σύμφωνα με τις επιταγές της πολεοδομικής νομοθεσίας, Ν. 2508/97, άρθ. 4, παρ.4 (βλ. Ενότητα ΣΤ':1^ο θέμα)

Στο γενικό αυτό πλαίσιο, προτείνονται οι παρακάτω κατευθύνσεις για τη διαμόρφωση των χωρικών ρυθμίσεων των ΣΧΟΟΑΠ:

Πρότυπο χωρικής οργάνωσης

- Περιορισμός / κατεύθυνση της προγραμματιζόμενης οικιστικής ανάπτυξης σε υφιστάμενους οικισμούς / οικιστικά σύνολα μέσω λελογισμένης επέκτασης των οικισμών. Η κατεύθυνση αυτή προωθεί την κατ' αρχήν εκμετάλλευση / χρήση των αδόμητων γηπέδων που βρίσκονται εντός σχεδίου πόλεως και εντός των ορίων των οικισμών, την επανάχρηση αξιόλογων και μη κτιρίων και συνόλων και την σταδιακή επέκταση αυτών των ορίων μόνο στην περίπτωση που διαπιστώνεται σχετικός κορεσμός (δηλ. το ποσοστό των αδόμητων γηπέδων < 30%) και εφόσον δεν αλλοιώνονται τα χαρακτηριστικά και η φυσιογνωμία των οικισμών. Στους οικισμούς που παρουσιάζουν προβλήματα κατολισθήσεων, οι ζώνες οικιστικής ανάπτυξης θα οριστούν με βάση τα αποτελέσματα λεπτομερών γεωλογικών μελετών
- Προώθηση της ζήτησης για β' κατοικία και ήπιας μορφής τουριστικών δραστηριοτήτων στους υφιστάμενους οικιστικούς υποδοχείς και παράλληλη αξιοποίηση του οικιστικού αποθέματος ιδιαίτερα στους ορεινούς οικισμούς – η κατεύθυνση αυτή προωθείται στο πλαίσιο στήριξης των ορεινών οικισμών και στη διατήρηση του ισχύοντος 'συνεχούς' μεταξύ των ορεινών, πεδινών και παραλιακών περιοχών που προσδιορίζει τις ισχύουσες οικονομικές και λειτουργικές σχέσεις αλλά και καθημερινές μετακινήσεις
- Για την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων προτείνεται ο περιορισμός της χωροθέτησης και δόμησης νέων υποδομών φιλοξενίας, εστίασης και λοιπών σχετικών με τον τουρισμό υποδομών, σε υφιστάμενες θεσμοθετημένες τουριστικές ζώνες που βρίσκονται στον παραλιακό χώρο και προβλέπονται από την ισχύουσα ΖΟΕ. Περαιτέρω στην κατεύθυνση της ενίσχυσης των ενδογενών δυνατοτήτων της περιοχής με αλληλοστήριξη των τομέων παραγωγής και της 'συμπαγούς πόλης' με ενδυνάμωση και της τοπικής κοινωνικής ζωής, θεωρείται σκόπιμο να ευνοηθεί η χωροθέτηση των όχι μεγάλης κλίμακας τουριστικών εγκαταστάσεων σε συνάρτηση με τους υφιστάμενους οικισμούς. Στην κατεύθυνση αυτή μπορεί να οριστεί Ζώνη Ελέγχου και Περιορισμού της Δόμησης πέρα από τα όρια των οικισμών που θα ευνοεί την διοχέτευση εκεί των σχετικών επενδυτικών πρωτοβουλιών. Από τη ρύθμιση αυτή εξαιρούνται οι περιοχές που αντιμετωπίζουν προβλήματα κατολισθήσεων. Επίσης, θεωρείται απαραίτητη η προσαρμογή της τυπολογίας των καταλυμάτων (μορφολογικοί περιορισμοί, δυναμικότητα, τάξεις) και άλλων σχετικών με τον τουρισμό υποδομών σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής και των ειδικών μορφών που υποστηρίζουν

Χρήσεις Γης

- Προσδιορισμός Περιοχών Ειδικής Προστασίας (ΠΕΠ) στις οποίες απαγορεύεται η κατάμηση και στις οποίες εντάσσονται: τα δάση και δασικές εκτάσεις, οι περιοχές Natura, τα παράκτια οικοσυστήματα και οι αρχαιολογικοί χώροι. Επίσης, είναι αναγκαίος ο καθορισμός ζωνών απόλυτης προστασίας και απαγόρευσης δόμησης στις περιμέτρους των μνημείων, ιδιαίτερα όσων βρίσκονται εντός δασικών εκτάσεων και

κατά περίπτωση στις περιμέτρους ιδιαίτερα αξιόλογων συνόλων και παραδοσιακών οικισμών. Για την προστασία των περιοχών Natura, επισημαίνεται ότι εκκρεμεί η έκδοση των σχετικών διαταγμάτων προστασίας της σύμφωνα με την κοινοτική οδηγία (βλ. Ενότητα ΣΤ': 2^ο θέμα)

- Προσδιορισμός Ζωνών Παραγωγικών Δραστηριοτήτων για την οργανωμένη ανάπτυξη γεωργικών, κτηνοτροφικών και μεταποιητικών δραστηριοτήτων – Βασική επιδίωξη για τον καθορισμό αυτών των ζωνών είναι η μείωση των συγκρούσεων μεταξύ ασύμβατων χρήσεων γης, η προστασία της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας και η ενίσχυση της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής μέσω της οριοθέτησης παραγωγικών πάρκων (βλ. Ενότητα ΣΤ': 4^ο θέμα)
 1. Οριοθέτηση γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 2637/98 και κατάργηση των προβλεπόμενων - από το αρ. 56, παρ. 6στ' – εξαιρέσεων (βλ. Ενότητα ΣΤ': 3^ο θέμα) και χωροθέτηση γεωργικών χρήσεων
 2. Οριοθέτηση βοσκοτόπων και κτηνοτροφικών πάρκων
 3. Για την καλύτερη οργάνωση και λειτουργία των υφιστάμενων κτηνοτροφικών μονάδων που λειτουργούσαν σε δασικές περιοχές χωρίς άδειες εγκατάστασης και λειτουργίας προτείνεται ο καθορισμός περιοχών / ζωνών για τη χωροθέτηση σταβλικών εγκαταστάσεων που θα λειτουργούν βάσει συγκεκριμένων προδιαγραφών.
- Χωροθέτηση Χώρων Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων
- Ένταξη των υπόλοιπων εκτάσεων, που δεν περιλαμβάνονται στις παραπάνω ζώνες, σε Ζώνες Ελέγχου και Περιορισμού της Δόμησης με στόχο την εξέταση των δυνατοτήτων περιορισμού των όρων για την εκτός σχεδίου δόμηση και τον έλεγχο της διάσπαρτης ανάπτυξης. Θεωρείται απαραίτητος ο προσδιορισμός αυτών των ζωνών σε περιοχές γύρω από τις όχθες των ποταμών, των ρεμάτων και των σημείων άντλησης του πόσιμου νερού καθώς και κατά μήκος των εθνικών και επαρχιακών οδών με στόχο την προστασία των φυσικών πόρων, τον έλεγχο της παρόδιας δόμησης και του περιορισμού των παρεκκλίσεων. Ιδιαίτερη προτεραιότητα πρέπει να δοθεί στον προσδιορισμό τέτοιων ζωνών κατά μήκος του νέου κλειστού αυτοκινητόδρομου με έμφαση στη ρύθμιση της παρόδιας δόμησης γύρω από τους προγραμματιζόμενους ανισόπεδους κόμβους

Μεταφορές

- Αναθεώρηση των γεωμετρικών χαρακτηριστικών και της χάραξης του οδικού άξονα ΒΔ Πελοποννήσου με στόχο τον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων από την κατασκευή του νέου αυτοκινητόδρομου στο φυσικό περιβάλλον, και ιδιαίτερα στην περιοχή της λίμνης Καϊάφα, στη συνοχή του οικιστικού ιστού και στη λειτουργία των οικισμών. Ιδιαίτερα, πρέπει να διασφαλιστεί η επικοινωνία / σύνδεση του τεμνόμενου από τον προγραμματιζόμενο αυτοκινητόδρομο αγροτικού και επαρχιακού οδικού δικτύου
- Προώθηση και αναβάθμιση του σιδηροδρομικού δικτύου
- Βελτίωση των εγκάρσιων οδικών αξόνων που συνδέουν τους ορεινούς οικισμούς με την παραλία

Πολεοδομική οργάνωση

Στο πλαίσιο αυτής της ενότητας δεν ήταν δυνατή η διατύπωση προτάσεων σε σχέση με την πολεοδομική οργάνωση των οικισμών – αν και η διαμόρφωση όρων για την οικιστική ανασυγκρότηση των καμένων οικισμών αποτελεί βασικό ζητούμενο. Η συμβολή των μαθημάτων που οργανώνονται στη Σχολή Αρχιτεκτόνων (βλ. Ενότητα Θ') και θα ολοκληρωθούν σε μεταγενέστερο χρόνο προβλέπεται να είναι σημαντική για τη διαμόρφωση αυτών των προτάσεων. Εδώ απλώς θέλουμε να επισημάνουμε τα παρακάτω: α) την αναγκαιότητα διαμόρφωσης ορίων μεταξύ του δάσους και των οικισμών για την προστασία των τελευταίων από τις πυρκαγιές, β) τον προσδιορισμό θέσεων για δεξαμενές συλλογής και αποθήκευσης νερού, και γ) την ανα-διαμόρφωση του δημόσιου χώρου ως χώρου συλλογικής κοινωνικής ζωής που ανταποκρίνεται σε σύγχρονες ανάγκες μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η ανάγκη συνάθροισης των πολιτών σε καταστάσεις έκτακτων αναγκών.

Ενότητα 6

Ν. Μπελαβίλας

Η πυρκαγιά και τα μνημεία της Νότιας Ηλείας

- 6.1. Τα κορυφαία μνημεία
- 6.2. Η κατάσταση πριν τον Αύγουστο του 2007
- 6.3. Μετά την πυρκαγιά
- 6.4. Μέτρα προστασίας

Η πυρκαγιά κατέκαυσε στη νότια Ηλεία εκτάσεις μέσα στις οποίες υπάρχουν διάσπαρτα μικρής κλίμακας μνημεία στα οποία περιλαμβάνονται:

- **μικροί οικισμοί, ναοί και οχυρά της κλασσικής αρχαιότητας**
- **ναοί και μονές της βυζαντινής και φράγκικης περιόδου,**
- **μικρά οχυρά της φράγκικης περιόδου**
- **οικιστικά σύνολα του 18^{ου}, 19^{ου} και αρχών του 20^{ου} αιώνα**
- **τεχνικά μνημεία (νερόμυλοι, γεφύρια) του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα**

Εξαίρεση αποτελεί το κορυφαίο μνημείο του ναού του **Επικούρειου Απόλλωνα**, του 5^{ου} αιώνα π.Χ. στις Βάσσειες το οποίο βρέθηκε εκτός της πυρόπληκτης περιοχής. Στα όρια της πυρόπληκτης περιοχής βρέθηκε επίσης η **Ανδρίτσεινα**, ο πλέον αξιόλογος και συνεκτικός παραδοσιακός οικισμός της νότιας Ηλείας.

Η πυρκαγιά δεν προκάλεσε σχεδόν καμία καταστροφή στα ίδια τα μνημεία, **ωστόσο αυτά υπέστησαν μεγάλη καταστροφή λόγω της απογύμνωσής τους από το πλούσιο φυσικό περιβάλλον που τα περιέβαλε. Το ίδιο ισχύει για τους μικρούς ή μεσαίους ιστορικούς οικισμούς του ορεινού κυρίως χώρου, οι οποίοι διατηρούν στις περισσότερες περιπτώσεις την αρχιτεκτονική και πολεοδομική φυσιογνωμία του 19^{ου} αιώνα.** Οι καταστροφές σε ιστορικά κτίρια των οικισμών αυτών ήσαν περιορισμένες. Η καταστροφή όμως της δασικής χλωρίδας η οποία δημιουργούσε τοπία υψηλής ποιότητας στην περιφέρεια τους, άγγιξε και σε αρκετές περιπτώσεις εισχώρησε σε πράσινες ζώνες εντός των οικισμών και αλλοίωσε το φυσικό τοπίο μέσα στο οποίο αυτοί ήσαν ενταγμένοι.

Τα πευκοδάση και οι ελαιώνες των περιοχών που βρίσκονται σε χαμηλό υψόμετρο, σε παραποτάμιες και παράκτιες ζώνες όπως και οι θαμνώνες με τις δασικές συστάδες των ορεινών περιοχών δημιουργούν ένα ισχυρών συμβολισμών και ποιότητας φυσικό τοπίο, αναπόσπαστο τμήμα του οποίου αποτελούν μνημεία όπως η Μονή Ίσοβας, η ακρόπολη του Σαμικού, η του οχυρού Κρεπακόρε της Μίνθης, οι νεότεροι μικροί χριστιανικοί ναοί της ευρύτερης περιοχής της Ζαχάρως. Αν και τα μνημεία σχεδόν στο σύνολο τους στέκουν ακέραια, το περιβάλλον τους κάηκε ολοσχερώς ή σε τμήματα και αυτό αφορά τη μεγάλη πλειοψηφία των εντοπισμένων αρχαιολογικών και ιστορικών θέσεων της νότιας Ηλείας. Οι οικισμοί, κυρίως της νότιας πλευράς, από το Λέπρεο μέχρι την Ανδρίτσεινα και στις υπώρειες του όρους Μίνθη οι οποίοι παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον πολιορκήθηκαν επίσης με ελάχιστες εξαιρέσεις από την πυρκαγιά.

6.1 Τα κορυφαία μνημεία

Ιδιαίτερη σύντομη μνεία γίνεται πιο κάτω στους τρεις κορυφαίους αρχαιολογικούς τόπους της Ηλείας, παρότι οι δύο πρώτοι (Χλεμούτσι και Αρχαία Ολυμπία) δεν περιλαμβάνονται στην περιοχή της παρούσας μελέτης.

Το κάστρο Χλεμούτσι της Κυλλήνης (13^{ος} αιώνας) στο βόρειο άκρο του νομού Ηλείας βρέθηκε σε μεγάλη απόσταση και εκτός της πυρόπληκτης ζώνης.

Ο χώρος της Αρχαίας Ολυμπίας βρέθηκε εντός της πυρόπληκτης ζώνης και υπέστη βαρύτερες καταστροφές. Ο οικισμός της Ολυμπίας κυκλώθηκε κατά τα δύο τρίτα της περιμέτρου του, από την πυρκαγιά η οποία εισήλθε στην αστική περιοχή. Ο αρχαιολογικός χώρος βρέθηκε μέσα στην πυρκαγιά. Το Κρόνιον, η βόρεια πλευρά του Σταδίου, ο περίβολος του

Αρχαιολογικού Μουσείου, η κοίτη του Κλαδέου μεταξύ των αρχαιοτήτων και του οικισμού, ο περιβάλλων χώρος της Ολυμπιακής Ακαδημίας, κήκαν ολοσχερώς. Το νέο Μουσείο δεν καταστράφηκε λόγω του ότι οι στεγασίες του είναι κατασκευασμένες από σπλισμένο σκυρόδεμα. Το παλαιότερο κτίριο του Μουσείου των Ολυμπιακών Αγώνων το οποίο έχει ξύλινη στέγη και βρίσκεται μέσα στη δασώδη περιοχή δεν καταστράφηκε συμπτωματικά καθώς η φωτιά σταμάτησε σε πολύ μικρή απόσταση. Η πυρκαγιά εισήλθε στους περιφραγμένους χώρους καίγοντας δεδροστοιχίες και κηποτεχνικές διαμορφώσεις.

Ο ορίζοντας της Αρχαίας Ολυμπίας, προς τα ανατολικά όπως και τμήμα του προς τα βόρεια και τα δυτικά σήμερα καλύπτεται από καμένα δάση. Παρότι η περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας, πέραν της κοιλάδας του Κλαδέου είναι γεμάτη από ανοιχτές προσπελάσιμες καλλιέργειες και διασχίζεται από πυκνό δίκτυο δρόμων, δεν κατέστη δυνατόν να αναχαιτιστεί η πυρκαγιά.

Ο Ναός του Επικουρείου Απόλλωνα στις Βάσες (5^{ος} π.Χ. αιώνας) βρέθηκε σε μικρή απόσταση από την πυρόπληκτη ζώνη και δεν επλήγη από την πυρκαγιά συμπτωματικά. Τα μέτωπα της φωτιάς έφτασαν στο φαράγγι της Νέδας, χαμηλότερα από τον αρχαιολογικό χώρο στα δυτικά όπως και στην απέναντι προς τα βόρεια κορυφή της Μίνθης. Σταμάτησαν σε απόσταση λίγων χιλιομέτρων ή άλλαξαν κατεύθυνση. Σε περίπτωση που η πυρκαγιά έφθανε στον ναό, η πιθανότατη ανάφλεξη του στεγαστρου του θα προκαλούσε μεγάλες καταστροφές στο μνημείο. Φαίνεται δε ότι δεν υπήρξε ουδεμία πρόβλεψη προστασίας της αρχαιολογικής ζώνης.

6.2 Η κατάσταση πριν τον Αύγουστο του 2007

Οι περισσότεροι αρχαιολογικοί χώροι της νότιας Ηλείας, οι οποίοι υπάγονται στις διευθύνσεις των Κλασσικών και των Βυζαντινών Αρχαιοτήτων είναι ιδιαίτερα φροντισμένοι με ή χωρίς ανασκαφές σε εξέλιξη. Οι θέσεις έχουν σημειωθεί με πινακίδες κατά τα τελευταία χρόνια, έχουν διαμορφωθεί ήπιες προσβάσεις για τους επισκέπτες. Την περίοδο 2000-2006 υπήρξε συστηματική ανάδειξη των μνημείων και του πολιτιστικού περιβάλλοντος της ορεινής κυρίως Ηλείας από την τοπική αυτοδιοίκηση μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων (Leader, Interreg κ.α.). Στους παραδοσιακούς οικισμούς της ορεινής Ηλείας, υπήρξε μέριμνα αναστηλώσεων-αποκαταστάσεων ιστορικών κτιρίων, καλντεριμιών, ναών κ.α. Στην Ανδρίτσαινα αυτό έγινε με πιο ολοκληρωμένο τρόπο. Προ της πυρκαγιάς, θα ήταν ασφαλής η πρόβλεψη ότι στην ορεινή Ηλεία αναπτύσσεται σταθερά ένα τουριστικό ρεύμα το οποίο συμβάλλει στην ανάπτυξη της περιοχής με παράλληλη προστασία και ανάδειξη του πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος.

Στην παράκτια ζώνη και ιδιαίτερα περί την πόλη της Ζαχάρως η κατάσταση διαφέρει δραματικά. Η ανεξέλεγκτη δόμηση, οι καταπατήσεις των παράκτιων δασικών εκτάσεων, οι αυθαίρετες και όχι απαραίτητες οδικές διανοίξεις σε δάση και λόφους, η αισθητική υποβάθμιση από παντός τύπου εγκαταστάσεις και κατασκευές κατά μήκος των κύριων οδικών αξόνων και στην περιφέρεια των οικισμών δημιούργησε ένα ιδιαίτερα αρνητικό πλαίσιο για το φυσικό τοπίο και το πολιτιστικό περιβάλλον προ της πυρκαγιάς. Εξαιρεση αποτελούν οι μικρές έκτασης, ελεγχόμενοι από την αρχαιολογική υπηρεσία χώροι του Σαμικού και του Κακόβατου. Η συνεχής οικιστική ανάπτυξη η οποία απλώνεται γραμμικά κατά μήκος της ακτής με πόλους εκκίνησης την Πάτρα στα βόρεια και την Καλαμάτα στα νότια, εκτιμάται ότι σύντομα θα μετατρέψει το θαλάσσιο μέτωπο της Ηλείας σε αστική-τουριστική ζώνη κατά τα πρότυπα του Κορινθιακού ή της Βόρειας Κρήτης μεταξύ Ηρακλείου-Χανίων. Ήδη αυτό έχει συμβεί περί τον Πύργο και την Κυλλήνη. Η εξέλιξη αυτή έχει ήδη αρνητικές επιπτώσεις στο πολιτιστικό περιβάλλον της Ηλείας.

6.3 Μετά την πυρκαγιά

Στην πυρόπληκτη ορεινή νότια Ηλεία και συγκεκριμένα στους δήμους Ανδρίτσαινας, Αλιφείρας (με εξαίρεση την κοιλάδα του Αλφειού) και Φιγαλείας, όπως και στα ανατολικά τμήματα των δήμων Ζαχάρως και Σκιλλούντος, η ορεινή χλωρίδα ανακάμπτει. Οι θαμνώνες θα αναγεννηθούν σύντομα, ενώ οι δασικές συστάδες που διασώθηκαν θα βοηθήσουν στη συνολική αναγέννηση του τοπίου. Από την επιτόπου έρευνα προκύπτει ότι οι αρχαιολογικές ζώνες δεν φαίνεται να κινδυνεύουν άμεσα από φαινόμενα διάβρωσης. Ο κίνδυνος από ανθρώπινες δραστηριότητες (βόσκηση, καταστροφές από οχήματα επισκεπτών, ρύπανση από επισκέπτες) είναι ο πιο σημαντικός. Όμως η γεωγραφική απομόνωση των περισσότερων σημείων μειώνει αυτόν τον κίνδυνο.

Στα πεδινά και στα παράκτια η κατάσταση διαφέρει σημαντικά. Εδώ διακρίνονται δύο κατηγορίες:

- Μνημεία τα οποία βρίσκονται στην ενδοχώρα σε απόσταση από τον τουριστικό άξονα της ακτής (ανατολικά της πόλης της Ζαχάρως και μέχρι τις παρυφές του όρους Μίνθη, και ανατολικά της πόλης των Κρεστένων και κατά μήκος της κοιλάδας του Αλφειού). Αυτά αντιμετωπίζουν τους ίδιους κινδύνους με τα ορεινά, με τον πρόσθετο κίνδυνο των καταστροφών από τις ανθρώπινες δραστηριότητες και την καλλιέργεια της γης. Ιδιαίτερα στις ζώνες των ελαιώνων ή των συστηματικών άλλων καλλιεργειών η επιχείρηση αναδημιουργίας τους πιθανόν να γίνει άναρχα και να θέσει σε κίνδυνο τα μνημεία. Αυτό αφορά κυρίως μνημεία σχετικά αφανή με λίγα κτιστά κατάλοιπα τα οποία εύκολα μπορούν να υποβαθμισθούν και όχι τόσο ναούς ή κτίσματα μεγάλου όγκου.
- Μνημεία τα οποία βρίσκονται επί του τουριστικού άξονα της ακτής (στους δήμους Σκιλλούντος και Ζαχάρως, από την πόλη των Κρεστένων και τον αρχαιολογικό χώρο του Κάτω Σαμικού, στην ευρύτερη περιοχή της λιμνοθάλασσας Καϊάφα, μέχρι τους οικισμούς Γιαννισοχώρι και Πρασιδάκι, στα όρια του νομού Μεσσηνίας). Για αυτή την κατηγορία, οι κίνδυνοι είναι ιδιαίτερα αυξημένοι. Το πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον της περιοχής ήταν ήδη υποβαθμισμένο προ των πυρκαγιών. Η ανεξέλεγκτη δόμηση κυρίως στην ακτή και την περιφέρεια των οικισμών, η ρύπανση από αστικά απορρίμματα όπως και η αυθαίρετη διάνοιξη αγροτικών οδών εντός των δασών ή στις πλαγιές των λόφων έχουν προκαλέσει αλλοιώσεις δύσκολα αναστρέψιμες. Εκτιμάται ότι η οικιστική πίεση θα συνεχίσει να είναι ισχυρή και θα περισφίγγει τα μνημεία, τα δάση και τις ελεύθερες ακτές.

Είναι σαφές ότι ο μεγαλύτερος κίνδυνος για τα μνημεία όπως και για το φυσικό περιβάλλον είναι ο ανθρωπογενής. Στον ορεινό χώρο η κατάσταση είναι σχετικά ελεγχόμενη. Στην παράκτια ζώνη είναι ανεξέλεγκτη και τα πιθανά μέτρα προστασίας μπορούν να προκύψουν μόνο σε συνάρτηση με τον χωροταξικό σχεδιασμό και προγραμματισμό μεγάλης κλίμακας για τη δυτική ακτή της Πελοποννήσου.

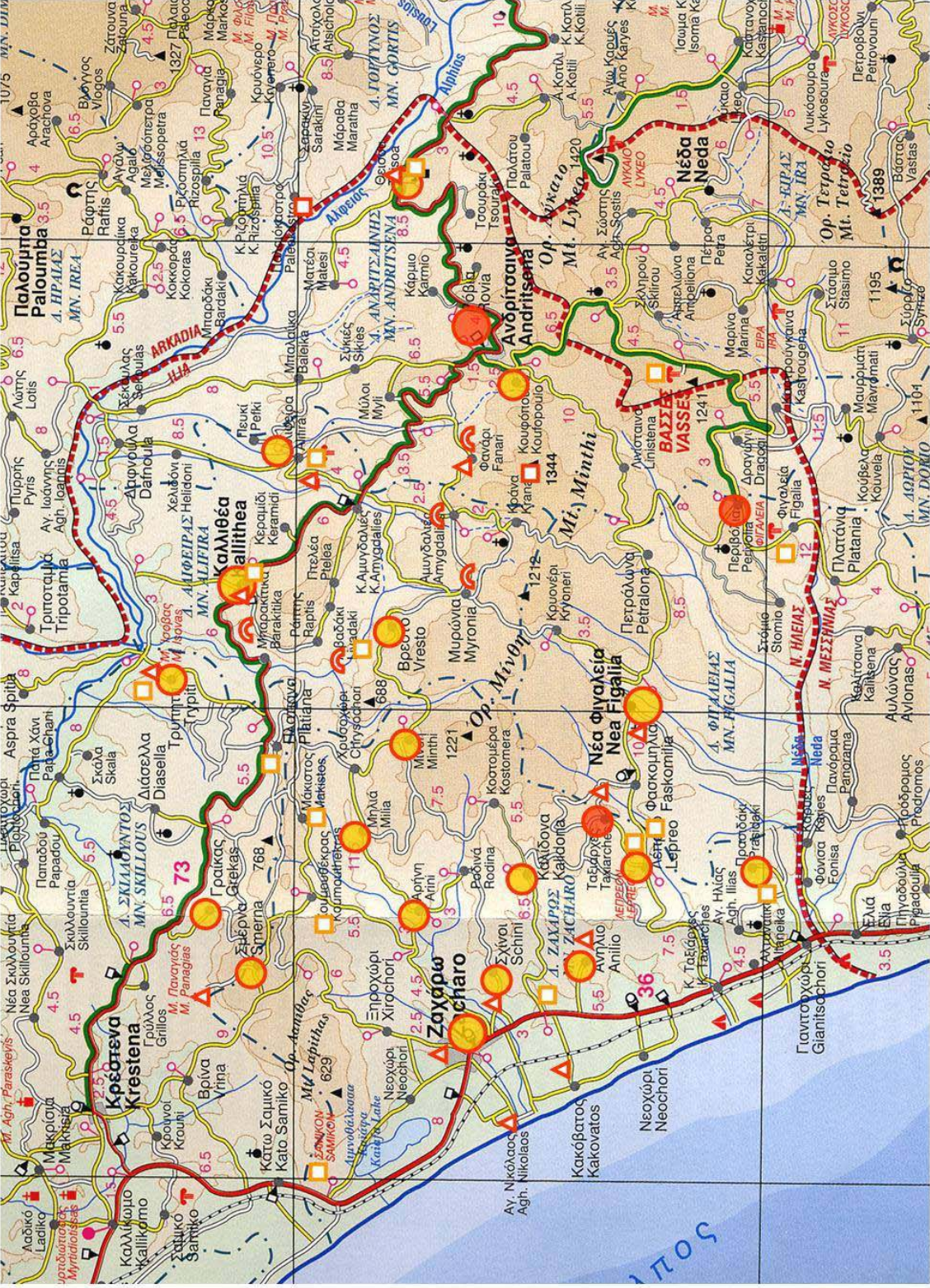
6.4. Μέτρα προστασίας

Τόσο στην ορεινή όσο και στην πεδινή νότια Ηλεία το πλέον σοβαρό μέτρο είναι ο μερικός έως πλήρης περιορισμός της πρόσβασης στα καμένα δάση, ο έλεγχος της εκτός σχεδίου δόμησης και η απαγόρευση διανοίξεων νέων οδών σε δασικές εκτάσεις και ακτές.

Ειδικότερα προτείνονται:

1. **Αυστηρός έλεγχος της πρόσβασης για περίοδο 5-10 ετών, στους δρόμους οι οποίοι οδηγούν σε αρχαιολογικές ανασκαφές ή μνημεία.** Το μέτρο αναφέρεται για τα μνημεία τα οποία βρίσκονται εντός των καμένων δασικών εκτάσεων (με εξαίρεση τους ενεργούς χριστιανικούς ναούς και μονές) σε όλη την έκταση των 4 δήμων της Νότιας Ηλείας ώστε να αποτραπούν οι επισκέψεις, οι προσβάσεις οχημάτων, κυνηγών κ.α. Συνέχιση της φροντίδας από την Αρχαιολογική Υπηρεσία ώστε να προστατευτούν για το διάστημα της αναγέννησης του τοπίου.
2. **Ενίσχυση των μέτρων-κινήτρων για διατήρηση και ανάδειξη του ιστορικού χαρακτήρα οικισμών.** Ειδικά προτείνεται η ενίσχυση με συγκεκριμένο σχεδιασμό-προγραμματισμό μέτρων της ζώνης της κοιλάδας της Νέδας με σημαντικούς προορισμούς τις Βάσσες και τον παραδοσιακό οικισμό της Ανδρίτσεινας. Ο άξονας αυτός μπορεί να συγκροτήσει πεδίο ανάπτυξης του ήπιου ορεινού τουρισμού, ο οποίος μπορεί να βοηθήσει στη συνολικότερη ανάκαμψη του πυρόπληκτου ορεινού χώρου, χωρίς αυτό να θέτει σε κίνδυνο τα μνημεία και το τοπίο. Ο άξονας επεκτείνεται στην ορεινή Αρκαδία (κοιλάδα του Λούσιου, Καρύταινα, Στεμνίτσα, Δημητσάνα). Αυτή η σύνδεση ενισχύει τη συνοχή και την ελκυστικότητα του ως «δρόμου» οικοτουρισμού και ιστορικού τουρισμού στην ορεινή Πελοπόννησο.
3. **Καθορισμός ζωνών αυστηρού ελέγχου δόμησης στις περιμέτρους των μνημείων, αξιόλογων αρχιτεκτονικών συνόλων και οικισμών με παράλληλη ενίσχυση από την πολιτεία της τάσης αποκατάστασης παραδοσιακών κτιρίων.** Στόχος είναι, πέρα από την ανάδειξη των ίδιων των μνημείων και οικισμού η ανάπτυξη συνεκτικών οικισμών με υψηλή ποιότητα χώρου και ο έλεγχος της εκτός σχεδίου δόμησης που, σε πολλές περιπτώσεις προσβάλλει τον περιβάλλοντα χώρο τους. Στην κατεύθυνση της ανάπτυξης συνεκτικών οικισμών και της προστασίας τοπίου και περιβάλλοντος βλέπε τις ειδικότερες κατευθύνσεις για την εκπόνηση ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ στην ενότητα 5.
4. **Απαγόρευση διάνοιξης νέων οδών στις ακτές, στις δασικές και ορεινές εκτάσεις.** Η διάνοιξη δρόμων αποδείχθηκε μετά την εμπειρία του Αυγούστου 2007 ότι δεν συνέβαλλε στην αποτροπή της καταστροφής, αντίθετα συνέβαλε στην αύξηση των κινδύνων καθώς οι ανθρώπινες δραστηριότητες μεταφέρονταν μέσα στα δάση. Η διάνοιξη οδών βοηθάει στην επέκταση της εκτός σχεδίου δόμησης, στις καταπατήσεις δασικών εκτάσεων, καταστρέφει δε ανεπανόρθωτα το φυσικό τοπίο.

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
 ΤΟΜΕΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΜΑΤΩΝ & ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΕΥΣΗΣ

**ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
 ΣΤΗ ΖΩΝΗ ΤΗΣ ΠΥΡΚΑΙΑΣ
 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2007
 ΝΟΤΙΑ ΗΛΕΙΑ**

- ΥΠΟΜΗΝΗΜΑ
- ΟΙΚΙΣΜΟΙ**
- ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ
- ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΜΕ ΑΞΙΟΛΟΓΑ ΚΤΙΡΙΑ Ή ΣΥΝΟΛΑ
- ΜΝΗΜΕΙΑ**
- ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ
- ΜΑΟΙ, ΑΚΡΟΠΟΛΕΙΣ, ΟΙΚΙΣΜΟΙ
- ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ
- ΟΚΥΡΑ, ΚΑΣΤΡΑ
- ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ & ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ
- ΜΑΟΙ, ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ, ΤΖΑΜΙΑ
- ΠΡΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ
- ΓΕΩΦΥΛΙΑ, ΝΕΦΟΜΥΛΟΙ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΜΑΡΤΕΙ ΡΟΔΟ

Βιβλιογραφία / Πηγές

Πίνακες αξιόλογων οικισμών της χώρας, Υπουργείο Εσωτερικών Διεύθυνση Προγραμματισμού και Έργων, Αθήνα 1977.

Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης (ΦΕΚ) 594Δ/13.11.1978, «Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών οικισμών», 290Β/30.5.1983, 249Β/28.2.2002, 414Β/ 24.6.1982, 514Β/26.5.1998, 995Β/22.9.1998, 652Β/27.5.2002, 293Β/1.4.1999, 290Β/30.5.1983, 963Β/23.12.1994, 629Β/22.8.1994, 248Β/11.4.1996, 949Β/1995, 745Β/20.9.1997, 1289Β/23.8.2004, 709Β/10.9.1993, 629Β/12.5.2005, 85Β/12.2.1996, 30Β/17.1.1984, 94Β/16.2.1996, 717Β/23.10.1986, 507Β/9.7.1993, 837Β/12.12.1986.

Αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (ΥΠΕΧΩΔΕ).

Αρχαιολογικό Δελτίο, Αρχαιολογική Εταιρεία, Αθήνα 1961 & 1969.

Frederick A. Cooper, *Houses of the Morea*, εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα 2002.

Ε-Καρποδίνη-Δημητριάδη, Ν. Λιανός, *Κάστρα της Πελοποννήσου*, εκδόσεις Αδάμ, Αθήνα 1990.

Πέδρο Ολάγια, *Μυθολογικός Άτλας της Ελλάδος*, εκδόσεις Road, Αθήνα 2001.

Αλέξ. Παραδείσης, *Φρούρια και Κάστρα της Ελλάδος*, Αθήνα 1983.

Φύση και Πολιτισμός. Έκθεση κλασσικών αρχαιοτήτων, βυζαντινών και νεότερων μνημείων και φυσικού περιβάλλοντος της ορεινής Ηλείας, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηλείας, (σχεδιασμός-οργάνωση Σοφοκλής Αλευρίδης) χ.χ.

Υβέτ-Βάγιε Κωνσταντοπούλου, Βάσια Σεφερλή, *Αρχιτεκτονικός οδηγός για την αναζωογόνηση των αγροτικών περιοχών της ορεινής Ολυμπίας*, Αναπτυξιακή Ολυμπίας Α.Ε., χ.χ.

Ν. Θεοφιλόπουλος, Γ. Γκιντζίρης, Υβ. Κωνσταντοπούλου, Β. Σεφερλή *Οδηγός διατηρητέων και σημαντικών κτιρίων της Ορεινής Ολυμπίας: Ανδρίτσaina, Φιγαλεία, Αλιφείρα*, Αναπτυξιακή Ολυμπίας Α.Ε., χ.χ.

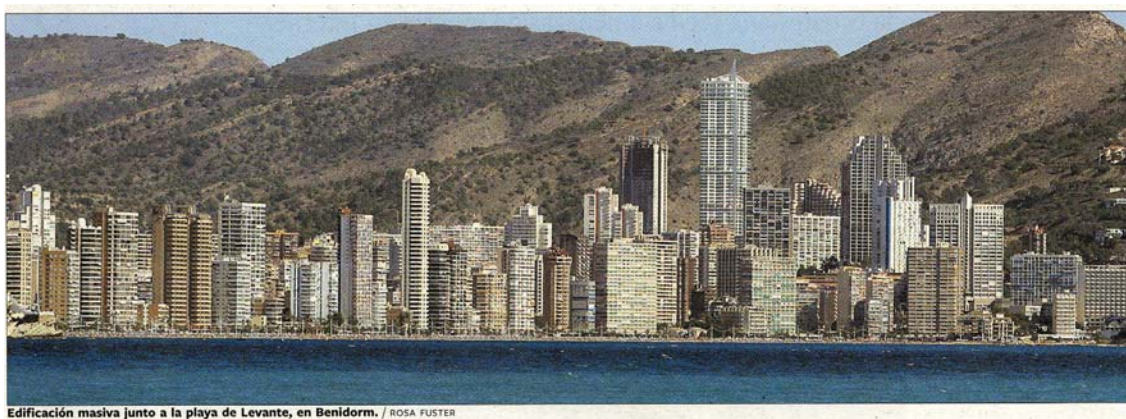
Ενότητα 7

Ντ. Βαΐου

Εικόνες ενός προδιαγεγραμμένου μέλλοντος; Όψεις της ισπανικής εμπειρίας

Η Costa Brava και η Costa del Sol, δηλαδή οι Μεσογειακές ακτές της Ισπανίας και μέχρι την Huelva στον Ατλαντικό, αποτελούν σήμερα ένα σχεδόν συνεχές αστικοποιημένο, με μικρές διάσπαρτες 'φυσικές' περιοχές στα δέλτα των ποταμών και σε απόκρημνες παραλίες. Οι απαρχές αυτής της 'άγριας αστικοποίησης' ανάγονται στη δεκαετία 1950 και τις αναπτυξιακές επιλογές που προώθησε το δικτατορικό καθεστώς του Φράνκο, μετά και την αμυντική συμφωνία με τις ΗΠΑ¹. Η αμερικανική οικονομική βοήθεια, μαζί με την άρση της απομόνωσης από τη διεθνή κοινότητα, ήταν καθοριστική για τον οικονομικό εκσυγχρονισμό και την ανάκαμψη, ενώ δόθηκαν σημαντικές διευκολύνσεις για το εξωτερικό εμπόριο και τις ξένες επενδύσεις οι οποίες πολύ γρήγορα πολλαπλασιάστηκαν². Παράλληλα άρχισε και η μαζική εισροή τουριστών, ως αποτέλεσμα (και) της βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης και των εισοδημάτων στις χώρες της Δύσης. Έτσι, το τουριστικό συνάλλαγμα, μαζί με τα εμβάσματα των μεταναστών³, αναδείχθηκαν σε κύριους μοχλούς της οικονομικής ανάκαμψης και μεγέθυνσης.

Στο τέλος της δεκαετίας 1960 οι ακτές της Ισπανίας μετρούσαν 20 εκ τουρίστες το χρόνο, που συνέβαλαν με 9% στο ΑΕΠ. Έτσι, η κατασκευή υποδομών για τον τουρισμό αναδείχθηκε σε σημαντική προτεραιότητα, για την οποία δόθηκαν κίνητρα και διευκολύνσεις⁴. Μεγάλος αριθμός ξενοδοχείων και συγκροτημάτων κατοικιών, κυρίως διαμερισμάτων σε ψηλά κτίρια, στις περισσότερες περιπτώσεις σύμφωνα με προβλέψεις σχεδιασμών που προωθούσε το κεντρικό κράτος ή/και οι δήμοι, οδήγησαν σταδιακά στη διαμόρφωση ενός τοπίου, όπου τα ξενοδοχεία και τα συγκροτήματα κατοικιών διαμορφώνουν ένα 'τείχος' που εμποδίζει την πρόσβαση στην αμμουδιά, ενώ σε πολλές περιπτώσεις η ανοικοδόμηση φτάνει μέχρι τη θάλασσα⁵.

Εικ. 1: Alicante

Η αρχική έκρηξη του τουρισμού είχε οργανωθεί γύρω από την ιδέα του χαμηλού κόστους, προσιτού σε ευρέα στρώματα του πληθυσμού. Όμως, εκτός από τα τουριστικά 'πακέτα', άρχισε να διαμορφώνεται και μια ζήτηση παραθεριστικής κατοικίας, τόσο από Ισπανούς όσο και από άλλους Ευρωπαίους, κυρίως Άγγλους, εντείνοντας τη ζήτηση για περισσότερη ανοικοδόμηση, η οποία υλοποιήθηκε κυρίως από μεγάλες επιχειρήσεις, αμερικανικές και ευρωπαϊκές. Παράλληλα το δικτατορικό καθεστώς έδωσε κίνητρα και για τη δραστηριοποίηση και μικρομεσαίων

¹ Carr, J., Fusi, J.P. 1981, *Spain: Dictatorship to Democracy*, London: Allen and Unwin

² Hadjimichalis, C. 1987, *Uneven Development and regionalism. State, Territory and Class in Southern Europe*, London: Croom Helm

³ Οι νέοι σχεδιασμοί έφεραν αρχικά πτώση του πραγματικού εισοδήματος και άνοδο της ανεργίας, που οδήγησε 500.000 Ισπανούς εργάτες στα εργοστάσια των αναπτυσσόμενων χωρών της Δυτικής Ευρώπης. Βλ. Tamames, R. 1978, *Estructura Económica de España*, Madrid: Alianza Universidad Textos

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Economic_history_of_Spain

⁵ Βλ. και εφημερίδα *El País*, αφιέρωμα 'La destrucción del litoral', 31 Οκτ.-11 Νοεμ. 2007

επιχειρήσεων, που συνδέονταν με περισσότερο τοπικά συμφέροντα και εκμετάλλευση (πρώην) αγροτικής γης⁶. Καθώς ο τουρισμός επεκτεινόταν σε όλο και ευρύτερες περιοχές, πολλοί πρώην ψαράδες και αγρότες έγιναν ξενοδόχοι και εστιάτορες, διαγκωνιζόμενοι για τον έλεγχο του μετώπου προς τη θάλασσα (για την 'πρώτη γραμμή')⁷.

Την περίοδο της μετάβασης στη δημοκρατία (τέλος δεκαετίας 1970-δεκαετία 1980), η ισπανική οικονομία ξεπέρασε πολλές δυσκολίες, μέσα από την πολιτική λιτότητας που εφάρμοσαν οι κυβερνήσεις των σοσιαλιστών, και μπήκε σε μια φάση έντονης μεγέθυνσης και αύξησης της απασχόλησης. Σημαντικοί παράγοντες στην κατεύθυνση αυτή ήταν η μείωση των τιμών του πετρελαίου, η θεαματική άνοδος των ξένων επενδύσεων και η αύξηση του τουρισμού⁸. Η τελευταία συνδέεται και με μια σταδιακή στροφή και μεγάλη διαφοροποίηση της ζήτησης προς παραθεριστική κατοικία και αναδιάρθρωση των προτεραιοτήτων προς τουρισμό υψηλών προδιαγραφών, η οποία οδήγησε σε μια πληθώρα τυπολογιών οικοδόμησης σε συγκεκριμένες τοποθεσίες: νέα διαμερίσματα ('από τα σχέδια' ή έτοιμα), μεμονωμένες κατοικίες και συγκροτήματα κατοικιών εν σειρά, βίλλες (έτοιμες ή κατά παραγγελία), ακόμη και πρώην αγροτικές κατοικίες ή ερείπια προς επισκευή διαμορφώνουν τα νέα χαρακτηριστικά της αγοράς ακινήτων, που πλέον παίρνει ευρωπαϊκές έως παγκόσμιες διαστάσεις. Από τα μέσα της δεκαετίας 1990 καταγράφεται μια δεύτερη μεγάλη έκρηξη ανοικοδόμησης των ακτών, όπου είναι σημαντικός ο ρόλος των δήμων, αλλά και τοπικών ομάδων συμφερόντων που αρθρώνονται γύρω από το σύστημα γη-οικοδομή στην παραλιακή ζώνη και, αργότερα, στις πλαγιές των βουνών που βρίσκονται σε επαφή με αυτήν⁹.

Η μελέτη του Υπουργείου Περιβάλλοντος *Στρατηγική για τη βιωσιμότητα των ακτών (Estrategia para la sostenibilidad de la costa)*, που δημοσιοποιήθηκε το Νοέμβριο του 2007, εντοπίζει μια μεγάλη γκάμα παραδειγμάτων 'αυτού που δεν θα έπρεπε να γίνεται αν ο στόχος είναι η βιώσιμη ανάπτυξη': οικοδόμηση στη ζώνη του 'χειμέριου κύματος' που αποτελεί δημόσια περιουσία, ιδιωτικές πολεοδομήσεις στην προστατευόμενη ζώνη 100 μέτρων¹⁰, σπανιότητα χώρων όπου η θάλασσα να συναντά κάτι άλλο εκτός από μπετόν, αλλαγές χρήσης μεγάλων εκτάσεων, ανοικοδόμηση κατοικιών, αλλά και γηπέδων γκολφ, ξενοδοχείων, μαρίνων αναψυχής και αναψυκτηρίων στην ακτή, κτίσματα χωρίς άδειες, ξενοδοχεία πάνω σε κοίτες ποταμών και σε αμμοθίνες, γιγάντιες αστικοποιήσεις δίπλα σε φυσικά πάρκα.

Η *Στρατηγική...*, μετά τη λεπτομερή καταγραφή της κατάστασης των ακτών, καταγραφή που είναι πολύτιμη καθ' εαυτή, προχωρεί σε προτάσεις μέτρων, τόσο γενικών, σε επίπεδο αρχών, όσο και συγκεκριμένων και σημειακών, που θα αποτελέσουν βάση διαβούλευσης, στο πλαίσιο των συχνά εύθραυστων ισορροπιών μεταξύ κεντρικού κράτους και τοπικών κυβερνήσεων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι σημειακές προτάσεις, που περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, απαλλοτριώσεις και αγορές εκτάσεων και εγκαταστάσεων, κατεδαφίσεις, μετεγκατάσταση βιομηχανιών, απομάκρυνση στρατιωτικών εγκαταστάσεων, ανακλήσεις σχεδίων και επανεξέταση αδειών εγκατάστασης όπου δεν έχει αρχίσει η κατασκευή, αγορά αγροτικών κατοικιών και άλλων εγκαταστάσεων προκειμένου να χωροθετηθούν κοινόχρηστες λειτουργίες, διανοίξεις προσβάσεων στην ακτή, αναπλάσεις τμημάτων του παραθαλάσσιου περιπάτου και της ακτής, κήρυξη περιοχών 'εκτός σχεδιασμού'¹¹, προστασία του τοπίου που έχει διασωθεί μέσα σε μεγάλες ιδιοκτησίες (*latifundia*).

⁶ Hadjimichalis, ό.π.

⁷ Μέσω ξένων, κυρίως, επενδύσεων συγκεντρώθηκαν επίσης στην ακτή σημαντικοί πόλοι βιομηχανικής ανάπτυξης, σε άμεση σύνδεση με τα λιμάνια

⁸ OECD Survey of the Spanish Economy 1987-88

⁹ εφημερίδα *El País*, ό.π.

¹⁰ σύμφωνα με το Νόμο για την προστασία των ακτών που ψηφίστηκε το 1988

¹¹ που σημαίνει ότι δεκάδες χιλιάδες κατοικίες και ξενοδοχεία μπορούν να κάνουν μόνο έργα επισκευής και όχι τροποποιήσεις, προσθήκες ή αλλαγές χρήσης

Όπως υπογραμμίζει και η ίδια η μελέτη, στις περισσότερες περιπτώσεις δεν πρόκειται πλέον για προστασία, αλλά για μια προσπάθεια αντιστροφής των καταστροφών, διάσωσης των τελευταίων αποθεμάτων φυσικού χώρου και αποκατάστασης ελάχιστων προϋποθέσεων δημόσιας πρόσβασης εκεί όπου αυτή έχει αποκλεισθεί. Τα διαθέσιμα θεσμικά εργαλεία είναι περιορισμένα και το κόστος ψηλό, τόσο με οικονομικούς όσο και με πολιτικούς όρους. Οι γερανοί που θα επαναφέρουν την ακτή σε δημόσια χρήση, όπως προτείνει το Υπουργείο, πρέπει να δράσουν σε μήκος πολλών εκατοντάδων χιλιομέτρων, κατεδαφίζοντας παράνομες ανοικοδομήσεις, αλλά και πελατειακές σχέσεις, τοπικές συναινέσεις και τοπικά έως παγκόσμια συμφέροντα γύρω από τον τουρισμό και την οικοδόμηση. Η δυσκολία ενός τέτοιου εγχειρήματος είναι προφανής. Αλλά η ουτοπία του σχεδιασμού υποστηρίζεται από μια πληθώρα κινήσεων πολιτών που, τα τελευταία χρόνια, αναπτύσσουν σημαντική δράση σε τοπική, περιφερειακή και εθνική κλίμακα.

Ενότητα 8

Δ. Μέλισσας

Νομοθετικές και νομολογιακές απόψεις για ορισμένες από τις προτεινόμενες ρυθμίσεις

1^ο Θέμα προς διερεύνηση

Ποια είναι η ισχύς των ΖΟΕ μετά τη θεσμοθέτηση των ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ; Ισχύει η πρόνοια του άρθρου 4 του ν. 2508/1997 που προβλέπει την ένταξη των ορίων και ρυθμίσεων των ΖΟΕ στα νέα ΓΠΣ αλλά και τη δυνατότητα τροποποίησης αυτών των ρυθμίσεων μόνο για να ενισχυθεί η προστασία των περιοχών;»

1. Οι ΖΟΕ θεσπίστηκαν με τη διάταξη του άρθρου 29 του ν. 1337/1983.
2. Πρόκειται για ζώνες γύρω και έξω από τα όρια πόλεων και οικισμών στις οποίες καθορίζονται όροι και περιορισμοί γης ή δόμησης που σκοπό έχουν τον οικιστικό έλεγχο των εκτός σχεδίου εξωαστικών και περιαστικών περιοχών (ΣτΕ 3849/2005, 3067/2001).
3. Μεσοπρόθεσμος στόχος της θέσπισης των ΖΟΕ ήταν ο έλεγχος των χρήσεων γης σε περιοχές εκτός εγκεκριμένου σχεδίου πόλεως, προκειμένου να αποφεύγεται η άναρχη ανάπτυξή τους που προκαλεί υποβάθμιση και καταστροφή του περιβάλλοντος και υπονομεύει την ορθολογική χωροταξία (ΣτΕ ΠΕ 247/2003, 636/2002, 633/2002, 212/2002).
4. Μακροπρόθεσμο στόχο η θέσπιση των ΖΟΕ έχει αφενός την μείωση της έντασης και έκτασης της αστικοποίησης των εκτός σχεδίου πόλεως περιοχών και αφετέρου την παρεμπόδιση της δημιουργίας δεδομένων και πραγματικών (de facto) καταστάσεων που υπονομεύουν τον μελλοντικό ολοκληρωμένο χωροταξικό σχεδιασμό των περιοχών αυτών.
5. Όπως προβλέπει η διάταξη του άρθρου 29 του ν. 1337/1983, (πρβλ. άρθρο 183 ΚΒΠΝ) οι πόλεις και οι οικισμοί γύρω από τα όρια των οποίων καθορίζονται ΖΟΕ ορίζονται με προεδρικά διατάγματα που εκδίδονται με πρόταση του Υπουργού Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος. Με τα προεδρικά αυτά διατάγματα καθορίζονται κατά τη συγκεκριμένη περίπτωση οι όροι και περιορισμοί γης ή άλλοι όροι και περιορισμοί, που επιβάλλονται μέσα στις ΖΟΕ και ιδιαίτερα το όριο εμβαδού κάτω από το οποίο δεν επιτρέπεται η κατάτμηση τη γης.
6. Αυτοί οι όροι και περιορισμοί σκοπό είχαν να αποσυμπιέσουν τις οικιστικές πιέσεις που αναπτύσσονται σε περιοχές οι οποίες βρίσκονται στον περι-αστικό ή/και έξω-αστικό χώρο και κυρίως σε περιοχές οι οποίες είναι 'ευαίσθητες σε οικιστικές οχλήσεις'. Τέτοιες περιοχές είναι λ.χ. οι βιότοποι, οι δασικές και οι παραλιακές εκτάσεις αλλά και οι αρχαιολογικοί χώροι (βλ. ΣτΕ 2176/1994).
7. Για το λόγο αυτό το ΣτΕ έχει δεχτεί ότι οι καθοριζόμενοι κατ εξουσιοδότηση της διάταξης του άρθρου 29 του ν. 1337/1983 όροι και περιορισμοί δόμησης και χρήσεων γης, «δυνάμενοι να εξικνούνται και μέχρις ολοσχερούς απαγορεύσεως της δομήσεως σε περιοχές στις οποίες η ιδιαίτερη φύση τους και η εξυπηρέτηση των ως άνω σκοπών το επιβάλλουν, πρέπει να έχουν ως περιεχόμενο (...) την πρόβλεψη όλων των, κατά την εκτίμηση της Διοικήσεως, υπαγορευομένων από την ανάγκη προστασίας κάθε συγκεκριμένης περιοχής μέτρων».
8. Μάλιστα, και με δεδομένο ότι και με το ν. 1337/1983 καθιερώνεται «σαφής διάκριση μεταξύ αφενός των περιοχών οι οποίες περιλαμβάνονται σε εγκεκριμένο σχέδιο πόλεως και προορίζονται επομένως, για οικιστική ανάπτυξη αφετέρου δε των υπόλοιπων περιοχών, για τις οποίες δεν έχει εγκριθεί σχέδιο πόλης και οι οποίες δεν προορίζονται για δόμηση αλλά κατ αρχήν, για γεωργική εκμετάλλευση, κτηνοτροφία, δασοπονία και αναψυχή» (ΣτΕ 3135/2002), κατά τον καθορισμό χρήσεων γης και όρων και

περιορισμών δόμησης σε περιοχές που βρίσκονται εκτός ορίων εγκεκριμένου σχεδίου, δυνάμει του άρθρου 29 του ν. 1337/1983, «πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι οι περιοχές αυτές δεν προορίζονται για οικιστική ανάπτυξη. Δεν επιτρέπεται, δηλαδή, να θεσπίζονται για τις περιοχές αυτές τέτοιες χρήσεις, όροι και περιορισμοί, «οι οποίοι παρέχουν τη δυνατότητα δόμησης με αυξημένη πυκνότητα και η de facto δημιουργία οικισμών» (ΣΤΕ 2690/1994).

9. Επομένως, δεν πρέπει να θεωρεί κανείς ότι οι ΖΟΕ προσέφεραν μια ολοκληρωμένη πρόταση χωροταξικού σχεδιασμού με βάση την οποία επιβάλλονταν όροι και περιορισμοί δόμησης ή προβάλλονταν χρήσεις γης για τις εκτός σχεδίου πόλεως περιοχές.
10. Τούτο διότι οι ΖΟΕ απέβλεπαν απλώς στην αποφυγή την οικιστικής εξάπλωσης και διασποράς. Αποτελούσαν, δηλαδή, ένα προσωρινό μέτρο προστασίας του αδόμητου περιβάλλοντος έναντι της άναρχης δόμησης.
11. Ωστόσο η διάταξη του άρθρου 29 του ν. 1337/1983 για τη θέσπιση ΖΟΕ τείνει να χάσει την πρακτική της χρησιμότητα.
12. Αυτό επειδή σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 25 παρ. 5 του ν. 2508/1997 οι διατάξεις του άρθρου 29 του ν. 1337/1983 εφαρμόζονται μέχρι την έγκριση ΓΠΣ ή ΣΧΟΟΑΠ κατά τον παρόντα νόμο.
13. Η διάταξη επιβεβαιώνει τον προσωρινά εξασφαλιστικό και όχι οριστικά οργανωτικό χαρακτήρα των ΖΟΕ, περιορίζοντας την χρησιμότητά τους μόνο σε ένα ενδιάμεσο χρονικό διάστημα, αυτό της έγκρισης ΓΠΣ ή ΣΧΟΟΑΠ σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2508/1997.
14. Για την έγκριση ΓΠΣ ο παραπάνω νόμος στη διάταξη του άρθρου 4 παρ. 3 ορίζει ότι «με το ΓΠΣ καθορίζονται: α) οι περιοχές ειδικής προστασίας (...) που δεν πρόκειται να πολεοδομηθούν, β) οι περιοχές γύρω από πόλεις ή οικισμούς για τις οποίες απαιτείται έλεγχος και περιορισμός της οικιστικής εξάπλωσης, συμπεριλαμβανομένων και των περιοχών που καθορίστηκαν ως ζώνες οικιστικού ελέγχου (Ζ.Ο.Ε.) σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 29 του ν. 1337/1983, γ) τα εγκεκριμένα κατά τη δημοσίευση του παρόντος ΓΠΣ και δ) όλες οι πολεοδομημένες και προς πολεοδόμηση περιοχές».
15. Ειδικότερα, το ΓΠΣ -σύμφωνα την ίδια διάταξη του ίδιου ως άνω νόμου- περιλαμβάνει όλες τις πολεοδομημένες περιοχές του οργανισμού ή των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και τους προϋφιστάμενους του έτους 1923 οικισμούς, τις προς πολεοδόμηση περιοχές συνεχόμενες ή μη προς τις πολεοδομημένες, στο μέτρο που η πολεοδόμηση των περιοχών αυτών κρίνεται απολύτως αναγκαία, εν όψει ιδίως της δημογραφικής εξέλιξης, της ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων, των οικιστικών και γενικότερα των πολεοδομικών συνθηκών και στο μέτρο που απαιτείται για κάλυψη των σχετικών αναγκών.
16. Με το Γ.Π.Σ. καθορίζονται επίσης περιοχές ειδικής προστασίας (ΠΕΠ) που δεν προορίζονται για πολεοδόμηση, συνεχόμενες ή μη προς τις πολεοδομημένες ή τις προς πολεοδόμηση περιοχές, όπως είναι ιδίως χώροι αρχαιολογικού, αρχιτεκτονικού, ιστορικού ή λαογραφικού ενδιαφέροντος, παραθαλάσσιες ή παραποτάμιες ζώνες, βίοτοποι και τόποι ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, δάση και δασικές εκτάσεις. Επίσης, με το ΓΠΣ καθορίζονται περιοχές γύρω από πόλεις ή οικισμούς για τις οποίες απαιτείται έλεγχος και περιορισμός της οικιστικής εξάπλωσης. Για τις περιοχές της παρούσας παραγράφου μπορεί με το Γ.Π.Σ. να ορίζονται οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης, το όριο εμβαδού, κάτω από το οποίο δεν επιτρέπεται η κατάτμηση των ιδιοκτησιών, και να επιβάλλονται και άλλα μέτρα ειδικής προστασίας.

17. Αν κατά την έγκριση ΓΠΣ σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2508/1997 έχουν καθορισθεί ΖΟΕ σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 29 του ν. 1337/1983, τα όρια και οι ρυθμίσεις που τις διέπουν περιλαμβάνονται και στο περιεχόμενο του Γ.Π.Σ. δυνάμενες να τροποποιηθούν για μεγαλύτερη προστασία της περιοχής (άρθρο 4 παρ. 4 του ν. 2508/1997).
18. Από το συνδυασμό των παραπάνω διατάξεων συνάγεται ότι οι ρυθμίσεις των ΖΟΕ αποτελούν πλέον μέρος των ρυθμίσεων του ΓΠΣ.
19. Από τη στιγμή που το ΓΠΣ καλύπτει ολόκληρο τον καποδιστριακό δήμο, καλύπτει τόσο τις εντός όσο και τις εκτός σχεδίου πόλεως περιοχές και κατά συνέπεια καλύπτει και τις ΖΟΕ.
20. Για το λόγο αυτό, οι ρυθμίσεις των ΖΟΕ και οι ρυθμίσεις των ΓΠΣ θα πρέπει να εναρμονίζονται αμοιβαία.
21. Με άλλα λόγια οι ρυθμίσεις του ΓΠΣ θα πρέπει κατ αρχήν να λαμβάνουν υπόψη τις ρυθμίσεις της ΖΟΕ υπό την προϋπόθεση ότι οι ρυθμίσεις της ΖΟΕ επαρκούν για την προστασία του εξωαστικού χώρου.

2^ο Θέμα προς διερεύνηση

Ποιο είναι το θεσμικό πλαίσιο / καθεστώς προστασίας και διαχείρισης των περιοχών NATURA – δηλ. η οριοθέτηση τους προσδιορίζει κατ' αρχήν ένα πλαίσιο προστασίας τους και πριν να πρέπει να εκπονηθεί σχέδιο προστασίας / διαχείρισης των περιοχών αυτών το οποίο θα καθορίζει και τις επιτρεπόμενες χρήσεις / δραστηριότητες;

1. Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ «για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας και χλωρίδας» καθώς επίσης και η Οδηγία 97/62/ΕΚ «για την τεχνική και επιστημονική αναπροσαρμογή της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ» ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη με την ΚΥΑ 33318/3028/1998 (ΦΕΚ 1289 Β').
2. Υπό τον τίτλο «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας», η παραπάνω ΚΥΑ σκοπό έχει τη θέσπιση διατάξεων για την προστασία της βιολογικής ποικιλότητας με τη λήψη των αναγκαίων και ενδεδωγμένων μέτρων ώστε να διασφαλίζεται η διατήρηση ή η αποκατάσταση σε ικανοποιητικό βαθμό διατήρησης¹ των φυσικών οικοτόπων² και των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας³ κοινοτικού ενδιαφέροντος⁴ (άρθρο 1).

¹ Ως "διατήρηση" -σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 στ. α της ΚΥΑ- νοείται «ένα σύνολο μέτρων που απαιτούνται για να διατηρηθούν ή αποκατασταθούν οι φυσικοί οικοτόποι και οι πληθυσμοί ειδών άγριας χλωρίδας και πανίδας σε ικανοποιητική κατάσταση».

² Ως "κατάσταση διατήρησης ενός φυσικού οικοτόπου" -σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 στ. ε της ΚΥΑ- νοείται «το αποτέλεσμα του συνόλου των παραγόντων που επιδρούν σε ένα φυσικό οικοτόπο (καθώς και στα χαρακτηριστικά είδη που βρίσκονται σε αυτόν) και οι οποίοι παράγοντες μπορούν να αλλοιώσουν μακροπρόθεσμα την φυσική του κατανομή, τη δομή του και τις λειτουργίες του, καθώς και την μακροπρόθεσμη επιβίωση των χαρακτηριστικών ειδών του στο έδαφος των Κρατών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η "κατάσταση της διατήρησης" ενός φυσικού οικοτόπου θεωρείται "ικανοποιητική" όταν: - η περισχίη της φυσικής κατανομής του και οι εκτάσεις που περιέχει μένουν σταθερές ή αυξάνονται και - η δομή και οι ειδικές λειτουργίες που απαιτούνται για την μακροπρόθεσμη συντήρησή του υφίστανται και είναι δυνατόν να συνεχίσουν να υφίστανται κατά το προβλεπτό μέλλον και - η "κατάσταση της διατήρησης των χαρακτηριστικών ειδών" κρίνεται ικανοποιητική.

³ Ως "κατάσταση διατήρησης ενός είδους" -σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 στ. θ της ΚΥΑ- νοείται «το αποτέλεσμα του συνόλου των παραγόντων που, επιδρώντας στο οικείο είδος, είναι δυνατόν να αλλοιώσουν μακροπρόθεσμα την κατανομή και το μέγεθος των πληθυσμών του στο έδαφος των Κρατών Μελών. Η "κατάσταση διατήρησης ενός είδους" κρίνεται ως "ικανοποιητική" όταν τα δεδομένα τα σχετικά με την πορεία των πληθυσμών του οικείου είδους δείχνουν ότι

3. Για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων των ειδών στον ελληνικό χώρο, η ΚΥΑ 33318/3028/1998 προβλέπει στο άρθρο 3 τη συμμετοχή της Ελλάδας στο Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Ειδικών Ζωνών Διατήρησης "NATURA 2000", το οποίο αποσκοπεί στην διασφάλιση της διατήρησης ή ενδεχομένως στην αποκατάσταση σε ικανοποιητικό βαθμό διατήρησης των τύπων φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων των ειδών που αριθμούνται στα δύο πρώτα (I και II) παραρτήματά της.
4. Η εθνική συμμετοχή στη σύσταση του δικτύου "NATURA 2000" γίνεται ανάλογα με τα είδη φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων των ειδών που υπάρχουν στην Ελληνική Επικράτεια και περιλαμβάνει:
 - α) τις Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) που έχουν ήδη ταξινομηθεί ή θα ταξινομηθούν κατ' εφαρμογή των σχετικών διατάξεων της ΚΥΑ 414985/1985 «μέτρα διαχείρισης της άγριας πτηνοπανίδας» (ΦΕΚ 757 Β')
 - β) τους τόπους που χαρακτηρίζονται ως Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ)⁵ σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 4 της ΚΥΑ.
5. Η διαδικασία χαρακτηρισμού των ΕΖΔ περιλαμβάνει τρία στάδια.
6. Κατά το πρώτο στάδιο (άρθρο 4.Α.1-4), καταρτίζεται ένας εθνικός κατάλογος των τόπων που προτείνονται προς ένταξη στο δίκτυο NATURA 2000. Για κάθε τόπο που προτείνεται ο εθνικός κατάλογος περιλαμβάνει πληροφορίες (χάρτη, θέση και έκταση του τόπου αυτού καθώς επίσης και στα δεδομένα που προκύπτουν από την εφαρμογή των κριτηρίων που περιέχει το παράρτημα III της ΚΥΑ.
7. Κατά το δεύτερο στάδιο, ο εθνικός κατάλογος διαβιβάζεται στην Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων η οποία -σε συνεννόηση με τα κράτη μέλη- καταρτίζει με βάση αυτόν έναν κοινοτικό κατάλογο των τόπων που προτείνονται προς ένταξη στο δίκτυο NATURA 2000 (κατάλογος τόπων κοινοτική σημασίας).

τα είδος αυτό εξακολουθεί και μπορεί να εξακολουθεί μακροπρόθεσμα να αποτελεί ένα ζωτικό στοιχείο των φυσικών οικοτόπων στους οποίους ανήκει και - η περιοχή της φυσικής κατανομής του είδους αυτού δεν φθίνει ούτε υπάρχει κίνδυνος να μειωθεί κατά το προβλεπτό μέλλον και - υπάρχει και θα συνεχίσει πιθανόν να υπάρχει ένας οικότοπος σε επαρκή έκταση ώστε οι πληθυσμοί του να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα».

⁴ Ως "φυσικοί οικότοποι κοινοτικού ενδιαφέροντος" -σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 στ. γ της ΚΥΑ- νοούνται «οι οικότοποι οι οποίοι στο έδαφος των κρατών μελών (i) διατρέχουν κίνδυνο να εξαφανισθούν από την περιοχή της φυσικής τους κατανομής ή (ii) έχουν περιορισμένη περιοχή φυσικής κατανομής λόγω της μείωσης τους ή λόγω του ότι η περιοχή τους, εκ της φύσεώς της, είναι περιορισμένη ή (iii) αποτελούν σημαντικά δείγματα τυπικών χαρακτηριστικών μιας ή περισσότερων από τις ακόλουθες βιογεωγραφικές περιοχές: αλπικής, ατλαντικής, ηπειρωτικής, μακαρονησιακής και μεσογειακής». Ως "είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος" -σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 στ. ζ της ΚΥΑ- νοούνται «τα είδη τα οποία, στο έδαφος των Κρατών Μελών: (i) διατρέχουν κίνδυνο, με εξαίρεση τα είδη εκείνα των οποίων η περιοχή της φυσικής κατανομής τους εκτείνεται οριακά μόνον στο προαναφερόμενο έδαφος και τα οποία δεν διατρέχουν κίνδυνο ούτε είναι ευπρόσβλητα στην περιοχή του δυτικού παλαιοαρκτικού, ή (ii) είναι ευπρόσβλητα, δηλαδή πιθανολογείται ότι στο προσεχές μέλλον ενδέχεται να περιληφθούν στην κατηγορία των ειδών που διατρέχουν κίνδυνο, εφόσον εξακολουθήσουν να υπάρχουν οι παράγοντες που δημιουργούν αυτόν τον κίνδυνο, ή (iii) είναι σπάνια, δηλαδή οι πληθυσμοί τους είναι ολιγάριθμοι και μολονότι δεν διατρέχουν επί του παρόντος κίνδυνο ούτε είναι ευπρόσβλητα, υπάρχει κίνδυνος να καταστούν (τα είδη αυτά ευρίσκονται σε γεωγραφικές περιοχές μικρές ή αραιά διασκορπισμένες σε μία μεγαλύτερη έκταση) ή (iv) είναι ενδημικά και απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή, λόγω της ιδιομορφίας του οικατόπου τους ή/και των ενδεχόμενων επιπτώσεων που μπορεί να έχει η εκμετάλλευσή τους στην κατάσταση της διατήρησής τους.

⁵ Ως "ειδικές ζώνες διατήρησης" -σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 στ. ιβ της ΚΥΑ- νοούνται εκείνοι οι τόποι κοινοτικής σημασίας οι οποίοι ορίζονται από τα Κράτη Μέλη μέσω κανονιστικής (διοικητικής ή/και συμβατικής) πράξης και στους οποίους εφαρμόζονται τα μέτρα διατήρησης που απαιτούνται για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση, σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των φυσικών οικοτόπων ή/και των ειδών άγριας χλωρίδας και πανίδας. Ως "τόποι κοινοτικής σημασίας" -σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 στ. ια της ΚΥΑ- νοούνται εκείνες οι γεωγραφικά καθορισμένες περιοχές οι οποίες συνεισφέρουν σημαντικά στη διατήρηση ή την αποκατάσταση ενός τύπου φυσικού οικοτόπου ή ενός είδους (από αυτά που αναφέρονται στα παραρτήματα I και II της ΚΥΑ) σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης και ο οποίος μπορεί επί πλέον να συνεισφέρει σημαντικά στη συνοχή του δικτύου NATURA 2000 ή/και να συνεισφέρει σημαντικά στη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας (άρθρο 2 στ. ια της ΚΥΑ).

8. Κατά το τρίτο στάδιο (άρθρο 4.Β), και μέσα σε διάστημα έξι ετών από την κατάρτιση του κοινοτικού καταλόγου, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να προσδώσουν στους τόπους που περιλαμβάνονται σε αυτόν (εκτός από τον χαρακτηρισμό που ενδεχομένως προβλέπεται σε άλλες διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας) και τον πρόσθετο χαρακτηρισμό του ως ΕΖΔ (άρθρο 4.Β.1).
9. Ο χαρακτηρισμός ενός τόπου κοινοτικής σημασίας ως ΕΖΔ γίνεται (μετά από συνεργασία των αρμόδιων Υπουργείων) σύμφωνα με τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας, δηλαδή με προεδρικά διατάγματα ή υπουργικές αποφάσεις.
10. Με τα προεδρικά αυτά διατάγματα ή με τις υπουργικές αποφάσεις καθορίζονται επιπλέον οι αναγκαίοι όροι και οι γενικές κατευθύνσεις διαχείρισης του εν λόγω τόπου σε συνάρτηση: α) με τη σημασία του τόπου για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης ενός ή περισσότερων τύπων φυσικών οικοτόπων ή ενός ή περισσότερων ειδών και για τη συνεκτικότητα του δικτύου Natura 2000, και β) με τους κινδύνους υποβάθμισης ή καταστροφής που επηρεάζουν τον εν λόγω τόπο (άρθρο 4.Β.2 της ΚΥΑ).
11. Για το καθεστώς προστασίας πρέπει να σημειωθούν τα ακόλουθα:
 - 11^α. Για τους τόπους που έχουν περιληφθεί στον εθνικό κατάλογο, επιβάλλονται σύμφωνα με τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας όροι, περιορισμοί και απαγορεύσεις για επεμβάσεις και δραστηριότητες που ενδέχεται να έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στους τόπους αυτούς (άρθρου 4.Α.3).
 - 11^β. Για τους τόπους που έχουν περιληφθεί στον κοινοτικό κατάλογο, επιβάλλεται η εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 6 της ΚΥΑ, δηλαδή με δεδομένη την υποχρέωση χαρακτηρισμού των τόπων αυτών ως ΕΖΔ τα Κράτη Μέλη υποχρεούνται να εφαρμόσουν στους τόπους αυτούς τα μέτρα διαχείρισης και προστασίας που προβλέπονται για τις ΕΖΔ.
12. Το άρθρο 6 ορίζει ότι για την προστασία και διατήρηση των ΕΖΔ πρέπει να λαμβάνεται κάθε αναγκαίο και κατάλληλο μέτρο. Τα μέτρα αυτά μεταξύ άλλων αναφέρονται:
 - στην έκδοση των κανονισμών ή ειδικών σχεδίων ανάπτυξης και διαχείρισης που προβλέπονται στο άρθρο 21 παρ. 2 εδαφ. α του ν. 1650/1986 ή σε άλλες ειδικές διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας.
 - στη δυνατότητα σύστασης ειδικών υπηρεσιών για την παρακολούθηση και την αποτελεσματικότερη προστασία των ΕΖΔ όπως προβλέπεται στο άρθρο 21 παραγ. 2 εδαφ. β του ν. 1650/86, ή σε άλλες διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας.
 - στην κατάρτιση των μελετών αξιολόγησης που προβλέπονται στο άρθρο 21 παρ. 4 του ν. 1650/1986 ή σε άλλες διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας.
 - στην δυνατότητα λήψης προληπτικών μέτρων.
 - στην λήψη των όποιων αναγκαίων κανονιστικών, διοικητικών ή συμβατικών μέτρων ανταποκρίνονται στις οικολογικές απαιτήσεις των τόπων αυτών.
 - στην υποχρέωση σύνταξης Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και για κάθε έργο ή δραστηριότητα που δεν περιλαμβάνεται στην Α' κατηγορία του άρθρου 3 του ν. 1650/86 (άρθρο 21 εδ. 2 παραγ. 2) Ν. 1650/86) και δεν συνδέεται άμεσα ούτε είναι αναγκαίο για τη διαχείριση της συγκεκριμένης ΕΖΔ, εφόσον προβλέπεται η δυνατότητα να επηρεάζει σημαντικά η πραγματοποίησή του εν λόγω έργου η δραστηριότητας αφ' εαυτού ή από κοινού με άλλα έργα ή δραστηριότητες την ΕΖΔ.

13. Στην Ελλάδα υπάρχουν σήμερα 390 περιοχές του δικτύου NATURA 2000, από τις οποίες 239 έχουν χαρακτηριστεί ως τόποι κοινοτικής σημασίας όχι όμως και ως ΕΖΔ ενώ 151 έχουν χαρακτηριστεί ως ΖΕΠ. Στην Ελλάδα δεν υπάρχει καμία ΕΖΔ (στοιχεία Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων από Φεβρουάριο 2007) ενώ Φορείς Διαχείρισης έχουν δημιουργηθεί για είκοσι επτά (27) προστατευόμενες περιοχές.
14. Από τα παραπάνω φαίνεται η πολύπλοκη διασύνδεση των διαδικασιών ενεργοποίησης του προστατευτικού καθεστώτος (ΕΖΔ) της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ με τις διαδικασίες ενεργοποίησης του προστατευτικού καθεστώτος (προστατευόμενες περιοχές) του νόμου 1650/1986. Για το θέμα αυτό σημειώνονται τα ακόλουθα:
15. Με τις διατάξεις του κεφαλαίου Δ' του ν. 1650/1986 (ΦΕΚ 160 Α'), όπως ισχύει, και υπό τον τίτλο «Προστασία της φύσης και του τοπίου», προβλέπεται η λήψη των αναγκαίων μέτρων για την προστασία στοιχείων ή συνόλων της φύσεως και του τοπίου. Το αντικείμενο της προστασίας προσδιορίζεται στο άρθρο 18 του νόμου, υπό τον τίτλο «Αντικείμενο προστασίας και διατήρησης».
16. Κατά την παράγραφο 3 του άρθρου αυτού, οι περιοχές, τα στοιχεία ή τα σύνολα της φύσεως και του τοπίου μπορεί να χαρακτηρίζονται, κατά περίπτωση, ως περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσεως, περιοχές προστασίας της φύσεως, εθνικά πάρκα, προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί - προστατευόμενα τοπία και στοιχεία του τοπίου καθώς και ως περιοχές οικο-ανάπτυξης.
17. Οι προστατευόμενες αυτές περιοχές χαρακτηρίζονται και οριοθετούνται ως τέτοιες με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση των Υπουργών Γεωργίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού ύστερα από γνώμη του νομαρχιακού συμβουλίου, σε εφαρμογή περιφερειακού ή νομαρχιακού ή ειδικού χωροταξικού, σχεδίου ή γενικού πολεοδομικού σχεδίου ή ειδικής περιβαλλοντικής μελέτης⁶. (άρθρο 21 παρ. 1 του ν. 1650/1986).
18. Με το παραπάνω προεδρικό διάταγμα καθορίζονται οι αναγκαίοι για την προστασία του συγκεκριμένου αντικείμενου γενικοί όροι, απαγορεύσεις και περιορισμοί στις χρήσεις γης, στη δόμηση και στην κατάμηση ακινήτων, καθώς και στην εγκατάσταση και άσκηση δραστηριοτήτων και στην εκτέλεση έργων (άρθρο 21 παρ. 2 του ν. 1650/1986).
19. Τα αντικείμενα προστασίας και διατήρησης⁷ (με τις ζώνες τους, οι οποίες καθορίζονται με το ίδιο ως άνω προεδρικό διάταγμα⁸) διέπονται από κανονισμούς διοίκησης και λειτουργίας, στους οποίους καθορίζονται τα αναγκαία μέτρα οργάνωσης και λειτουργίας των προστατευόμενων αντικειμένων και εξειδικεύονται οι γενικοί όροι και περιορισμοί άσκησης δραστηριοτήτων και εκτέλεσης έργων (άρθρο 18 παρ. 5 εδαφ. α του ν. 1650/1986).
20. Οι κανονισμοί αυτοί καταρτίζονται εντός έτους από τη δημοσίευση του προεδρικού διατάγματος με το οποίο γίνεται ο χαρακτηρισμός των προστατευόμενων περιοχών ως τέτοιων και εγκρίνονται με κοινές αποφάσεις του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας

⁶ Η σύνταξη ειδικής περιβαλλοντικής μελέτης, είναι σε κάθε περίπτωση απαραίτητη για την τεκμηρίωση της σημασίας του προστατευτέου αντικείμενου και της σκοπιμότητας των προτεινόμενων μέτρων προστασίας.

⁷ Αντικείμενο προστασίας αποτελούν επίσης τα είδη της αυτοφυούς χλωρίδας και της άγριας πανίδας, σύμφωνα με το άρθρο 18 παρ. 6 του ν. 1650/1986.

⁸ Αν, για την προστασία και διατήρηση των περιοχών, των στοιχείων ή των συνόλων της προηγούμενης παραγράφου, επιβάλλεται παράλληλα η εφαρμογή ορισμένων μέτρων σε γειτονικές εκτάσεις, οι παραπάνω περιοχές, τα στοιχεία ή τα σύνολα αποτελούν κεντρικό τμήμα μια ευρύτερης περιοχής, στην οποία τα αναγκαία μέτρα προστασίας κλιμακώνονται κατά ζώνες.

και Δημόσιων Έργων και των κατά περίπτωση αρμόδιων Υπουργών και δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (άρθρο 18 παρ. 5 εδαφ. α του ν. 1650/1986).

21. Με τις ίδιες ή όμοιες υπουργικές αποφάσεις εγκρίνονται επίσης πενταετή Σχέδια Διαχείρισης με τα οποία προσδιορίζονται οι κατευθύνσεις και οι προτεραιότητες για την εφαρμογή των έργων, δράσεων και μέτρων που απαιτούνται για την αποτελεσματική προστασία και διαχείριση των κατά περίπτωση προστατευόμενων αντικειμένων (άρθρο 18 παρ. 5 εδαφ. β του ν. 1650/1986).
22. Τα Σχέδια Διαχείρισης συνοδεύονται από προγράμματα δράσης στα οποία εξειδικεύονται τα αναγκαία μέτρα, δράσεις, έργα και προγράμματα, οι φάσεις, το κόστος, οι πηγές και οι φορείς χρηματοδότησής τους, καθώς και το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσής τους και οι φορείς εφαρμογής τους.
23. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, στην Ελλάδα υπάρχουν είκοσι επτά (27) Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών.
24. Δυστυχώς, οι φορείς αυτοί, όπου υπάρχουν, αντιμετωπίζουν θεσμικά και χρηματοδοτικά προβλήματα, με αποτέλεσμα να υπολειτουργούν ή να μη λειτουργούν καθόλου. Χαρακτηριστικά, αναφέρουμε ότι για να τεθεί σε πλήρη ισχύ το νομικό καθεστώς προστασίας των Προστατευόμενων Περιοχών με Φορέα Διαχείρισης απαιτείται η σύσταση για κάθε μια περιοχή πέντε (5) Κανονισμών Λειτουργίας(!) τεσσάρων (4) Κανονισμών Λειτουργίας για τον Φορέα Διαχείρισης (Κανονισμός Λειτουργίας του ΔΣ, Λειτουργίας των Υπηρεσιών και Προσωπικού, Εκτέλεσης Έργων, και Οικονομικής Διαχείρισης), και ένας (1) Κανονισμός Λειτουργίας και Διαχείρισης για την Προστατευόμενη Περιοχή.
25. Προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία των προστατευτέων περιοχών κατά το χρονικό διάστημα μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας χαρακτηρισμού τους ως τέτοιων, η νομολογία του ΣτΕ (2213/2006) έχει κρίνει ότι: στην περίπτωση εκείνη που η Διοίκηση θεωρήσει πως μία περιοχή ή στοιχείο της φύσης συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις για να τύχει της προστασίας των ως άνω διατάξεων και κινήσει την διαδικασία συντάξεως της οικείας περιβαλλοντικής μελέτης, δεν επιτρέπεται η χορήγηση αδείας και εγκρίσεως για την δόμηση και την εκτέλεση έργων ή την άσκηση δραστηριοτήτων που είναι δυνατόν να έχουν ουσιώδη επίδραση στα προς διατήρηση στοιχεία πριν από την έκδοση του προεδρικού διατάγματος χαρακτηρισμού της περιοχής και καθορισμού των όρων προστασίας της⁹. Δεν αρκεί δε για την χορήγηση της κατά τα ανωτέρω αδείας ή εγκρίσεως το γεγονός ότι (ενδεχομένως) στην υπό σύνταξη ή και ήδη συνταχθείσα ειδική περιβαλλοντική μελέτη μία συγκεκριμένη κατηγορία έργων ή δραστηριοτήτων προβλέπεται ως ανεκτή (υπό όρους ή και χωρίς όρους) από τη στιγμή που ο καθορισμός των αναγκαίων μέτρων προστασίας απόκειται στο υπό έκδοση προεδρικό διάταγμα χαρακτηρισμού με το οποίο η Διοίκηση μπορεί, κατ'εκτίμηση των διαπιστώσεων της μελέτης και άλλων στοιχείων, να χωρήσει, αντιθέτως, σε απαγόρευση της εν λόγω κατηγορίας έργων ή δραστηριοτήτων ή στην θέσπιση διαφορετικών όρων και προϋποθέσεων γι αυτήν.
26. Με την παραπάνω απόφαση το ΣτΕ αναγνωρίζει ότι υπάρχει μια υποχρέωση 'τουλάχιστον διατήρησης' των οικολογικών χαρακτηριστικών των προστατευτέων περιοχών η οποία παραβιάζεται όταν σε αυτές επιτρέπονται έργα ή δραστηριότητες

⁹ Η προστασία είναι, μάλιστα, στην περίπτωση αυτή υποχρεωτική, εκτός εάν υπάρξει αιτιολογημένη διαπίστωση με βάση την σχετική περιβαλλοντική μελέτη, ότι δεν συντρέχουν οι κατά νόμο προϋποθέσεις χαρακτηρισμού ή καθορισμού ειδικών όρων προστασίας.

που είναι δυνατόν να επιδράσουν αρνητικά στην κατάσταση διατήρησης εκείνων των στοιχείων της φύσης που αποτελούν αντικείμενο προστασίας του νόμου.

27. Από όλα τα παραπάνω συνάγεται ότι η προστασία την οποία το Κράτος υποχρεούνται να παρέχει στις περιοχές του δικτύου NATURA 2000 πρέπει (αν όχι να εξασφαλίζεται με μέτρα προστασίας και διαχείρισης) τουλάχιστον να διασφαλίζεται με μέτρα διατήρησης, έως ότου εκδοθούν τα προεδρικά διατάγματα για τον χαρακτηρισμό των περιοχών αυτών ως προστατευτέων περιοχών.

3^ο Θέμα προς διερεύνηση

Ποιο είναι το καθεστώς / πλαίσιο προστασίας της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας;

1. Η παράλειψη του νομοθέτη, να καθιερώσει ειδικό καθεστώς χρήσεων γης στις περιοχές εκτός σχεδίου, δημιουργεί την εντύπωση ότι στις περιοχές αυτές η ανάπτυξη οποιασδήποτε χρήσης είναι καταρχήν ελεύθερη.
2. Παρ' όλα αυτά, ο κανόνας αυτός έχει εφαρμογή μόνο στις περιοχές, στις οποίες απουσιάζει οποιαδήποτε πολεοδομική, χωροταξική και περιβαλλοντική ρύθμιση. Έτσι, προσεκτικότερη ματιά οδηγεί στο συμπέρασμα ότι περιοχές εκτός σχεδίου υπόκεινται σε σοβαρούς περιορισμούς ως προς τις χρήσεις γης για περιβαλλοντικούς, χωροταξικούς και πολεοδομικούς λόγους.
3. Πρόκειται συνήθως για περιοχές που εμφανίζουν ορισμένα ιδιαίτερα μορφολογικά χαρακτηριστικά, με τα οποία είναι ασύμβατο το καθεστώς ελεύθερης χρήσης γης. Μάλιστα, το ιδιαίτερο στοιχείο αυτών των περιοχών συνοψίζεται στο γεγονός ότι, όχι μόνο στερούνται εγκεκριμένου σχεδίου πόλεως ή πολεοδομικής μελέτης, αλλά αποκλείεται να ενταχθούν στο σχέδιο εξαιτίας αυτών των σημαντικών μορφολογικών ιδιαιτεροτήτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας.
4. Τα κριτήρια με τα οποία διαβαθμίζεται σε ποιότητες και κατατάσσεται σε κατηγορίες παραγωγικότητας η αγροτική γη καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και Γεωργίας, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως σύμφωνα με το άρθρο 56 παρ. 1 του ν. 2637/1998 (ΦΕΚ 200 Α'), όπως ισχύει.
5. Τα γεωγραφικά όρια της αγροτικής γης υψηλής παραγωγικότητας (στην οποία δεν περιλαμβάνεται η γη εκατέρωθεν του άξονα εθνικών οδών σε βάθος μέχρι εξακοσίων μέτρων) καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, που εκδίδεται ύστερα από εισήγηση των Διευθύνσεων Αγροτικής Ανάπτυξης των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, σύμφωνα με το άρθρο 56 παρ. 2 του ν. 2637/1998, όπως ισχύει¹⁰.
6. Στα αγροτεμάχια που χαρακτηρίζονται ως αγροτική γη υψηλής παραγωγικότητας, απαγορεύεται η άσκηση οποιασδήποτε άλλης δραστηριότητας, εκτός από τη γεωργική εκμετάλλευση. Κάθε επέμβαση στις εκτάσεις αυτές, είτε για τη μεταβολή του

¹⁰ Έως τον κατά τα ανωτέρω καθορισμό, ο χαρακτηρισμός των αγροτεμαχίων ως γης υψηλής παραγωγικότητας γίνεται από τις ίδιες υπηρεσίες.

- προορισμού τους και τη διάθεσή τους για άλλες χρήσεις είτε για την εκτέλεση έργων ή τη δημιουργία εγκαταστάσεων ή παροχή άλλων εξυπηρετήσεων μέσα σε αυτές, έστω και χωρίς μεταβολή της κατά προορισμό χρήσης τους, αποτελεί εξαιρετικό μέτρο και ενεργείται πάντοτε ύστερα από άδεια της οικείας Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης και μόνο για λόγους που εξυπηρετούν το γεωργικό χαρακτήρα της αγροτικής εκμετάλλευσης, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 56 παρ. 6 στ. α του ν. 2637/1998.
7. Ωστόσο, ο ν. 2637/1998 προβλέπει εξαίρεση στην παραπάνω απαγόρευση του άρθρου 56 παρ. 6 στ. α σύμφωνα με την οποία η απαγόρευση δεν ισχύει εφόσον πρόκειται για την εκτέλεση στρατιωτικών έργων, που αφορούν την εθνική άμυνα της χώρας, καθώς και για την εκτέλεση μεγάλων αναπτυξιακών έργων του Δημοσίου και των Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμίδας.
 8. Άλλη απαγόρευση που ο νόμος επιβάλλει για τα αγροτεμάχια που χαρακτηρίζονται κατά τα ανωτέρω ως αγροτική γη υψηλής παραγωγικότητας είναι η απαγόρευση κατάτμησής τους (είτε με διανομή μεταξύ των συνιδιοκτητών είτε με πώληση ή οποιαδήποτε άλλη πράξη με την οποία μεταβιβάζονται δικαιώματα κυριότητας) χωρίς προηγούμενη άδεια της οικείας Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης, με ποινή την απόλυτη ακυρότητα της σχετικής δικαιοπραξίας (άρθρο 56 παρ. 6 στ. β του ν. 2637/1998). Η άδεια παρέχεται από την οικεία Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης μόνο εφόσον με την κατάτμηση διευκολύνεται η αγροτική εκμετάλλευση και επισυνάπτεται στη σχετική συμβολαιογραφική πράξη, στην οποία γίνεται μνεία αυτής.
 9. Το προστατευτικό για την γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας νομικό πλαίσιο ενισχύεται περαιτέρω με την πρόβλεψη του άρθρου 56 παρ. 6 στ. γ σύμφωνα με την οποία κάθε μεταβίβαση γεωργικής γης για νόμιμη αιτία, είναι απολύτως άκυρη αν δεν συνοδεύεται από πιστοποιητικό της οικείας Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης στο οποίο να βεβαιώνεται εάν το πωλούμενο αγροτεμάχιο είναι ή όχι γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας. Μάλιστα, κατά τη σύναψη του σχετικού συμβολαίου μεταβίβασης ο συμβολαιογράφος υποχρεούται από το νόμο να κάνει σχετική μνεία στο συμβόλαιο των στοιχείων του ανωτέρω πιστοποιητικού.
 10. Προκειμένου να διασφαλιστεί η εφαρμογή των προστατευτικών ρυθμίσεων για την γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας ο νόμος επιβάλλει την ποινή της ακυρότητας των δικαιοπραξιών που καταρτίζονται κατά παράβαση των παραπάνω διατάξεων (άρθρο 56 παρ. 6 στ. δ του ν. 2637/1998). Περαιτέρω, οι παραβάτες των αυτών διατάξεων τιμωρούνται με χρηματική ποινή πεντακοσίων χιλιάδων έως πέντε εκατομμυρίων δραχμών (άρθρο 56 παρ. 6 στ. ε του ν. 2637/1998).
 11. Προστατευτικές όμως ρυθμίσεις για την γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας περιέχει όχι μόνο η αγροτική αλλά και η πολεοδομική και περιβαλλοντική νομοθεσία.
 12. Ειδικά για την επεκτάσεις των σχεδίων πόλεως λόγου χάρη ο ν. 1337/1983 στη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 5 προβλέπει ότι επεκτάσεις των σχεδίων πόλεων δεν επιτρέπονται εφόσον είναι αντίθετες με τους όρους προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, με τις αρχές της πολεοδομικής επιστήμης και τους γενικότερους αναπτυξιακούς στόχους μέσα στους οποίους περιλαμβάνεται και η διαφύλαξη της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας.
 13. Ερμηνεύοντας τις σχετικές με την προστασία των γεωργικών γαιών υψηλής παραγωγικότητας πολεοδομικές ρυθμίσεις, το ΣτΕ (3698/2000) έχει κρίνει ότι «φυσικό περιβάλλον εμπίπτει στην προστασία του άρθρου 24, παρ. 1, του Συντάγματος αποτελούν όχι μόνο τα φυσικά οικοσυστήματα αλλά και τα τεχνητά, ιδίως δε η γεωργική γη, της οποίας η διατήρηση και ορθή διαχείριση είναι ουσιώδης όρος της βιωσιμότητας

ανάπτυξως, ως αποτελούσα την αναντικατάστατον βάση του ανθρωπογενούς παραγωγικού συστήματος». Για τον λόγο αυτό επιβάλλεται -κατά την κρίση του Δικαστηρίου- η καταγραφή και συστηματική διαχείριση της γεωργικής γης, απαγορεύεται η υποβάθμισή της και συνιστάται η ανάκτησή της. Τα αυτά ισχύουν κατά μείζονα λόγο για την γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας, της οποίας η διατήρηση και προστασία είναι κατά τα ανωτέρω συνταγματικώς επιβεβλημένη. Επομένως, κατά την άσκηση της χωροταξικής πολιτικής και της οικιστικής ανάπτυξης, και σύμφωνα με τους κανόνες της βιώσιμης ανάπτυξης (πρβλ. Agenda 21 της Διακήρυξης του Ρίο στο Συνέδριο του ΟΗΕ για την βιώσιμη ανάπτυξη το 1992), πρέπει να προστατεύεται και να διατηρείται η γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας και να αποκλείεται κατ αρχήν η οικιστική της εκμετάλλευση. Σύμφωνα μάλιστα με την ίδια απόφαση οι διατάξεις προστασίας και αποκλεισμού της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας από την οικιστική εκμετάλλευση που περιέχονται στα διάφορα νομοθετήματα βάσει των οποίων πολεοδομούνται οι περιοχές της χώρας (λ.χ. στο άρθρο 1 παρ. 5 του ν. 1337/1983, στον ν. 2242/1994, και στο π.δ. από 20/30.8.1985) αποτελούν τον κανόνα και εκφράζουν γενική αρχή του πολεοδομικού σχεδιασμού.

14. Ωστόσο, ο κανόνας του αποκλεισμού της οικιστικής εκμετάλλευσης της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας δεν έχει μείνει χωρίς εξαιρέσεις.
15. Το ΣτΕ (3849/2001) έχει παραδείγματος χάριν κρίνει ότι, εφόσον τεκμηριώνεται η ανάγκη οικιστικής ανάπτυξης οικισμού, που περιβάλλεται από γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας, η σε περιορισμένη έκταση θυσία της γεωργικής γης, προκειμένου να δοθεί διέξοδος στις οικιστικές πιέσεις και να εξευρεθούν χώροι για την εγκατάσταση κοινωφελών χρήσεων και δικτύου υποδομής (λ.χ. για τις μεταφορές) παρίσταται δικαιολογημένη.
16. Παλαιότερα μάλιστα το ΣτΕ (330/1999) είχε κρίνει σχετικά με τα παραπάνω ότι η θυσία της γεωργικής γης παρίσταται δικαιολογημένη όταν με αυτή «καλύπτεται επιτακτική οικιστική ανάγκη που δεν είναι δυνατόν να καλυφθεί με άλλον τρόπο». Περαιτέρω, και στην ίδια απόφαση, το ΣτΕ είχε αναφερθεί σε συγκεκριμένα κριτήρια κατ'επίμνηση των οποίων θα πρέπει κατά περίπτωση να κρίνεται το ζήτημα της οικιστικής εκμετάλλευσης γαιών που έχουν χαρακτηριστεί ως γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας. Τα κριτήρια αυτά (βάσει των οποίων θα κριθεί το ποσοστό γεωργικής έκτασης που θα αφεθεί στην οικιστική εκμετάλλευση) είναι μεταξύ άλλων: (α) η συνολική έκταση της γεωργικής γης στην οποία ανήκει η έκταση που θα αφεθεί στην οικιστική εκμετάλλευση, (β) η συμβολή της συνολικής αυτής έκτασης στην γεωργική παραγωγή, (γ) η επιρροή που θα έχει η απώλεια γεωργικής γης στην γεωργική παραγωγή (εν όψει του ενιαίου χαρακτήρα της γης ως γεωργικής) κ.λπ.
17. Επιπλέον, πέραν της εκτίμησης των επιπτώσεων που θα έχει η απώλεια γεωργικής γης, θα πρέπει να εκτιμηθεί και η καταλληλότητα της γης αυτής για οικιστική εκμετάλλευση βάσει των γενικών και ειδικών πολεοδομικών χαρακτηριστικών τόσο της συγκεκριμένης περιοχής που θα αφεθεί στην οικιστική εκμετάλλευση όσο και της ευρύτερης περιοχής που θα υποδεχτεί την εκμετάλλευση αυτή.
18. Και για την εκτίμηση αυτή το ΣτΕ (330/1999) έχει αναφερθεί σε συγκεκριμένα κριτήρια, το σπουδαιότερο των οποίων είναι η εκτίμηση της φέρουσας ικανότητας της περιοχής για ίδρυση οικισμού. Ο λόγος για τον οποίο το Δικαστήριο προτείνει τη χρήση του κριτηρίου αυτού είναι ο εξής: από τη στιγμή που η άφεση της γεωργικής γης στην οικιστική εκμετάλλευση σκοπό έχει την εκτόνωση των οικιστικών πιέσεων που ασκούνται σε περιοχές οι οποίες είναι ήδη πολεοδομικά κορεσμένες και έχουν επομένως περιορισμένη αντοχή σε περαιτέρω οικιστικές πιέσεις, και με δεδομένο ότι η

εκτόνωση αυτή επιχειρείται μέσω της επέκτασης παλαιών ή δημιουργίας νέων οικισμών, οι οικισμοί αυτοί πρέπει να έχουν τη δυνατότητα (ενόψει της θέσεως και των λοιπών χαρακτηριστικών τους) να πολεοδομηθούν κατά τέτοιον τρόπο ώστε να αποκλείεται η από αυτούς δημιουργία περαιτέρω οικιστικών πιέσεων και η αλυσιδωτή δημιουργία ή επέκταση οικισμών σε γη που αποτελεί γεωργική γη και μάλιστα γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας.

19. Ακόμη παλαιότερα, εξάλλου, το ΣτΕ (1042/1989) είχε κρίνει ότι επεκτάσεις σχεδίων πόλεων (κατά την έννοια της διάταξης του άρθρου 1 παρ. 5 του ν. 1337/1983) δεν επιτρέπονται εφόσον είναι αντίθετες, μεταξύ άλλων, με τους γενικότερους αναπτυξιακούς στόχους, μέσα στους οποίους περιλαμβάνεται και η διαφύλαξη της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας. Τέτοιες επεκτάσεις επιτρέπονται όταν και στο μέτρο που επιβάλλεται για τη θεραπεία ζωτικών οικιστικών αναγκών, οι οποίες διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να ικανοποιηθούν (ΣτΕ 1093/1988). Συνεπώς, επέκταση σχεδίου πόλεως σε περιοχή που καταλαμβάνει και γη υψηλής παραγωγικότητας μπορεί να γίνει μόνο εφόσον ρητά βεβαιώνεται ότι αυτό είναι αναγκαίο για την επέκταση του σχεδίου.
20. Άλλες ρυθμίσεις που σκοπό έχουν να προστατεύσουν τη γεωργική γη περιέχει και η περιβαλλοντική νομοθεσία, όπως αναφέρθηκε παραπάνω.
21. Ειδικά για την έγκριση περιβαλλοντικών όρων για ορισμένα έργα και δραστηριότητες τα οποία κατατάσσονται στην κατηγορία Α των έργων των οποίων η εκτέλεση ενδέχεται να έχει δυσμενείς συνέπειες στο περιβάλλον και ειδικότερα σε γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας, η διάταξη του άρθρου 3 παρ. 2 του ν. 1650/1986, όπως ισχύει, προβλέπει ότι η κοινή υπουργική απόφαση που απαιτείται για την έγκριση των περιβαλλοντικών αυτών όρων θα πρέπει να υπογράφεται αφενός μεν από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων αφετέρου δε από τον Υπουργό Γεωργίας (Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων) ο οποίος θεωρείται κατά νόμο συναρμόδιος δεδομένης της ανάγκης προστασίας των περιοχών αυτών.
22. Από το συνδυασμό όλων των παραπάνω συνάγεται ότι η γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας αποτελεί αντικείμενο προστασίας ειδικών ρυθμίσεων που περιέχονται στην αγροτική, πολεοδομική και περιβαλλοντική νομοθεσία και που αποτελούν έκφραση της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης.

4^ο Θέμα προς διερεύνηση

Αποτελούν τα κτηνοτροφικά πάρκα μια θεσμικά κατοχυρωμένη χρήση / ζώνη η οποία συνδέεται ή μπορεί να συνδεθεί με το σύστημα οικονομικών κινήτρων / επιδοτήσεων

1. Η άσκηση των κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων στους ορεινούς, ημι-ορεινούς και πεδινούς αγροτικούς χώρους συνδέεται στενά με την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη καθώς επίσης και με την περιβαλλοντική προστασία.
2. Η σύνδεση αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη δημιουργία κτηνοτροφικών πάρκων.
3. Κτηνοτροφικό Πάρκο είναι εκείνη η κοινόχρηστη περιοχή κτηνοτροφικής ζώνης, για την οποία έχει ολοκληρωθεί χωροταξική και περιβαλλοντική μελέτη οργάνωσής της, η οποία αποβλέπει στη δημιουργία της απαραίτητης υποδομής (εγκαταστάσεις, οδική πρόσβαση,

- δίκτυα ύδρευσης και ηλεκτρισμού, διαχείριση αποβλήτων κ.ά.), ώστε να εγκατασταθούν κτηνοτροφικές μονάδες σε περιοχές απομακρυσμένες από οικισμούς.
4. Τα παραπάνω προβλέπονται στην ΚΥΑ 487/260875/12-07-2002 για την «ίδρυση κτηνοτροφικών πάρκων», με την οποία εγκρίθηκαν οι όροι και οι προϋποθέσεις της χρηματοδότησης για τη δημιουργία οργανωμένων χώρων (κτηνοτροφικών πάρκων) για την εγκατάσταση κτηνοτροφικών μονάδων στα πλαίσια των ΠΕΠ.
 5. Φορέα για τη δημιουργία και λειτουργία κτηνοτροφικών πάρκων μπορούν να συστήσουν αρμοδίως μόνο οι ΟΤΑ α' και β' βαθμού, σε κατάλληλη διαθέσιμη δημοτική ή δημόσια έκταση, με την υποχρέωση διατήρησης της λειτουργίας του χώρου για τουλάχιστον 10 χρόνια από την έναρξη της λειτουργίας του κτηνοτροφικού πάρκου.
 6. Η καταλληλότητα της έκτασης πρέπει να αποδεικνύεται με την έκδοση των απαιτούμενων αδειών (ίδρυσης και λειτουργίας) και εγκρίσεων (περιβαλλοντικών όρων) για όλη τη δυναμικότητα του κτηνοτροφικού πάρκου.
 7. Η έκταση αυτή θα πρέπει να ανήκει ή να έχει παραχωρηθεί στους ΟΤΑ με τίτλους κυριότητας και να παραχωρείται με δικαίωμα νομής στους κτηνοτρόφους ή στους κληρονόμους τους, εφόσον αυτοί διατηρούν την ιδιότητα του κτηνοτρόφου.
 8. Τα κτηνοτροφικά πάρκα φαίνεται να εντάσσονται αφενός μεν σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους στην κατηγορία «εγκαταστάσεις γεωργικών, δασικών, κτηνοτροφικών, αλιευτικών και λοιπών αγροτικών εκμεταλλεύσεων» αφετέρου δε σύμφωνα με τη γενική πολεοδομική λειτουργία τους στην κατηγορία «οχλούσα βιομηχανία-βιοτεχνία» (βλ. π.δ. 23.2/6.3.1987 «κατηγορίες και περιεχόμενο χρήσεων γης» - ΦΕΚ 166 Δ').
 9. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 193 του Κώδικα Βασικής Πολεοδομικής Νομοθεσίας (απόφαση Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ 83840/3591/12.12.86/5.1.1987, άρθρο 2 απόφασης Υπουργού Υγείας ΑΙβ/8181/3.9.1986/5.2.1987, διόρθωση σφάλματος (ΦΕΚ 125 Β'): «1. Οι κάθε είδους πτηνο-κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις, ιδρύονται και λειτουργούν έξω από κατοικημένους χώρους (πόλεις, κωμοπόλεις, χωριά, οικισμούς) καθώς επίσης έξω και από λουτροπόλεις, παραδοσιακούς οικισμούς, εθνικούς και επαρχιακούς δρόμους, σιδηροδρομικές γραμμές, ποτάμια, λίμνες, ακτές, αρχαιολογικούς και τουριστικούς χώρους και χώρους που παρουσιάζουν τουριστικό ενδιαφέρον, από τα υπάρχοντα ή από εκείνα που προβλέπεται, κατά νόμιμο τρόπο να ανεγερθούν, νοσοκομεία, ευαγή ιδρύματα, εκπαιδευτήρια και από ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, εργοστάσια, βιοτεχνίες, κατασκηνωτικούς χώρους, ανοικτούς ή κλειστούς χώρους εργασίας ή διαβίωσης και μοναστήρια. 2. Οι ελάχιστες αποστάσεις μεταξύ πτηνο-κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων και των αναφερόμενων στην προηγούμενη παράγραφο τόπων, καθορίζονται κατά περίπτωση, αναλόγως του είδους και του αριθμού των διατηρούμενων ζώων ή πτηνών, σύμφωνα με την εκάστοτε ισχύουσα νομοθεσία των Υπουργείων Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και Γεωργίας (με την επιφύλαξη της διατάξεως του άρθρου 15 της απόφασης ΑΙβ/8181/3.9.1986/5.2.1987 Υφυπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για τα οικόσιτα ζώα), εκτός εάν διαφορετικά καθορίζονται απ' αυτή την υγειονομική διάταξη ή από άλλες υγειονομικές διατάξεις, για την ασφαλέστερη προστασία της δημόσιας υγείας».
 10. Στην ίδια διάταξη περιέχονται πίνακες ελάχιστων αποστάσεων και αναφέρονται οι περιπτώσεις και οι όροι για την εγκατάσταση των πτηνο-κτηνοτροφικών μονάδων σε μεγαλύτερες αποστάσεις.
 11. Τέλος, σύμφωνα με την ΚΥΑ ΗΠ 15393/2332/2002 (ΦΕΚ 1022 Β') οι κτηνοτροφικές και πτηνοτροφικές εγκαταστάσεις εμπίπτουν ανάλογα με τη δυναμικότητά τους στις κατηγορίες εκείνες έργων για τις οποίες απαιτείται έγκριση περιβαλλοντικών όρων σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 4 του ν. 1650/1986.

5° Θέμα προς διερεύνηση

Υπάρχουν κάποια εργαλεία που λειτουργώντας 'θετικά' και όχι απαγορευτικά μπορούν να στηρίξουν ρυθμίσεις / προτάσεις για τη διατήρηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων και την προστασία των υπό μελέτη περιοχών (με την έννοια ότι οι ρυθμίσεις αυτές ταυτόχρονα περιορίζουν τις 'ευκαιρίες' οικοδόμησης που παρέχει το καθεστώς της εκτός σχεδίου δόμησης; – ενδεικτικά αναφέρουμε τις ΖΕΕ και τις ΖΕΚ που ισχύουν για τις περιοχές αναπλάσεων.

1. Ο ν. 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί το βασικό θεσμικό εργαλείο σχεδιασμού και εφαρμογής περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ελλάδα.
2. Το 'περιβάλλον' στη διάταξη του άρθρου 2 του ν. 1650/1986 ορίζεται ως «το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες»
3. Με άλλα λόγια, η 'προστασία του περιβάλλοντος' αναφέρεται σε ένα σύνολο παραγόντων που επηρεάζουν όχι μόνο την οικολογία αλλά και την οικονομία και την κοινωνία των περιοχών που προστατεύονται.
4. Για το λόγο αυτό ο ν. 1650/1986 στο κεφάλαιο ε' αυτού περιέχει διατάξεις που στόχο έχουν να προστατεύσουν περιοχές όπου η διατάραξη της περιβαλλοντικής ισορροπίας είναι έντονη και η αποκατάστασή της δύσκολη για λόγους είτε οικολογικούς είτε κοινωνικοοικονομικούς.
5. Χαρακτηριστική διάταξη του ν. 1650/1986 η οποία μπορεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για την περιβαλλοντική προστασία και την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη είναι εκείνη του άρθρου 24, όπως αντικαταστάθηκε από τη διάταξη του άρθρου 10 του ν. 2742/1999 (ΦΕΚ 207 Α'), για τις Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ).
6. Η παραπάνω διάταξη σκοπό έχει να οριοθετήσει τις διάφορες παραγωγικές δραστηριότητες (βιομηχανικές, μεταλλευτικές, λατομικές, αγροτικές κ.λπ.) σε αντίστοιχες ζώνες με στόχο την αποσυμπίεση των οικονομικών και κοινωνικών πιέσεων που εκδηλώνονται για την ανάπτυξη τους.
7. Όπως έχει άλλωστε κρίνει και η νομολογία του ΣτΕ (561/1993), «στόχος των ζωνών αυτών (...) είναι ο ορθολογικός έλεγχος των χρήσεων γης (σύμφωνα με τη φέρουσα ικανότητα της κάθε περιοχής), η αποφυγή ή η ρύθμιση συγκρούσεων από τις πιέσεις που εκδηλώνονται για την ανάπτυξη μιάς περιοχής και η προστασία των μη ανανεώσιμων και των ευαίσθητων φυσικών πόρων».
8. Ως ΠΟΑΠΔ χαρακτηρίζονται θαλάσσιες καθώς και χερσαίες εκτάσεις που είναι πρόσφορες -σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του χωροταξικού σχεδιασμού- για την ανάπτυξη παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του πρωτογενούς, δευτερογενούς ή τριτογενούς τομέα, καθώς και δραστηριοτήτων ή επιχειρηματικών πρωτοβουλιών πειραματικού χαρακτήρα (άρθρο 24 παρ. 1 του ν. 1650/1986, όπως ισχύει).
9. Οι περιοχές αυτές μπορεί να εξειδικεύονται κατά κλάδο δραστηριότητας ή τομέα παραγωγής ή είδος και προορισμό λειτουργίας και να διακρίνονται σε περιοχές αποκλειστικής χρήσης, στις οποίες απαγορεύεται κάθε άλλη δραστηριότητα εκτός από εκείνη στην οποία αποβλέπει ο χαρακτηρισμός τους και σε περιοχές κύριας χρήσης,

όπου επιτρέπονται και άλλες δραστηριότητες υπό όρους.

10. Ο χαρακτηρισμός και η οριοθέτηση των ΠΟΑΠΔ γίνονται με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού¹¹ (άρθρο 24 παρ. 3 του ν. 1650/1986, όπως ισχύει) ύστερα από αίτηση φορέα οποιασδήποτε νομικής μορφής τον οποίο συνιστούν ή στον οποίο συμμετέχουν φυσικά ή νομικά πρόσωπα καθώς και ενώσεις, σύνδεσμοι ή κοινοπραξίες των φυσικών ή νομικών αυτών προσώπων (άρθρο 24 παρ. 2 του ν. 1650/1986, όπως ισχύει).
11. Η εδαφική έκταση των προς ανάπτυξη περιοχών πρέπει να ανήκει στην κυριότητα του συνιστώμενου φορέα ή να έχει παραχωρηθεί σε αυτόν κατά χρήση με μακροχρόνια μίσθωση κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης χαρακτηρισμού και οριοθέτησης της εκτάσεως¹².
12. Εάν για τη δημιουργία ΠΟΑΠΔ απαιτείται η σύνταξη Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, αυτή καταρτίζεται κατά τις κείμενες διατάξεις και υποβάλλεται μαζί με τα υπόλοιπα δικαιολογητικά που συνοδεύουν την αίτηση χαρακτηρισμού και οριοθέτησης.
13. Η κοινή υπουργική απόφαση για την έγκριση χαρακτηρισμού και οριοθέτησης αποτελεί και έγκριση χωροθέτησης τόσο για τις ίδιες τις ΠΟΑΠΔ, όσο και για την εγκατάσταση ή επέκταση σε αυτές παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (άρθρο 24 παρ. 3 στ. β του ν. 1650/1986, όπως ισχύει).
14. Με την εγκριτική υπουργική απόφαση καθορίζονται η θέση, η έκταση και τα όρια¹³ της ΠΟΑΠΔ, οι κατηγορίες παραγωγικών ή επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που επιτρέπεται να εγκατασταθούν σε αυτή, ειδικές ζώνες προστασίας γύρω από τις οριοθετούμενες σύμφωνα με τα παραπάνω περιοχές, στις οποίες μπορούν να επιβάλλονται ειδικοί όροι και περιορισμοί στις χρήσεις γης, στους όρους δόμησης και στην εν γένει εγκατάσταση και άσκηση δραστηριοτήτων και λειτουργιών καθώς επίσης και ειδικότεροι όροι και μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος.
15. Οι ΠΟΑΠΔ αποτελούν δηλαδή ένα μέτρο χωροθέτησης επενδυτικών σχεδίων και πρωτοβουλιών για την προώθηση της ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο με ειδικές ρυθμίσεις για τον χωροταξικό σχεδιασμό και την προστασία του περιβάλλοντος ώστε να διαμορφώνονται θετικοί όροι και προϋποθέσεις για την βελτίωση της οικονομίας (επενδύσεις), της κοινωνίας (απασχόληση) και της οικολογίας (περιβάλλον) των υπό ανάπτυξη περιοχών.
16. Ιδανικά, οι ΠΟΑΠΔ μπορούν να λειτουργήσουν μαζί με οικονομικά κίνητρα (φορολογία, χρηματοδότηση από ΚΠΣ ή ΣΔΙΤ) και πολεοδομικά αντικίνητρα (μικρότεροι συντελεστές

¹¹ Η κοινή αυτή υπουργική απόφαση εκδίδεται ύστερα από γνώμη του οικείου Νομαρχιακού Συμβουλίου και του Κεντρικού Συμβουλίου Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος. Η γνώμη του Νομαρχιακού Συμβουλίου πρέπει να περιέρχεται στο Υπουργείο το αργότερο μέσα σε δύο (2) μήνες, από την υποβολή της σχετικής αίτησης ή πρότασης. Αν παρέλθει άπρακτη η προθεσμία αυτή, η υπουργική απόφαση εκδίδεται χωρίς τη γνώμη του Νομαρχιακού Συμβουλίου. Ειδικά για τις περιοχές των ρυθμιστικών σχεδίων Αθήνας και Θεσσαλονίκης, αντί για το Κεντρικό Συμβούλιο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος, γνωμοδοτεί η Εκτελεστική Επιτροπή του Οργανισμού Αθήνας ή Θεσσαλονίκης αντίστοιχα (άρθρο 24 παρ. 3 στ. Β του ν. 1650/1986, όπως ισχύει).

¹² Ειδικά για τη δημιουργία περιοχών ανάπτυξης μονάδων υδατοκαλλιεργειών, η προβλεπόμενη από τις οικείες διατάξεις εκμίσθωση ή παραχώρηση χερσαίων εκτάσεων και υδάτινων επιφανειών επιτρέπεται να γίνεται και μετά την έκδοση της εγκριτικής απόφασης της επόμενης παραγράφου. Στις περιπτώσεις αυτές, την αίτηση χαρακτηρισμού και οριοθέτησης της Π.Ο.Α.Π.Δ. προσυπογράφει επιπλέον και ο κύριος της έκτασης, ο οποίος δηλώνει ρητό ότι αποδέχεται να παραχωρήσει ή να εκμισθώσει την έκταση σε αποκλειστική προθεσμία έξι (6) μηνών από την έκδοση της εγκριτικής απόφασης της επόμενης παραγράφου. Εάν παρέλθει άπρακτη η προθεσμία αυτή, η εγκριτική απόφαση της Π.Ο.Α.Π.Δ. ανακαλείται (άρθρο 24 παρ. 2 του ν. 1650/1986 in fine, όπως ισχύει).

¹³ Μεταβολή της έκτασης και των ορίων της ΠΟΑΠΔ επιτρέπεται με την τήρηση των διαδικασιών που προβλέπονται από τις διατάξεις του παρόντος άρθρου για την οριοθέτηση και χαρακτηρισμό της, ύστερα από αιτιολογημένη αίτηση του φορέα ΠΟΑΠΔ.

- δόμησης, αυστηρότεροι όροι δόμησης) σαν ένα χρήσιμο εργαλείο για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή ολοκληρωμένων συστημάτων χρήσεων γης στον εξωαστικό χώρο. Μπορούν, δηλαδή, να λειτουργήσουν συντονιστικά μεταξύ του αναπτυξιακού και του χωροταξικού σχεδιασμού.
17. Πραγματικά, με τις ΠΟΑΠΔ διευκολύνεται μεταξύ άλλων (1) η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και επιχειρηματικότητας μέσω κατάλληλων χωρικών ρυθμίσεων, καθώς και μέσω της προσφοράς επαρκούς και κατάλληλης γης για την κάλυψη των αναγκών νέων ιδρύσεων καθώς και εκσυγχρονισμού της υπάρχουσας επενδυτικής βάσης, (2) ο εξορθολογισμός του προτύπου χωροθέτησης της βιομηχανίας με κατεύθυνση την οργανωμένη χωροθέτησή της, (3) η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στην βιώσιμη (οικονομική και κοινωνική) ανάπτυξη, και (4) η απλούστευση και καλύτερη οργάνωση των επενδυτικών διαδικασιών, που συνδέονται με χωρικές πολιτικές. Με αυτόν τον τρόπο αίρονται εμπόδια στην επιχειρηματικότητα και ο επενδυτής γνωρίζει εκ των προτέρων τους κανόνες χωρικής οργάνωσης της βιομηχανίας.
 18. Τέλος, ένα άλλο μέτρο που προσφέρει η ισχύουσα νομοθεσία για την αποκατάσταση περιοχών που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι αυτό του άρθρου 11 του ν. 2742/1999 για τις Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ).
 19. Ως ΠΕΧΠ μπορούν να χαρακτηρίζονται περιοχές εντός ή εκτός εγκεκριμένων σχεδίων πόλεων ή οικισμών προϋφισταμένων του 1923 ή εντός ορίων οικισμών κάτω των 2.000 κατοίκων, οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερα ή κρίσιμα προβλήματα χωρικής ανάπτυξης που απαιτούν ειδικό σχεδιασμό και ρύθμιση και ιδίως:
 - α) περιοχές που υφίστανται χωρικές επιπτώσεις από μεγάλης κλίμακας έργα ή παρεμβάσεις, όπως δημιουργία νέων εδαφών από προσχώσεις, δημιουργία υδάτινων επιφανειών,
 - β) περιοχές με μειονεκτικά χαρακτηριστικά, λόγω γεωγραφικής απομόνωσης ή δυσμενούς προσπελασιμότητας, όπως ορεινές, νησιωτικές και δυσπρόσιτες περιοχές,
 - γ) περιοχές σε παραμεθόριες ζώνες που παρουσιάζουν κρίσιμα προβλήματα από γεωπολιτική όποψη,
 - δ) περιοχές που πορουσιάζουν έκτακτες και απρόβλεπτες ανάγκες λόγω φυσικών ή τεχνολογικών καταστροφών και κινδύνων, όπως σεισμών, πλημμυρών, κατολισθήσεων, δυσμενών κλιματικών συνθηκών ή και πυρκαγιών (άρθρο 10 παρ. 1 του ν. 2742/1999).
 20. Ο χαρακτηρισμός και η οριοθέτηση περιοχών ως ΠΕΧΠ γίνεται με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Περιβάλλοντος, χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, που εκδίδονται ύστερα από γνώμη του οικείου Νομαρχιακού Συμβουλίου, σε εφαρμογή κατευθύνσεων εγκεκριμένων Ειδικών ή Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης.
 21. Με τις ίδιες αποφάσεις καθορίζονται οι γενικές κατηγορίες χρήσεων χώρου κατά λειτουργίες και τομείς παραγωγής καθώς και συντονισμένο πρόγραμμα μέτρων και έργων, κατά φάσεις και φορείς χρηματοδότησης, για την ανάπτυξη, ενίσχυση, αποκατάσταση και εν γένει διαχείριση των περιοχών αυτών.
 22. Με τις ίδιες ή όμοιες αποφάσεις μπορεί να θεσπίζονται για κάθε ΠΕΧΠ ειδικά καθεστώτα οικονομικής ενίσχυσης των επιχειρήσεων που εγκαθίστανται σε αυτήν, κατά παρέκκλιση κάθε διάταξης της ισχύουσας αναπτυξιακής νομοθεσίας, και να

- καθορίζονται το είδος, η διάρκεια και τα ποσά των ενισχύσεων, τα κριτήρια υπαγωγής και τα στοιχεία αξιολόγησης των επιχειρήσεων, οι υπηρεσίες ή οι φορείς στους οποίους υποβάλλονται οι αιτήσεις υπαγωγής και τα δικαιολογητικά και στοιχεία που συνοδεύουν την αίτηση υπαγωγής καθώς και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια (άρθρο 10 παρ. 2 του ν. 2742/1999).
23. Για τη θέσπιση ειδικών, σύμφωνα με τα παραπάνω, καθεστώτων ενίσχυσης, πρέπει να έχει προηγηθεί η κατάρτιση μελέτης σκοπιμότητας μέσω της οποίας τεκμηριώνονται οι προϋποθέσεις και λοιποί όροι οικονομικών ενισχύσεων.
24. Με τις ίδιες ως άνω αποφάσεις μπορεί να προβλέπεται επίσης η επιβολή ανταποδοτικών τελών στα νομικά ή φυσικά πρόσωπο που αναπτύσσουν τις δραστηριότητές τους μέσα στις περιοχές αυτές για τη χρηματοδότηση προγραμμάτων και έργων ενίσχυσης, αναβάθμισης και ανάπτυξής τους. Με τις ίδιες αποφάσεις εξειδικεύονται τα κριτήρια επιβολής και καθορίζεται το ύψος των τελών αυτών, οι υπόχρεοι στην καταβολή τους, ο τρόπος είσπραξης και απόδοσης τους και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια για την εφαρμογή της παραγράφου αυτής. Στην περίπτωση αυτήν, οι παραπάνω αποφάσεις συνυπογράφονται και από τον Υπουργό Οικονομικών.
25. Ο χαρακτηρισμός μιας έκτασης ως ΠΕΧΠ γίνεται με βάση ειδική χωροταξική μελέτη που καταρτίζει το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων. Με τη μελέτη αυτήν τεκμηριώνεται ο ιδιαίτερος χαρακτήρας και η κρισιμότητα της χαρακτηριζόμενης περιοχής και προτείνονται τα ενδεικνυόμενα κατά περίπτωση κανονιστικά, οικονομικά, διαχειριστικά ή άλλα μέσα, μέτρα και προγράμματα δράσης, κατά φάσεις και φορείς χρηματοδότησης, που είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη, ενίσχυση, αποκατάσταση ή αναβάθμισή της (άρθρο 10 παρ. 4 του ν. 2742/1999).
26. Η παρακολούθηση και η αξιολόγηση της εφαρμογής των κατευθύνσεων και λοιπών ρυθμίσεων, καθώς και των κινήτρων και των προγραμμάτων δράσης, γίνεται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων. Για το σκοπό αυτόν συντάσσεται ανά διετία έκθεση με την οποία αποτιμάται η πορεία εφαρμογής των μέτρων, μέσων και λοιπών όρων που καθορίστηκαν κατά τις προαναφερόμενες παραγράφους και υποδεικνύονται τα κατάλληλα, κατά περίπτωση, μέτρα για την αντιμετώπιση προβλημάτων και δυσλειτουργιών που διαπιστώθηκαν κατά την εφαρμογή. Τα πορίσματα της έκθεσης αυτής κοινοποιούνται στο καθ' ύλην αρμόδιο υπουργείο, στις αρμόδιες υπηρεσίες των οικείων περιφερειών, καθώς και στους οικείους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτης και δεύτερης βαθμίδας, προκειμένου να λαμβάνονται υπόψη κατά την κατάρτιση και εφαρμογή μέτρων, δράσεων, ενεργειών και ρυθμίσεων αρμοδιότητάς τους με τις οποίες προωθείται η αποτελεσματική εφαρμογή όρων, περιορισμών, μέσων και μέτρων δράσης. Με βάση την αξιολόγηση αυτήν και εφόσον υπάρχει επαρκής αιτιολόγηση, ο χαρακτηρισμός και τα όρια των περιοχών αυτών και οι επιβληθείσες για την ανάπτυξη και ενισχύση τους γενικές χρήσεις, όροι και προϋποθέσεις, κίνητρα, τέλη και λοιπά μέτρα και προγράμματα δράσης είναι δυνατόν να μεταβάλλονται (άρθρο 10 παρ. 6 του ν. 2742/1999).
27. Δυστυχώς, εξαιτίας της μη έκδοσης των απαιτούμενων εκτελεστικών διατάξεων οι ΠΕΧΠ δεν έχουν λειτουργήσει στην πράξη, ενώ και οι ΠΟΑΠΔ (για τις οποίες έχουν εκδοθεί οι σχετικές υπουργικές αποφάσεις) έχουν κυρίως λειτουργήσει για την χωροθέτηση υδατοκαλλιεργειών.
28. Η διαμόρφωση συγκεκριμένου νομικού καθεστώτος για την αποκατάσταση περιοχών που αντιμετωπίζουν μεγάλα περιβαλλοντικά προβλήματα εξαρτάται σε τελευταία

ανάλυση από τη Διοίκηση, η οποία πρέπει να καθορίσει ειδικούς όρους και περιορισμούς και να καθιερώσει ειδικούς κανονισμούς διαχείρισης και λειτουργίας των παραγωγικών δραστηριοτήτων στις περιοχές αυτές σε σχεδιασμό με ανάλογα χωροταξικά και τομεακά αναπτυξιακά σχέδια και μελέτες.

Ενότητα 9

Ε. Παναγιωτάτου, Α. Λαμπρόπουλος, Μ. Αγγελίδης, Ε. Εφεσίου, Ε. Κλαμπατσέα,
Α. Μονεμβασίτου, Σ. Ξενόπουλος, Ε. Πορτάλιου, Δ. Σεβαστάκης

Απόπειρα συμμετοχικού σχεδιασμού. Το παράδειγμα της Μακίστου

Συνεργασία Συλλόγου Μακισταίων – ΕΜΠ στις πυρόπληκτες περιοχές Δήμου Ζαχάρως

Αμέσως μετά την καταστροφική πυρκαγιά της 24^{ης} Αυγούστου 2007 ο Σύλλογος Μακισταίων, εκφράζοντας τις αγωνίες των κατοίκων της Μακίστου, ανέλαβε σειρά από δράσεις για την αντιμετώπιση των μακροπρόθεσμων συνεπειών της καταστροφής. Μεταξύ αυτών ήταν η αναζήτηση ιδεών και προτάσεων για την ανασυγκρότηση της ζωής στις πληγείσες περιοχές. Το αίτημα διατυπώθηκε μαζί με ένα γενικό πλαίσιο ιδεών για τη διαχείριση της «επόμενης μέρας» και στάλθηκε προς κάθε ενδιαφερόμενο, κρατικές υπηρεσίες και φορείς αρωγής, με σχετική επιστολή του Συλλόγου¹.

Για τον ίδιο σκοπό, ο Σύλλογος απευθύνθηκε στο ΕΜΠ και ειδικότερα στη Σχολή Αρχιτεκτόνων επιφορτίζοντας για τις σχετικές συζητήσεις το μέλος του κ. Ανδρέα Λαμπρόπουλο. Ως κατάλληλο πρώτο βήμα συνεργασίας με το ΕΜΠ ο Σύλλογος επέλεξε τη διοργάνωση ημερίδας, με αναμενόμενο προϊόν συγκεκριμένες προτάσεις διεξόδου από την κρίση. Το αίτημα διατυπώθηκε με σχετική επιστολή προς την καθηγήτρια του Τομέα Πολεοδομίας & Χωροταξίας κ. Ελίζα Παναγιωτάτου².

Η πρωτοβουλία του Συλλόγου είναι αδιαμφισβήτητη κίνηση με ιδιαίτερη βαρύτητα για την ανασυγκρότηση της περιοχής, πρωτοποριακή γιατί θέτει επί τάπητος το ζήτημα του σχεδιασμού, ο οποίος ξεκινάει με πρωτοβουλία των ίδιων των κατοίκων της περιοχής, είναι συμμετοχικός και στοχεύει σε διαδικασίες όπου οι κάτοικοι έχουν πρωταρχικό ρόλο στη διαμόρφωση του τόπου τους.

Η συμμετοχή των πολιτών στο σχεδιασμό είναι διαδικασία αποφασιστικής σημασίας, οι κάτοικοι αποτελούν την καλύτερη πηγή πληροφορίας και γνώσης για τον τόπο τους. Οι επιλογές μπορούν να ελεγχθούν και να τελειοποιηθούν πριν από την υλοποίησή τους, έχοντας έτσι καλύτερα αποτελέσματα, η αναπτυξιακή διαδικασία να επιταχυνθεί, καθώς οι κάτοικοι αποδέχονται και εξοικειώνονται με τις διαδικασίες σχεδιασμού και αποφεύγονται οι ρήξεις, και τέλος, οι πολίτες νοιώθοντας ότι έχουν συμμετάσχει στην διαμόρφωση του περιβάλλοντός τους, συμβάλλουν στη διατήρησή του και στην υλοποίηση των προτάσεων. Επίσης, μια τέτοια διαδικασία συμβάλλει στην ενδυνάμωση των συμμετεχόντων, οι οποίοι αποκτώντας δεξιότητες, αυτοπεποίθηση και την ικανότητα συνεργασίας, αναλαμβάνουν πλέον ενεργό ρόλο στην ανάπτυξη της κοινότητάς τους. Τέλος, ο συμμετοχικός σχεδιασμός είναι ένα σημαντικό βήμα για την ενίσχυση της δημοκρατίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης στην κοινότητα³.

Η προσέγγιση αυτή διαφέρει από τις πρακτικές που συνήθως υιοθετούνται στο σχεδιασμό, αλλά δεν είναι κάτι καινούριο. Στηρίζεται σε θεωρητική και εμπειρική διεθνή προϊστορία πιλοτικών εφαρμογών συμμετοχικού σχεδιασμού με θετικά αποτελέσματα, πυρήνας των οποίων είναι η συμμετοχή των πολιτών στη διαμόρφωση του περιβάλλοντός τους⁴. Υπάρχουν διάφορες μέθοδοι συμμετοχικού σχεδιασμού, όπως ο κοινοτικός σχεδιασμός δράσης, η συμμετοχική έρευνα δράσης, ο οραματισμός, κ.ά.⁵ και η επιλογή της καταλληλότερης για κάθε περίπτωση

¹ Βλέπε πλήρες κείμενο «Απόπειρα Συμμετοχικού Σχεδιασμού»: «**Εκκληση βοήθειας**», επιστολή 04/09/2007 «**Καταστροφή 24^{ης} Αυγούστου – Πρόσκληση για Προτάσεις Αποκατάστασης**».

² Βλέπε *ibid*: επιστολή 14-09-2007 και απάντηση 14-3-2007.

³ N. Wates, *The Community Planning Handbook*, London: Earthscan, 2000.

⁴ Για τη θεωρητική τεκμηρίωση αλλά και πιλοτικές εφαρμογές συμμετοχικού σχεδιασμού, βλ. ενδεικτικά J. Forester, *Planning in the Face of Power*, University of California Press, 1989, Α. Βρυχέα, και Κ. Λωράν, (επιμ.), *Συμμετοχικός σχεδιασμός: θεωρητικές διερευνήσεις, ιστορία των ιδεών και των πρακτικών, μεθοδολογικές προσεγγίσεις*, Αθήνα: ΤΕΕ, 1993, Δ. Γ. Χριστοφιλόπουλος, *Αστικός και χωροταξικός σχεδιασμός-προγραμματισμός: τεχνική διαδικασία ή κοινωνική επιστήμη*; Αθήνα: Σάκκουλα, 1990, D. Wilcox, *The Guide to Effective Participation*, Brighton: Partnership Books, 1994, N. Wates, *The Community Planning Handbook*, London: Earthscan, 2000, H. Sanoff, *Community Participation Methods in Design and Planning*, New York: John Wiley & Sons, Inc, 2000.

⁵ Βλ. H. Sanoff, *ό.π.*, N. Wates, *ό.π.*

εξαρτάται άμεσα από το σκοπό, τη βαθμίδα συμμετοχής, το χρονοδιάγραμμα και τους πόρους που διατίθενται.

Με τη συμμετοχή των κατοίκων σε μια ανοικτή ημερίδα όπου θα συζητηθούν τα προβλήματα και οι προοπτικές της περιοχής επιτυγχάνεται μια κατ' αρχήν συμμετοχική «πληροφόρηση/ενημέρωση» και μια πρώτη «διαβούλευση» των πολιτών της Μακίστου με την ομάδα του ΕΜΠ. Η διαδικασία αυτή έχει ως στόχο τη διαμόρφωση υλοποιήσιμων και κοινά αποδεκτών (από την τοπική κοινωνία) στόχων⁶ και την υιοθέτηση συμμετοχικών διαδικασιών εφαρμογής του σχεδιασμού μέσα από μια «σύμπραξη» της Κοινότητας και των πολιτών της Μακίστου με την ομάδα του ΕΜΠ. Η συμμετοχή δηλαδή των πολιτών ελπίζεται ότι θα εξελιχθεί από χαμηλότερους βαθμούς συμμετοχής («πληροφόρηση/ενημέρωση», «διαβούλευση») σε υψηλότερους («σύμπραξη»)⁷. Η επιλογή της ημερίδας – μέσω αντιπροσώπευσης των κατοίκων κυρίως από τα Τοπικά Συμβούλια – μπορεί μεν να χαρακτηριστεί ως σχετικά «χαμηλός» βαθμός συμμετοχής, σε σχέση με ανώτερα επίπεδα που διασφαλίζουν μεγαλύτερο βαθμό συμμετοχής, αποτελεί όμως το πρώτο και καίριο βήμα, για την ενδυνάμωση της τοπικής κοινωνίας και τη συμμετοχή της στη διαδικασία του σχεδιασμού.

Στη Σχολή Αρχιτεκτόνων συγκροτήθηκε αμέσως διατομεακή ομάδα εργασίας από τους Μ. Αγγελίδη, Ε. Εφείσιου, Α. Μονεμβασίτου, Σ. Ξενόπουλο, Ε. Πορτάλιου, Δ. Σεβαστάκη, Ρ. Κλαμπασέα, με συντονίστρια την Ε. Παναγιωτάτου και σύνδεσμο με Σύλλογο Μακισταίων τον Α. Λαμπρόπουλο. Στις συνεδριάσεις της η ομάδα εργασίας επεξεργάστηκε τρόπους αρωγής και ειδικά για το ζήτημα της ημερίδας⁸ συμφώνησε ότι είναι απαραίτητη η ουσιαστική συμμετοχή των κατοίκων στο σχεδιασμό ανασυγκρότησης της περιοχής τους.

Ο ρόλος του ΕΜΠ διαφέρει εδώ από την παραδοσιακή προσέγγιση όπου ο «ειδικός» ερευνά, σχεδιάζει και αποφασίζει⁹. Ο ρόλος που είχε επωμιστεί ήταν υποστηρικτικός με στόχο να βοηθήσει να αναγνωριστούν οι ανάγκες των κατοίκων της περιοχής και ιδιαίτερα των σχετικά πιο ευαίσθητων ομάδων¹⁰. Στόχος ήταν η ομάδα Ε.Μ.Π. να συμβάλει στην υπόδειξη μεθόδων για την ανάδειξη των αναγκών και των προσδοκιών των κατοίκων για την περιοχή τους. Η μικρή κλίμακα του «χώρου» και ο μικρός αριθμός των κατοίκων ενισχύει την προσέγγιση αυτή.

Καταλυτικό εργαλείο θεωρήθηκε ο σχεδιασμός και η υλοποίηση της ημερίδας, την οποία άλλωστε πρότειναν οι ίδιοι οι κάτοικοι. Η θεματολογία της ημερίδας ορίστηκε σε συνεργασία με το Σύλλογο. Κύριο αντικείμενο ήταν η παρουσίαση από τους κατοίκους (εκπροσωπούμενους από τα Τοπικά Συμβούλια των Δημοτικών Διαμερισμάτων του Δήμου Ζαχάρως και τους τοπικούς Συλλόγους), των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, των προθέσεων και των επιθυμιών τους για το μέλλον της περιοχής τους.

Η ανάδειξη των θέσεων και των αναγκών των κατοίκων εξασφαλίστηκε με τη συμπλήρωση *ερωτηματολογίου*¹¹, το οποίο και διανεμήθηκε σε οικισμούς γύρω από την Μάκιστο. Το ερωτηματολόγιο αυτό το οποίο κινήθηκε με άξονες που αποτελούν τη βάση διαλόγου και εμβάθυνσης στα αναπτυξιακά ζητήματα στα οποία περιστρέφεται η Ημερίδα και τα οποία

⁶ Βλέπε πλήρες κείμενο, op.cit.: «**Η ανταπόκριση...Η προετοιμασία**», «**Σε αναζήτηση της πραγματικότητας: Πώς βιώνουν οι κάτοικοι την κατάσταση. Ένα ερωτηματολόγιο σε εκκρεμότητα...**», «**Οι απαντήσεις. Στοιχειοθετώντας σύγκλιση...**».

⁷ Βλ. S. Arnstein, "A Ladder of Citizen Participation", *Journal of the American Institute of Planners*, 34 (1969), σ. 216-225 και Δ Χριστοφιλόπουλος,, «Συμμετοχή των πολιτών στον Πολεοδομικό Σχεδιασμό», *Επιθ. Κοινων. Ερ.*, 67, 1987, σ. 136-177.

⁸ Βλέπε πλήρες κείμενο op.cit.: «**Η ανταπόκριση...Η προετοιμασία**»

⁹ Για το ρόλο των ειδικών στο συμμετοχικό σχεδιασμό και στην επιλογή της βαθμίδας συμμετοχής, βλ. D. Wilcox, *The Guide to Effective Participation*, Brighton: Partnership Books, 1994, σ. 10.

¹⁰ P. Davidoff, "Advocacy and Pluralism in Planning", *Journal of the American Institute of Planners*, 31 (1965), σ. 331-338.

¹¹ Βλέπε πλήρες κείμενο op.cit.: «**Σε αναζήτηση της πραγματικότητας: Πώς βιώνουν οι κάτοικοι την κατάσταση. Ένα ερωτηματολόγιο σε εκκρεμότητα...**»

καθορίζουν αποφασιστικά την επιλογή του κατάλληλου σεναρίου για την περιοχή. Στο πλήρες κείμενο οι απαντήσεις του Συλλόγου Χρυσοχωριτών Ολυμπίας και του Συλλόγου Πλατιάνας «Το ΑΙΠΥ», καταδεικνύουν τη σημασία αυτής της διαδικασίας και το πόσο πολύτιμη θα ήταν η ολοκλήρωσή της.

Η διεξαγωγή της ημερίδας ορίστηκε σε συνεννόηση με τον Σύλλογο για το Σάββατο, 20 Οκτωβρίου 2007, με τόπο διεξαγωγής την Μάκιστο και ονομάστηκε «Συνάντηση της Μάκιστου». Η ημερήσια διάταξη της Συνάντησης της Μάκιστου περιλάμβανε παρουσιάσεις από τους τοπικούς φορείς εκπροσώπησης των πληγέντων για τα προβλήματα όπως τα βλέπουν οι κάτοικοι, ενημέρωση από την κεντρική διοίκηση, την τοπική αυτοδιοίκηση και τους λοιπούς φορείς σχετικά με την αποκατάσταση των καταστροφών, για τα μέτρα που λαμβάνονται και το σχεδιασμό. Η τελική φάση προέβλεπε ερωτήσεις, σχόλια και προτάσεις από τα προσκεκλημένα πανεπιστήμια (Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ¹², Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Πανεπιστημίου Πατρών) και επεξεργασία θέσεων και πορισμάτων.

Την 1^η εβδομάδα του Οκτωβρίου στάλθηκαν προσκλήσεις και απεστάλησαν στους αρμόδιους κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς, βουλευτές, πανεπιστήμια, τοπικούς φορείς κλπ.¹³

Στις 13/10 η ομάδα εργασίας ενημερώθηκε από τον Σύλλογο Μακισταίων ότι η «Συνάντηση της Μάκιστου» πρέπει να αναβληθεί «.. λόγω αντικειμενικών δυσκολιών, καθώς και άλλων προβλημάτων των οργανωτών ...»¹⁴. Η αναβολή της ημερίδας δεν επέτρεψε να αξιολογήσουμε την αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος. Σε καταρχήν πρώτο στάδιο στόχος ήταν να διαπιστώσουμε αν υπάρχει συναίνεση από τους συμμετέχοντες για την αναγκαιότητα της διαδικασίας, τους τρόπους λήψης αποφάσεων, το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των αποφάσεων. Να δημιουργηθεί το κλίμα για περαιτέρω συλλογή και σύνθεση πληροφορίας για τα προβλήματα στην περιοχή, μετά αλλά και πριν από την καταστροφή, και την ανάδειξη θεμάτων με προτεραιότητα. Να γίνει ο καταμερισμός σε επιμέρους ζητήματα και ομάδες εργασίας για περαιτέρω εμβάθυνση και επεξεργασία των ζητημάτων. Να αποτυπωθεί το όραμα των κατοίκων και η σύνθεση σεναρίων για την περιοχή, η επιλογή του «καταλληλότερου», η υλοποίησή του και η αξιολόγηση της προσπάθειας¹⁵.

¹² Βλέπε *ibid*: «**Σε αναζήτηση της πραγματικότητας: Πώς βιώνουν οι κάτοικοι την κατάσταση. Ένα ερωτηματολόγιο σε εκκρεμότητα**» και ενημερωτικό σημείωμα Ε. Πορτάλιου, 28/9/2007.

¹³ Βλέπε *ibid*: «**Η πρόσκληση**».

¹⁴ Βλέπε *ibid*: «**Η αναβολή**», σχετική επιστολή του Συλλόγου προς ΕΜΠ, Σχολή Αρχιτεκτόνων, 8-10-2007.

¹⁵ Για τα στάδια του συμμετοχικού σχεδιασμού, βλ. Η. Sanoff, *ό.π.*, σ. 16.

* Ευχαριστούμε την κ. Ι. Τσεβρένη για τη συνεργασία.

Ενότητα 10

Προσεγγίσεις στα πλαίσια μαθημάτων της Σχολής Αρχιτεκτόνων.

Μετά τις καταστροφικές πυρκαγιές που έπληξαν τη χώρα μας και στα πλαίσια της συμμετοχής του Ε. Μ. Πολυτεχνείου στις προσπάθειες διαμόρφωσης μιας προοπτικής για τις πληγείσες περιοχές, με πρωτοβουλία μελών ΔΕΠ της Σχολής Αρχιτεκτόνων και μεγάλη συμμετοχή σπουδαστών, πραγματοποιήθηκαν προπτυχιακά μαθήματα, με αντικείμενο τη διερεύνηση θεμάτων σχετικών με τη χωροταξική και οικιστική διάρθρωση, τον αρχιτεκτονικό χαρακτήρα των οικισμών, το φυσικό περιβάλλον αλλά και τις αναπτυξιακές προοπτικές της περιοχής πιλοτικής διερεύνησης του Ν. Ηλείας.

Καθώς τα μαθήματα αυτά δεν έχουν ολοκληρωθεί ακόμα, δεν είναι δυνατόν να παρουσιαστούν εδώ τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν. Για δύο από αυτά παρουσιάζονται στη συνέχεια ο γενικός τρόπος αντιμετώπισης και οι πρώτες προσεγγίσεις. Το τρίτο είναι το υποχρεωτικό μάθημα Χωροταξίας του 7^{ου} εξαμήνου (μέλη ΔΕΠ Μ. Αγγελίδης, Σ. Αυγερινού Κολώνια, Ε. Κλαμπατσέα και Ε. Παναγιωτάτου). Στο μάθημα αυτό η προσέγγιση είναι πολύ ευρύτερη, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν εξειδικευμένες προσεγγίσεις που να αφορούν την περιοχή μελέτης, ως αυτή τη στιγμή τουλάχιστον.

Ενότητα 10Α

Ε. Πορτάλιου και συνεργάτες

**Ανασυγκρότηση του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος στα πυρόπληκτα χωριά Ράπτη-Λιβαδάκι-Πτελέα, Δήμου Αλιφείρας του Νομού Ηλείας.
Ένα μάθημα που διενεργείται σε έκτακτες συνθήκες**

Οι νεκροί της Ηλείας, τα χωριά που έσβησαν από τον χάρτη, τα ζώα και τα πουλιά που κάηκαν, τα δέντρα και τα φυτά, η γη που έγινε στάχτη δεν πρέπει να ξεχαστούν. Αντίθετα, στη μνήμη τους πρέπει να στηριχθεί ένας άλλος τρόπος προσέγγισης του χώρου και των ανθρώπινων δραστηριοτήτων που εκδηλώνονται σ' αυτόν. Η αρχιτεκτονική πρέπει να επιστρέψει στο πρωταρχικό και το μείζον της επιβίωσης της φύσης και των ανθρώπων.

Η ταυτότητα του μαθήματος

Στο διατομεακό συνθετικό μάθημα του 9^{ου} εξαμήνου, με αντικείμενο τον σχεδιασμό αστικού ή αγροτικού χώρου, δόθηκε από τη διδάσκουσα Ελένη Πορτάλιου, αν. καθηγήτρια της Αρχιτεκτονικής Σχολής ΕΜΠ, το θέμα:

ΡΑΠΤΗ–ΛΙΒΑΔΑΚΙ–ΠΤΕΛΕΑ, ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΔΗΜΟΥ ΑΛΙΦΕΙΡΑΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΑ ΠΥΡΟΠΛΗΚΤΑ ΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΗΛΕΙΑΣ.

Κατευθύνσεις ανάπτυξης συμβατές με την οικολογική προσέγγιση και την ανάδειξη του φυσικού και ιστορικού πλούτου της περιοχής.

Το μάθημα οργανώθηκε σε 2 φάσεις, όχι απόλυτα διακριτές μεταξύ τους. Η α' φάση αφορά την αναγνώριση, με επιτόπια αποτύπωση, της φυσιογνωμίας των χωριών και την καταγραφή των παλαιών και νέων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν. Η δεύτερη αφορά προτάσεις ανασύστασης και διαμόρφωσης της σύγχρονης φυσιογνωμίας τους. Και στις δύο φάσεις αναφερόμαστε στο **φυσικό περιβάλλον**, το **δημόσιο χώρο**, τις **κατοικίες** και τα **άλλα κτίσματα**.

Η διαδικασία του μαθήματος δεν έχει ολοκληρωθεί, βρισκόμαστε στην α' φάση της αποτύπωσης των 3 οικισμών και της αναγνώρισης της αρχιτεκτονικής τους φυσιογνωμίας, μελετώντας παράλληλα γενικότερα θέματα που αφορούν στην αποκατάσταση, την ανασυγκρότηση και τις κατευθύνσεις ανάπτυξης των πυρόπληκτων περιοχών της Ηλείας.

Η αναγνώριση και ο επανασχεδιασμός τροφοδοτούνται από τη διερεύνηση ειδικών και γενικών ερωτημάτων, τα οποία εγείρονται από την οικολογική καταστροφή και την ανάγκη αναπροσανατολισμού της αρχιτεκτονικής ώστε ν' ανταποκριθεί στις κρίσιμες περιβαλλοντικά και κλιματολογικά σημερινές συνθήκες. Απ' αυτή την άποψη έχει ξεκινήσει, στο πλαίσιο του μαθήματος, ένας γόνιμος διάλογος με θέματα που αφορούν τα δάση, τα δένδρα και τη βλάστηση, τη διαχείριση του νερού, τις επιτρεπτές επεμβάσεις στο τοπίο, την οικολογική διάσταση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, τον ήπιο και συμβατό με τα τοπικά δεδομένα χαρακτήρα της τεχνολογίας, την εξοικονόμηση ενέργειας, τη χρήση ηλιακής και αιολικής ενέργειας, και γενικά την οικολογική δόμηση και αρχιτεκτονική.

Στο μάθημα συνεργάζονται μέχρι στιγμής: ο **Αλέξανδρος Κλειδωνάς**, επικουρικό διδακτικό έργο και οι διδάσκοντες/ουσες **Ειρήνη Εφεσίου**, αν. καθηγήτρια, **Σταύρος Γυφτόπουλος**, λέκτωρ, **Έλενα Κωνσταντινίδου**, λέκτωρ. Σημαντική στήριξη προσφέρουν οι **Πασχάλης Σαμαρίνης** και **Ευαγγελία Χατζηκωνσταντίνου**, υποψήφιοι διδάκτορες, οι **Δημήτρης Ρόζος**, επίκουρος καθηγητής και **Παναγιώτης Γεωργιάδης** επιστημονικός συνεργάτης, από την ομάδα του ΕΜΠ για τα πυρόπληκτα σε θέματα γεωλογίας και υδρολογίας, ο δασολόγος και συνεργάτης του Τομέα II **Νίκος Πάγκας**, η πολεοδόμος **Μάρω Ευαγγελίδου**, ο γεωπόνος **Δημήτρης Καρακώστας**, η υποψήφια διδάκτωρ αρχιτέκτων **Αλίκη Σπυροπούλου**, η αρχιτέκτων **Μαρία Μαρλαντή** ως επιστημονική σύμβουλος, οι **Παναγιώτης Τουλιάτος**, καθηγητής, **Βαγγέλης Ευαγγελινός**, καθηγητής, **Ελένη Μαϊστρου**, αν. καθηγήτρια, **Ηλίας Ζαχαρόπουλος**, αν. καθηγητής, **Θάνος Στασινόπουλος**, βοηθός και η τελειόφοιτος της Αρχιτεκτονικής Σχολής ΕΜΠ **Ευγενία Σαρρηγιάννη** με εισηγήσεις τους, καθώς και ο **Βασίλης Τσούρας**, λέκτωρ. Τη γραμματειακή υποστήριξη του μαθήματος έχει η **Μαρία Παπαδάτου**.

Οι γενικές κατευθύνσεις του μαθήματος οργανώνονται από τη διδάσκουσα και τους συνεργάτες, αλλά η ψυχή του μαθήματος είναι οι σπουδαστές/στριες, που με απaráμιλλη ευαισθησία και υποδειγματική εργατικότητα πραγματοποιούν σημαντικό έργο, ανιχνεύοντας ένα αντικείμενο καινούργιο για τα εκπαιδευτικά δεδομένα, με πολλές άγνωστες και ασταθείς παραμέτρους, το οποίο εγείρει γενικότερα θέματα περιεχομένου της αρχιτεκτονικής και του σχεδιασμού σήμερα.

οικισμός Ράπτη – πριν

οικισμός Ράπτη – μετά

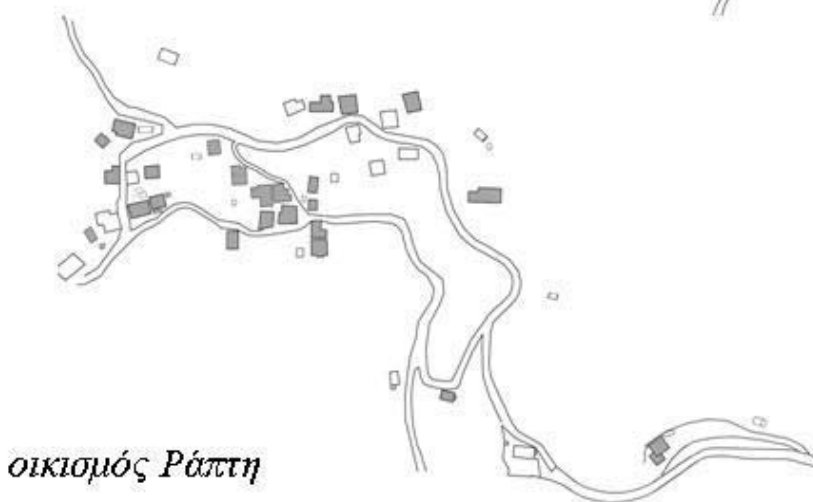
Χάρτες πυρόπληκτων

οικισμός Λιβαδάκι

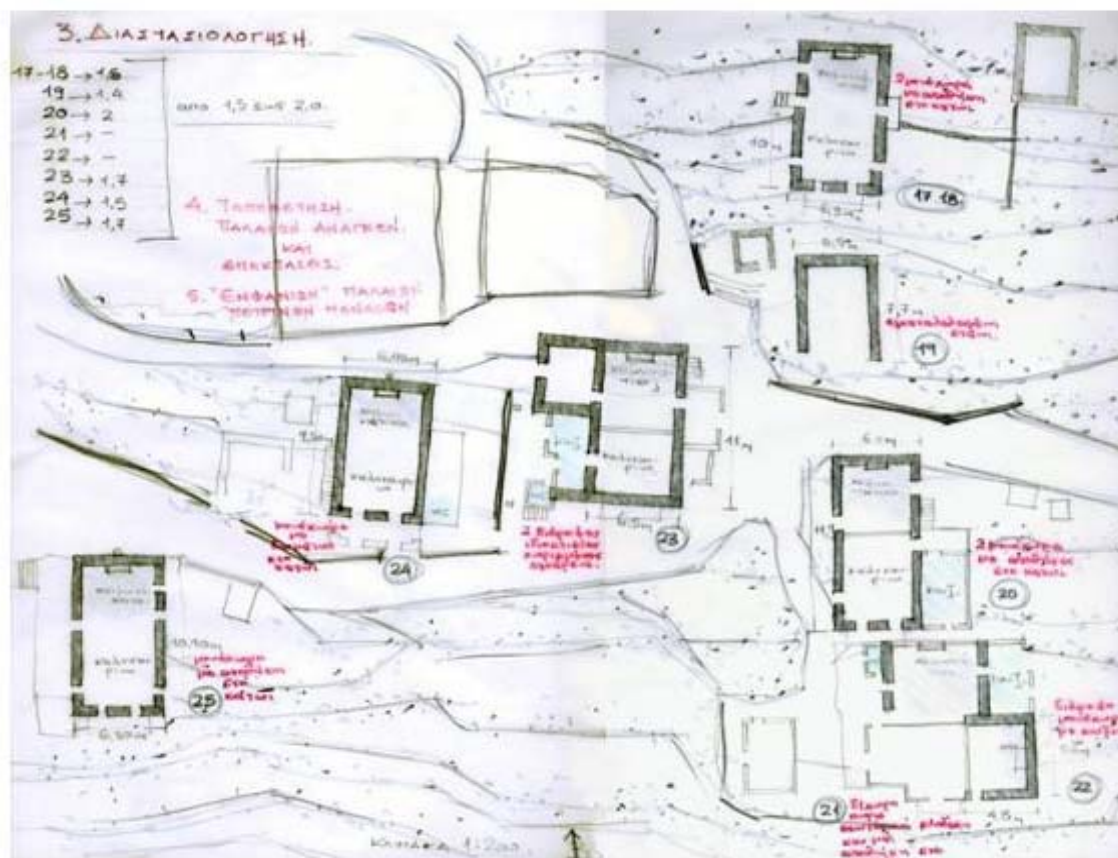

οικισμός Πτελέας

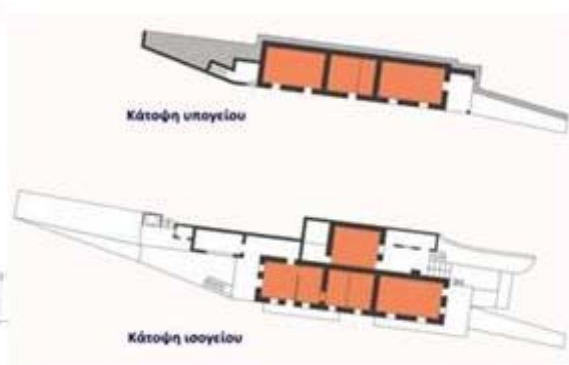

οικισμός Ράπτη

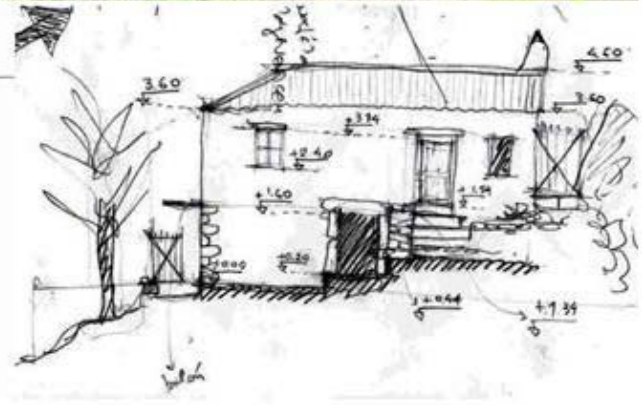
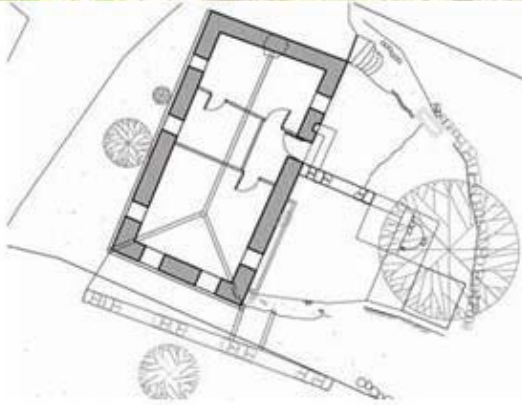
■ καμένα κτήρια

κάτω συστάδα στο Ράπητη διακρίνονται εμφανώς οι αρχικοί παραδοσιακοί πυρήνες

Προσθήκες σε παλαιό κτίσμα στο Λιβαδάκι

«μακρυνάρι» στην Πτελέα

Η αναλυτική παρουσίαση εικόνων κειμένων και σχεδίων υπάρχει στο επισυναπτόμενο CD και στην ιστοσελίδα του μαθήματος

Ενότητα 10B

Προκαταρκτικές επισημάνσεις για την ανασυγκρότηση του οικισμού της Νέας Φιγαλείας μετά τις πυρκαγιές του 2007

στα πλαίσια του μαθήματος

«Ειδικά θέματα Περιβάλλοντος: Υπαίθριοι χώροι και Φύση στην Πόλη»

του Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας της Σχολής Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ

Διδακτική ομάδα: Π. Κοσμάκη, Καθηγήτρια ΕΜΠ, Κ. Σερράος, Επ. Καθηγητής ΕΜΠ,

Σ. Μαυρομμάτη, Λέκτορας ΕΜΠ (ΠΔ 407/80)

Επικουρικό διδακτικό έργο: Γ. Γκουμπούλου, Υπ. Διδάκτορας ΕΜΠ

Ειδικός Συνεργάτης: Ν. Πάγκας, Δασολόγος-Ερευνητής ΕΜΠ

- 10.B.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις
- 10.B.2. Το χρονικό της καταστροφής
- 10.B.3. Συνοπτική περιγραφή της καταστροφής του τοπίου και των επιπτώσεων
- 10.B.4. Σκέψεις για αναγκαίες δράσεις προς την κατεύθυνση οργάνωσης ενός οικισμού περισσότερο «ανθεκτικού» στη φωτιά
 - 10.B.4.1. Πολιτική Προστασία
 - 10.B.4.2. Αναβάθμιση και συμπλήρωση υποδομών πυρόσβεσης
 - 10.B.4.3. Διεύρυνση οικονομικών δραστηριοτήτων
 - 10.B.4.4. Αποκατάσταση καλλιεργειών και τοπίου, οργάνωση πεζοπορικών διαδρομών.
 - 10.B.4.5. Αξιολόγηση και αξιοποίηση οικιστικού πλούτου
 - 10.B.4.6. Σταθεροποίηση των στοιχείων της ταυτότητας του οικισμού της Νέας Φιγαλείας. Βελτιώσεις στους δημόσιους χώρους και στο οδικό δίκτυο.
- 10.B.5. Εξέλιξη και προσδοκώμενα αποτελέσματα της μελέτης

10.B.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η επικέντρωση ενός μεγάλου μέρους της άσκησης του μαθήματος σε συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης που εντάσσεται στο πλαίσιο της Πιλοτικής Έρευνας για την ανασυγκρότηση της πυρόπληκτης περιοχής της Ηλείας, δίνει δυνατότητες για εξέταση ορισμένων πλευρών της αποκατάστασης και ανασυγκρότησης του περιβάλλοντος και του τοπίου μέσα από την άμεση επαφή με τα προβλήματα, τους κατοίκους και τους τοπικούς φορείς. Η εκπαιδευτική διαδικασία αποτελεί εδώ μια ανοικτή διαδικασία όχι μόνο απόκτησης γνώσης και εμπειρίας για τις σπουδαστικές ομάδες αλλά και διερεύνησης πιθανών δυνατοτήτων και κατευθύνσεων για την αποκατάσταση και διάσωση του τοπίου, τη βελτίωση της προστασίας των οικισμών, τις εναλλακτικές οικονομικές δραστηριότητες που συνδέονται με το ευρύτερο τοπίο, την σταθεροποίηση της ταυτότητας και του δημόσιου κοινωνικού χώρου των οικισμών. Τα θέματα αυτά επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα την οικονομική βιωσιμότητα και την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής των ίδιων των οικισμών.

Η επιλογή της μελέτης περίπτωσης στηρίχτηκε στην πρώτη καταγραφή και τεκμηρίωση που είχε γίνει από τη βασική ομάδα της Πιλοτικής Έρευνας των πυρόπληκτων Δήμων του νομού Ηλείας. Κριτήρια για την επιλογή της μελέτης περίπτωσης ήταν:

- το μέγεθος της καταστροφής από την πυρκαγιά στην ευρύτερη περιοχή
- το μέγεθος και ο σύνθετος ρόλος του οικισμού στην οικονομία της ευρύτερης περιοχής
- η ποιότητα του φυσικού και ανθρωπογενούς τοπίου της ευρύτερης περιοχής
- η στρατηγική θέση του οικισμού σε μια κύρια διαδρομή από την περιοχή της παραλίας ενδοχώρα και προς τόπους ιδιαίτερου αρχαιολογικού και ιστορικού ενδιαφέροντος.

Βάσει των κριτηρίων αυτών επιλέχθηκε ως μελέτη περίπτωσης η Νέα Φιγαλεία, πρωτεύουσα του Δήμου Φιγαλείας. Μεγάλα τμήματα του φυσικού τοπίου και των καλλιεργειών στα όρια και στον περίγυρο του οικισμού καθώς και στην ευρύτερη περιοχή έχουν καταστραφεί από την πυρκαγιά. Ο ίδιος ο οικισμός της Νέας Φιγαλείας δεν έχει υποστεί καταστροφές αν και η φωτιά έφθασε μέχρι τα πρώτα σπίτια, χάρη στην έγκαιρη ενεργοποίηση των κατοίκων και της δημοτικής αρχής. Οι ορατές στο φυσικό και αγροτικό τοπίο επιπτώσεις από την πυρκαγιά δημιουργούν ερωτήματα για το κατά πόσο τα τμήματα των καλλιεργειών και των φυσικών πόρων που έχουν διασωθεί επαρκούν για την οικονομική βιωσιμότητα του οικισμού.

Η Νέα Φιγαλεία με πληθυσμό 1.500 περίπου κατοίκων, είναι το διοικητικό και οικονομικό κέντρο μιας ευρύτερης περιοχής που εκτείνεται και πέρα από τα όρια του δήμου. Ορεινός οικισμός με θέα προς τη θάλασσα περιβάλλεται από ένα τοπίο που αν και έχει υποστεί σημαντικές καταστροφές εξακολουθεί να διατηρεί τα χαρακτηριστικά και την ποιότητα του ιδιαίτερου τοπίου της ορεινής Ολυμπίας.

Τμήμα της Ορεινής Ολυμπίας, ο Δήμος Φιγαλείας περιλαμβάνει οκτώ ορεινούς οικισμούς, με σημαντικότερο τη Νέα Φιγαλεία, η οποία βρίσκεται στο κέντρο μιας διαδρομής που ξεκινά από το Θολό στην παραλία, οδηγεί στο νότιο όριο του δήμου, στον ποταμό Νέδα, στην αρχαία Φιγαλεία, στο ναό του Επικούριου Απόλλωνα και καταλήγει στην Ανδρίτσεινα. Η ανασυγκρότηση της Νέας Φιγαλείας και του δασικού και αγροτικού τοπίου που την περιβάλλει έχει ιδιαίτερη σημασία για τις περιοχές και το δίκτυο των οικισμών και που συνδέονται με αυτήν.

Αντικείμενο της μελέτης στο πλαίσιο των στόχων για την ανασυγκρότηση της Νέας Φιγαλείας, ήταν η επισήμανση, καταγραφή και τεκμηρίωση:

- της καταστροφής στην ευρύτερη περιοχή της Νέας Φιγαλείας
- των τρόπων και μέσων προστασίας από την πυρκαγιά
- των δυνατοτήτων και προοπτικών για ανασυγκρότηση των οικονομικών δραστηριοτήτων του οικισμού

- των στοιχείων που συγκροτούν την ταυτότητα του οικισμού και του συναρτώμενου τοπίου (δυναμικό κτιρίων, δίκτυα υπαιθρίων χώρων, πρασίνου, διαδρομών, νερού, σχέσεις ιδιωτικών-δημοσίων χώρων)

Σε πρώτο στάδιο πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στην περιοχή η οποία περιελάμβανε επιτόπου επισήμανση και καταγραφή, συνάντηση και συζήτηση με τους εκπροσώπους της Δημοτικής Αρχής, άτυπες συζητήσεις με τους κατοίκους καθώς και επίσκεψη σε συνδεδεμένους με τη Νέα Φιγαλεία οικισμούς και τόπους. Η κάθε σπουδαστική ομάδα ανέλαβε να επεξεργαστεί ένα επί μέρους θέμα. Η μελέτη αυτή τη στιγμή βρίσκεται στο στάδιο της αρχικής επεξεργασίας των στοιχείων που καταγράφηκαν.

Στο κείμενο που ακολουθεί παρουσιάζονται ορισμένες προκαταρκτικές επισημάνσεις για την ανασυγκρότηση της περιοχής μελέτης που βασίζονται στην επί τόπου καταγραφή.

10.B.2. Το χρονικό της καταστροφής

Στο πλαίσιο του μαθήματος έγινε προσπάθεια να αξιοποιηθούν στοιχεία που αντλήθηκαν από επιτόπιες παρατηρήσεις και ενημέρωση από τους εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης. Σύμφωνα με αυτά, η φωτιά φαινόταν να καίει την παραλιακή ζώνη στα δυτικά του οικισμού και σε αρκετή απόσταση από αυτόν, τέτοια που κατ' αρχήν δεν ανησύχησε τους κατοίκους. Ωστόσο όλες τις προηγούμενες ημέρες υπήρχε ένταση και εγρήγορση που εντεινόταν καθώς έφθαναν τα κακά νέα. Κατά τις μαρτυρίες, κάποια στιγμή η φωτιά με «αγωγούς» τα πυκνόφυτα ρέματα, οδηγήθηκε από τα δυτικά στην ευρύτερη περιοχή του οικισμού. Επειδή δεν προσέτρεξαν αμέσως οχήματα της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας, οι κάτοικοι κινητοποιήθηκαν και η άτυπη ομάδα πυροπροστασίας (περίπου 40 ατόμων) ανέλαβε να κάνει κατάσβεση όπου ήταν δυνατό για τα μέσα που διέθετε, αξιοποιώντας τα μικρά βυτία με τις αντλίες που χρησιμοποιούνται για ποτίσματα και ψεκασμούς στις καλλιέργειες, ως πυροσβεστικές διατάξεις σε ώρα ανάγκης. Οι εθελοντές κάτοικοι προσπάθησαν να κρατήσουν τη φωτιά έξω από τον οικισμό και να κατακερματίσουν το μέτωπό της, κάτι που τελικά το κατάφεραν.

Οι άλλοι κάτοικοι είχαν συγκεντρωθεί στην μικρή πλατεία και στο πλακόστρωτο που περιβάλλει την εκκλησία του Αγ. Νικολάου ενώ είχε διακοπεί η ρευματοδότηση στο μισό οικισμό. Η δυσκολία εν γένει άντλησης νερού λόγω της διακοπής του ρεύματος και η επίγνωση του κινδύνου για τους εθελοντές κατοίκους δεδομένου ότι τις προηγούμενες ημέρες υπήρξαν πολλά θύματα από τη φωτιά, λειτούργησαν ως αποτρεπτικοί παράγοντες για πιο ριψοκίνδυνες ενέργειες που θα μπορούσαν να έχουν αποβεί μοιραίες για κάποιους από αυτούς στη μάχη κατά της φωτιάς.

10.B.3 Συνοπτική περιγραφή της καταστροφής του τοπίου και των επιπτώσεων

Η περιοχή της Νέας Φιγαλείας αποτελεί το νότιο όριο της μεγάλης φωτιάς της Ηλείας. Σε ολόκληρη την περιοχή κυριαρχούσαν τα δάση της χαλεπίου πεύκης και οι θαμνώνες των σκληροφύλλων πλατυφύλλων. Οι τελευταίες αυτές διαπλάσεις εμφανίζονται είτε με τη μορφή συνηρεφών θαμνώνων σε υπόβαθρο κυρίως ασβεστολιθικό, είτε ως αραιή και υποβαθμισμένη βλάστηση συχνά πάνω σε επικλινείς, πετρώδεις και άγονες θέσεις. Η ανάπτυξη των ελαιώνων διάσπαρτα ανάμεσα σε ενόητες φυσικής βλάστησης σε συνδυασμό με το κατακερματισμένο ανάγλυφο της περιοχής, έχουν δημιουργήσει ένα χαρακτηριστικό μωσαϊκό «αγροτο-δασικού» τοπίου.

Στην περιοχή κήκαν πολλά δάση και θαμνώνες και μεγάλος αριθμός ελαιοδένδρων. Τα σπίτια του οικισμού δεν έπαθαν ζημιές και μόνο κάποια αγροτικά οικήματα που βρίσκονται διάσπαρτα στα χωράφια, κήκαν μαζί με τις προμήθειες και τα εργαλεία.

Τα δάση κυρίως πάνω από τον οικισμό, αποτελούσαν για τον οικισμό σημαντική προστασία από τις πλημμύρες και σε μικρό βαθμό πηγή καυσοξύλων για τους κατοίκους. Η ύπαρξη των δασών εκτός από την οικολογική λειτουργία τους, προσέδιδε στην περιοχή και μια ξεχωριστή αισθητική αξία. Τώρα υπάρχει σοβαρός κίνδυνος πλημμυρών και τα λιγοστά αντιδιαβρωτικά έργα που επιφέρουν μια μικρή ανάσχεση και στη ροή του νερού, δεν φαίνονται ικανά να απομακρύνουν τον κίνδυνο. Ως προς τις παραγωγικές δραστηριότητες, οι ελαιώνες είναι ο κορμός της οικονομικής δραστηριότητας της περιοχής και με τις μεγάλες απώλειες (από τα 350.000 ελαιόδενδρα καήκαν τα 250.000), δημιουργείται σοβαρό πρόβλημα επιβίωσης για τους κατοίκους. Παράλληλα η αιγοπροβατοτροφία θα στηρίζεται για μεγάλο διάστημα στην παροχή ζωτροφών. Η συγκεκριμένη συνολική κατάσταση σε συνδυασμό με αυτή του υπόλοιπου νομού, φαίνεται ότι μπορεί να προκαλέσει δυσμενείς κοινωνικές επιπτώσεις (εγκατάλειψη του οικισμού, συρρίκνωση των οικισμών-δορυφόρων κλπ).

10.B.4 Σκέψεις για αναγκαίες δράσεις προς την κατεύθυνση οργάνωσης ενός οικισμού περισσότερο «ανθεκτικού» στη φωτιά

10.B.4.1 Πολιτική Προστασία

Η πυρκαγιά αποτελεί στην ουσία, ένα έκτακτο φαινόμενο που σε μεγάλο βαθμό αιφνιδιάζει, διότι τα δεδομένα της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, κατά την οποία εκδηλώνεται, δεν είναι εύκολα προβλέψιμα. Επομένως,* τη στιγμή που αναπτύσσεται μια πυρκαγιά υφίστανται πλέον πολύ περιορισμένες δυνατότητες προγραμματισμού των αναγκών αντιδράσεων. Σημαντικό επομένως «όπλο» στη θωράκιση μιας περιοχής έναντι των επιπτώσεων μιας πυρκαγιάς, αποτελεί η έγκαιρη και σωστή προετοιμασία, με κύριους άξονες, τη λήψη προκαταρκτικών μέτρων προστασίας, την εκ των προτέρων εύστοχη οργάνωση των τεχνικών και ανθρώπινων μέσων που ενδεχομένως θα χρειασθεί να επιστρατευθούν και των ενεργειών που θα πρέπει να προωθηθούν, καθώς επίσης και την ενημέρωση των πολιτών για τον ενδεδειγμένο τρόπο συμπεριφοράς σε περίπτωση πυρκαγιάς.

Η εμπειρία της Νέας Φιγαλείας από τις πρόσφατες καταστροφικές πυρκαγιές του καλοκαιριού του 2007 δείχνει ότι ο μηχανισμός προστασίας από τη φωτιά λειτούργησε στο τοπικό επίπεδο αρκετά ικανοποιητικά, με αποτέλεσμα όχι μόνο να μη υπάρξουν ανθρώπινα θύματα στην περιοχή αυτή, αλλά ούτε και υλικές ζημιές εντός της οικιστικής περιοχής.

Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι δε θα πρέπει να αναληφθούν δράσεις προς την κατεύθυνση της διατήρησης και ενδυνάμωσης του τομέα της Πολιτικής Προστασίας στο τοπικό επίπεδο. Ως τέτοιες δράσεις θα μπορούσαμε να αναφέρουμε επιγραμματικά και τις ακόλουθες:

- Διατήρηση και ενίσχυση του καλού επιπέδου ετοιμότητας στο τοπικό επίπεδο. Είναι πλέον σαφές και γενικώς αποδεκτό, ότι όσο περισσότερο καταφέρνουν οι τοπικές αρχές να αναλαμβάνουν εύστοχες δράσεις για την πρόληψη αλλά και την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών, τόσο αποδοτικότερα θα μπορούν και αυτές να προληφθούν και να αντιμετωπιστούν.
- Διαρκής ενημέρωση και επικαιροποίηση του διαχειριστικού Σχεδίου Έκτακτης Ανάγκης «Ξενοκράτης» στο τοπικό επίπεδο του ΟΤΑ.
- Προώθηση και εκπόνηση ενός συμπληρωματικού χωρικού Σχεδίου Έκτακτης Ανάγκης, το οποίο θα δίνει έμφαση στον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να γίνει ο χειρισμός των χωρικών υποδομών του οικισμού (δρόμοι, πλατείες, δημόσια και ιδιωτικά κτίρια, λοιπές εγκαταστάσεις, κλπ.) σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης λόγω πυρκαγιάς, από τις διάφορες ομάδες εμπλεκόμενου ανθρώπινου δυναμικού, καθώς επίσης και λοιπού πληθυσμού (π.χ οδοί και διαδρομές διαφυγής, σημεία συγκέντρωσης, υπαίθριοι χώροι καταφυγής, κλπ.).

- Διαρκής εκπαίδευση του ανθρώπινου εκείνου δυναμικού που προβλέπεται να παίξει κομβικό ρόλο στην περίπτωση μιας πυρκαγιάς.
- Ενημέρωση σε τακτά χρονικά διαστήματα κατοίκων και επισκεπτών, σχετικά με τους ενδεδειγμένους τρόπους συμπεριφοράς σε περίπτωση μιας πυρκαγιάς, σύμφωνα και με τα παραπάνω Σχέδια Έκτακτης Ανάγκης.
- Οργάνωση και διεξαγωγή σε τακτά χρονικά διαστήματα προγραμματισμένων, αλλά και μη προγραμματισμένων Ασκήσεων Έκτακτης Ανάγκης για περιπτώσεις πυρκαγιάς. Αποτίμηση των σχετικών αποτελεσμάτων και αναγκαίες προσαρμογές των παραπάνω διαχειριστικών και χωρικών Σχεδίων Έκτακτης Ανάγκης του ΟΤΑ.

10.B.4.2 Αναβάθμιση και συμπλήρωση υποδομών πυρόσβεσης

Για τη διεύρυνση των δυνατοτήτων κατάσβεσης πυρκαγιών στον οικιστικό και περι-οικιστικό χώρο, καθώς επίσης και για τη διεύρυνση της χωρικής εμβέλειας της δράσης του διαθέσιμου τεχνικού και ανθρώπινου δυναμικού στη Νέα Φιγαλεία, θα ήταν σκόπιμο να προωθηθεί η βελτίωση των όποιων αυτή τη στιγμή διαθέσιμων υποδομών πυρόσβεσης.

Μια πρώτη ομάδα τέτοιων υποδομών συνιστούν τα διαθέσιμα τεχνικά μέσα, τα οποία άλλωστε ενεργοποιήθηκαν και στην πρόσφατη πυρκαγιά με ικανοποιητικά αποτελέσματα. Πρόκειται κυρίως, όπως είχαμε την ευκαιρία να ακούσουμε από τους εκπροσώπους της δημοτικής διοίκησης της Νέας Φιγαλείας, για τα διαθέσιμα από τις γεωργικές εργασίες μηχανήματα, τα οποία με μικρές προσαρμογές μπορούν να συμβάλουν αποτελεσματικά στη διαδικασία της πυρόσβεσης. Οι δυνατότητες αυτής της υποδομής εκτιμάται ότι θα μπορούσαν να διευρυνθούν ουσιαστικά, εάν συμπληρώνονταν και από έναν περιορισμένο αριθμό ειδικά γι αυτό το σκοπό σχεδιασμένων πυροσβεστικών οχημάτων.

Μια δεύτερη ομάδα υποδομών πυρόσβεσης αφορά μόνιμες προκατασταλτικές τεχνικές υποδομές πυρόσβεσης που αποτελούνται από συστήματα δεξαμενών – δικτύων – κρουνών. Από μια πρώτη προκαταρκτική αυτοψία στον οικισμό της Νέας Φιγαλείας προέκυψε ότι τέτοιες υποδομές υφίστανται σε κάποιο βαθμό, όμως δεν κατέστη δυνατόν να ελεγχθεί η πληρότητα και επιχειρησιακή ικανότητα του όλου συστήματος.

Σημαντική προτεραιότητα θα αποτελούσε επομένως ο συστηματικός έλεγχος και η συμπλήρωση αυτού του είδους των υποδομών πυρόσβεσης, με έμφαση μεταξύ άλλων στα εξής σημεία:

- Οργάνωση ενός ολοκληρωμένου συστήματος πυρόσβεσης που δεν θα έχει λειτουργική ή άλλη εξάρτηση από το δίκτυο ύδρευσης του οικισμού.
- Δημιουργία ενός συστήματος δεξαμενών με κατάλληλη συνολική χωρητικότητα σε νερό και κατασκευασμένες σε θέσεις κατάλληλες, ώστε να εξασφαλίζονται α) συνθήκες επαρκούς υδροδότησής τους, β) αντιστοιχία με τις ανάγκες χωρικής εξάπλωσης του όλου δικτύου, γ) δυνατότητες πρόσβασης για επισκευή και συντήρηση, δ) παροχή νερού με φυσική ροή και επαρκή πίεση στα τερματικά σημεία και ε) δυνατότητες μεταξύ τους δικτύωσης, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα διοχέτευσης μεγαλύτερων ποσοτήτων νερού προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις, σε περίπτωση που αυτό χρειαστεί.
- Δημιουργία ενός δικτύου αγωγών αποκλειστικά και μόνο για τις ανάγκες της πυρόσβεσης στον οικιστικό και άμεσο εξω-οικιστικό χώρο, λαμβανόμενων υπόψη και των απαιτήσεων ανθεκτικότητάς αυτού του δικτύου στη φωτιά.
- Οργάνωση ενός συστήματος τερματικών σημείων του όλου δικτύου πυρόσβεσης, τα οποία υλοποιούνται με την εγκατάσταση πυροσβεστικών κρουνών. Ιδιαίτερη σημασία έχει η μελέτη της διασποράς αυτού του δικτύου των κρουνών, με τρόπο τέτοιο, ώστε να καλύπτονται όλα τα κρίσιμα σημεία, κατ' αρχήν του άμεσου εξω-οικιστικού χώρου, ως μιας αναγκαίας

ζώνης ενεργητικής αντιπυρικής προστασίας και ανάσχεσης της φωτιάς και εν συνεχεία και του καθαυτού οικιστικού χώρου.

10.B.4.3. Διεύρυνση οικονομικών δραστηριοτήτων

Η μεγάλη πυρκαγιά στην Ηλεία είναι γνωστό ότι πέρα από τις σημαντικότερες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές, καθώς επίσης και τις ζημιές που προκάλεσε στο φυσικό και στον οικιστικό χώρο, έπληξε σε πολύ σημαντικό βαθμό και την παραγωγική / οικονομική δομή των περιοχών αυτών. Δημιουργήθηκαν δηλαδή λόγω της καταστροφής σημαντικές απώλειες εισοδήματος του πληθυσμού, ο οποίος σε μεγάλο βαθμό δραστηριοποιούνταν και στηριζόταν στον πρωτογενή τομέα παραγωγής.

Μια σημαντική ομάδα πολιτικών για την καλύτερη «αντιπυρική θωράκιση» αυτών των περιοχών στο μέλλον, θα έπρεπε επομένως να δώσει έμφαση στην αντιμετώπιση αυτού του κινδύνου, προτείνοντας κατάλληλες διευρύνσεις των οικονομικών δραστηριοτήτων του πληθυσμού, προς νέους τομείς οι οποίοι προφανώς θα πρέπει και μπορούν να είναι συμβατοί με τον υφιστάμενο παραγωγικό χαρακτήρα, καθώς επίσης και τα ιδιαίτερα στοιχεία φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της περιοχής.

Για την περιοχή της Νέας Φιγαλείας τέτοιοι νέοι συμπληρωματικοί τομείς οικονομικών δραστηριοτήτων, θα μπορούσαν, σύμφωνα και με τις απόψεις και επιθυμίες των τοπικών αρχών, να εντοπιστούν καταρχήν στους κλάδους του «αγροτουρισμού» και του «οικοτουρισμού», οι οποίοι εκτιμάται ότι είναι πλήρως συμβατοί, τόσο με τα στοιχεία του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος της περιοχής, όσο και με την τρέχουσα παραγωγική δομή. Ειδικότερα γι αυτούς τους δύο, αρκετά συγγενείς μεταξύ τους τομείς θα μπορούσαμε να διατυπώσουμε τις παρακάτω προκαταρκτικές επισημάνσεις.

Ο αγροτουρισμός αναφέρεται στην ήπιας μορφής βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και στην παράλληλη ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων στον αγροτικό χώρο. Ειδικότερα αποσκοπεί στην οικονομική και την κοινωνική αναβάθμιση των αγροτικών περιοχών, με παράλληλη ανάδειξη και στήριξη, της μικρής κλίμακας προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών, της τοπικής αγροτικής παραγωγής, της προώθησης τοπικών προϊόντων, καθώς επίσης και του πολιτιστικού και φυσικού πλούτου της κάθε περιοχής. Δράσεις αγροτουρισμού έχουν αναπτυχθεί εδώ και τουλάχιστον δύο δεκαετίες σε διάφορες χώρες της Ευρώπης, και περισσότερο πρόσφατα και σε επιλεγμένες περιοχές της χώρας μας. Υπάρχει επομένως ήδη η απαιτούμενη εμπειρία, από την οποία μπορεί να αντληθεί η αναγκαία τεχνογνωσία για την προώθησή τους και σε περιοχές όπως η Νέα Φιγαλεία, η οποία προκαταρκτικά εκτιμάται ότι διαθέτει τις σχετικές προϋποθέσεις.

Η έννοια του «οικοτουρισμού» περιγράφει έναν περιβαλλοντικά υπεύθυνο τουρισμό με έμφαση σε επισκέψεις φυσικών περιοχών και περιοχών ξεχωριστού φυσικού κάλλους, που αποσκοπεί στην απόλαυση και εκτίμηση της φύσης, καθώς και των πολιτισμικών στοιχείων μιας περιοχής. Ο οικοτουρισμός βασίζεται σε περιορισμένους αριθμούς επισκεπτών και προάγει την κατανόηση, προστασία και διατήρηση της φύσης, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στη γνώση της ιστορίας ενός τόπου. Επιπλέον προωθεί την ενεργή κοινωνική επαφή επισκεπτών και τοπικού πληθυσμού και δημιουργεί συνθήκες οικονομικής στήριξης των τοπικών εισοδημάτων.

Η μελλοντική ανάπτυξη οικοτουριστικών δραστηριοτήτων με κέντρο τον οικισμό της Νέας Φιγαλείας μπορεί να στηριχθεί στο δεδομένο της μικρής απόστασης του οικισμού από αξιόλογα φυσικά τοπία (ποταμός Νέδα) και σημαντικούς τόπους (Αρχαία Φιγαλεία, ναός Επικουρίου Απόλλωνα). Επιπλέον μπορεί να έχει, μεταξύ άλλων, και τους εξής στόχους:

- προστασία του χαρακτηριστικού φυσικού-αγροτικού τοπίου της ευρύτερης περιοχής μέσω προώθησης της περιβαλλοντικής έρευνας ειδικότερα σε θέματα αποκατάστασης τοπίου
- ενθάρρυνση της περιβαλλοντικής συνείδησης των επισκεπτών μέσω ενημέρωσης και εκπαίδευσης με έμφαση μεταξύ άλλων και στο ζήτημα της προστασίας και αποκατάστασης του τοπίου από τις πυρκαγιές.

10.B.4.4. Αποκατάσταση καλλιεργειών και τοπίου, οργάνωση πεζοπορικών διαδρομών.

Για την υποστήριξη της παραπάνω δράσης που στοχεύει στη διεύρυνση της οικονομικής βάσης της περιοχής θα ήταν απαραίτητο να αναληφθούν άμεσα πρωτοβουλίες για την αποκατάσταση του γύρω φυσικού και αγροτικού τοπίου της περιοχής. Το εγχείρημα αυτό θα είχε έναν τριπλό στόχο:

- να αποκαταστήσει τις ζημιές που προκάλεσε η πυρκαγιά στην εικόνα της του τοπίου και να ανασυστήσει τα αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά της
- να αξιοποιήσει, βάσει σχεδιασμού επιλεγμένα δύσφλεκτα φυτικά είδη τα οποία εξυπηρετώντας τον παραπάνω στόχο θα έχουν παράλληλα τη δυνατότητα διαμόρφωσης ενός είδους «πράσινης αντιπυρικής ζώνης» γύρω από τον οικισμό. Ένας τρόπος για να υλοποιηθεί κάτι τέτοιο, θα ήταν, να φυτευτούν πλατύφυλλα και καρποφόρα είδη, σε συνέχεια των σπιτιών προς τα έξω του οικισμού, κάτι που θα μπορούσε ενδεχομένως να λειτουργήσει ανασχετικά σε περίπτωση μιας πυρκαγιάς
- να αποκαταστήσει τις χαμένες παραγωγικές γεωργικές εκτάσεις και συγχρόνως, σταδιακά και την καταστραμμένη παραγωγική βάση της περιοχής.

Σε συνδυασμό με τα παραπάνω ιδιαίτερο ενδιαφέρον θα είχε ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός δικτύου πεζοπορικών διαδρομών, μέσω των οποίων η γύρω φύση θα γινόταν επισκέψιμη. Κύριος σκοπός της οργάνωσης πεζοπορικών διαδρομών στην ευρύτερη περιοχή της Νέας Φιγαλείας θα ήταν η ανάδειξη της περιοχής ως προορισμού για ήπιες δραστηριότητες αναψυχής, στηρίζοντας παράλληλα και τις όποιες δράσεις προς την κατεύθυνση του οικο- και αγροτουρισμού, μιας και ο φυσικός πλούτος της περιοχής, η ποικιλία των οικοτόπων και των τοπίων που παρουσιάζει, την καθιστούν αρκετά ελκυστική, τόσο σε τοπικό όσο και σε υπερτοπικό επίπεδο.

10.B.4.5. Αξιολόγηση και αξιοποίηση οικιστικού πλούτου

Ήδη προαναφέρθηκε, ότι ο οικιστικός πλούτος της Νέας Φιγαλείας δεν υπέστη ζημιές από την πυρκαγιά, μιας και αυτή κρατήθηκε έξω από τον οικισμό. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα ιδιαίτερα θετικό στοιχείο, τόσο για τη στήριξη και ταχεία ανασυγκρότηση της ζωής στον οικισμό, μιας και οι κάτοικοι δεν στερούνται των λειτουργικά αναγκαίων κτιριακών κελυφών, όσο και για την υποστήριξη των δράσεων προς την κατεύθυνση της, με την ευρεία έννοια «αντιπυρικής ενίσχυσης» του οικισμού, που περιγράφηκαν παραπάνω, και με ιδιαίτερη έμφαση στο ζήτημα της διεύρυνσης των οικονομιών δραστηριοτήτων του οικισμού. Για το σκοπό αυτό ιδιαίτερο ρόλο παίζει η καλή κατάσταση του κτιριακού πλούτου του οικισμού, αλλά και η προστασία και διατήρηση του ιδιαίτερου χαρακτήρα του.

Ο οικισμός αποτελείται από συγκροτημένες γειτονιές οι οποίες κατοικούνται από μόνιμους κυρίως κατοίκους. Αν και τα ίδια τα κτίρια δεν υπέστησαν ζημιά από την πυρκαγιά, η καταστροφή του μεγαλύτερου μέρους των καλλιεργειών και οι επιπτώσεις της και στις άλλες οικονομικές δραστηριότητες μπορεί να συντελέσει στην εγκατάλειψη και υποβάθμιση ενός μέρους του κτιριακού δυναμικού της περιοχής. Για αυτό το λόγο, η επισκευή και η μετεξέλιξη των κελυφών ανάλογα με τις εξελισσόμενες ανάγκες των κατοίκων, σε έναν οικισμό όπως η Νέα Φιγαλεία, ο ο-

ποίος μπορεί να παίξει ένα σταθεροποιητικό ρόλο στην ευρύτερη πληγείσα περιοχή θα πρέπει να ενταχθεί στις άμεσες προτεραιότητες δράσεις ενίσχυσης για την αποκατάσταση στο νομό Ηλείας και την κοινωνική συνοχή. Επιπρόσθετα ο οικισμός θα μπορούσε να αποτελέσει πόλο προσωρινής εγκατάστασης ή μετεγκατάστασης κατοίκων τυχόν μικρών οικισμών που έχουν έχουν υποστεί ριζικές καταστροφές και αντιμετωπίζουν κινδύνους διάβρωσης εδαφών.

Σε αυτό το πνεύμα, ορισμένες δράσεις που θα μπορούσαν να αναληφθούν, παράλληλα με τα όποια άλλα μέτρα θα ήταν και οι ακόλουθες:

- Καταγραφή και αξιολόγηση των χαρακτηριστικών του κτιριακού δυναμικού του οικισμού. Σημαντικά τέτοια χαρακτηριστικά είναι μεταξύ άλλων, τα αρχιτεκτονικά / κτιριακά χαρακτηριστικά, η τρέχουσες, αλλά και οι, ενδεχομένως διαφορετικές, παλαιότερες χρήσεις, η ηλικία, η σημερινή κατάσταση, κλπ.
- Σε συνέχεια και σε συνδυασμό με την προηγούμενη δράση, αξιολόγηση του κτιριακού αποθέματος με κριτήρια ιστορικά και αρχιτεκτονικά, αλλά και σημασίας του κάθε κτιρίου στο ευρύτερο οικιστικό σύνολο.
- Συγκρότηση ενός οργανωμένου πλαισίου λειτουργικής διαχείρισης του κτιριακού αποθέματος, με έμφαση τόσο στην επισκευή κτιρίων, όσο κυρίως στη διαχείριση των ενδιαφερόντων και αξιόλογων κτιρίων του οικισμού. Σε αυτό το πλαίσιο, θα ήταν δυνατόν, κτίρια που παρουσιάζουν ενδιαφέρον και είναι σήμερα κενά χρήσης να αξιοποιηθούν για την εξυπηρέτηση και στήριξη, μεταξύ άλλων και των προτεινομένων αγρο- και οικοτουριστικών δραστηριοτήτων καθώς και την στέγαση νέου πληθυσμού.
- Διαμόρφωση ενός πλαισίου θεσμικής διαχείρισης του κτιριακού αποθέματος, με έμφαση, μεταξύ άλλων, στην προστασία και διατήρηση, τόσο μεμονωμένων αξιόλογων κτιρίων, όσο όμως προπαντός και αξιόλογων κτιριακών συνόλων, καθώς επίσης και στην προστασία και διατήρηση της κλίμακας του οικισμού και της σχέσης του οικισμού με την αγροτική ενδοχώρα του.
- Διαμόρφωση ενός πλαισίου οικονομικής διαχείρισης του οικιστικού πλούτου του οικισμού, με έμφαση στην εκτίμηση του κόστους προώθησης του όλου εγχειρήματος και εν συνεχεία στην εξασφάλιση και οργάνωση των αντίστοιχων οικονομικών πόρων.

10.B.4.6. Σταθεροποίηση των στοιχείων της ταυτότητας του οικισμού της Νέας Φιγαλείας. Βελτιώσεις στους δημόσιους χώρους και στο οδικό δίκτυο.

Για τη συγκράτηση του πληθυσμού της Νέας Φιγαλείας που αντιμετωπίζει τον κίνδυνο της μετανάστευσης στα αστικά κέντρα μετά την «καταστροφή», είναι σημαντικό παράλληλα με τις προαναφερθείσες δράσεις, να δοθεί έμφαση σε βελτιώσεις στο δημόσιο χώρο του οικισμού. Στόχος είναι η ενδυνάμωση του ηθικού των κατοίκων με βελτιώσεις του μικροπεριβάλλοντος που βιώνουν καθημερινά.

Ο οικισμός έχει πλούσιο φυσικό ανάγλυφο με πολύ καλή θέα προς τη θάλασσα στα δυτικά. Λόγω του κεκλιμένου εδάφους τα κτίρια είναι τοποθετημένα αμφιθεατρικά ακολουθώντας τις κλίσεις του φυσικού πρσανούς. Ο οικισμός διασχίζεται από τον κεντρικό δρόμο μέσω του οποίου συνδέεται με άλλους οικισμούς και με την ευρύτερη περιοχή. Η κεντρική πλατεία είναι ο χώρος συγκέντρωσης του πληθυσμού. Ο κεντρικός πυρήνας περιλαμβάνει κτίρια που ακολουθούν το συνεχές σύστημα δόμησης, ενώ στις πιο απομακρυσμένες γειτονιές τα κτίρια είναι ελεύθερα τοποθετημένα. Το δίκτυο των δρόμων και των κοινόχρηστων υπαίθριων χώρων του οικισμού ακολουθεί τα ίχνη του παλιού συστήματος μονοπατιών. Από τον κεντρικό δρόμο δευτερεύοντες δρόμοι ή μονοπάτια οδηγούν προς τις οικιστικές ενότητες- γειτονιές. Σημεία στάσης- πλατώματα ή κενά κατά μήκος των διαδρομών αποκαλύπτουν όψεις του οικισμού και θέες προς τον οικισμό και το ευρύτερο τοπίο.

Ενδεικτικές δράσεις σχετικά με το δίκτυο υπαίθριων χώρων που θα μπορούσαν να συμβάλλουν σημαντικά στη σταθεροποίηση του ρόλου του ως κέντρου του δήμου είναι:

- Αναγνώριση και των ιδιαίτερων στοιχείων κάθε γειτονιάς και ανάδειξή τους με διαμορφώσεις του περιβάλλοντός τους. Με στοιχεία που συγκεντρώσαμε στην επίσκεψή μας διακρίνονται γειτονιές με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως:
 - το κέντρο του οικισμού εκατέρωθεν του κεντρικού δρόμου, όπου υπάρχουν κτίρια με διοικητικές λειτουργίες, εμπόριο, και κατοικίες.
 - η γειτονιά κατοικίας Κατρισπάι, που χαρακτηρίζεται από αξιόλογο οικοδομικό πλούτο και λιθόστρωτα κατά τόπους, από τα ελάχιστα εναπομείναντα στον οικισμό
 - η γειτονιά κάτω από τον κεντρικό δρόμο με μικρότερες κατοικίες που διαμορφώνουν πολλές φορές συνεχή μέτωπα και μικρούς ιδιωτικούς υπαίθριους χώρους.
 - οι γειτονιές με αραιότερη δόμηση στα άκρα του οικισμού, όπου οι υπαίθριοι ιδιωτικοί χώροι είναι μεγαλύτεροι και ορισμένες φορές περιλαμβάνουν καλλιέργειες οπωροκηπευτικών.
- Βελτιώσεις του κεντρικού οδικού δικτύου σύνδεσης με τους γύρω οικισμούς. Ρύθμιση της κυκλοφορίας και στάθμευσης των οχημάτων. Σχεδιασμός δικτύου πεζοδρομίων-πεζοδρόμων κι οργάνωση φύτευσης στους ελεύθερους χώρους.
- Ανάδειξη και βελτίωση του δικτύου των δρόμων και των πλατωμάτων μέσα στον οικιστικό ιστό. Ένταξη «κενών»χώρων σε σημεία του δικτύου.

10.B.5. Εξέλιξη και προσδοκώμενα αποτελέσματα της μελέτης

Η μελέτη για τη Νέα Φιγαλεία είναι υπό εξέλιξη. Η ολοκλήρωσή της θα επιτρέψει να διατυπωθούν λεπτομερέστερες παρατηρήσεις πάνω σε θέματα προστασίας, δυνατοτήτων και προοπτικών εξέλιξης του οικισμού και ειδικότερα σε θέματα ανασυγκρότησης του τοπίου και του δημοσίου χώρου.

Από την έως τώρα εμπειρία όμως μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η Νέα Φιγαλεία, παρά τη σοβαρή κρίση που αντιμετώπισε και συνεχίζει να αντιμετωπίζει, έχει προϋποθέσεις για να διατηρήσει το ρόλο της ως κέντρο όχι μόνο των οικισμών και των περιοχών του Δήμου αλλά και περιοχών της Ηλείας που συνδέονται με αυτήν. Το πληθυσμιακό της μέγεθος, οι υφιστάμενες οικονομικές δραστηριότητες και δυνατότητες, το τοπίο καθώς και η θέση της στο δίκτυο των οικισμών και των τόπων είναι θετικοί παράγοντες για την ανασυγκρότηση του οικισμού και της ευρύτερης περιοχής.

Ενότητα 11

Λ. Βασενχόβεν, Η. Γιαννίρης, Μ. Δανδουλάκη, Ν. Πάγκας, Π. Σαπουντζάκη

Φάκελος Καταστροφής

- 11.1. Γενική θεώρηση
 - 11.1.1. Εισαγωγή
 - 11.1.2. Στόχοι, αντικείμενο και δυνατότητες της ερευνητικής ομάδας
 - 11.1.3. Ο σχεδιασμός κατά την μετα-καταστροφική περίοδο
 - 11.1.4. Η έννοια και οι φάσεις της καταστροφής
 - 11.1.5. Τα δάση της περιοχής έρευνας
- 11.2. Η κατάρτιση του φακέλου καταστροφής
 - 11.2.1. Προβλήματα επιλογής χωρικών ενοτήτων και ανάλυσης προθέσεων και Προσδοκιών
 - 11.2.2. Το πρόβλημα της συλλογής στοιχείων
 - 11.2.3. Ο κύκλος της καταστροφής
 - 11.2.4. Η κατάστρωση μητρώων του ΦΚ για την διασταύρωση στοιχείων και πληροφοριών
- 11.3. Αποδελτίωση ημερήσιου τύπου
 - 11.3.1. Η περίπτωση της εφημερίδας «Πρώτη» του Πύργου
 - 11.3.2. Η περίπτωση της εφημερίδας εθνικής κυκλοφορίας «Καθημερινή»

11.1. Γενική θεώρηση

11.1.1. Εισαγωγή

Η συγκρότηση ενός Φακέλου Καταστροφής (ΦΚ) για 4 Δήμους του Νομού Ηλείας που υπέστησαν εκτεταμένες καταστροφές από την πυρκαγιά του Αυγούστου 2007 είναι ένα φιλόδοξο εγχείρημα που χρειάζεται μεγάλη ερευνητική προσπάθεια, ανθρώπινους και υλικούς πόρους, χρόνο και διάρκεια. Στην παρούσα μορφή του δεν είναι παρά ένα πρωτόλειο που έχει περισσότερο μεθοδολογικό χαρακτήρα, παρά αξιώσεις πλήρους καταγραφής ενός εξαιρετικά σύνθετου φαινομένου.

Η εμπειρία από καταστροφικά φαινόμενα του παρελθόντος έχει καταδείξει ότι δεν συλλέγονται με οργανωμένο και πλήρη τρόπο στοιχεία μετά από μια καταστροφή ώστε να είναι δυνατόν να συντεθεί μια εικόνα της κατάστασης σε κάθε φάση της καταστροφής και κυρίως στις φάσεις αποκατάστασης. Η δημιουργία ενός, έστω και εμβρυακού, «φακέλου καταστροφής» για την Ηλεία, επιχειρεί να αποκριθεί στο κενό αυτό και να αποτελέσει ένα διστακτικό βήμα προς την κατεύθυνση μιας πιο συστηματικής προσπάθειας στο μέλλον.

Το έργο του ΦΚ αναλήφθηκε από μια υπο-ομάδα της ερευνητικής ομάδας του Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας ΕΜΠ. Η υπο-ομάδα αποτελέστηκε από ερευνητές του ΕΜΠ, του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου και άλλους ανεξάρτητους επιστήμονες¹.

11.1.2. Στόχοι, αντικείμενο και δυνατότητες της ερευνητικής ομάδας

Στόχος της εργασίας είναι να καταρτισθεί φάκελος – αρχείο της πυρικής καταστροφής, με πολλαπλή σκοπιμότητα:

- Συμβολή στην ανασυγκρότηση της πληγείσας περιοχής,
- Εκπαιδευτική,
- Ερευνητική,
- Καταγραφή και διάσωση εμπειρίας για μελλοντική άσκηση πολιτικής. Η συγκρότηση του ΦΚ δεν είναι έργο «στιγμιαίο». Αντίθετα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως μια εργασία συνεχής (longitudinal study). Τελείως ενδεικτικά αναφέρονται τα παρακάτω στοιχεία που πρέπει να περιληφθούν στον ΦΚ, στο μέτρο του δυνατού:
- Διαχρονική εξέλιξη του καταστροφικού φαινομένου και των μετα-καταστροφικών συνθηκών,
- Οργανωτικές δομές (θεσμικές, οικονομικές, κοινωνικές) προ της καταστροφής, κατά την καταστροφή και κατά τα στάδια που ακολούθησαν,
- Ρόλος και συμπεριφορά «δρώντων» της διοίκησης, του ιδιωτικού τομέα και της κοινωνίας, τόσο εκείνων που έχουν συγκεκριμένο θεσμικό ρόλο, όσο και των λοιπών συντελεστών, από την κεντρική διοίκηση μέχρι τα μεμονωμένα νοικοκυριά και οικονομικές μονάδες,
- Εντοπισμός άτυπων μορφών οργάνωσης και κινητοποίησης και κενών στην αντιμετώπιση των καταστροφών και στην μετέπειτα δραστηριοποίηση,
- Μεταβολές κοινωνικού, δημογραφικού, οικονομικού, περιβαλλοντικού και χωρικού χαρακτήρα που παρατηρούνται διαχρονικά, τόσο σε επίπεδο πραγματικών γεγονότων, όσο και σε επίπεδο

¹ Κατ' αλφαβητική σειρά: Λουδοβίκος Βασενχόβεν, Πολεοδόμος – Χωροτάκτης, Ομότιμος Καθηγητής ΕΜΠ, Δρ Ηλίας Γιαννίρης, Πολεοδόμος – Χωροτάκτης και ερευνητής στο ΕΜΠ, Μιράντα Δανδουλάκη, Πολιτικός Μηχανικός και στέλεχος του Joint Research Centre της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Δρ Νίκος Πάγκας, Δασολόγος – Περιβαλλοντολόγος, και Δρ Πόπη Σαπουντζάκη, Πολεοδόμος – Χωροτάκτης, Επίκουρη Καθηγήτρια στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

προθέσεων και μελλοντικού προγραμματισμού, παρά τις δυσκολίες που αυτό το τελευταίο παρουσιάζει.

Το προϊόν της παρούσας εργασίας απέχει φυσικά πολύ από το ικανοποιεί αυτές τις απαιτήσεις για τους λόγους που ήδη αναφέραμε. Η κύρια χρησιμότητα της εργασίας δεν είναι συνεπώς η συλλογή και ταξινόμηση των ίδιων των στοιχείων, αλλά η απόπειρα να καταδειχθεί η δυνατότητα συλλογής στοιχείων με συγκροτημένο τρόπο.

11.1.3. Ο σχεδιασμός κατά την μετα-καταστροφική περίοδο

Ο ΦΚ μπορεί να αποτελέσει το θεμέλιο του μελλοντικού σχεδιασμού ανάπτυξης μιας περιοχής στην μετα-καταστροφική περίοδο εφόσον καταστεί δυνατό να απεικονισθεί με αξιοπιστία η κατάσταση που έχει προκύψει μετά την καταστροφή. Πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ ενός σχεδιασμού αποκατάστασης στο καθεστώς προ της καταστροφής και ενός προϋφιστάμενου σχεδιασμού ανάπτυξης της περιοχής, σύμφωνα με στόχους που έχουν τεθεί προ του καταστροφικού φαινομένου. Στην δεύτερη, και φυσικά επιθυμητή, περίπτωση η υπάρχουσα κατάσταση είναι ήδη γνωστή και καταγεγραμμένη και ο ΦΚ παρέχει τα δεδομένα μιας απαραίτητης σύγκρισης των καταστάσεων πριν και μετά την καταστροφή, ώστε να προσαρμοσθεί ο υφιστάμενος σχεδιασμός (Διάγραμμα 1).

Στο Διάγραμμα 2 απεικονίζουμε με άλλο τρόπο, την αντιδιαστολή μεταξύ ενός σχεδίου αποκατάστασης, που επαναφέρει το καθεστώς ante, και ενός σχεδίου ανάπτυξης που έχει καταστρωθεί προ της καταστροφής και απλώς προσαρμόζεται στα μετα-καταστροφικά δεδομένα. Σε 4 σειρές (Α, Β, Γ, Δ) εμφανίζονται 4 διαδρομές που εκκινούν σε χρόνο 0 (στιγμή της καταστροφής). Η πρώτη (Α) μπορεί να θεωρηθεί ως ένα σενάριο τάσεων, χωρίς βέβαια την παρεμβολή της καταστροφής, δηλαδή ως προβολή στο μέλλον της υποθετικής «παρούσας» και απλής δομής οικονομικής και χωρικής οργάνωσης που χαρακτηρίζεται από χαμηλή διαφοροποίηση. Υπό την επίδραση των δυνάμεων της αγοράς οι υφιστάμενες δομές μεταβάλλονται ή επεκτείνονται χωρίς σχεδιασμό, διαδοχικά στις μελλοντικές περιόδους +1, +2 και +3. Οι δομές πάντως δεν μένουν στατικές.

Διάγραμμα 2. Χωρικές εξελξεις (α) με ή χωρίς την μεσολάβηση της καταστροφής και (β) με προϋφιστάμενο σχεδιασμό ή με σχεδιασμό επαναφοράς της προτεραιότητας κατάστασης

ΧΡΟΝΟΣ	Κατάσταση κατά την χρονική στιγμή 0	Μελλοντική κατάσταση στην περίοδο +1	Μελλοντική κατάσταση στην περίοδο +2	Μελλοντική κατάσταση στην περίοδο +3
Α. Προβολή στο μέλλον σε διαδοχικές χρονικές περιόδους, χωρίς την καταστροφή, αλλά και χωρίς σχεδιασμό				
Β. Εφαρμογή προϋφιστάμενου σχεδίου ανάπτυξης με βάση την κατάσταση μετά την καταστροφή, τις υπάρχουσες τάσεις και τους στόχους ανάπτυξης				
Γ. Εφαρμογή σχεδίου αποκατάστασης και επαναφοράς στην προτεραιότητα κατάσταση προ της καταστροφής				
Δ. Προβολή στο μέλλον σε διαδοχικές χρονικές περιόδους, με περιοδωτή καταστροφή στην στιγμή 0, χωρίς σχεδιασμό ή ανάπτυξη				

Παρόμοιες είναι οι παραδοχές της τελευταίας διαδρομής (Δ). Πρόκειται ουσιαστικά πάλι για ένα σενάριο τάσεων, μόνο που τώρα γίνεται η παραδοχή ότι συνέβη η καταστροφή κατά την εκκίνηση της διαδρομής, δηλ. την χρονική στιγμή 0. Ακαριαία, οι οικονομικές και χωρικές δομές και οι δραστηριότητες της πληγείσας περιοχής συρρικνώνονται και δημιουργείται μια αρνητική συγκυρία και τάση, που ενδέχεται να οδηγήσει σε περαιτέρω συρρίκνωση και κατά την μελλοντική περίοδο +1. Στην επόμενη περίοδο (+2) εμφανίζεται μια διστακτική και αβέβαιη

ανάκαμψη και διαφοροποίηση. Σιγά-σιγά όμως (περίοδος +3) οι δυνάμεις της αγοράς και οι ευρύτερες τάσεις ανάπτυξης επαναφέρουν την περιοχή σε μια πιο διαφοροποιημένη και δυναμική κατάσταση.

Στις δύο ενδιάμεσες σειρές (Β και Γ) απεικονίζουμε τις εξελίξεις που προκύπτουν από την εφαρμογή ενός σχεδίου. Η εκκίνηση και στις δύο περιπτώσεις είναι η κατάσταση από την οποία ξεκίνησε και η διαδρομή Δ, διότι και στις δύο γίνεται η παραδοχή μιας αρχικής καταστροφής που υποβάθμισε την αμέσως προ της καταστροφής κατάσταση από την οποία θα ξεκινούσε η διαδρομή Α. Η δεύτερη διαδρομή (Β) είναι η διαδρομή στον χρόνο που προβλέπει ένα προϋπάρχον σχέδιο, χωρίς φυσικά το δεδομένο της καταστροφής. Το σχέδιο όμως πρέπει πλέον να προσαρμοσθεί σε διαφορετικά δεδομένα αφετηρίας, λόγω του καταστροφικού φαινομένου. Εκκινώντας από μια υποθετική «παρούσα» και απλή δομή οικονομικής οργάνωσης χαμηλής διαφοροποίησης, που έχει περαιτέρω συρρικνωθεί και υποβαθμισθεί λόγω της καταστροφής, η εφαρμογή του σχεδίου οδηγεί κατά την περίοδο +1 σε μεταβολές των υφιστάμενων δραστηριοτήτων και στην εμφάνιση νέων. Η πληγείσα περιοχή μεταβάλλεται σταδιακά και προσαρμόζεται σε ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης. Στην συνέχεια (περίοδοι +2 και +3) οι οικονομικές και χωρικές δομές διαφοροποιούνται και εισάγονται νέες δραστηριότητες. Από τις αρχικές δομές όμως, εκείνες που υπήρχαν ακριβώς προ της καταστροφής, οι πιο δυναμικές δεν εξαφανίζονται. Αντιθέτως επαναφέρονται στην προ της καταστροφής κατάσταση. Άλλες πάλι διατηρούνται αρχικά σε σχετικά περιορισμένη μορφή και κατόπιν παρακαμάζουν, με ελεγχόμενο όμως τρόπο.

Τέλος, η διαδρομή Γ είναι εκείνη που βρίσκει την περιοχή απροετοίμαστη κατά την στιγμή 0 της καταστροφής. Εφαρμόζεται ένα «εκ των ενόντων» σχέδιο αποκατάστασης, που αρκείται στο να επαναφέρει την περιοχή στα προ της καταστροφής δεδομένα. Χωρίς εναλλακτικές λύσεις, οι αρχές φιλοδοξούν να επαναφέρουν τις προ-καταστροφικές δομές, αν και λόγω της εισροής πόρων, που εξασφαλίζονται εξ αιτίας της έκτακτης ανάγκης, οι δομές αυτές μεγεθύνονται, ακόμη και στην πρώτη περίοδο (+1). Με άλλα λόγια, υπό την πίεση των έκτακτων συνθηκών, η αποκατάσταση στηρίζεται σε προϋπάρχουσες δομές και όχι στην επιδίωξη ενός εναλλακτικού αναπτυξιακού προτύπου. Η διόγκωση του υφιστάμενου προτύπου, πιθανώς τελικά αδιέξοδου, συνεχίζεται και στις επόμενες περιόδους (+2 και +3), αν και ασφαλώς εμφανίζονται κάποιες νέες δραστηριότητες, για τους λόγους που ίσχυαν και στις διαδρομές πλήρως ασχεδίαστης εξέλιξης, δηλ. λόγω της αγοράς και της ευρύτερης αναπτυξιακής συγκυρίας, ακόμη και λόγω της εμφάνισης κερδοσκοπικών δραστηριοτήτων. Οι τελευταίες επωφελούνται της χαλαρότητας ελέγχου, που οφείλεται στην απέλπιδα προσπάθεια των αρχών να ενισχύσουν τις όποιες επενδύσεις δημιουργούν θέσεις εργασίας.

11.1.4. Η έννοια και οι φάσεις της καταστροφής

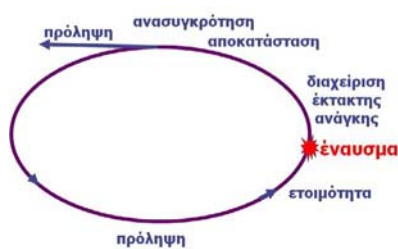
Για την κατανόηση των απαιτήσεων του μετα-καταστροφικού σχεδιασμού, αλλά και για την αποσαφήνιση του περιεχομένου ενός φακέλου καταστροφής, απαραίτητη είναι κατ' αρχάς η κατανόηση της ίδιας της έννοιας της καταστροφής. Υπάρχει πληθώρα ορισμών της έννοιας «καταστροφή» στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία και τα θεσμικά κείμενα (βλ. π.χ. Kelman και Pooley 2004, Thywissen 2006). Σύμφωνα με ένα ευρέως διαδεδομένο ορισμό που ενστερνίζονται φορείς όπως η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Περιβάλλοντος και η Διεθνής Στρατηγική για τη Μείωση των Καταστροφών του ΟΗΕ, καταστροφή είναι «μια σοβαρή διαταραχή της λειτουργίας της κοινωνίας που προκαλεί εκτεταμένες ανθρώπινες, υλικές και περιβαλλοντικές

απώλειες που υπερβαίνουν την ικανότητα της πληγείσας κοινωνίας να τις αντιμετωπίσει με ίδιους πόρους»².

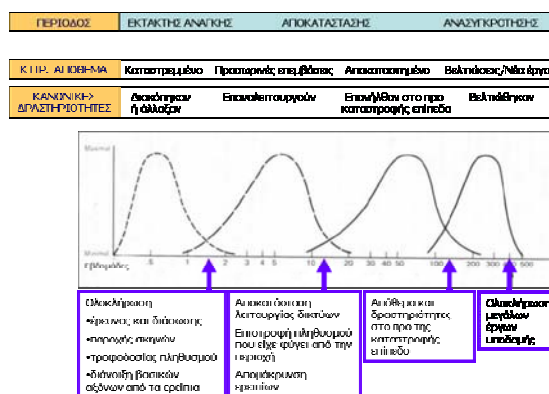
Στην Ελλάδα, ο Ν. 3013/2002 («Αναβάθμιση της πολιτικής προστασίας και λοιπές διατάξεις») στο άρθρο 2 ορίζει ότι «καταστροφή νοείται κάθε ταχείας ή βραδείας εξέλιξης φυσικό φαινόμενο ή τεχνολογικό συμβάν στο χερσαίο, θαλάσσιο και εναέριο χώρο, το οποίο προκαλεί εκτεταμένες δυσμενείς επιπτώσεις στον άνθρωπο, καθώς και στο ανθρωπογενές ή φυσικό περιβάλλον». Και στη συνέχεια προχωρεί σε διάκριση των καταστροφών.

Έχει ίσως σημασία να διατυπωθεί μια προσέγγιση των καταστροφών στα πλαίσια της παρούσας εργασίας. Οι θεμελιώδεις αιτίες που υποθάλλουν μια καταστροφή υποβόσκουν πολύ πριν αυτή συμβεί και κατά κανόνα συνεχίζουν και μετά να χτίζουν τις συνθήκες για μια νέα καταστροφή (Blaikie et al. 1994). Τέτοιες πιέσεις μπορεί να είναι η γήρανση του πληθυσμού, η εγκατάλειψη της υπαίθρου, η απουσία ή η ανεπάρκεια των απαραίτητων θεσμών και θεσμικών εργαλείων. Μέσα από την εμπειρία έχει φανεί ότι μια καταστροφή κάνει ένα κύκλο (Σχήμα 1 και Σχήμα 2). Κατά την άμεση μετα-καταστροφική φάση η κατάσταση φαίνεται χασοκική.

Πρόκειται για την αποκαλούμενη κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Παρότι οι τοπικοί φορείς έχουν βαρύνοντα ρόλο κατά την περίοδο αυτή, η έξωθεν βοήθεια είναι ο κανόνας. Η περίοδος έκτακτης ανάγκης είναι κατά κανόνα σύντομη και σταδιακά δίνει τη θέση της στην αποκαλούμενη περίοδο αποκατάστασης κατά την οποία αποκαθίσταται μια σχετικά κανονική λειτουργία της κοινωνίας στα προ-καταστροφικά επίπεδα. Σε μερικές περιπτώσεις καταστροφών, η μετά την κατά-στροφή δυναμική οδηγεί σε σχεδιασμούς, πολιτικές και δράσεις που οδηγούν σε κοινωνική και αναπτυξιακή αναβάθμιση της πληγείσας περιοχής, δηλαδή στην ανασυγκρότηση της. Η ανασυγκρότηση αποτελεί ουσιαστικά βάση της πρόληψης μιας καταστροφής.

Σχήμα 1. Ο κύκλος μιας καταστροφής

Σχήμα 2. Φάσεις μιας σεισμικής καταστροφής και ενδεικτική διάρκεια κάθε φάσης (Πηγή Burton et al. 1993)

² “A serious disruption of the functioning of society, causing widespread human, material or environmental losses, which exceed the ability of affected society to cope using only its own resources. Disasters are often classified according to their cause (natural or man-made).” (EEA, 2005)

Η πρόληψη επιτυγχάνεται ή όχι στην καθημερινότητα και την ρουτίνα. Κρύβεται σε ρυθμίσεις, κανονισμούς, ελέγχους, διαδικασίες που εκτυλίσσονται κάθε μέρα και κατά κανόνα ενοχλούν. Συχνά έρχεται σε αντίθεση με το βραχυπρόθεσμο συμφέρον, με ιδιωτικές επιδιώξεις, συναντά αντιστάσεις και μάλλον συνεπάγεται πολιτικό κόστος. Γενιές ολόκληρες μπορεί να μη ζήσουν την καταστροφή, αλλά να συσσωρεύουν και μετακυλίσουν στις επόμενες γενιές τις συνθήκες που υποθάλλουν μια μελλοντική καταστροφή. Σε αυτό τον κύκλο της καταστροφής, η ολοκληρωμένη στον χρόνο και τον χώρο θεώρηση των διάφορων φάσεων είναι το κλειδί. Αποφάσεις που λαμβάνονται υπό πίεση κατά την άμεση μετα-καταστροφική περίοδο επηρεάζουν μακροπρόθεσμα την αποκατάσταση και ανασυγκρότηση της περιοχής.

11.1.5. Τα δάση της περιοχής έρευνας

Γενικά

Λόγω της ειδικής βαρύτητας που είχε η καταστροφή των δασών κατά τις πυρκαγιές του Αυγούστου 2007, θεωρούμε σκόπιμο να παρεμβάλλουμε εδώ μερικά γενικά σχόλια τόσο για το φαινόμενο των δασικών πυρκαγιών, όσο και για την δασική βλάστηση της περιοχής έρευνας. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, οι δασικές πυρκαγιές άρχισαν να παίρνουν διαστάσεις σημαντικού προβλήματος για τη χώρα μας. Η εγκατάλειψη της υπαίθρου, η δημιουργία οικισμών στον περιαστικό χώρο των πόλεων και η εξάπλωση των παραθεριστικών οικισμών διέυρυναν την περίμετρο των κατοικημένων περιοχών και τις ζώνες επαφής των οικισμών με τα δάση. Επιπλέον η αστικοποίηση του πληθυσμού δημιούργησε μια μεγάλη απόσταση μεταξύ του ανθρώπου και της φύσης. Τα προηγούμενα σε συνδυασμό με την ανεπαρκέστατη χρηματοδότηση της δασοπονίας και ιδίως της προστασίας των δασών, συνέτειναν ώστε να διογκωθεί το πρόβλημα των πυρκαγιών που ξεπέρασε τα στενά όρια των δασών και έγινε ένα μείζον περιβαλλοντικό, οικονομικό και κοινωνικό πρόβλημα. Σήμερα, τίθενται επιτακτικά τα θέματα της ανασυγκρότησης των περιοχών που επλήγησαν από τη φωτιά, τα θέματα της διαχείρισης των δασών, της βιωσιμότητας του αγροτικού χώρου, της διατήρησης του τοπίου, της αποκατάστασης της κοινωνικής συνοχής.

Η βλάστηση

Η περιοχή έρευνας εκτείνεται από την παραλιακή ζώνη μέχρι τις ορεινές εξάρσεις στα σύνορα με το νομό Αρκαδίας και είναι κυρίως λοφώδης και ημιορεινή. Η μακράιωνη και συνεχής παρουσία του ανθρώπου σε συνδυασμό με το κατακερματισμένο ανάγλυφο της περιοχής, έχουν δημιουργήσει ένα μωσαϊκό «αγροτο-δασικού» τοπίου, που στην περιοχή έρευνας αντιπροσωπεύεται με υποδειγματικό τρόπο. Σε ολόκληρη την περιοχή έρευνας κυριαρχούν τα δάση της χαλεπίου πεύκης και των φυλλοβόλων πλατύφυλλων και οι θαμνώνες των σκληρόφυλλων πλατύφυλλων. Η παραρεμάτια βλάστηση συγκροτείται κυρίως από πλατάνια. Από τα δάση της χαλεπίου πεύκης η δασική Υπηρεσία διαχειριζόταν το δασικό σύμπλεγμα Λατίθα (δημόσιο και συνεταιριστικό) βάσει διαχειριστικών μελετών.

Έκταση δασών περιοχής δασοαρχείου Ολυμπίας κατά μορφές εδαφοπονικής εκμετάλλευσης	έκταση (σε εκτάρια)
Δάση Χαλεπίου Πεύκης	14542
Δάση Αειφύλλων πλατύφυλλων	4500
Μερικώς δασοσκεπείς εκτάσεις αειφύλλων - πλατύφυλλων	6094.5
Δάση Δρυός	38
Δάση κέδρου	10
Σύνολο	25184.5

Τα υπόλοιπα δάση ήταν εκτός διαχείρισης με μόνη εξαίρεση την απόληψη μικρών ποσοτήτων ξύλου από τους κατοίκους των διαφόρων οικισμών για ατομικές τους ανάγκες. Οι περισσότερες θαμνώδεις εκτάσεις ήταν βοσκόμενες δασικές εκτάσεις (θαμνολίβαδα σκληροφύλλων πλατύφυλλων ειδών).

Η πυρκαγιά κατέκαψε τη βλάστηση στο σύνολο των εκτάσεων. Η άμεση συνέπεια αυτής της καταστροφής είναι η έκθεση του εδάφους στη βροχή και η ευνόηση της διάβρωσης. Γι' αυτό μετά την πυρκαγιά η Δασική Υπηρεσία αφού προχώρησε στην κήρυξη της έκτασης ως αναδασωτέας (με την με αριθ. 3649/19.10.07 αποφ. Γ.Γ. Περιφέρειας), προχώρησε στη σύνταξη μελέτης για την κατασκευή αντιδιαβρωτικών έργων και στην εκτέλεσή τους με τη διαδικασία «του κατεπείγοντος». Το Δασαρχείο Ολυμπίας επίσης εξέδωσε ταυτόχρονα διάταξη που απαγορεύει τη βοσκή και προχώρησε στην αξιοποίηση στοιχείων από την αεροφωτογράφιση της περιοχής για την πιστοποίηση της εικόνας της καμένης έκτασης και την αποφυγή καταπατήσεων. Στο πλαίσιο αυτών των ενεργειών κατασκευάστηκαν αντιδιαβρωτικά έργα με το νεκρό ξύλο της περιοχής με έμφαση στις εκτάσεις τις υπερκείμενες των οικισμών. Κατασκευάστηκαν κορμοδέματα κυρίως με κορμούς χαλεπίου πεύκης και κλαδοπλέγματα με υλικό από δένδρα και θάμνους. Στα ρέματα της περιοχής, ορισμένα εκ των οποίων έχουν έντονη χειμαρρική δράση, κατασκευάστηκαν σε σημεία κοντά σε δρόμους, μικρά κορμοφράγματα.

Τα αντιδιαβρωτικά έργα κάλυψαν πολύ μεγάλη έκταση και κυρίως ολοκληρώθηκαν σχεδόν στις ανάντη των οικισμών περιοχές. Παρά το ότι το διαθέσιμο ξύλο δεν ήταν πάντα επαρκές, τα δένδρα είναι στρεβλά και μικρά και οι εργασίες εκτελέστηκαν πολύ γρήγορα, φαίνεται ότι τα έργα γενικά λειτούργησαν. Μεγάλο πρόβλημα αποτελούν τα ρέματα που διασχίζουν την περιοχή δεδομένου ότι η μεγάλη στερεομεταφορά καταστρέφει τους δρόμους εκεί όπου συναντώνται με τα ρέματα. Η αποκατάσταση του δάσους αναμένεται να γίνει είτε με φυσική αναγέννηση είτε με τεχνική αναδάσωση. Σημαντικός παράγοντας είναι οι καιρικές συνθήκες που θα επικρατήσουν. Η εμπειρία όμως που υπάρχει για το νομό Ηλείας δείχνει ότι δεν αναμένεται να υπάρξουν προβλήματα αναγέννησης. Η αποκατάσταση της φυσικής βλάστησης θα αποτελέσει τον κορμό της ανάκαμψης της περιοχής.

11. 2. Η κατάρτιση του φακέλου καταστροφής

11.2.1. Προβλήματα επιλογής χωρικών ενότητων και ανάλυσης προθέσεων και προσδοκιών

Το βασικό ερώτημα που έθεσε η ερευνητική ομάδα αφορούσε στην μορφή και δομή του ΦΚ. Για το θέμα αυτό διερευνήθηκαν διάφορες προσεγγίσεις. Η περιοχή έρευνας είναι 4 συγκεκριμένοι δήμοι του Νομού Ηλείας και ο φάκελος μπορεί να συγκροτηθεί με αναφορά τις διοικητικές αυτές ενότητες. Εναλλακτικά όμως, μπορεί κανείς να λάβει ως οδηγό και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής. Είναι π.χ. δυνατό να διακρίνει 6 διαφορετικές χωρικές ενότητες, δηλ. τους ορεινούς όγκους (Μίνθη, Λάπιθας), τις πλαγιές προς τον Αλφειό και τη Νέδα, τους οικισμούς, την παράκτια ζώνη, τις υδάτινες επιφάνειες και τους υγρότοπους, και, τέλος, την πεδινή αγροτική περιοχή. Σε σχέση με αυτές τις κατηγορίες είναι δυνατό να αναζητηθούν στοιχεία σε ένα ευρύ θεματολογικό φάσμα..

Με την λογική αυτή μπορούμε θεωρητικά να αναζητήσουμε

1. Τις κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες σε κάθε χωρική ενότητα,
2. Τις σχεδιαζόμενες προ της καταστροφής δραστηριότητες, σε επίπεδο συγκεκριμένων ενεργειών, αποφάσεων ή έστω προθέσεων, διαφόρων φορέων, που βρισκόντουσαν σε διάφορες φάσεις αποφάσεων ή υλοποίησης,

3. Τις καταστροφές σε κάθε χωρική ενότητα, σε σχέση με τις δραστηριότητες (υπάρχουσες ή σε εξέλιξη), που ανεστάλησαν ή απλώς διαταράχθηκαν,

4. Τις προθέσεις και προσδοκίες των κατοίκων και της τοπικής κοινωνίας γενικότερα μετά την καταστροφή, κάνοντας ενδεχομένως μια διάκριση με το κριτήριο της «αυτοδυναμίας» και του βαθμού κρατικής υποστήριξης (π.χ. αυτοδύναμες χωρίς κεντρική υποστήριξη εκτός των πρώτων άμεσων μέτρων, αυτοδύναμες με μέτρια κεντρική υποστήριξη, καθολική ή τομεακή, και αυτοδύναμες με μεγάλη εξωτερική ενίσχυση και / ή εξωτερικά εισαγόμενες με ισχυρή καθολική κεντρική παρέμβαση).

Οι δυσκολίες συγκέντρωσης των στοιχείων αυτών είναι μεγάλες λόγω αναφοράς σε χωρικές ενότητες για τις οποίες δεν συλλέγονται κατά κανόνα πληροφορίες, αλλά και λόγω του ποιοτικού χαρακτήρα των πληροφοριών. Η προσέγγιση αυτή απαιτεί φυσικά δειγματοληπτικές έρευνες, συνεντεύξεις και εκτεταμένη δουλειά πεδίου. Μια τέτοια προσέγγιση θα μπορούσε, πολύ ενδεικτικά, να τροφοδοτήσει με στοιχεία τον επόμενο πίνακα, όπου διαχωρίζεται ο κύριος φάκελος καταστροφής από την καταγραφή προθέσεων και προσδοκιών.

11.2.2. Το πρόβλημα της συλλογής στοιχείων

Η αναζήτηση στοιχείων για την εισαγωγή τους στον ΦΚ δεν είναι ευχερής. Μια πολύ αδρομερής καταγραφή των πιθανών πηγών πληροφόρησης και στοιχείων (για τις περιόδους πριν ή μετά την καταστροφή) είναι: Απογραφές ΕΣΥΕ, ΟΤΑ, Τοπικός και εθνικός τύπος, Διάφοροι φορείς και επιμελητήρια, Μητρώο αγροτών, Δασαρχείο, θεσμοθετημένα σχέδια, χωροθετήσεις, οικοδομικοί συνεταιρισμοί, Διευθύνσεις Εκπαίδευσης, ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΕΟΤ, Φορείς παρακολούθησης εφαρμογής Κοινοτικών προγραμμάτων και Φορείς εφαρμογής Κοινοτικών κανονισμών, Τοπικές υπηρεσίες συλλογής αιτήσεων για άμεσα βοηθήματα ή για εξαίρεση από οικονομικές / φορολογικές υποχρεώσεις λόγω κατάστροφής, ΥΑΣ, ΕΛΓΑ, Φορείς συλλογής αιτήσεων για εξαίρεση από υποχρεώσεις πιστοποίησης βιολογικών προϊόντων.

Πίνακας εισροών του φακέλου καταστροφής

Δραστηριότητες / Λειτουργίες Παραγωγής Προστασίας Αναψυχής	Φορείς που καταγράφουν τις ζημιές και επλαμβάνονται των θεμάτων αποκατάστασης (ενδεικτικός κατάλογος)					
	Τοπικοί φορείς	Νομαρχιακές υπηρεσίες	Περιφερειακές υπηρεσίες	Κοινωνικοί φορείς	Τομεακοί Φορείς	Επιμελητήρια
	Δ.δ. & Δήμος, Τοπική Αστυνομία, Ποροσβεστική	Δ/νση Δασών (Δασαρχείο)		Τοπικοί σύλλογοι	ΕΛΓΑ, ΤΑΣ (ΥΑΣ)	Π.χ. ξενοδοχών
Πρωτογενής τομέας	Γεωργία					
	Κτηνοτροφία					
	Ευλοπαγωγική δασοπονία					
	Μη υλογενή προϊόντα					
	(Υπαίθρια αναγωγή - Άγρια παύδα)					
Δευτερ. τομέας	Μεταποίηση					
	Οπισκευή					
	Κοινοτικές δραστηριότητες					
	Υποδομές					
Τριτογενής τομέας	Θερνός τουρισμός					
	Χειμερινός τουρισμός					
	Διάφορες υποστηρικτικές υπηρεσίες					
	Μεταφορές					
	Προστασία οικοσυστήματος					
	Προστασία τοπίου					
	Υδάτα					

Στον επόμενο πίνακα δίνεται ένα σκαρίφημα που περιλαμβάνει συνοπτικά δραστηριότητες, λειτουργίες και φορείς. Με δεδομένο ότι τα στοιχεία του φακέλου θα πρέπει να είναι χρήσιμα για την αποκατάσταση κατ'αρχήν και για την ανασυγκρότηση στη συνέχεια, η αναζήτηση των

πρωτογενών στοιχείων αφορά τις παραγωγικές δραστηριότητες αλλά και τις λειτουργίες προστασίας και αναψυχής. Η λογική της δημιουργίας τέτοιων μητρώων είναι αυτή που ακολούθησε η ερευνητική ομάδα μέχρι τέλους της εργασίας της. Η ομάδα έκανε και μια πειραματική κατάστρωση μητρώων σε πίνακες Excel.

Η συμβολή του τύπου, κυρίως του τοπικού, για την συλλογή στοιχείων σχετικών με την μετά την καταστροφή περίοδο, είναι μεγάλη. Στην παρούσα έκθεση, αφιερώνεται μεγάλο μέρος στην αποδελτίωση μιας τοπικής και μιας εθνικής εμβέλειας εφημερίδας κατά τον πρώτο μήνα μετά την έναρξη της καταστροφικής πυρκαγιάς.

11.2.3. Ο κύκλος της καταστροφής

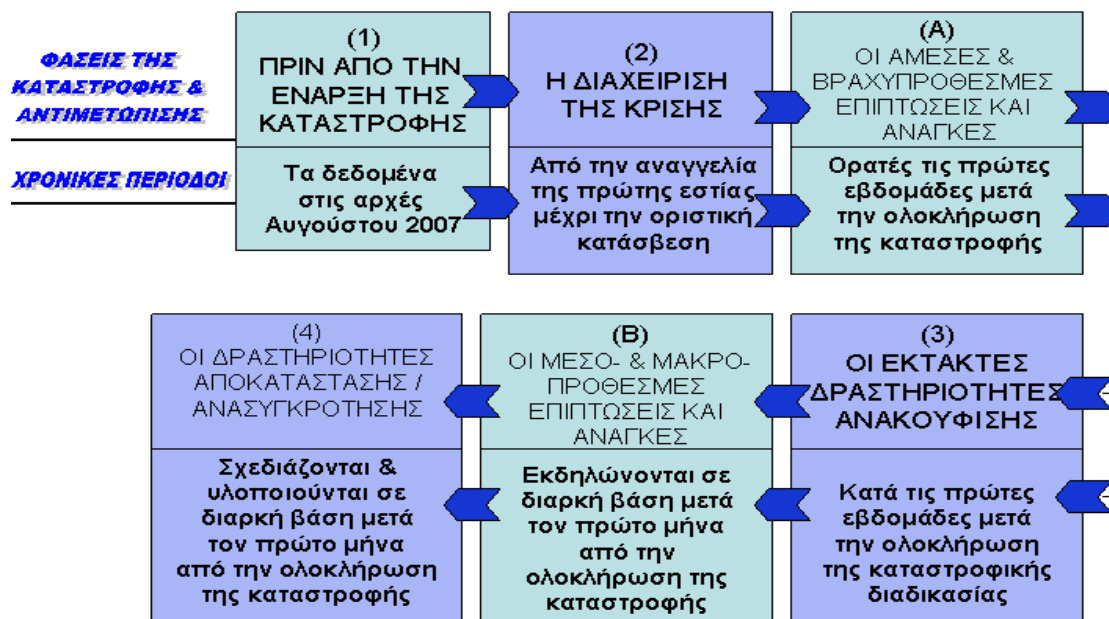
Η απεικόνιση της διαδοχής των καταστάσεων απαιτεί να καταστρωθούν διαδοχικά μητρώα ώστε να υπάρχει δυνατότητα σύγκρισης και προϋποθέτει μια συστηματική διαχρονική παρακολούθηση (monitoring) της εξέλιξης από ένα φορέα που θα έχει την σχετική εντολή και δυνατότητα.

Η πρώτη και προφανής σύγκριση πρέπει να γίνει μεταξύ της κατάστασης την προηγούμενη της έναρξης της καταστροφής και εκείνης στην οποία βρίσκεται η περιοχή την επομένη της λήξης της καταστροφής. Όμως και αυτή η σύγκριση ενδέχεται να είναι παραπλανητική, διότι η πραγματική έκταση των ζημιών και της γενικότερης διαταραχής του συστήματος δεν γίνεται εμφανής παρά μετά την πάροδο ικανού χρόνου. Π.χ. οι συνέπειες για την ελαιοκαλλιέργεια θα φανούν καλύτερα μετά πάροδο μερικών μηνών, την Άνοιξη 2008 για την περίπτωση της Ηλείας. Το ίδιο ισχύει και για την αποκατάσταση της κοινωνικής οργάνωσης, διότι είναι δύσκολο να φανούν αμέσως οι επιδράσεις στις αποφάσεις μετακίνησης και εσωτερικής μετανάστευσης του πληθυσμού. Παρά ταύτα, είναι χρήσιμο να παραθέσουμε στους επόμενους πίνακες μια απόπειρα ταξινόμησης των δεδομένων κατά περιόδους, προ της καταστροφής και αμέσως μετά, παρεμβάλλοντας και ένα πίνακα για τα δεδομένα της διαχείρισης της κρίσης, για την περίπτωση που ο ΦΚ περιλάβει και αυτά τα στοιχεία. Μετά τους τρεις αυτούς πίνακες ακολουθεί ένα διάγραμμα ροής, όπου απεικονίζεται η διαδοχή των φάσεων του κύκλου .

Πίνακας : ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΝΑΡΞΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ				
Τα δεδομένα στις αρχές Αυγούστου 2007				
Το οικιακό δίκτυο, το κεντρικό απόθεμα, οι τεχνικές υποδομές, η ύλη και πολιτιστική κληρονομιά, οι μορφές κάλυψης της γης	Το φυσικό περιβάλλον	Το επίπεδο ανάπτυξης	Το επίπεδο πρόληψης και ετοιμότητας έναντι του κινδύνου πυρκαγιάς	Οι σχεδιασμοί για το χώρο, την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, την προστασία του περιβάλλοντος, ...
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Το οικιακό δίκτυο, ✓ Το κεντρικό απόθεμα και τα χαρακτηριστικά του, ✓ Οι τεχνικές υποδομές, ✓ Οι μορφές κάλυψης της γης ✓ Τα μνημεία και η άλλη ύλη και πολιτιστική κληρονομιά 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Το μικροκλίμα ✓ Τα όσπια και αγροτικά οικοσυστήματα ✓ Τα επικοινωνιακά και υλικά νερά ✓ Τα περιβαλλοντικά προβλήματα (ρύπανση, διάβρωση, υποβόθριση δασικών οικοσυστημάτων, υποβόθριση παράκτιων οικοσυστημάτων, ερημοποίηση κλπ) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ο πληθυσμός και τα χαρακτηριστικά του ✓ Οι οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες ✓ Τα επίπεδα παραγωγής εισοδήματος ✓ Τα επίπεδα και οι μορφές απασχόλησης ανεργίας, ανεργίας ✓ Το οικογενειακό καθεστώς της γης ✓ Οι μορφές κοινωνικής πολιτικής διασποράς οργάνωσης 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Μέτρα πρόληψης σε τοπικό επίπεδο (εντός και εκτός των δασικών εκτάσεων) ✓ Επίπεδο ετοιμότητας τοπικών εθελοντικών οργανώσεων ✓ Επίπεδο ετοιμότητας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ✓ Επίπεδο ετοιμότητας των περιφερειακών δασικών πυροσβεστικών και άλλων αρμόδιων υπηρεσιών (πολιτικής προστασίας κλπ) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Σε επίπεδο κεντρικού κράτους ✓ Σε επίπεδο Αυτοδιοίκησης (α' και β' βαθμίδας) ✓ Στο επίπεδο της Κοινωνίας των Πολιτών ✓ Σε τοπικό επίπεδο (οικογενειακό, επιχειρησιακό κλπ)

Πίνακας : Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ			
Από την αναγγελία της πρώτης εστίας της πυρκαγιάς μέχρι την οριστική κατάσβεση			
Οι παράμετροι του καταστροφικού φαινομένου	Το δυναμικό καταστολής	Οι διαδικασίες	Οι σχεδιασμοί
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Τα αίτια και οι άλλοι καταλυτικοί παράγοντες ✓ Οι θέσεις των εστιών ανάφλεξης ✓ Οι χρόνοι και οι τρόποι, αναγγελίας και επέμβασης ✓ Οι παράμετροι της συμπεριφοράς της φωτιάς 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Το προσωπικό των αρμόδιων υπηρεσιών, οι εθελοντές, οι κάτοικοι ✓ Τα μέσα κατάσβεσης ✓ Η εξωτερική βοήθεια 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Οι επιχειρήσεις κατάσβεσης ✓ Οι μορφές επικοινωνίας, πρόσβασης-μεταφοράς και συντονισμού ✓ Τα προβλήματα συντονισμού και επιχειρησιακής αναποτελεσματικότητας 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Σε κεντρικό επίπεδο ✓ Σε περιφερειακό επίπεδο ✓ Στο επίπεδο ΤΑ ✓ Σε επίπεδο εθελοντικών οργανώσεων ✓ Σε ατομικό επίπεδο (νοικοκυριού, επιχείρησης κλπ)

Διάγραμμα : Ροή των φάσεων του κύκλου της καταστροφής

11.2.4. Η κατάσταση μητρώων του ΦΚ για την διασταύρωση στοιχείων και πληροφοριών

Για την κατάσταση του ΦΚ κρίθηκε σκόπιμο, σε πρώτο στάδιο, να συμφωνηθεί μια γεωγραφική ή διοικητική μονάδα στην οποία θα αναφέρονται τα στοιχεία, ιδίως τα ποσοτικά. Ποσοτικά στοιχεία ανά γεωγραφική ενότητα, δύσκολα θα

Δήμοι / Κοινότητες	Έκταση (,000 στρ.)	% έκτασης δασών
Δ. ΑΛΙΦΕΙΡΑΣ	87	22,8
Δ. ΑΝΔΡΙΤΕΑΙΝΗΣ	131,2	36,9
Δ. ΦΙΓΑΛΕΙΑΣ	89,2	37,3
ΔΗΜΟΣ ΖΑΧΑΡΩΣ	187,3	34,0
Σύνολο περιοχής	494,7	33,4

βρεθούν χωρίς να προηγηθεί εκτεταμένη εργασία. Άρα, η αναφορά γίνεται σε διοικητικές μονάδες, δηλ. ΟΤΑ (δήμους) ή δημοτικά διαμερίσματα (ΔΔ). Αναλυτικές εκτιμήσεις εισοδήματος από γεωργική δραστηριότητα ασφαλώς μπορούν να γίνουν, αλλά απαιτούν επεξεργασία και χρόνο. Τέτοιες εκτιμήσεις σε επίπεδο νομού έχουν γίνει στην πρόσφατη μελέτη του Γεωπονικού Πανεπιστημίου. Θα ήταν ίσως σκόπιμη μια ομαδοποίηση των ΟΤΑ. Εκ πρώτης όψεως μια τέτοια ομαδοποίηση δεν είναι ευχερής, με την έννοια ότι δύσκολα θα βρεθούν κατάλληλα

κριτήρια ομαδοποίησης. Π.χ. οι διαφοροποιήσεις του ποσοστού της έκτασης των δασών επί του συνόλου της έκτασης είναι μικρές. Η πυκνότητα κατοίκησης είναι περισσότερο ενδεικτική.

Η ταξινόμηση (1) Ζαχάρω, (2) Αλίφειρα – Φιγάλεια, και (3) Ανδρίτσαινα, έχει μια λογική, που ενισχύεται από το γεγονός ότι συνιστούν τρεις ζώνες αύξουσας απόστασης από την ακτογραμμή. Με βάση τον προβληματισμό που αναπτύχθηκε, η ερευνητική ομάδα αποφάσισε να επικεντρώσει κατ' αρχήν το ενδιαφέρον της στα 4 μητρώα, που παρουσιάζονται παρακάτω και δοκιμάσθηκαν πειραματικά σε πίνακες Excel, χωρίς δυστυχώς να είναι δυνατή η πλήρης συμπλήρωσή τους. Για όλα τα μητρώα ισχύει η παρατήρηση ότι μπορούν να συμπληρωθούν με στοιχεία προ της καταστροφής και θα συνοδεύονται από ένα δεύτερο μητρώο με στοιχεία μετά την καταστροφή του Αυγούστου 2007, για να είναι δυνατή η σύγκριση.

Δήμοι / Κοινότητες	Πληθυσμός	Κατ. / τ.χλμ.	Αριθμός δημοτικών διαμερισμάτων
Δ. ΑΛΙΦΕΙΡΑΣ	3.829	40	6
Δ. ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΗΣ	2.152	16	10
Δ. ΦΙΓΑΛΕΙΑΣ	2.499	28	6
ΔΗΜΟΣ ΖΑΧΑΡΩΣ	12.910	69	20
Σύνολο περιοχής			

Μητρώο 1

Στο μητρώο αυτό διασταυρώνονται οι 4 Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης και τα Δημοτικά Διαμερίσματα με στοιχεία κατά κύριο λόγο ποσοτικά και ενδεχομένως ποιοτικά (π.χ. αρχαιολογικούς χώρους). Είναι δυνατόν να προστεθούν και άλλες πληροφορίες.

Πυρόπληκτες περιοχές Ηλείας / Φάκελος καταστροφών / Μητρώο 1

	Πληθυσμός		Αριθμός κτιρίων			Απασχολούμενοι		Γεωργικές εκμεταλλεύσεις (υποδιαίρεση σε τύπους ή μεγέθη:)	Μεταποιητικές επιχειρήσεις (υποδιαίρεση σε τύπους ή μεγέθη:)	Επιχειρήσεις τομέα υπηρεσιών (υποδιαίρεση σε τύπους ή μεγέθη:)	Αρχαιολογικοί χώροι (υποδιαίρεση σε τύπους ή περιόδους:)
	Α	Γ	Κατοικίες	Δημόσια-δημοτικά	Άλλα (πθ. υπο-διαίρεση)	Α	Γ				
Δήμος Αλφειράς											
Δημοτικά Διαμερίσματα 1, 2 κωκ.											
Δήμος Ανδρίτσαινης											
Δημοτικά Διαμερίσματα 1, 2 κωκ.											
Δήμος Φιγαλείας											
Δημοτικά Διαμερίσματα 1, 2 κωκ.											
Δήμος Ζαχάρως											
Δημοτικά Διαμερίσματα 1, 2 κωκ.											

Μητρώο 2

Στο μητρώο αυτό διασταυρώνονται μεγαλύτερες ενότητες (π.χ. οι 3 υποενότητες Ζαχάρως, Αλίφειρας – Φιγάλλειας, Ανδρίτσαινας) και το σύνολο της περιοχής με στοιχεία ποσοτικά, που δεν υπάρχουν σε επίπεδο δημοτικού διαμερίσματος, και κυρίως ποιοτικά Πρόθεση είναι να εντάξουμε σε κάθε τέτοια περιοχή χωρικές ενότητες φυσικού περιβάλλοντος, π.χ. δασικές ενότητες, παράκτιες ζώνες, υγρότοπους, περιοχές προστασίας κλπ. στη βάση της ομαδοποίησης της πυκνότητας κατοίκησης.

Πυρόπληκτες περιοχές Ηλείας / Φάκελος καταστροφών / Μητρώο 2

	Χαρακτηρισμένες περιοχές προστασίας φυσικού περιβάλλοντος	Υγρότοποι	Λεκάνες απορροής	Δασικές ενότητες	Παράκτιες ζώνες	Διαδρομές ή μονοπάτια	Περιοχές καλυπτόμενες από θεσμοθετημένα σχέδια	Άλλες περιπτώσεις
Πιθανές υποδιαρέσεις σε υποκατηγορίες								
Σύνολο περιοχής								
Δήμος Ζαχάρως								
Δήμοι Αλίφειρας και Φιγάλλειας								
Δήμος Ανδρίτσαινας								
Περιοχές εκτεινόμενες σε γειτονικούς δήμους								

Μητρώο 3

Στο μητρώο αυτό διασταυρώνονται τομείς και κλάδοι όλης της περιοχής με ποσοτικά μεγέθη οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και ποιοτικές πληροφορίες για τις προοπτικές του αντίστοιχου κλάδου ή τον βαθμό διατάραξης και απορρύθμισης που προκάλεσε η πυρκαγιά. Η συμπλήρωση και τήρηση του μπορεί να αποτελέσει μια εργασία παρακολούθησης των εξελίξεων σε βάθος χρόνου.

Πυρόπληκτες περιοχές Ηλείας / Φάκελος καταστροφών / Μητρώο 3

	Απασχολούμενοι	Κινητήρια δύναμη	Επενδεδυμένο κεφάλαιο	Εκταση	Διάσπαση σε επιμέρους εκμεταλλεύσεις	Προορισμός διαθέσιμης προϊόντος	Αξία προϊόντος	Πελάτες	Μεταφορικά μέσα
Ελαστικότητα									
Αμπελοκαλλιέργειες									
.....									
Κτηνοτροφία									
.....									
Μεταποίηση γεωργικών προϊόντων									
Επισκευές γεωργικών μηχανημάτων και οχημάτων									
.....									
Τουριστικές μονάδες									
Οικοτουριστικές μονάδες									
.....									
Επαγγελματικές υπηρεσίες									
.....									

Μητρώο 4

Το μητρώο θα περιέχει μια εικόνα της κοινωνικής κινητοποίησης, εγρήγορσης, συμμετοχής, πρωτοβουλίας κοκ., δηλ. του δυναμισμού της τοπικής κοινωνίας. Εδώ είναι που πρέπει να βρουν την θέση τους οι προθέσεις και προσδοκίες των κατοίκων και επιχειρηματιών. Το μητρώο μπορεί να γίνει «τριπλής εισόδου» αν προσθέσουμε και τύπους περιοχών. Λόγω του χαρακτήρα των πληροφοριών που αναζητούμε εδώ θα πρέπει σε πολλές περιπτώσεις να αρκεσθούμε σε σχόλια και απόψεις, που δεν θα είναι γενικεύσιμα. Στην περίπτωση αυτού του μητρώου, πολύ περισσότερο από τα άλλα, η παρακολούθηση των εξελίξεων σε βάθος χρόνου είναι ουσιαστική.

Πυρόπληκτες περιοχές Ηλείας / Φάκελος καταστροφών / Μητρώο 4

	Νοικοκυριά μόνιμων κατοίκων	Νοικοκυριά με καταγωγή από την περιοχή	Επιχειρηματίες – μόνιμοι κάτοικοι	Επιχειρηματίες καταγόμενοι από την περιοχή	Ξένοι παραθεριστές	Ξένοι επιχειρηματίες	Νέοι	Γυναίκες	Μετανάστες	Δημόσιοι φορείς
Οικοδόμηση μόνιμων κατοικιών										
Οικοδόμηση παραθεριστικών κατοικιών										
Λειτουργία νέων επιχειρήσεων										
Εκσυγχρονισμός οικιών										
Εισαγωγή νέων δραστηριοτήτων σε υφιστάμενες επιχειρήσεις										
Εισαγωγή νέων καλλιέργειών										
Συγκρότηση συλλόγων										
Πρωτοβουλίες περιβαλλοντικής προστασίας										
Συνεργασίες με εξωτερικούς συμβούλους										

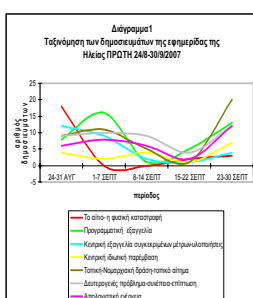
11.3. Αποδελτίωση ημερήσιου τύπου

11.3.1. Η περίπτωση της εφημερίδας «Πρώτη» του Πύργου

Η προσέγγιση που ακολουθεί βασίζεται στην αποδελτίωση της καθημερινής εφημερίδας του Πύργου Ηλείας «ΠΡΩΤΗ» κατά τον πρώτο μήνα μετά την καταστροφή (περίοδος 24/8/07 - 30/9/07). Βασική επιδίωξη είναι να καταγραφεί και να ταξινομηθεί η συνολική συμπεριφορά της κοινωνίας κατά το πρώτο διάστημα μετά την εκδήλωση της φυσικής καταστροφής στην Ηλεία, και να διαμορφωθεί μια μεθοδολογική μια προσέγγιση ως εισροή στο ΦΚ. Η ταξινόμηση των δημοσιευμάτων έγινε με βάση τις επτά κατηγορίες του Πίνακα 1.

Κωδικά κατηγοριοποίησης:

Κωδικός	Κατηγορία
1	Η καταστροφή και άμεση αντιμετώπιση της καταστροφής φυσικής φύσης
2	Προσωπικές εθελοντικές
3	Κοινωνικές εθελοντικές συνεργασιών μετρωμένων
4	Κοινωνικές εθελοντικές παρεμβάσεις
5	Τοπική-Νομαρχιακή διασποράση επίσημη
6	Διαπολιτισμικές προδημοσιεύσεις-επίσημη
7	Απολογισμός

Η λογική που διέπει αυτές τις κατηγορίες βασίζεται κυρίως στη σχέση αίτιου-αιτιατού. Το αίτιο είναι η φυσική καταστροφή και είναι η κατηγορία 1. Στη συνέχεια γίνεται ομαδοποίηση δημοσιευμάτων ανά εβδομάδα. Στο Διάγραμμα 1 αναπαριστώνται οι 7 κατηγορίες δημοσιευμάτων. Μια πρώτη διαπίστωση σχετίζεται με τις εθνικές εκλογές στις 16/9/07 γιατί υπάρχει μια κάμψη των καταγραφών σε όλες τις κατηγορίες. Σε αυτή την προσέγγιση διατυπώνεται η θέση (Διάγραμμα 1α) ότι ανεξαρτήτως των εθνικών εκλογών, μια τέτοια κάμψη θα ήταν αναμενόμενη.

Πράγματι στην τελευταία περίοδο έχουν διογκωθεί οι κατηγορίες 2 και 5 ενώ έχουν ελαχιστοποιηθεί οι κατηγορίες 1 (όπως είναι αναμενόμενο) και 3. Επιβεβαιώνεται ότι υπάρχει μια διαχρονική μετάβαση από την πρώτη φάση των άμεσων μέτρων στη δεύτερη των μεσοπρόθεσμων μέτρων. Στη συνέχεια διερευνάται η φύση των δευτερογενών προβλημάτων (Διάγραμμα 2), και διατυπώνεται η άποψη ότι ανεξαρτήτως των εκλογών της 16/9/07 παρατηρείται μια αναμενόμενη μετακύληση των δευτερογενών προβλημάτων από άμεσα σε μεσομακροπρόθεσμα. Είναι φανερό ότι είναι ελλειμματική η αντιμετώπιση αυτής της δεύτερης φάσης, γιαυτό και τα δευτερογενή προβλήματα επιμένουν. Ειδικότερα το πρόβλημα της βόσκησης είναι κάθε άλλο παρά αμελητέο.

Με δεδομένο ότι η βόσκηση στις καμένες εκτάσεις αποτελεί το σημαντικότερο πρόβλημα για την φυσική αναδάσωση, το ζήτημα της συνεχούς παροχής ζωοτροφών για μεγάλο χρονικό διάστημα (αναφέρονται 8 μήνες το χρόνο επί 8 έτη) ίσως είναι το κρισιμότερο περιβαλλοντικό δευτερογενές ζήτημα στην Ηλεία. Αυτό αφορά ιδιαίτερα τους 4 δήμους της περιοχής μελέτης και τις ορεινές-ημιορεινές τους ζώνες.

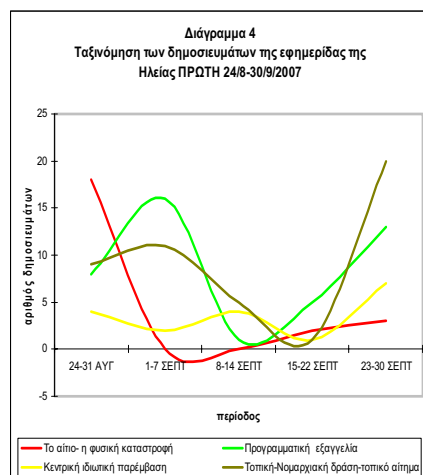
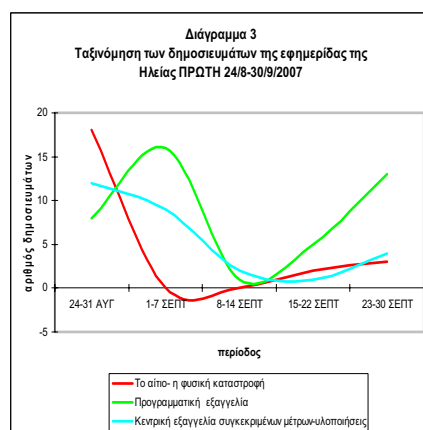
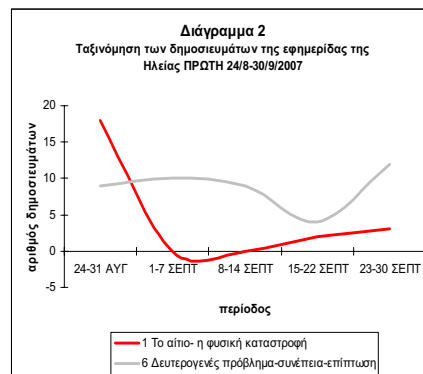
Η σχέση των εξαγγελιών με τα μέτρα αντιμετώπισης

Στο Διάγραμμα 3 παρουσιάζονται οι κατηγορίες 1 Το αίτιο- η φυσική καταστροφή, 2 Προγραμματική εξαγγελία και 3 Κεντρική εξαγγελία συγκεκριμένων μέτρων-υλοποιήσεις. Οι προγραμματικές εξαγγελίες συνδέονται κυρίως με τις δύο επισκέψεις του πρωθυπουργού στο νομό. Στην πρώτη επίσκεψη οι εξαγγελίες ήταν περισσότερο συσχετισμένες με τα άμεσα μέτρα ανακούφισης και τον απολογισμό αυτών των μέτρων. Στη δεύτερη επίσκεψη οι εξαγγελίες αφορούσαν περισσότερο τον μεσομακροπρόθεσμο προγραμματισμό. Κάτι αντίστοιχο παρατηρείται και στην καμπύλη «κεντρική εξαγγελία συγκεκριμένων μέτρων-υλοποιήσεις». Πράγματι, μια προσεκτική παρατήρηση του Παραρτήματος III αποκαλύπτει μια μετακύληση των μέτρων από άμεσες επιχορηγήσεις-έκτακτες ενισχύσεις-βοηθήματα σε άτοκα δάνεια, επιδότηση ενοικίου, προσλήψεις ανέργων με επιχορηγήσεις ΟΑΕΔ, ευνοϊκές ρυθμίσεις σε επιχειρήσεις και ρυθμίσεις χρεών.

Η σχέση κεντρικού-τοπικού

Στο Διάγραμμα 4 παρουσιάζονται οι κατηγορίες: 1 Το αίτιο- η φυσική καταστροφή, 2 Προγραμματική εξαγγελία 4 Κεντρική ιδιωτική παρέμβαση και 5 Τοπική-Νομαρχιακή δράση-Τοπικό αίτημα. Διαπιστώνεται ότι υπάρχει ένας παράλληλος ανταγωνισμός» μεταξύ του 2 και του 5. Διότι, οι Προγραμματικές εξαγγελίες θα έπρεπε κανονικά να οδηγούν την κατηγορία 5 σε ύφεση.

Μια προσεκτική ανάγνωση του Παραρτήματος III (Πίνακας 3) παρέχει πληροφορίες που αποκαλύπτουν αυτή την αντίθεση: Οι τοπικοί φορείς (Νομάρχης, Δήμαρχοι, φορείς) ζητούν τη δημιουργία ενός φορέα και ενός μακροχρόνιου προγράμματος για την αντιμετώπιση του μέλλοντος μετά την

φυσική καταστροφή της Ηλείας, κάτι που πρακτικά αρνήθηκε ο πρωθυπουργός.

Η κατηγορία 4 (κεντρική ιδιωτική παρέμβαση) έχει επίσης ενδιαφέρον. Αφορά όχι μόνο το γνωστό ενδιαφέρον για την Μάκιστο, αλλά και το ενδιαφέρον ξένων επενδυτών, κατασκευαστικών εταιρειών καθώς και της ΚΕΔ, η οποία παρεμβαίνει μέσω των ΟΤΑ σε όλη την παραλιακή ζώνη της Ηλείας. Ίσως ο πρωθυπουργός να στηρίζεται κυρίως σε τέτοιες δυνάμεις για να πετύχει αυτό που δήλωσε: «Προχωρούμε τώρα σταδιακά στην εφαρμογή του σχεδίου ανασυγκρότησης», για να προσθέσει στο κλείσιμο της παρέμβασής του στην Ηλεία: «Δεν μου αρέσει η λέξη ανασυγκρότηση γιατί αυτό σημαίνει ότι θα κάνουμε τα πράγματα όπως ήταν πριν, ενώ τώρα μπορούμε να διορθώσουμε και αστοχίες και λάθη δεκαετιών» (26/9).

Συμπεράσματα

Στην προσέγγιση που επιχειρήθηκε εδώ, στόχος ήταν να διαφανεί η αξία της μελέτης των στοιχείων και πληροφοριών που θα πρέπει να συγκεντρώνονται αμέσως μετά από μια φυσική καταστροφή. Ειδικότερα για την περιοχή της Ηλείας θα πρέπει:

- Να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ κεντρικού και τοπικού και να αξιοποιηθούν οι τοπικές δυνάμεις και προτάσεις για την βιώσιμη αντιμετώπιση της κρίσης.
- Να προσεχθεί, ιδιαίτερα στην ημιορεινή-ορεινή περιοχή, το ζήτημα της βόσκησης και να διασφαλιστούν οι προϋποθέσεις και μηχανισμοί που θα αποτρέπουν τη βόσκηση στα καμένα.
- Να δοθεί προσοχή σε άλλες δευτερογενείς συνέπειες και επιπτώσεις, που θα πρέπει να μελετηθούν και να αποτελέσουν εισροές στο σχέδιο ανασυγκρότησης της περιοχής.

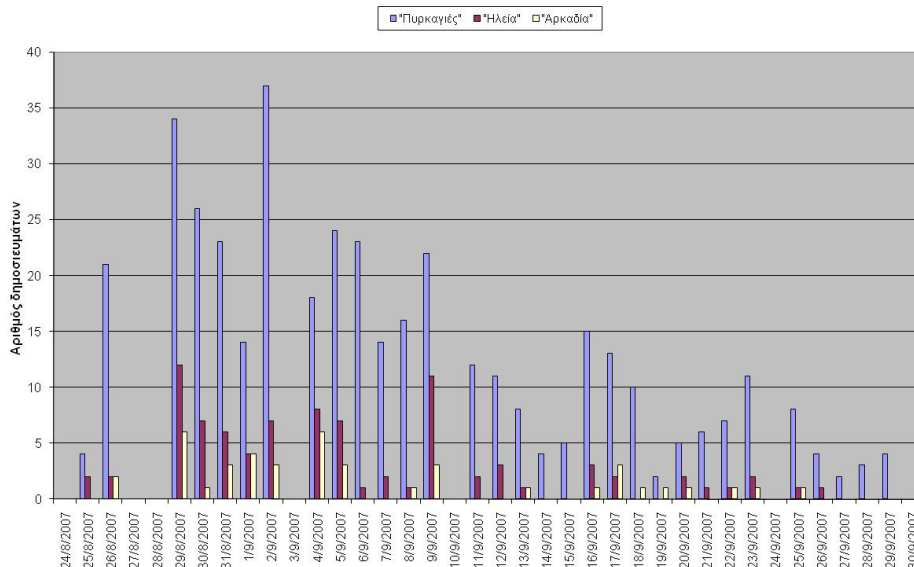
11.3.2. Η περίπτωση της εφημερίδας εθνικής κυκλοφορίας «Καθημερινή»

Στην περίπτωση της εφημερίδας «Καθημερινή» έγινε επεξεργασία δημοσιευμάτων της περιόδου 24/8 – 30/9/07. με σκοπό να εξεταστεί ποιες διαστάσεις του θέματος των δασικών πυρκαγιών αναδείχτηκαν. Επιμέρους στόχοι είναι να φανεί πώς και κατά πόσο αποδόθηκαν πληροφορίες που αναφέρονται σε τοπικό επίπεδο, καθώς και η σχετική σημασία που δόθηκε στις διάφορες φάσεις της καταστροφής. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν πληροφορίες που αναφέρονται στην άμεση απόκριση στις πυρκαγιές και τη διαχείριση της έκτακτης κατάστασης (χρονικό ενεργειών, προβλήματα, αδυναμίες, σχέση τοπικής απόκρισης με κεντρική). Πληροφορίες αυτού του τύπου τείνουν να «χάνονται» γρήγορα και κατά κανόνα είναι δύσκολο να ανασυρθούν αργότερα με άλλα μέσα (όπως π.χ. συνεντεύξεις).

Ανεύρεση και επεξεργασία των δημοσιευμάτων

Η αναζήτηση βασίστηκε στις λέξεις-κλειδιά «πυρκαγιές» (απέδωσε σε 406 εγγραφές), «Ηλεία» (απέδωσε σε 100 εγγραφές) και «Αρκαδία» (απέδωσε σε 43 εγγραφές). Στο Σχήμα 1 παρουσιάζεται με χρονική αναφορά ο αριθμός των δημοσιευμάτων κατά λέξη – κλειδί. Στη συνέχεια έγινε επεξεργασία των δημοσιευμάτων. Λαμβάνοντας υπόψη τη συνολική εικόνα, θεωρήθηκαν εν τέλει οκτώ κατηγορίες:

- Η καταστροφή – Άμεσες επιπτώσεις
- Διαχείριση της έκτακτης ανάγκης – Μέτρα ανακούφισης
- Μεσοπρόθεσμα μέτρα
- Αποκατάσταση – Ανασυγκρότηση
- Οικονομικές διαστάσεις – Δημοσιονομική πολιτική
- Εθνικές εκλογές και πυρκαγιές
- Γενικά σχόλια – Απόψεις
- Άσχετα δημοσιεύματα

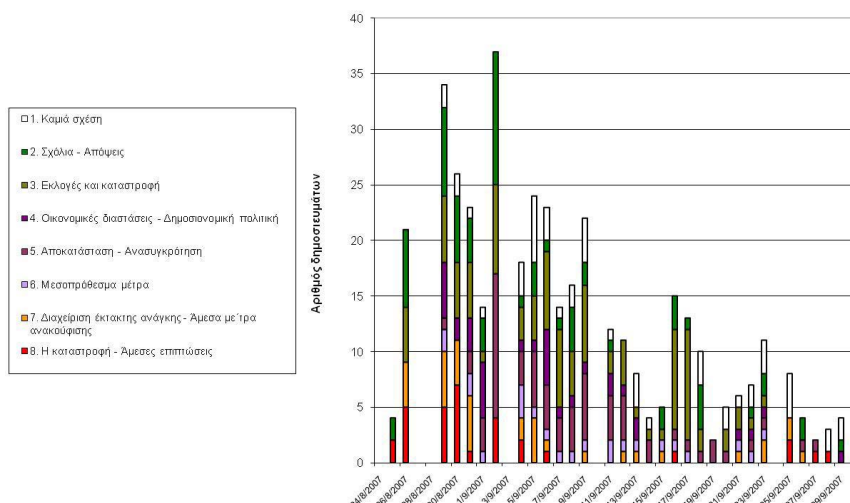

Σχήμα 1. Αριθμός δημοσιευμάτων από την Εφημερίδα Η Καθημερινή για το διάστημα 24/8/07 έως και 30/9/2007(αναζήτηση με λέξεις – κλειδιά «πυρκαγιές», «Ηλεία», «Αρκαδία»)

Η κατανομή των δημοσιευμάτων κατά θέμα και με χρονική αναφορά φαίνεται στο Σχήμα 2. Σε παράρτημα φαίνεται ο πλήρης κατάλογος τίτλων των δημοσιευμάτων με λέξη κλειδί – πυρκαγιές και ο χρωματισμός τους με βάση την κατηγορία θέματος στην οποία καταταχτήκανε. Σε άλλα παραρτήματα γίνεται το αυτό με βάση την λέξη κλειδί «Ηλεία» ή με την λέξη κλειδί «Αρκαδία». Τέλος σε άλλο παράρτημα παρατίθενται πλήρη δημοσιεύματα που εκτιμήθηκε ότι παρουσιάζουν ενδιαφέρον και συμβάλλουν στην απόκτηση εικόνας της κατάστασης κατά το χρονικό διάστημα αναφοράς.

Συμπεράσματα

Η επίδραση των δασικών πυρκαγιών του 2007 στις εθνικές εκλογές είναι μεγάλη, τουλάχιστον σε επικοινωνιακό επίπεδο. Ένα μεγάλο σύνολο δημοσιευμάτων αναφέρεται σε αυτήν. Έμφαση δίνεται στο μεγάλο και συνεχές ενδιαφέρον από πλευράς της κυβέρνησης και του πρωθυπουργού, στην άμεση αλλά χωρίς επαρκή έλεγχο παροχή επιδομάτων και βοηθημάτων, στην καταγγελία ανεπαρκειών που οδήγησαν στην μεγάλη καταστροφή.

Σχήμα 2. Αριθμός δημοσιευμάτων από την Εφημερίδα Η Καθημερινή για το διάστημα 24/8/07 έως και 30/9/2007 (Κατανομή κατά αριθμό δημοσιευμάτων ανά θέμα. Κατηγορίες θεμάτων: 8. Η καταστροφή – Άμεσες επιπτώσεις, 7. Διαχείριση της έκτακτης ανάγκης – Μέτρα ανακούφισης, 6. Μεσοπρόθεσμα μέτρα, 5. Αποκατάσταση – Ανασυγκρότηση, 4. Οικονομικές διαστάσεις – Δημοσιονομική πολιτική, 3. Εθνικές εκλογές και καταστροφή, 2. Σχόλια – Απόψεις, 1. Δημοσιεύματα άσχετα

Οι οικονομικές διαστάσεις αναδεικνύονται. Υπάρχουν πολλές αναφορές στην επίδραση της καταστροφής στα δημοσιονομικά μεγέθη (π.χ. επίδραση στις δεσμεύσεις της χώρας με βάση το Σύμφωνο Σταθερότητας), στην εξασφάλιση χρηματοδοτήσεων από την ΕΕ, στην ξεύρεση πόρων για την ανασυγκρότηση και ανάπτυξη της περιοχής. Αναφορές στην ανασυγκρότηση και ανάπτυξη των περιοχών που είχαν πληγεί υπάρχουν από νωρίς και συνεχίζονται για αρκετό διάστημα. Συζητείται η σύσταση ειδικού φορέα Ανασυγκρότησης, ίσως ιδιωτικού κατά τα πρότυπα της Ολυμπιακοί Αγώνες ΑΕ. Δημοσιότητα λαμβάνουν, η προοπτική μεγάλων επενδύσεων στην περιοχή, όπως η προοπτική μεγάλης ιδιωτικής επένδυσης στην περιοχή λιμνών Καϊάφα και Καραμανλή, δημοτικές επιχειρήσεις στη Ζαχάρω μετά από παραχώρηση έκτασης από την ΚΕΔ στο Δήμο.

Δίνεται μεγάλη έμφαση στις δωρεές επιχειρήσεων και προσφορές. Μάλιστα για πρώτη ίσως φορά συστήνεται ειδικό Ταμείο για την αξιοποίηση των πόρων αυτών και του δίδεται συγκεκριμένη αποστολή στην ανασυγκρότηση της περιοχής (το έργο της αποκατάστασης των πυρόπληκτων κτιρίων). Η έμφαση αυτή (καθώς και ο όρος «Κοινωνική Εταιρική Ευθύνη» που προβάλλεται) είναι πλήρως ευθυγραμμισμένη με σύγχρονες διεθνής τάσεις για ανάδειξη του ρόλου του ιδιωτικού τομέα. Η κρατική απόκριση για την παροχή βοήθειας στους πληγέντες προβάλλεται από την κυβέρνηση ως ένα νέο μοντέλο κρατικής λειτουργίας με πρόταγμα την κατάργηση των γραφειοκρατικών διαδικασιών, ακόμη και σε βάρος του ελέγχου και της παρακολούθησης της τήρησης των κριτηρίων που είχαν τεθεί. Οι σχετικές διαδικασίες, ιδιαίτερα σε σχέση με την διανομή των επιδομάτων παίρνουν μεγάλη δημοσιότητα.

Σκέψεις για τη διαχείριση των δασικών πυρκαγιών του 2007 και η σχέση με προηγούμενες καταστροφές

Οι προηγούμενες δεκαετίες χαρακτηρίστηκαν από μια επικέντρωση της προστασίας από καταστροφές στην αντισεισμική προστασία. Οι προσπάθειες αυτές -αν και μονοκινδυνικές και μονοτομεακές- έχουν αποδώσει καρπούς σε επιστημονική γνώση και τεχνογνωσία, θεσμούς και πρακτικές, εμπειρίες και εξειδίκευση, υλικοτεχνική υποδομή και μέσα. Μάλιστα η προστασία από καταστροφές με έναυσμα διάφορους κινδύνους (πλημμύρες, πυρκαγιές) βασίζεται σήμερα σε μεγάλο βαθμό στο σύστημα αντισεισμικής προστασίας. Αυτό φαίνεται από τις διαδικασίες επείγουσας και προσωρινής στέγασης, το σχεδιασμό και μηχανισμό απόκρισης και παροχής βοήθειας, το θεσμικό πλαίσιο αποκατάστασης, τις διαδικασίες ενημέρωσης του πληθυσμού, που ακολουθήθηκαν αναφορικά με πλημμύρες, κατολισθήσεις και δασικές πυρκαγιές που έπληξαν τη χώρα τα τελευταία χρόνια. Αυτό ισχύει και για την περίπτωση καταστροφής που εξετάζεται εδώ. Η αποκατάσταση του κτιριακού αποθέματος με κατασκευή των κτιρίων από το κράτος, είχε εφαρμοστεί ήδη με αντιφατικά αποτελέσματα για κάποιες κατηγορίες δικαιούχων (ηλικιωμένα νοικοκυριά, πολύτεκνοι κλπ.) μετά το σεισμό των Γρεβενών- Κοζάνης του 1995 και Κοζάνης του 1996. Μένει να φανεί η αποτελεσματικότητα της εφαρμογής της μετά τις δασικές πυρκαγιές του 2007.

Νέα στοιχεία στην περίπτωση των δασικών πυρκαγιών 2007 είναι η μεγάλη έμφαση στο ρόλο του ιδιωτικού τομέα, τόσο με τη μορφή της παροχής δωρεών και της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, όσο και με την ανάληψη ρόλου κατά την ανασυγκρότηση και μελλοντική ανάπτυξη της περιοχής. Μεγαλύτερη συζήτηση έγινε αυτή την φορά για τη σχέση της καταστροφής με μακροοικονομικά μεγέθη και εν γένει με την ανάπτυξη της χώρας. Από νωρίς επίσης αναδείχθηκε ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έγινε συζήτηση για την εξεύρεση πόρων από αυτήν.

Αντί Επιλόγου

Επισημάνσεις για τις χωροταξικές / αναπτυξιακές πολιτικές και την Καταστροφή. Άξονες χωρικής ανασυγκρότησης του δικτύου των οικισμών.

Η περιοχή διερεύνησης, που αποτελεί μέρος της ευρύτερης ενότητας της παλιάς επαρχίας Ολυμπίας, επελέγη διότι περιλαμβάνει τόπους ιδιαίτερης ιστορικής και οικολογικής σημασίας, με πολύ διαφορετικά φυσικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Επιπλέον είχε μάλλον τις μεγαλύτερες, αναλογικά, απώλειες σε ανθρώπους, κτίρια, παραγωγή και εκτάσεις δάσους, ενώ βρισκόταν ήδη μαζί με όλο το Νομό Ηλείας σε ένα κρίσιμο σημείο σε σχέση με την υλοποίηση πολιτικών που θα είχαν αποφασιστική επίδραση στη μελλοντική της φυσιογνωμία. Με την περιοχή αυτή η Σχολή Αρχιτεκτόνων, είχε ασχοληθεί ερευνητικά και σε πολύ παλιότερες φάσεις κρίσεων (σεισμοί 1965), είχαν δε προκύψει τότε προτάσεις που εν μέρει εφαρμόστηκαν (Ενότητα 2).

Τα μέλη της Ερευνητικής Ομάδας θεωρούν ότι οι θεμελιώδεις αιτίες που υποθάλπουν μια Καταστροφή, υποβόσκουν πολύ πριν αυτή συμβεί και συνεχίζουν και μετά να χτίζουν τις συνθήκες για μια νέα Καταστροφή, αν δεν ασκηθεί συνειδητά η κατάλληλη πολιτική για την αναίρεσή τους, που ξέρουμε όμως ότι κατά κανόνα, συνυφαίνεται με αντιδράσεις και βραχυπρόθεσμο κόστος.

Στη χώρα μας έγινε φανερό ότι οι πρωτοφανείς σε ένταση και έκταση πυρκαγιές του Αυγούστου 2007, πέρα από τις εγχώριες ανεπάρκειες, αστοχίες ή κερδοσκοπικές πρακτικές (Ενότητα 11), συνδέονται αδιαμφισβήτητα με την παγκόσμια κλιματική αλλαγή που, μέσα από όλο και πυκνότερα επεισόδια με ακραία καιρικά φαινόμενα, απειλεί με περιβαλλοντική κατάρρευση κάθε τόπο και τον πλανήτη, ενώ, όπως επισημαίνεται από μια συνεχώς εντεινόμενη διεθνή πολιτική συζήτηση, οι κυρίαρχες σημερινές νεοφιλελεύθερες τάσεις εξακολουθούν να νομιμοποιούν πρακτικές ουσιαστικά ασύδοτες περιβαλλοντικά και κοινωνικά, που καταλύουν κάθε αρχή βιωσιμότητας και το “κοινό μας μέλλον” (Εισαγωγή).

Τέτοια παραδείγματα οικολογικής κρίσης, όπως οι πυρκαγιές του Αυγούστου 2007, επιβάλλουν την κινητοποίηση απέναντι στο ίδιο το πρότυπο ανάπτυξης, με το οποίο συνυφαίνονται. Με αυτήν την οπτική, ως “Αποκατάσταση” των πυρόπληκτων περιοχών δεν θα πρέπει να θεωρείται η “επιαναφορά στο καθεστώς ante” και ως “Ανασυγκρότηση” η εφαρμογή των σχεδίων ανάπτυξης που έχουν καταστρωθεί προ της καταστροφής και απλώς προσαρμόζονται στα μετακαταστροφικά δεδομένα (Ενότητα 11). Ο στόχος δε της κατανόησης των σημερινών διακυβευμάτων και της άσκησης κατάλληλης πολιτικής πρέπει να κινητοποιήσει όχι μόνον την κοινωνία των πολιτών – πράγμα που έγινε σε κάποιο βαθμό – αλλά και τους δημόσιους φορείς, που έχουν εκ των πραγμάτων αυξημένη δικαιοδοσία και ευθύνες, ιδιαίτερα κατά την πρώτη μετά την Καταστροφή περίοδο.

Σχετικά με το πλαίσιο πολιτικής στο οποίο κινήθηκε ο ευρύτερος δημόσιος τομέας, είναι ενδιαφέρουσα μια συστηματική διερεύνηση στον τύπο (εφημ. *Καθημερινή* και *Πρώτη* Ηλείας, μέχρι το τέλος Σεπτεμβρίου 2007) που επιχειρήθηκε ως μέρος της Ενότητας 11. Από αυτήν γίνεται φανερό η μεγάλη έμφαση που πήραν οι οικονομικές διαστάσεις της Ανασυγκρότησης, οι δωρεές των επιχειρήσεων και προσφορές (με την ίδρυση μάλιστα, για πρώτη ίσως φορά, του Ειδικού Ταμείου για την αξιοποίηση των πόρων αυτών), ο όρος “Κοινωνική Εταιρική Ευθύνη” κ.ο.κ. Ιδιαίτερη σημασία έχει η δημοσιότητα της προοπτικής μεγάλων ιδιωτικών επενδύσεων στην περιοχή, σύμφωνα με Σχέδια που υπήρχαν πριν από την Καταστροφή. Ενδεικτικό είναι και το γεγονός ότι και η ανταπόκριση του κράτους για βοήθεια στους πληγέντες προβλήθηκε ως “ένα νέο μοντέλο κρατικής λειτουργίας”, χωρίς “το βάρος της γραφειοκρατίας” και “του ελέγχου παρακολούθησης της τήρησης των κριτηρίων” που είχαν τεθεί. Αναδεικνύεται δηλαδή τελικά από τη διερεύνηση αυτή, το γεγονός ότι η συζήτηση και οι πρώτες δημόσιες ενέργειες “Αποκατάστασης” μετά την Καταστροφή εντάσσονται στην προοπτική των σημερινών

νεοφιλελεύθερων τάσεων που ήταν ήδη παρούσες στην περιοχή και είναι εύλογο ότι μπορεί να ευνοηθούν από τη μείωση των αντιστάσεων λόγω της κρίσης (Ενότητες 1 και 5). Σ' αυτό το πλαίσιο, η Καταστροφή κινητοποιεί διαδικασίες που υπάρχει κίνδυνος να αναιρέσουν οριστικά τα βασικά χαρακτηριστικά της περιοχής στην παραγωγή, στο περιβάλλον, στη φύση, στο τοπίο, στην κοινωνία και να μεγιστοποιήσουν έτσι και τους κινδύνους νέων καταστροφών ενάντια σε κάθε έννοια “βιώσιμης ανάπτυξης”. Δεν είναι τυχαίο ασφαλώς το γεγονός ότι στις τοπικές εφημερίδες δημοσιεύεται μεγάλος αριθμός αγγελιών για πωλήσεις εκτάσεων τόσο στις ορεινές / ημιορεινές όσο και στις πεδινές και παραθαλάσσιες περιοχές, αλλά και κάποιες “περίεργες” αγγελίες που ζητούν εκτάσεις για αγορά.

Θέση της Έρευνας είναι ότι η πρόληψη των οικολογικών καταστροφών, συνυφαίνεται με την προστασία του περιβάλλοντος, φυσικού και ανθρωπογενούς, και τη βιώσιμη ανάπτυξη και ότι το ζήτημα αυτό έχει τεράστια σημασία στη σημερινή ρευστή, πολύ δυναμική και φορτισμένη με μείζονα διακυβεύματα, συγκυρία. Στην κατεύθυνση αυτή πρέπει να ασκηθεί συνειδητά κατάλληλη πολιτική τόσο στο επίπεδο των σχεδιασμών και αποφάσεων που αφορούν στα μεγάλα έργα και επενδύσεις, όσο και στο επίπεδο των επιμέρους ρυθμίσεων και κανονισμών, στις ρουτίνες που μπαίνουν στις καθημερινές πρακτικές όλων των εμπλεκόμενων ομάδων και ανθρώπων.

Με αυτήν την οπτική, οι επιμέρους Ενότητες της Έρευνας κινήθηκαν μεθοδικά σε διάφορες κλίμακες για να διαμορφώσουν και να υποστηρίξουν το αντικείμενό τους. Το σύνολο των επεξεργασιών που πραγματοποιήθηκαν συγκροτεί μια σπονδυλωτή προσέγγιση που αναφέρεται σε τρία επίπεδα:

- Χωροταξικές / αναπτυξιακές πολιτικές
- Ανασυγκρότηση δικτύου οικισμών
- Ανασυγκρότηση του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος συγκεκριμένων οικισμών.

Στο επίπεδο της **ανασυγκρότησης του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος συγκεκριμένων οικισμών**, που μελετώνται στο πλαίσιο μαθημάτων (Ενότητα 10), η Έρευνα αποδίδει ιδιαίτερη σημασία. Επισημαίνει δε ότι τέτοιες διερευνήσεις θα μπορούσαν να υποστηρίξουν παραδειγματικές δράσεις του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα που θα βελτίωναν την ελκυστικότητα και τις συνθήκες ζωής σ' αυτούς. Σε μια φάση που η ανοικοδόμηση αποτελεί ζητούμενο, η προβολή των αποτελεσμάτων τοπικά με την οργάνωση μιας έκθεσης θα μπορούσε, όπως αναφέρεται στην Εισαγωγή, να είναι πολλαπλά χρήσιμη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον σχετικά με την Ανασυγκρότηση συγκεκριμένων οικισμών έχει και η προσέγγιση της Ενότητας 9 σχετικά με την “απόπειρα συμμετοχικού σχεδιασμού στον οικισμό Μάκιστος”.

Η μελέτη του δικτύου των οικισμών (Ενότητα 5) έχει κεντρική θέση στην έρευνα, διότι το επίπεδο αυτό θεωρήθηκε προνομιακό τόσο για την κατανόηση σημαντικών δεδομένων σχετικά με τον κοινωνικό ιστό, όσο και για την προώθηση πολιτικών που θα ευνοήσουν την παραμονή των κατοίκων στις εστίες τους και την προσέλκυση και νέου πληθυσμού που θέλει να συμμετέχει σε μια αναπτυξιακή προσπάθεια με οικολογικό και καινοτόμο χαρακτήρα.

Η έρευνα πεδίου (Κεφάλαια 5.2 και 5.3), μέσα από πολλαπλές “αναγνώσεις” του οικιστικού δικτύου, ανέδειξε την πολυκεντρική δομή του και τη συμπληρωματικότητα μεταξύ παραλιακών, πεδινών και ορεινών / ημιορεινών οικισμών. Οι Κατευθύνσεις για χωρικές ρυθμίσεις και ειδικότερα για την εκπόνηση ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ που προτείνονται (Κεφάλαιο 5.4) έχουν στόχο την υποστήριξη / ενδυνάμωση αυτής της δομής και την αποφυγή της πόλωσης που συνεπάγεται η ανάπτυξη μαζικού τουρισμού “all inclusive” στην “προνομιακή” γι' αυτό, σύμφωνα με τα τρέχοντα κριτήρια, παραλιακή ζώνη. Ένα ειδικότερο σημείο σε αυτό το πλαίσιο αποτελεί η διαπίστωση της θετικής επίδρασης που είχε η θεσμοθετημένη Ζ.Ο.Ε. των παραλιακών οικισμών, για την περιβαλλοντική προστασία της ευαίσθητων περιοχών. Τονίζουμε το σημείο

αυτό ενάντια σε διαγραφόμενους κινδύνους ακύρωσής της με στόχο, όπως λέγεται, την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και ανασυγκρότησης των πυρόπληκτων περιοχών.

Σημειώνουμε, ακόμα, ότι οι “Κατευθύνσεις” για χωρικές ρυθμίσεις που προτείνει η Έρευνα, ενισχύονται από την ειδικότερη νομοθετική / νομολογιακή υποστήριξη ορισμένων από αυτές (Ενότητα 8) που θεωρούμε κρίσιμες για την εφαρμογή της πολιτικής που προτείνουμε.

Σύμφωνα με την οπτική της Έρευνας, το μείζον σημερινό διακύβευμα στην περιοχή που μελετήθηκε – και γενικότερα – είναι συνυφασμένο με τις **χωροταξικές / αναπτυξιακές πολιτικές** που ασκούνται και θα καθορίσουν το μέλλον της ζωής των κατοίκων σ’ αυτήν – που θεωρούμε σε αρκετό βαθμό συνυφασμένο με το μέλλον του δικτύου των οικισμών. Γι’ αυτό κρίναμε χρήσιμο να αναφερθούμε πιο αναλυτικά στις επισημάνσεις της Έρευνας σ’ αυτό το επίπεδο, συνοψίζοντας τις θέσεις, στις οποίες συγκλίνουν ειδικότερα οι Ενότητες 3, 4, 5 και 11.

Στο επίπεδο αυτό μελετήθηκαν οι προτάσεις για έργα και οι χωροταξικοί/ περιφερειακοί σχεδιασμοί που ίσχυαν πριν από την Καταστροφή, ή είναι σήμερα υπό διαβούλευση, καθώς και ο “λόγος” για την περιοχή κατά την πρώτη μετακαταστροφική περίοδο. Από τις προσεγγίσεις αυτές προκύπτει ότι το αναπτυξιακό πρότυπο για την Ανασυγκρότηση της οικονομίας της περιοχής αμφιταλαντεύεται μεταξύ δύο βασικών επιλογών / αξόνων:

- α) Έμφαση στην ενίσχυση της εντατικής ανάπτυξης τουρισμού στην κατεύθυνση του μαζικού τουρισμού. Η προοπτική αυτή αναμφισβήτητα ευνοείται από τα μεγάλα έργα υποδομής για τις μεταφορές που έχουν ήδη δρομολογηθεί ή προγραμματίζονται (μεγάλοι οδικοί άξονες, ανάπτυξη αεροδρομίων και λιμενικών υποδομών) και καθιστούν την Ηλεία άμεσα και πολλαπλά προσιτή από τον διεθνή χώρο. Σ’ αυτό το πλαίσιο αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα οι δημοσιεύσεις για μεγάλα ιδιωτικά επενδυτικά σχέδια σε τουριστικές μέγα-εγκαταστάσεις – άλλωστε ήδη κάποιες υλοποιούνται στην ευρύτερη περιοχή. Εκτιμάται ότι και το υπό διαβούλευση Ειδικό Χωροταξικό Τουρισμού θα μπορούσε να ευνοήσει τον άξονα της εντατικής τουριστικής ανάπτυξης. Είναι χαρακτηριστικό ότι στον λόγο των σχετικών προγραμμάτων υπερτονίζεται η “ανάγκη για ανταγωνιστικότητα” σε σχέση με την “κοινωνική συνοχή”, καθώς και η θετική επίδραση που θα έχουν τα έργα μεταφορικής υποδομής για την προσέλκυση δραστηριοτήτων.
- β) Έμφαση στον εκσυγχρονισμό και βελτίωση της αγροτικής παραγωγής, με προώθηση των βιολογικών καλλιεργειών και της μεταποίησης των, υψηλής ποιότητας, τοπικών προϊόντων, σε συνδυασμό με ήπια τουριστική ανάπτυξη.

Είναι κατανοητό ότι η Καταστροφή, εκ των πραγμάτων, εντείνει τις δυσκολίες προώθησης αυτού του προτύπου ανάπτυξης σε μικροπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη προοπτική. Εν τούτοις, η μελέτη του Γεωπονικού Πανεπιστημίου¹ αποδεικνύει ότι η Αποκατάσταση και Ανασυγκρότηση είναι εφικτές, υπό τον όρο της οικονομικής στήριξης και της άσκησης κατάλληλων πολιτικών, που προτείνει. Στο επίπεδο αυτό πρέπει να παρατηρηθεί ότι οι αποφάσεις για έργα στην περιοχή αναφέρονται μόνον στην κλίμακα των μεγάλων υποδομών για τις μεταφορές, που, όπως είδαμε, ευνοούν το προηγούμενο πρότυπο, ενώ δεν υπάρχει επεξεργασία και κάλυψη των πολλών, μικρής και μεσαίας κλίμακας, έργων που θα ήταν απαραίτητα για μια ανάπτυξη της περιοχής βασισμένη στην αγροτική της παραγωγή.

Η Έρευνα διαπιστώνει ότι οι δύο πιο πάνω αποκλίνουσες επιλογές αναπτυξιακού προτύπου δεν οριοθετούνται με σαφήνεια, αλλά συμπλέκονται, δημιουργώντας ένα “θολό τοπίο” (όπως ειδικότερα αναφέρεται στην Ενότητα 5). Διαπιστώνει επίσης ότι έτσι υπάρχει σαφής κίνδυνος να “χτιστεί” στην περιοχή, όχι μόνο με τα έργα, αλλά, κυρίως, με τις παραλήψεις και την κυρίαρχη

¹ “Μελέτη Αποκατάστασης και Ανάπτυξης του Αγροτικού Τομέα, των Δασών και της Προστασίας του Περιβάλλοντος στις πυρόπληκτες περιοχές”, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών σε συνεργασία με τη Γεωπονική και Δασολογική Σχολή του ΑΠΘ, το ΕΘΙΑΓΕ και την WWF.

νεοφιλελεύθερη αντίληψη, το πρότυπο της μαζικής τουριστικής ανάπτυξης, για το οποίο σήμερα οι κάτοικοι της περιοχής δεν μπορούν να έχουν αντίληψη, σε σχέση με αλλοιώσεις που συνεπάγεται στο τοπίο, τις κοινωνικές σχέσεις και τη ζωή τους. Στην κατεύθυνση της συνειδητοποίησης αυτών των διαστάσεων γίνεται ειδικότερη αναφορά στην Έρευνα στη μαζική τουριστική ανάπτυξη της Ισπανίας και στα προβλήματα που σήμερα βιώνουν οι παράλιες περιοχές που αναπτύχθηκαν με αυτό το πρότυπο (Ενότητα 7).

Θεωρούμε ότι πρέπει επιτακτικά να γίνει σαφές ότι για την Ανασυγκρότηση της περιοχής πρέπει να υιοθετηθεί συνειδητά μια αναπτυξιακή διαδικασία που προωθεί και ενισχύει τις ενδογενείς δυνατότητες της περιοχής, σύμφωνα με τον δεύτερο άξονα. Σημαντικός παράγοντας σ' αυτήν την κατεύθυνση είναι η συμπληρωματική λειτουργία και αλληλοστηριζόμενη ανάπτυξη παράκτιου, πεδινού και ημιορεινού / ορεινού χώρου και οικισμών.

Η ανάπτυξη αυτή όχι μόνον είναι συμβατή, αλλά και ενισχύεται από την προώθηση ήπιων μορφών τουρισμού – όπως ο αγροτουρισμός και ο οικοτουρισμός (που προσεγγίζονται στην Ενότητα 10 και στη μελέτη του Γεωπονικού Πανεπιστημίου), αλλά και από την ανάπτυξη ξενοδοχειακών μονάδων κατάλληλης κλίμακας που θα λειτουργούν σε συνάρτηση με υφιστάμενους οικισμούς (στόχοι που ευνοούνται από τις ρυθμίσεις που προτείνονται στην Ενότητα 5). Πολύ ευνοϊκό παράγοντα σ' αυτήν την κατεύθυνση αποτελούν τα χαρακτηριστικά της περιοχής και ειδικότερα:

- το κατακερματισμένο ανάγλυφο που συνδυάζεται με ένα μωσαϊκό ελαιώνων και φυσικής δασικής βλάστησης, με περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (Ενότητα 10)
- η πολυκεντρική δομή του δικτύου των οικισμών (Ενότητα 5)
- ο πλούτος των μνημείων της και η κατανομή τους στο χώρο (Ενότητα 6)
- οι δυνατότητες αξιοποίησης του τουριστικού ρεύματος προς τον, παγκόσμιας ακτινοβολίας, “προορισμό” της Ολυμπίας.

Στην κατεύθυνση αυτή **μόνο** μπορεί να προσεγγιστεί ο στόχος της κοινωνικής συνοχής που, για την περιοχή αυτή, σημαίνει όχι μόνο εξασφάλιση προοπτικών παραμονής των κατοίκων της περιοχής στον τόπο τους, αλλά και δημιουργία προϋποθέσεων για την προσέλκυση νέων που, στα σημερινά δεδομένα, θέλουν να συμμετέχουν δημιουργικά σε μια αναπτυξιακή προσπάθεια με έντονο οικολογικό και καινοτόμο χαρακτήρα.

Η συντονιστική ομάδα

